

ผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชาติพันธุ์ลีซูของพระธรรมจาริก

THE EFFECTIVENESS IN PROPAGATION OF BUDDHISM
IN LISU ETHNIC GROUP BY PHRADHAMMA CĀRIKA

พ.ต.ท. นาวัน วังศรีตันมัจฉา

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๔

ผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชาติพันธุ์ลีซูของพระธรรมจาริก

พ.ต.ท. นาวัน วงศ์รัตนมัจฉา

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๔

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**THE EFFECTIVENESS IN PROPAGATION OF BUDDHISM
IN LISU ETHNIC GROUP BY PHRADHAMMACĀRIKA**

Pol.Lt.Col. Nawin Wongrattanamajcha

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Doctor of Philosophy
(Buddhist Studies)
Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand
C.E. 2011

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

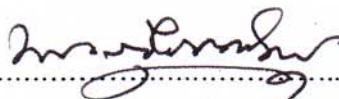
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา

(พระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ. ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(พระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ. ดร.)

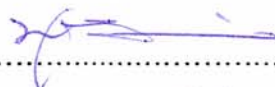
กรรมการ

(พระมหาดวงจันทร์ กุตุตสีโล, ดร.)

กรรมการ

(ผศ. ดร. วิโรจน์ อินทนนท์)

กรรมการ

(ผศ. ดร. พูนชัย ปันธิยะ)

กรรมการ

(ดร. พิสิฐ โคตรสุโพธิ์)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระมหาดวงจันทร์ กุตุตสีโล, ดร.

ประธานกรรมการ

ผศ. ดร. พูนชัย ปันธิยะ

กรรมการ

ดร. พิสิฐ โคตรสุโพธิ์

กรรมการ

- ชื่อวิทยานิพนธ์** : ผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชาติพันธุ์ลีซู
ของพระธรรมจาริก
- ผู้วิจัย** : พันตำรวจโท นาวัน วงศ์รัตนมัจฉา
- ปริญญา** : พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขาพระพุทธศาสนา)
- คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์**
- : พระมหาดวงจันทร์ กุตุตสีโล, ดร.
ป.ธ. ๕, พธ.บ., M.A., Ph.D. (Buddhist Studies)
 - : ผศ. ดร. พูนชัย ปันธิยะ
พธ.บ., ศศ.ม., Ph.D. (Buddhist Studies)
 - : ดร. พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์
ป.ธ.๕, พธ.บ. M.A., Ph.D. (Philosophy)
- วันสำเร็จการศึกษา** : ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “ผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชาติพันธุ์ลีซู ของพระธรรมจาริก” มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ ๑. เพื่อศึกษาสภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกในกลุ่มชาติพันธุ์ลีซู ๒. เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคต่อผลสำเร็จการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกในกลุ่มชาติพันธุ์ลีซู และ ๓. เพื่อแสวงหาแนวทางที่เหมาะสมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกในกลุ่มชาติพันธุ์ลีซู

ระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้ในการศึกษา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ และผสมด้วยการวิจัยภาคสนาม ดำรวจความคิดเห็นจากพื้นที่จริง ด้วยเครื่องมือวิจัยแบบสัมภาษณ์เชิงลึก และการประชุมกลุ่มย่อย ประชากรและกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ศึกษา เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ลีซู ๒ หมู่บ้าน คือ บ้านเลา และบ้านศรีดงเย็น (บ้านต้นลุง) ที่พระธรรมจาริกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา, ชนชาติพันธุ์ลีซูผู้ที่เคยบรรพชาอุปสมบท, ผู้ที่เคยศึกษาเล่าเรียนที่วัดศรีโสดา, พระธรรมจาริกที่เข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนากับชาวลีซู และเจ้าหน้าที่พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (ประชาสงเคราะห์ชาวเขา) ผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านชาติพันธุ์ลีซู จำนวน ๖๑ รูป/คน การวิเคราะห์ ใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับข้อมูลเอกสาร ส่วนข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์เชิงลึก และการประชุมกลุ่ม วิเคราะห์ด้วยสถิติความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยกลาง ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสรุปความเห็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้อง นำเสนอในแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์ และตารางประกอบคำบรรยาย

ผลของการศึกษาวิจัยพบว่า

๑) สภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกในกลุ่มชาติพันธุ์ลีซูนั้น เป็นไปด้วยความเชื่องช้า มีความยากลำบากกว่าการเผยแผ่ในกลุ่มชาติพันธุ์อื่น พระธรรมจาริกได้ตั้งอาศรมแห่งแรกขึ้นที่บ้านเลาฐ อำเภอยิงแวง และอาศรมแห่งที่ ๒ ที่บ้านศรีดงเย็น (บ้านต้นลุงหรือบ้านปางไม้แดง) อำเภอแม่แตง สภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง โดยมีชาวลีซูได้นับถือพระพุทธศาสนาและส่งบุตรหลานเข้ามาบวชเรียน แต่ก็ยังมีจำนวนไม่มากนัก ทั้งนี้เพราะกลุ่มชาติพันธุ์ลีซู มีความเชื่อดั้งเดิมในลัทธิผีสางเทวดา เคารพนับถือบรรพบุรุษ อุปนิสัย อัตลักษณ์ของชนเผ่าลีซูตลอดจนวัฒนธรรมของชาวลีซู ต่างจากศาสนาพุทธมาก อุดมคติ ของชาวลีซูก็ต่างจากหลักการของพระพุทธศาสนาด้วย จึงทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร

๒) ปัญหาอุปสรรคต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริก ในกลุ่มชาติพันธุ์ลีซู มีหลายประการ เช่น ก. สภาพภูมิศาสตร์ การคมนาคม ยังไม่สะดวก ทุรกันดาร์ ลีซูบางหมู่บ้านยังไม่มีไฟฟ้าใช้ ต้องจุดตะเกียงหรือตะเกียงเจ้าพายุ หรือใช้วัสดุอื่นๆ เช่น ค้าย หรือไม้สนเกียะจุดให้แสงสว่างกลางคืน ข. คติความเชื่อและวัฒนธรรมดั้งเดิม ซึ่งลัทธิความเชื่อ ผีสาง เทวดาของชาวลีซูบางหมู่บ้านยังมั่นคงไม่เปลี่ยนแปลง ปัญหาด้านคตินิเวศและค่านิยมเดิมก็เป็นอุปสรรค ซึ่งชาวลีซูมีภายิดว่า “ทุกคนหัวเข้าเท่ากัน” เป็นต้น ค. ภาษาที่สื่อสาร ชาวลีซูโดยมาก ยังไม่สันทัดในการพูด อ่าน เขียน ภาษาไทย และโดยเฉพาะ “ภาษาลีซู” เอง ก็เป็นอุปสรรคสำหรับพระธรรมจาริก ที่ไม่ใช่ชาวลีซูแล้วเข้าไปเผยแผ่และอยู่ในหมู่บ้านลีซู และ ง. ปัญหาด้านบุคคลากร ได้แก่การขาดแคลนพระธรรมจาริก หรือไม่มีพระธรรมจาริกไปประจำอยู่ในหมู่บ้านลีซู ปัจจุบัน มีพระธรรมจาริกเพียง ๑ หรือ ๒ รูป ไปอยู่ในหมู่บ้านลีซู ๒ หรือ ๓ หมู่บ้านเท่านั้น

๓) แนวทางที่เหมาะสมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกในกลุ่ม ชาติพันธุ์ลีซู พระธรรมจาริก ควรมีการวางแผนเชิงรุก นั่นคือ ๑) ควรมีแผนการหรือโครงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นกรณีพิเศษสำหรับชาวลีซู ๒) ควรชักชวนชาวลีซูหันมาเรียนพระปริยัติธรรมและนักธรรมให้มากขึ้น ๓) ควรให้ทุนการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรชาวลีซูที่ศึกษาพระปริยัติธรรมและนักธรรมอย่างต่อเนื่อง ๔) ควรกำหนดเป้าหมายว่า แต่ละปีจะอบรมแกนนำชาวพุทธลีซูกี่คน โดยการเปิดรับอาสาสมัครแกนนำชาวพุทธที่เป็นชาวลีซู ทั้งชายและหญิงแล้วนำมาอบรม ทำหน้าที่ช่วยพระธรรมจาริกในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

สำหรับการสอนหลักพระพุทธศาสนานั้น พระธรรมจาริกควรเน้น หลักพุทธธรรมที่สำคัญและจำเป็นต่อการดำเนินชีวิต เช่น สิล ๕ สังฆวัตถุ ๔ ฃรวาสธรรม ๔ อริยสัจ ๔ มรรคมีองค์ ๘ เพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติและวิถีทัศน์ของกลุ่มชาติพันธุ์ลีซูให้ตรงตามหลักพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง ซึ่งจะทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ผลยิ่งขึ้น

Dissertation Title : The Effectiveness in Propagation of Buddhism in Lisu Ethnic Group
by Phradhamma - cārika

Researcher : Pol. Lt. Col. Nawin Wongrattanamajcha

Degree : Doctor of Philosophy (Buddhist Studies)

Dissertation Supervisory Committee:

: Ven. Dr. Duangchan Kuttasīlo,

Pali V, B.A., M.A., Ph.D., (Buddhist Studies)

: Asst. Prof. Dr. Poonchai Pantiya, B.A. M.A. Ph.D. (Buddhist Studies)

: Dr. Phisit Kotsupho, Pali IX, B.A. M.A., Ph.D. (Philosophy)

Date of Graduation : February 20, 2012

ABSTRACT

The Dissertation entitled “The Effectiveness in Propagation of Buddhism in Lisu Ethnic Group by Phradhamma “cārika” consists of 3 purposes; 1) to study the condition of Buddhism propagation of Dhamma “cārika monks to the Lisu Ethnic 2) to examine the stage of problems and obstacles that effect to the its result and 3) to discover the proper way for Buddhism propagation to the Lisu Ethnic group.

The research was conducted through the qualitative research method and field research method. The field research has also done by using the in-depth interview form and the focus group. The 63 persons of populations and samples were focused on the 2 of Lisu Ethnic groups: the Loaw Wu Village and Baan Sri Dongyen Village (Baan Pang Mai Deang) where the Dhamma - cārika monks have propagated Buddhism. They were the ex-ordained, educated Lisu Buddhist monks, the former Dhamma-cārika monks and the Social Development and Human Security Officers. The data collected were analyzed by frequency value, mean, standard deviation and presented by descriptive pattern. From the study it was found that:

1. The state of Buddhism propagation of the Dhamma - cārika monks to the Lisu ethnic group can be mentioned as; the primary religion of the Lisu is Animism and they also believed in Ancestor Worship. The Lisu’s character and identity are absolutely different from Buddhism, i.e., ideology and perspective. Therefore, it seems to be very difficult to propagate

Buddhism to the Lisu ethnic. There are two hermitages of Dhamma – cārika; one at Lao Woo Village and another at Sri Dongyen Village (Ban Ton Long) and the condition of Buddhism propagating in these areas successes to a certain level. That is to say, there are some of Lisu having taken the holy order in Buddhism and few people be converted into Buddhists.

2. Problems and obstacles of Dhamma – cārika for propagating Buddhism to the Lisu Ethnic can be noted that the Geographical Condition: The problems have arisen at the early stages such as the inconvenient of transportation and no electricity used. The Ideological and Traditional Culture Condition: The Lisu people in some regions have a strong faith in Animism and at the same time some of them rarely believe in Buddhism. The Communicational Condition: The four Thai language skills of the Lisu people in some villages are very weak and unable to communicate to the Thai people. Besides, the Lisu language is the barrier to the Dhamma – cārika monks. The Staffs Condition: There are no the Dhamma - cārika monks to stay permanently and preach Buddhism in the Lisu village. They have merely taught for a limited time.

3. The Buddhism propagation approach to the Lisu ethnic is to be set the proactive planning as follows; 1) the Dhamma - cārika monks should set the special project for propagating Buddhism to the Lisu. 2) The Dhamma – cārika must persuade the young Lisu generation to study on the ecclesiastical educations. 3) The scholarship should be provided for the Lisu monks who learning in Buddhist studies. At last, 4) the final target should be defined for training the Lisu Buddhist leader in order to support the Dhamma - cārika.

In terms of Buddhist teaching, the Dhamma - cārika monks should emphasized on the importance and necessary Buddhist principles : Five Precepts or Panca - sila, the four bases of sympathy or Sangaha - vatthu, the four virtues for a good household life or Gharāvāsa - dhamma, the Four Noble Truths or Ariya Sacca, the Noble Eightfold Paths or Ariyamagga in order to adjust their attitude and vision to the true essence of Buddhism, this is the best way to propagate the Buddha's teachings to the Lisu ethnic undoubtedly

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จได้ด้วย เพราะความเมตตาจากอาจารย์พระมหาดวงจันทร์ คุตตสีโล, ดร., ผศ. ดร. พูนชัย ปันธิยะ และ ดร. พิสิฐ โตตรสุโพธิ์ ซึ่งเป็นคณะกรรมการควบคุม วิทยานิพนธ์ ที่ได้ให้ข้อคิด คำแนะนำ อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ และขอขอบคุณ ผู้ที่มีส่วนสำคัญในการตรวจสอบเครื่องมือ แก่ไขเพิ่มเติมรูปแบบวิทยานิพนธ์ คือ รศ. สนิท สัตโยภาส ผศ. ดร. ปрутต์ บุญศรีตัน ดร. สยาม ราชวัตร ตลอดจนอาจารย์ที่ปรึกษาประจำห้องเรียน ดร. ไพฑูรย์ รื่นศักดิ์ คอยสนับสนุนและเอาใจช่วยตลอดเวลาที่ทำวิทยานิพนธ์ ครั้งนี้

กราบขอบพระคุณพระเดชพระคุณพระเทพโกศล เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ เจ้าอาวาสวัดศรีโสดา (พระอารามหลวง) ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ที่ให้คำแนะนำปรึกษาการทำ วิทยานิพนธ์ในครั้งนี้ จนสำเร็จด้วยดี

ขอกราบขอบพระคุณพระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี) ที่มอบทุนการศึกษาวิจัยใน จำนวน ๒๐,๐๐๐ บาท (สองหมื่นบาทถ้วน)

ขอขอบคุณ ดร.สุริยา วงศ์รัตนมัจฉา คุณอนันต์ สีวลี อาจารย์ประเสริฐ ชัยพิภูสิต อาจารย์ บัณฑิต บุญศรี อาจารย์อรรถกร วงศ์รัตนมัจฉาและอาจารย์ ฌนอม บุญนอก ที่ให้คำปรึกษาและให้ข้อมูล

ขอขอบคุณ ผศ.พิเศษ เยื้อง ปั่นแห่งเพชร ที่ช่วยตรวจบทความภาษาอังกฤษ ครั้งสุดท้าย และร้านฉัฐคอมพิวเตอร์ ที่จัดรูปแบบวิทยานิพนธ์ให้สมบูรณ์

ขอขอบคุณคณะพระธรรมจาริกและเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ซึ่งทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชาติพันธุ์ลื้อที่ให้ข้อมูลในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

ขอขอบคุณ คุณอภิรมย์ วงศ์รัตนมัจฉาภรรยา คุณมาลียา คุณอภิศักดิ์ จอมพงศ์ ศตพ. (หญิง) วนิดา คุณสกันธ์ เอี่ยมศิลา ลูก ๆ และคุณจรัสศรี สุดใจบุญ หลานสะใภ้ ตลอดจน นิตยา มาโลน หลานสาว ดร. โจเอล โคฟั้ง ดร. มาซาโอะ อายาเบะ ที่ให้กำลังใจและสนับสนุนทุนการศึกษาในการทำวิทยานิพนธ์

คุณค่าของวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ขอบอบแด่คณาจารย์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ด้านพระพุทธศาสนาและศาสตร์อื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นแรงบันดาลใจให้ผู้ทำวิทยานิพนธ์ได้ทำการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองและยึดถือหลักธรรมมรรค ๘ เป็นแนวการปฏิบัติต่อไป

พ.ต.ท. นาวัน วงศ์รัตนมัจฉา

๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๕

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	น
สารบัญตาราง	ณ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ญ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ในการวิจัย	๕
๑.๓ ขอบเขตการวิจัย	๕
๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๗
๑.๕ สมมติฐานการวิจัย	๗
๑.๖ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	๗
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับ	๘
บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๙
๒.๑ ประวัติความเป็นมาและบริบทของกลุ่มชาติพันธุ์ลื้อ	๙
๒.๒ ศาสนาและการนับถือผีของกลุ่มชาติพันธุ์ลื้อ	๔๑
๒.๓ พระพุทธศาสนากับชาติพันธุ์ลื้อ	๔๖
๒.๔ พระพุทธศาสนากับชุมชนบนพื้นที่สูง	๔๗
๒.๕ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง	๔๙
๒.๖ หลักธรรมหรือคำสอนของพระพุทธศาสนา	๖๐
๒.๗ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖๘
บทที่ ๓ วิธีการดำเนินการวิจัย	๗๓
๓.๑ การกำหนดประชากรและกลุ่มเป้าหมาย	๗๓
๓.๒ การสร้างเครื่องมือ	๗๕

	หน้า
๓.๓ การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ	๗๕
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๘๑
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล	๘๒
บทที่ ๔ ผลการวิจัย	๘๓
๔.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบสัมภาษณ์	๘๓
๔.๒ ด้านสภาพการเผยแพร่พระพุทธศาสนาและผลสัมฤทธิ์ของการเผยแพร่ โดยพระธรรมจาริกในกลุ่มชาติพันธุ์ลีซู	๘๖
๔.๓ ปัญหาอุปสรรคในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริก ในกลุ่มชาติพันธุ์ลีซู	๙๑
๔.๔ แนวทางที่เหมาะสมในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริก ในกลุ่มชาติพันธุ์ลีซู	๙๗
บทที่ ๕ สรุป อภิปราย ผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ	๑๐๕
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๐๕
๕.๒ อภิปรายผล	๑๑๓
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๑๖
บรรณานุกรม	๑๑๗
ภาคผนวก	๑๒๗
ภาคผนวก ก - รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย	๑๒๘
ภาคผนวก ข - หนังสือขอความอนุเคราะห์ตรวจสอบเครื่องมือวิจัย และแบบประเมินความสอดคล้องของเครื่องมือกับ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๑๓๐
- แบบฟอร์มเสนอผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือกับ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๑๓๔
- หนังสือขอความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาเก็บข้อมูล	๑๓๘

	หน้า
ภาคผนวก ค โครงสร้างการบริหารงานโครงการพระธรรมจาริก	๑๔๑
ภาคผนวก ง แบบสัมภาษณ์เชิงลึก	๑๔๘
ภาคผนวก จ ข้อมูลหมู่บ้านศรีดงเย็น หรือ ดันลุง (ปางไม้แดง), และหมู่บ้านเลา	๑๕๔
ภาคผนวก ฉ ข้อมูลการสัมภาษณ์บุคคลต่าง ๆ	๑๖๓
ภาคผนวก ช รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์	๑๗๘
ภาคผนวก ซ เกียรติบัตรผู้วิจัย	๑๘๒
ภาคผนวก ฌ การแต่งกายของชาวลีซอ	๑๘๔
ภาคผนวก ญ ภาพกิจกรรมพระธรรมจาริกกับชาวลีซอ	๑๘๖
ประวัติผู้วิจัย	๑๘๗

สารบัญตาราง

ตาราง		หน้า
๑	แสดงการกระจายตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ที่จำแนกตามพื้นที่จังหวัด	๑๒
๒	แสดงค่าความตรงเชิงเนื้อหา ในแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ของผู้เชี่ยวชาญ	๘๐
๓	แสดงความถี่และร้อยละของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ จำแนกตามเพศ	๘๓
๔	แสดงความถี่และร้อยละของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ จำแนกตามอายุ	๘๔
๕	แสดงความถี่และร้อยละของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ จำแนกตามระดับวุฒิ การศึกษาสูงสุด	๘๔
๖	แสดงความถี่และร้อยละของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ จำแนกตามอาชีพ	๘๕
๗	แสดงความถี่และร้อยละของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ จำแนกตามสถานภาพ	๘๕

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ใช้พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในการอ้างอิงโดยใช้ระบบที่ระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังคำย่อชื่อคัมภีร์ ตัวอย่างเช่น วิ.มหา. (บาลี) ๔ / ๓๒ / ๔๐ หมายถึง วินยปิฎก มหาวิภังคปาติ พระไตรปิฎกภาษาบาลี เล่มที่ ๔ ข้อที่ ๓๒ หน้า ๔๐, ที.ม. (ไทย) ๑๐ / ๘๔ / ๔๖ สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ ๑๐ ข้อที่ ๘๔ หน้าที่ ๔๖

พระวินยปิฎก

วิ.มหา.	(บาลี)	=	วินยปิฎก	มหาวิภังคปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.มหา.	(ไทย)	=	วินยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ม.	(บาลี)	=	วินยปิฎก	มหาวคคปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.ม.	(ไทย)	=	วินยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิกคคปาติ	(ภาษาบาลี)
องจุตูก.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	องคคตตรนิกาย	จุตูกกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
องปญจ.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	องคคตตรนิกาย	ปญจกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
จุ.ธ.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	จุททุกนิกาย	ธมมปทปาติ	(ภาษาบาลี)
ส.ส.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค	(ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เสด็จอุบัติขึ้นในตระกูลกษัตริย์เมื่อสองพันกว่าปีล่วงแล้ว พระราชบิดาและพระราชมารดาทรงขนานพระนามว่า “สิทธัตถะ” แปลว่า ผู้มีความปรารถนาอันสำเร็จ เมื่อพระองค์ทรงเจริญวัยได้ ๒๕ พรรษา ก็ทรงเสด็จออกผนวช เพื่อแสวงหาความหลุดพ้นไม่ต้องมาเวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏสงสาร กระทั่งพระชนมายุได้ ๓๕ พรรษา พระองค์จึงได้ตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

หลังจากที่ตรัสรู้แล้ว ได้พิจารณาธรรมที่พระองค์ตรัสรู้เป็นเวลา ๗ สัปดาห์ ทรงดำริว่า พระธรรมที่พระองค์ทรงบรรลุนี้มีความละเอียดอ่อน สุขุมคัมภีรภาพ เป็นการยากที่บุคคลจะรู้ เข้าใจ และปฏิบัติได้ ทรงเกิดความท้อพระทัยและปรารถนาที่จะไม่แสดงธรรมโปรดมหาชน ต่อมาพระองค์ได้ทรงพิจารณาอย่างลึกซึ้ง เห็นว่าบุคคลในโลกนี้มีหลายจำพวก บางพวกสอนได้ บางพวกสอนไม่ได้ เปรียบเสมือนบัว ๔ เหล่า ดังนั้นจึงตกลงพระทัยที่จะแสดงธรรมเพื่อมวลมนุษยชาติต่อไป และได้ทรงแสดงธรรมจักรกัปปวัตนสูตรโปรดปัญจวัคคีย์ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน จนพระปัญจวัคคีย์ได้ดวงตาเห็นธรรมหลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลาย ทำให้พระพุทธศาสนามีพระรัตนตรัยเกิดขึ้นในโลก จากนั้นพระพุทธองค์ได้ทรงวางอุดมการณ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาดังพระพุทธพจน์ว่า

ภิกษุทั้งหลายเราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ แม้พวกเธอก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ อย่าไปโดยทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งธรรมาและปัญญะบริสุทธิบริบูรณ์ครบถ้วน สัตว์ทั้งหลายที่มีธุลีในดาน้อย มีอยู่ ย่อมเสื่อมเพราะไม่ได้ฟังธรรม จักมีผู้รู้ธรรม ภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็จักไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคมเพื่อแสดงธรรม^๑

จะเห็นได้ว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นถือว่าเป็นงานที่สำคัญมาก งานชิ้นแรกที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบำเพ็ญก็คือ งานเผยแผ่ กล่าวคือหลังจากที่พระพุทธองค์ทรงส่งสาวกไปประกาศ

^๑วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐, ที.ม. (ไทย) ๑๐/๘๔/๔๖, ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๔๑/๑๓๕.

พระศาสนาแล้ว แม้พระพุทธองค์เองก็ได้เสด็จไปยังอุรุเวลาเสนานิคม ในระหว่างทางพระองค์ได้แสดงธรรมโปรด ภิกษุวัคคีย์ ๓๐ องค์ ซึ่งเป็นพระราชโอรสของพระยามหาโกศล จนพระราชกุมารทั้งหมดได้บรรลุธรรมาภิสมัย แล้วพระองค์ก็เสด็จต่อไป และได้โปรดขุติ ๓ พี่น้อง ซึ่งมีภริยาบริวาร ๑,๐๐๐ คน ณ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ส่วนพระอัสสชิเถระเจ้า หนึ่งในปัญจวัคคีย์ ได้แสดงธรรมโปรดอุปติสสมาณพได้ดวงตาเห็นธรรม ต่อมาอุปติสสะ หรือพระสารีบุตรจึงได้ไปชวน โกติยะสหาย หรือพระโมคคัลลานะ พร้อมบริวารอีก ๒๕๐ คน^๒ มาบวชในสำนักพระพุทธเจ้า ในช่วงหลังออกพรรษาแรกนั้นมีจำนวนพระภิกษุสงฆ์เพิ่มมากขึ้น พระพุทธเจ้าและพระสงฆ์ช่วยกันเผยแผ่พระพุทธศาสนา จึงทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองขึ้นตามลำดับ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง พระพุทธองค์ได้เผยแผ่หลักธรรมคำสอนเป็นเวลา ๔๕ ปี ก็เสด็จดับขันธปรินิพพาน เมื่อพระชนมายุ ๘๐ พรรษา นับแต่นั้นเป็นต้นมา บรรดาสาวกและพุทธบริษัทก็ได้สืบสานอุดมการณ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนามาจนถึงปัจจุบัน^๓

ในดินแดนสุวรรณภูมิ(พื้นที่ตั้งประเทศไทยปัจจุบัน) พระพุทธศาสนาได้เผยแผ่เข้ามาโดยสมณทูต ๒ รูป คือพระโสณะ และพระอุตตระ ตั้งแต่สมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ในคราวสังคายนาครั้งที่ ๓^๔ และได้หยั่งรากฝังลึกอยู่กับชนชาติไทยมาช้านานโดยมิขาดสาย พระพุทธศาสนาได้แผ่ขยายไปในกลุ่มชนต่างๆอย่างกว้างขวาง และพระภิกษุสงฆ์ได้นำพระพุทธศาสนาไปเผยแผ่ในกลุ่มชนที่อาศัยอยู่บนพื้นที่สูงทางภาคเหนือของประเทศไทย ที่เรียกว่า “ชาวเขา”^๕ ซึ่งมีวัฒนธรรมประเพณีและความเชื่อถือแตกต่างไปจากคนไทยพื้นที่ราบทั่วไป โดยเฉพาะความเชื่อถือ “ผีสางเทวดา” อันเป็นความเชื่อดั้งเดิมที่สืบสานต่อมาจากบรรพบุรุษ โดยได้จัดตั้ง “คณะพระธรรมจาริก” ขึ้นมาดำเนินงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในหมู่บ้านชาวเขาที่อาศัยอยู่กระจัดกระจายบนภูเขาตามจังหวัดต่างๆ ทางภาคเหนือของประเทศไทย

พระธรรมจาริก คือ บุคคลที่เป็นพระภิกษุหรือสามเณรในพระพุทธศาสนา ได้อาสาไปปฏิบัติงานประจำอยู่ตามอาศรมในหมู่บ้านชาวเขาเผ่าต่างๆ ที่ตั้งอยู่ทางภาคเหนือและภาคกลางด้านตะวันตกของประเทศไทย มีหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านบริหารจัดการ คือโครงการพระธรรมจาริก ซึ่ง

^๒วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๓/๔๓.

^๓พุทธทาสภิกขุ, สารนิพนธ์พุทธทาส ว่าด้วยประชาธิปไตยและหัวใจเศรษฐกิจพอเพียง, (กรุงเทพมหานคร: สุภาพใจ, ๒๕๕๐), หน้า ๔๓.

^๔วิ.ม.อ. (บาลี) ๑/๑๐๕ – ๑๓๒.

^๕ประเสริฐ ชัยพิภุต, วิจัยและส่งเสริมวัดเพื่อการพัฒนาการศึกษาและเผยแผ่ศาสนาธรรม : กรณีศึกษา วัดศรีโสดา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่”, (รายงานการวิจัย ๒๕๔๗, หน้า ๕๒). (อัคราเนนา)

ได้เริ่มดำเนินงานมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๘ โดยการริเริ่มของนายประสิทธิ์ ติสวัณณ์^๖ หัวหน้ากองสงเคราะห์ชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย ในขณะนั้น ได้กราบบังคมทูลพระบรมมหาราชวัง^๗ เจ้าอาวาสวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม โดยได้เสนอแนวความคิดการทดลองเผยแผ่พระพุทธศาสนาในหมู่บ้านชาวเขา ซึ่งทำให้ความเห็นชอบด้วยและสนับสนุนโครงการดังกล่าวนี้ โดยการสรรหาคัดเลือกพระสงฆ์จากวัดต่างๆ จำนวน ๕๐ รูป ไปปฏิบัติงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จำนวน ๑๐ หมู่บ้านๆ ละ ๕ รูป ในท้องที่จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ตาก แม่ฮ่องสอน และเพชรบูรณ์ ผลการปฏิบัติงานระยะเริ่มแรกของพระธรรมจาริก สร้างความยินดีพอใจแก่ชาวเขาในหมู่บ้านเป็นอย่างดี ชาวเขาได้แสดงตนเป็นพุทธมามกะประมาณ ๘๐๐ คน และส่งบุตรหลานไปบรรพชาและอุปสมบทศึกษาพระปริยัติธรรมที่วัดเบญจมบพิตรฯ จำนวน ๑๒ คน การปฏิบัติงานของพระธรรมจาริกในปีแรกนั้นได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากมูลนิธิเอเชีย เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการเดินทางและจัดซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคที่จำเป็นต้องใช้ในชีวิตประจำวัน งานพระธรรมจาริกได้ดำเนินการและขยายตัวมากขึ้นเป็นลำดับครอบคลุมจำนวนหมู่บ้านและประชากรชาวเขาในจังหวัดต่างๆ ทางภาคเหนือตอนบนและตอนล่างและได้รับการสนับสนุนงบประมาณค่าใช้จ่ายประจำปีจากรัฐหรือทางราชการคือสำนักงานประมาณได้จัดสรรเงินงบประมาณแผ่นดินให้ทุกปีและให้กรมประชาสงเคราะห์ เบิกจ่ายให้กับโครงการพระธรรมจาริกตั้งแต่ พ. ศ. ๒๕๐๘ เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน^๘

พระธรรมจาริก เริ่มเข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในชนกลุ่มชาติพันธุ์ลื้อ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๘ ที่หมู่บ้านลือซุนาเลา (ห้วยแห้ง) อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ แต่ชาวลื้อไม่ตอบรับในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ประกอบกับหมู่บ้านดังกล่าวมีประชากรเพียง ๓๐ ครัวเรือน ดังนั้นในปี พ.ศ. ๒๕๐๙ จึงได้ย้ายไปเผยแผ่ที่บ้านขุนคอง (บ้านเลา) ตำบลเมืองแหง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ และมีการบรรพชาสามเณรรูปแรกของลื้อ เกิดขึ้น คือ นายหลวง เลาลี ปัจจุบันอยู่ที่บ้านปางกลาง (ขุนคอง) อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ต่อมาปี พ.ศ. ๒๕๑๐ ได้มีการอุปสมบทเป็น

^๖ประสิทธิ์ ติสวัณณ์, ปัจจุบันนี้ได้บวชเป็นพระภิกษุนามว่า “พระครูมงคลคุณาทร” ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดศรีโสดา (พระอารามหลวง) อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่.

^๗สมเด็จพระพุทธชินวงศ์ (สุวรรณ สุวณฺโณ) ธรรมโกศลมหาเถร ป.ธ. ๙) พุทธศาสนตรศุขปฏิบัตินิตติคติมศักดิ์ อดีตกรรมการมหาเถรสมาคม เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ แม่กองบาลีสนามหลวงและองค์ปฐมประธานคณะพระธรรมจาริกมรณภาพ.

^๘บัณฑิต บุญศรี, “พระธรรมจาริกกับการสร้างจิตสำนึกความเป็นไทยของชาวเขา”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕), หน้า ๔๕.

พระภิกษุ รูปแรก คือ นายเลาญ เล่ายี่ปา (วงศ์รัตนมัจฉา)^๕ นับตั้งแต่นั้นมา ได้มีเยาวชนชาวลิซุออกบรรพชาเป็นสามเณรและอุปสมบทเป็นพระภิกษุมีจำนวนมากขึ้น

ชนกลุ่มชาติพันธุ์ลิซุเป็นกลุ่มชนกลุ่มหนึ่งที่กระจายอยู่ในภาคเหนือของประเทศไทย เป็นสาขาหนึ่งของชนเผ่า (โลโล) ตระกูลธิเบต - พม่า มีภาษาประจำเผ่าตนเอง ลิซุไม่มีภาษาเขียนของตน กลุ่มชาติพันธุ์ลิซุที่นับถือ ศาสนาคริสต์ ด้วยความช่วยเหลือของมิชชันนารีได้นำอักษรโรมันมาดัดแปลงให้เป็นภาษาเขียนของลิซุ และใช้มาประมาณ ๑๕๐ ปี ต้นกำเนิดและถิ่นอาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์ลิซุ อยู่ที่ต้นน้ำสาละวิน แม่น้ำโขงทางตอนเหนือของ ธิเบต และทางตะวันตกเฉียงเหนือ ของมณฑลยูนนาน ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ต่อมา มีชาวลิซุกลุ่มหนึ่งได้อพยพเข้าสู่เขตประเทศไทย เมื่อประมาณปี พ.ศ. ๒๔๖๔ ตั้งหลักฐานอยู่ที่หมู่บ้านคอยช้าง ตำบลลาวี อำเภอมะสรวย จังหวัดเชียงราย สาเหตุการอพยพ เนื่องจากปัญหาที่ดินและที่ทำมาหากิน

จากการรวบรวมข้อมูล พบว่าในประเทศไทยมีชาวลิซุ อาศัยอยู่ ๑๐ จังหวัด คือ เชียงราย เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ลำปาง พะเยา แพร่ ตาก กำแพงเพชร เพชรบูรณ์ และสุโขทัย รวมได้ ๑๕๕ หมู่บ้าน/กลุ่มบ้าน ๖,๕๕๓ หลังคาเรือน ๗,๓๓๘ ครอบครัว ประชากรรวม ๓๘,๒๕๕ คน แยกเป็นชาย จำนวน ๑๒,๗๑๒ คน หญิงจำนวน ๑๒,๕๐๕ คน เด็กชายจำนวน ๖,๗๓๗ คน และเด็กหญิงจำนวน ๖,๗๑๒ คน พบมากที่สุดในจังหวัดเชียงใหม่ รองลงมาจังหวัดเชียงราย และตาก ตามลำดับ กลุ่มพันธุ์ลิซุ นับถือบรรพบุรุษและบูชาเทพเจ้า โดยมีผู้นำสามฝ่ายคือ ผู้นำทางด้านวัฒนธรรม (นายหมอมือหรือมือหมือพะ) ผู้ประกอบพิธีกรรม (นายเจ้าทรงหรือหนี่พะ) และข่าทู่หรือหนี่นาย ผู้ใหญ่บ้าน เป็นที่น่าสังเกต ชาวลิซุไม่อนุญาตให้สตรีเป็นผู้นำ^๖

ผู้วิจัยก็เป็นหนึ่งในผลผลิตของพระธรรมจาริก คือ ได้บรรพชาและรับการศึกษาภายใต้การนำของพระธรรมจาริก และด้วยการตระหนักถึงคุณค่าที่ได้รับทั้งในส่วนตนเองและส่วนของสังคม จึงได้ให้ความร่วมมือกับการทำงานขององค์กรนี้มาโดยตลอด ปัจจุบันได้รับภาระเป็นกรรมการมูลนิธิพระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูงของวัดศรีโสดา จังหวัดเชียงใหม่ อย่างไรก็ตามเมื่อผู้วิจัยมีย้อนถอยหลังจากปัจจุบันลงไปถึงอดีต นับตั้งแต่โครงการพระธรรมจาริกเข้าถึงกลุ่มชาติพันธุ์ลิซุ นับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๘ – ๒๕๕๓ เป็นระยะเวลากว่า ๔๖ ปี ก็นับว่าไม่น้อย กลับได้มองเห็นปัญหาใหญ่ว่า เพราะเหตุใดชนกลุ่มชาติพันธุ์ลิซุ ที่บรรพชา หรืออุปสมบท ใช้เวลาอยู่ในพระศาสนาก็เป็นเวลาไม่น้อยกว่า

^๕ เลาญ เล่ายี่ปา หรือ วงศ์รัตนมัจฉา เสียชีวิตแล้ว, อดีตเป็นผู้นำชนกลุ่มชาติพันธุ์ลิซุ ผู้ก่อตั้งหมู่บ้านเลาญและบ้านแม่ตะ ปัจจุบันบ้านเก่าเลาญ และ บ้านแม่ตะ อยู่ในตำบล เมืองแหง อำเภอยางเมือง จังหวัดเชียงใหม่.

^๖ มาลีสา วงศ์รัตนมัจฉา, “การยอมรับบทบาททางการเมืองของผู้นำสตรีลิซุในหมู่บ้านลิซอแม่ตะ ตำบลเมืองแหง อำเภอยางเมือง จังหวัดเชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย เชียงใหม่, ๒๕๕๓), หน้า ๖.

ชาติพันธุ์อื่นๆ จึงยังไม่มีผู้ใดศึกษาธรรมเนียมวินัยของพระพุทธเจ้า ตามหลักสูตรพระปริยัติธรรม จบนักธรรมชั้นเอก หรือจบแม่เพียงชั้น เปรียญธรรม ๓ ประโยค ตามหลักสูตรพระปริยัติธรรมและบาลี ในขณะที่ชนเผ่าอื่นๆ เช่น ลาหู่ ม้ง เมี่ยน อาข่า ลีซอ ปาเกะกาญอ และไทยใหญ่ กลับมีผู้ศึกษาพระปริยัติธรรม สามารถสอบได้นักธรรมชั้นเอกและเปรียญธรรม ๓ ประโยค เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ชาวม้ง นั้นมี ผู้สำเร็จการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ถึงชั้นเปรียญธรรม ๕ ประโยค^{๑๑} ด้วยประการดังกล่าว ผู้วิจัยจึงอยากทราบว่าเพราะเหตุใด หรือเพราะปัจจัยอะไรบ้าง ชนเผ่าลี้ชู่ที่ผ่านมา จึงไม่มีผู้ใดสำเร็จการศึกษาในระดับเปรียญธรรม ๓ ประโยค หรือแม้แต่ชั้นนักธรรมชั้นเอกเลย

การทำวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยต้องการศึกษาวิธีการการปฏิบัติงานของพระธรรมจาริก วัดศรีโสดา จังหวัดเชียงใหม่ ที่ได้นำหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาไปเผยแผ่แก่กลุ่มชนชาติพันธุ์เผ่าต่าง ๆ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๘ ถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องการศึกษาลงลึกถึงผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชนชาติพันธุ์ลี้ชู่ตลอดถึงปัญหาและอุปสรรคต่อการเผยแผ่ของพระธรรมจาริกที่ผ่านมามีมากน้อยเพียงใด ต้องการศึกษาศึกษาและแสวงหารูปแบบและแนวทางที่เหมาะสม สำหรับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวเขาเผ่าลี้ชู่ อันจะเป็นปัจจัยทำให้ชาวเขาเผ่าลี้ชู่หันมานับถือพระพุทธศาสนาเพิ่มขึ้นต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ในการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาสภาพและผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกในกลุ่มชนชาติพันธุ์ลี้ชู่

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาอุปสรรค ปัญหาต่อผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกในกลุ่มชนชาติพันธุ์ลี้ชู่

๑.๒.๓ เพื่อแสวงหาแนวทางที่เหมาะสมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกในกลุ่มชนชาติพันธุ์ลี้ชู่

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

- ศึกษาบริบททั่วไป หลักการดำเนินชีวิต (วิถีชีวิต) ประเพณี พิธีกรรมของกลุ่มชนชาติพันธุ์ลี้ชู่ในประเทศไทย

- ศึกษาการเผยแผ่และผลสัมฤทธิ์ของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกในกลุ่มชนชาติพันธุ์ลี้ชู่ ปัจจัยและแห่งผลสัมฤทธิ์นับแต่ ปี พ.ศ. ๒๕๐๘ - พ.ศ. ๒๕๕๔ เป็นเวลา ๔๖ ปี

- แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เหมาะสมแก่กลุ่มชนชาติพันธุ์ลี้ชู่

^{๑๑}พระมหาภุต กิตติธรี. สอบไล่ได้ ประโยค ป.ธ. ๕ ในปี พ.ศ. ๒๕๔๘ และลาสิกขาปี พ.ศ. ๒๕๕๒.

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

๑) ประชากร

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ มีจำนวน ๕๒๐ รูป/คน ประกอบด้วยกลุ่มต่างๆ ดังนี้

(๑) กลุ่มชาติพันธุ์ลีซูที่บ้านเลาหว หมู่ ๑๑ ตำบลเมืองแหง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ อาศรมแห่งแรก ที่พระธรรมจาริกเคยตั้งมาแต่เริ่มต้น มีประชากรจำนวน ๓๐๐ คน

(๒) กลุ่มชาติพันธุ์ลีซูที่บ้านศรีดงเย็น (บ้านปางไม้แดง) หมู่ ๕ ตำบลบ้านช้าง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ อาศรมแห่งที่ ๒ ที่พระธรรมจาริกยังตั้งอยู่ มีประชากรจำนวน ๕๐๐ คน

(๓) เจ้าหน้าที่จากกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (กรมประชาสัมพันธ์กระทรวงมหาดไทย) ประชากรจำนวน ๒๐ คน

(๔) พระธรรมจาริกที่เข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในหมู่บ้านชาติพันธุ์ลีซูทั้งในอดีตและปัจจุบันอีกทั้งฝ่ายอำนวยการที่เกี่ยวข้องจำนวน ๑๐๐ รูป/คน

รวมทั้งสิ้นจำนวน ๕๒๐ รูป/คน

๒) กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายมีจำนวน ๖๓ รูป/คน ใช้การสุ่มแบบไม่อาศัยความน่าจะเป็น (Non-probability Sampling) ด้วยวิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) โดยกำหนดคุณสมบัติเป็นพิเศษ คือ

(๑) เป็นชนชาติพันธุ์ลีซู ที่พระธรรมจาริกคัดเลือกไปทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้วยการตั้งอาศรมพระธรรมจาริก หรือ

(๒) เป็นชนชาติพันธุ์ลีซู ที่เคยบรรพชา อุปสมบท ในโครงการพระธรรมจาริก หรือ

(๓) เป็นชนชาติพันธุ์ลีซู ที่ไม่เคยบรรพชาอุปสมบท แต่เข้ามารับการศึกษาเล่าเรียน และอาศัยอยู่ที่วัดศรีโสดา จังหวัดเชียงใหม่ หรือ

(๔) เป็นพระธรรมจาริก ผู้ปฏิบัติงานด้านการเผยแผ่ในโครงการพระธรรมจาริก หรือ เป็นพระธรรมจาริกที่ปฏิบัติงานในอาศรมของกลุ่มชาติพันธุ์ลีซู หรือ

(๕) เป็นเจ้าหน้าที่กรมประชาสัมพันธ์กระทรวงมหาดไทย ปัจจุบัน กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ที่ทำงานเกี่ยวกับชาติพันธุ์

ซึ่งผู้วิจัยได้จำแนกแต่ละกลุ่มออกเป็นสัดส่วนและจำนวน ที่เหมาะสม ดังนี้ คือ

(๑) กลุ่มชาติพันธุ์ลีซู ที่บ้านเลาหว หมู่ ๑๑ ตำบลเมืองแหง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ โดยคัดเลือกด้วยคุณสมบัติ คือ กลุ่มที่ผ่านการบวช/การเรียนจากวัดศรีโสดาจำนวน ๒๐ คน

(๒) กลุ่มชาติพันธุ์ลีซูที่บ้านศรีดงเย็น (ปางไม้แดง) หมู่ ๕ ตำบลบ้านช้าง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ โดยคัดเลือกด้วยคุณสมบัติ คือ กลุ่มที่เคยได้เรียนจากวัดศรีโสดา จำนวน ๒๐ รูป/คน

(๓) พระธรรมจาริกที่เข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในหมู่ชนชาติพันธุ์ชาวลีซูทั้งในอดีตและปัจจุบัน จำนวน ๒๐ รูป /คน

(๔) เจ้าหน้าที่จากกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (กรมประชาสงเคราะห์ชาวเขาเดิม) จำนวน ๑ คน
รวมทั้งหมดจำนวน ๖๑ รูป/คน

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยต้องการทราบปัญหาในประเด็นดังต่อไปนี้

๑.๔.๑ ต้องการทราบ บริบททั่วไป ประวัติความเป็นมา หลักการดำเนินชีวิต (วิถีชีวิต) ประเพณี พิธีกรรม ของกลุ่มชาติพันธุ์ลีซูในประเทศไทย

๑.๔.๒ ต้องการทราบสภาพ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริก ปัญหาอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกในกลุ่มชาติพันธุ์ลีซูในเขตภาคเหนือของประเทศไทย

๑.๓.๑ ต้องการทราบผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชาติพันธุ์ลีซูของพระธรรมจาริกว่ามีมากน้อยเพียงใด

๑.๔.๔ ต้องการทราบแนวทางที่เหมาะสมในการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกในกลุ่มชาติพันธุ์ลีซู

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

๑.๕.๑ ค่านิยมและคติความเชื่อดั้งเดิมของชนกลุ่มชาติพันธุ์ลีซูเป็นอุปสรรคต่อการยอมรับพระพุทธศาสนา

๑.๕.๒ การนับลำดับชั้น (Generation) ของเครือญาติและวงศ์ตระกูล ของชนกลุ่มชาติพันธุ์ลีซูเป็นอุปสรรคต่อการยอมรับพระพุทธศาสนา

๑.๖. คำจำกัดความของศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๖.๑ พระพุทธศาสนา หมายถึง พระพุทธศาสนา สายเถรวาท ในประเทศไทย

๑.๖.๒ พระธรรมจาริก หมายถึง พระภิกษุ หรือ สามเณรในพระพุทธศาสนาผู้มีความพร้อมในด้านร่างกายจิตใจ สถิติปัญญาความรู้ ความสามารถ และได้มีจิตอาสาไปปฏิบัติงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยอยู่ประจำในหมู่บ้านลีซู ภาคเหนือแห่งประเทศไทย

๑.๖.๓ การเผยแผ่ หมายถึง การประกาศศาสนาธรรมหรือหลักธรรมในพระพุทธศาสนา โดยวิธีให้การสงเคราะห์ พัฒนาและให้หลักธรรมเพื่อนำไปปฏิบัติด้วยโดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยของสงฆ์และวัฒนธรรมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ลีซู

๑.๖.๔ กลุ่มชาติพันธุ์ลื้อ หมายถึง ชนชาติพันธุ์ลื้อ หรือ ลีซอ (ในที่นี้ผู้วิจัยขอใช้คำว่า “ลื้อ” เท่านั้น) ที่อาศัยอยู่ในภาคเหนือแห่งประเทศไทย ซึ่งส่วนใหญ่อาศัยอยู่บนภูเขาหรือบนพื้นที่สูง มีวัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิต ความเชื่อถือเป็นเอกลักษณ์ในเผ่าของตนเอง

๑.๖.๕ ผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง การที่ชนกลุ่มชาติพันธุ์ลื้อยอมรับนับถือพระพุทธศาสนา มีผู้เข้ามาบรรพชา อุปสมบท ศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมสำเร็จการศึกษาระดับนักธรรมเอก หรือเปรียญธรรม อย่างต่ำ เปรียญธรรม ๓ ประโยค มีปริมาณเพิ่มจำนวนมากขึ้นตามระยเวลานานับตั้งแต่จุดเริ่มต้นที่พระธรรมจาริกทำการเผยแผ่จนถึงปัจจุบัน

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับ

๑.๗.๑ สภาพบริบททั่วไปในด้านการดำรงชีวิต วิถีชีวิต วัฒนธรรม ค่านิยม ประเพณีดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ลื้อในประเทศไทย

๑.๗.๒ สภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริก และปัญหาอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกในของกลุ่มชาติพันธุ์ลื้อ

๑.๗.๓ ผลสัมฤทธิ์ของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชาติพันธุ์ลื้อของพระธรรมจาริกวัดศรีโสดา จังหวัดเชียงใหม่

๑.๗.๔ เหมาะสมในการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริก สำหรับ กลุ่มชาติพันธุ์ลื้อ

๑.๗.๕ กลุ่มชาติพันธุ์ลื้อ ได้เข้าใจหลักการพระพุทธศาสนา สามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เหมาะสมไปปรับใช้กับเป้าหมายชีวิตของตน

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชาติพันธุ์ลื้อของพระธรรมจาริกนี้ ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการวิจัย โดยจะนำเสนอตามลำดับ ดังนี้

๒.๑ ประวัติความเป็นมาและบริบทของกลุ่มชาติพันธุ์ลื้อ

๒.๑.๑ ประวัติของชนกลุ่มชาติพันธุ์ลื้อ

ชนกลุ่มชาติพันธุ์ลื้อ เป็นสาขาหนึ่งของชนเผ่า (โลโล) ตระกูลทิเบต - พม่า มีภาษาพูดประจำเผ่า แต่ไม่มีภาษาเขียนของตนเอง เมื่อมิชชันนารีเข้าไปเผยแผ่ศาสนาคริสต์ มีชาวลื้อนับถือคริสต์มากขึ้น มิชชันนารีจึงได้นำอักษรโรมันมาดัดแปลงประยุกต์ให้เป็นภาษาเขียนของลื้อ และได้ใช้มาประมาณ ๑๕๐ ปีมานี้ แหล่งกำเนิดและที่อยู่อาศัยของกลุ่มชนชาติพันธุ์ลื้อ กระจายอยู่ทั่วไป คือนับแต่ต้นน้ำสาละวิน แม่น้ำโขงทางตอนเหนือของทิเบต จนถึงทางตะวันตกเฉียงเหนือของมณฑลยูนนาน ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน^๑

การเข้ามาในประเทศไทยของกลุ่มชนชาติพันธุ์ลื้อ

ในการอพยพย้ายถิ่นเข้าทำมาหากินและอยู่อาศัยในดินแดนประเทศไทยของชาวลื้อ สามารถสืบประวัติการโยกย้ายได้ โดยการแบ่งตามสายตระกูลดังนี้

สายที่ ๑ การเข้ามาในประเทศไทย

กลุ่มชนชาติพันธุ์ลื้อ ครั้งแรกและกลุ่มแรก คือ กลุ่มของนายเจียงใหม่พะ หรือนายแสนใหม่ เลาหู่ เมื่อประมาณปี พ.ศ. ๒๔๖๒ มาจากเมืองโก๊ะ เมืองหยิง เข้ามาทางบ้านน้ำยาว บ้านแม่เมืองกั้ง มาอยู่ที่โป่งทราย เขตอำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่ จำนวนประมาณ ๑๐ ครอบครัว อยู่ได้ประมาณ ๕ ปี พวกผู้ชายถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจจับกุมข้อหาปลูกฝิ่นไม่ยอมเสียภาษี อยู่เรือนจำกลางเชียงใหม่ ประมาณ ๑ ปี เมื่อถูกปล่อยตัวจึงย้ายกลับไปในเขตพม่าอีกครั้งหนึ่ง

^๑จัดกัษ บุษยพัฒน์, บ้านของชาวลื้อมีประตูดุเพียง ประตูเดียว เรียกว่า ประตูผีออก, (กรุงเทพมหานคร : สภาความมั่นคง, ๒๕๓๘), หน้า ๕๗ – ๕๘.

จากนั้นประมาณ ปี พ.ศ. ๒๔๖๓ กลุ่ม ปลา หรือ กลุ่มงาและพวก จากประเทศพม่า เข้ามาในประเทศไทยอีกครั้ง ครั้งนี้มาอยู่แถวบ้านท่าเรือ และบ้านคอยอ่างขาง อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งรกรากทำมาหากินอยู่สถานที่ดังกล่าว ประมาณ ๑๐ ปี ก็มีหลายกลุ่มที่แยกตัวออกไป สถานที่อื่นๆ เช่น กลุ่มที่ ๑ ได้แยกตัวออกไปที่บ้านหลังเมือง ตำบลแม่ต๋ำ อำเภอแม่ถ้อย จังหวัดเชียงใหม่ กลุ่มที่ ๒ ได้แยกออกไปตั้งรกรากที่บ้านนาเลา ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ และกลุ่มที่ ๓ ไปตั้งถิ่นฐานที่บ้านจอมหมอก อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่^๒

สายที่ ๒ กลุ่มชนชาติพันธุ์ลีซู กลุ่มเลาหมู่ และ เลาหมี่ ซึ่งมีจำนวนเพียง ๔ ครอบครัว ได้อพยพจากประเทศพม่า เข้ามาสู่ประเทศไทย เป็นครั้งแรก เมื่อประมาณปี พ.ศ. ๒๔๖๔ และตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านห้วยส้าน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ต่อมาในปีเดียวกันนั้น ชาวลีซูครอบครัวอื่นๆ เนื่องจากปัญหาที่ดินทำมาหากินจำกัด ก็ได้อพยพเพิ่มมาอีก จำนวน ๑๕ ครอบครัว และมาพักอยู่ที่บ้านห้วยส้าน ประมาณ ๕-๖ ปี เมื่อประชากรเพิ่มมากขึ้น ก็มีการแยกกลุ่มออกไป โดยไปอยู่หมู่บ้านคอยช้าง ตำบลวาวี อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย ต่อมาชาวลีซูกลุ่มอื่นๆก็ได้อพยพจากประเทศพม่าและประเทศจีนมาอาศัยอยู่ในภาคเหนือประเทศไทยมากขึ้น ปัจจุบันชาวลีซู บางส่วนยังไม่ได้รับสัญชาติไทย ชาวลีซู นั้นมีวัฒนธรรม ประเพณี เครื่องแต่งกาย และภาษาพูดของตนเอง เดิมเป็นชนชาติพันธุ์ที่นับถือลัทธิ ศิสาเทวดา มีหมอผีประจำหมู่บ้าน และมีศาลเจ้าประจำหมู่บ้าน ที่ลีซู เรียกว่า “อาปาโหม” แปลว่า ปู่เฒ่า หรือ เรียกอีกอย่างว่า เมียร์ว่าจือ” คนทั่วไป เรียกชาวลีซูว่า “ ลีซอ” ซึ่งคำว่า “ลีซอ” นั้นไม่มีความหมายและไม่มีคำแปล แต่ก็ไม่ใช่หมายความว่า เป็นเชิงลบ ดังนั้น ชาวลีซู จึงไม่มีการต่อต้านในคำเรียก “ลีซอ” คำนี้

ส่วนคำว่า “ลีซู” นั้นผู้วิจัยเคยศึกษามานานกว่า ๒๐ ปีแล้ว ได้สันนิษฐานว่า เดิมชาวลีซู เป็นกลุ่มที่สวมใส่เสื้อผ้าด้วยการพัน หรือม้วนรอบ ๆ ตัว ไม่มีการเย็บด้วยด้ายหรือเข็มแต่อย่างใด ดังนั้น เมื่อ แยกคำ ลี กับ ซู สองคำนี้ออกมา จะเห็นได้ว่า คำว่า “ลี” คือ “พัน หรือ ม้วน” ส่วน “ซู” คือ “กลุ่ม หรือ พวก” เมื่อรวมคำสองคำนี้กลายเป็นว่า “ลีซู” หมายถึง “กลุ่มหรือ พวกที่พันร่างกายด้วยเสื้อผ้า” และสอดคล้องกับภาษาจีนที่เรียก ลีซู ว่า “ลี้จู” คำว่า “จู” คือ “พวก หรือ กลุ่ม” นั่นเอง อนึ่ง นักเขียนบางท่าน ให้ความหมายคำ “ลีซู”ว่า มาจากสองคำ คือ “ลี” มาจาก “อีหลี” แปลว่า

^๒สัมภาษณ์ นายยี่ สิ้นลี่ ชาวลีซูผู้อาวุโส อายุ ๘๒ ปี, บ้านศรีดงเย็น, ๘ กันยายน ๒๕๕๔.

^๓มาลีลา วงศ์รัตนมัจฉา, “การยอมรับบทบาททางการเมืองของผู้นำสตรีลีซอในหมู่บ้านลีซอบ้านแม่แตง, ตำบลเมืองแหง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย เชียงใหม่, ๒๕๔๗), หน้า ๕ - ๑๒.

“จาริต ประเพณี หรือ วัฒนธรรม” และคำว่า “ชู” แปลว่า “คน” ผู้เขียนขอแย้งนักเขียนบางท่านว่า ในภาษาลื้อ คำว่า “ลี” กับ อี้หลี” นั้น ความหมายต่างกัน กล่าวคือ “ลี” แปลว่า “ม้วน หรือ พัน” ส่วน “อี้หลี” แปลว่า “จาริต ประเพณี วัฒนธรรม หรือ ระเบียบ กฎหมาย” ข้อเท็จจริง คำว่า “อี้” ก็ยังไม่ถูกต้อง ที่ถูกคือ “ยี” แปลว่า “เขา หรือ ท่าน” ดังนั้น คำว่า “อี้หลี” ที่ถูกคือ “ยีหลี” แปลว่า “กฎ หรือระเบียบที่ท่าน บัญญัติไว้” ในภาษาไทย นักกฎหมายหลายท่านเวลาอ่านกฎหมาย มักจะอ่านว่า ท่านบัญญัติว่า หรือ ท่านเขียนว่า เช่นเดียวกับในภาษาลื้อ มักจะพูดว่า ยีหลี คือ เขาหรือท่าน (บรรพบุรุษ) ตั้งกฎระเบียบ หรือตั้งวัฒนธรรม จาริตประเพณีไว้แล้ว

กลุ่มชาติพันธุ์ลื้อ ลื้อแบ่งเป็น กลุ่มย่อยๆ ดังนี้ คือ ลื้อลาย (ลื้อลูเซว) ลื้อหอม (ลื้อเซเซ) ลื้อเหนือ (ลื้อซือวู้) และลื้อดำ กลุ่มลื้อดำนั้นอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศพม่าและประเทศอินเดีย ชาวลื้อที่อยู่ในประเทศไทยเกือบทั้งหมดเป็นลื้อลาย ส่วนลื้อเหนือ (ซือวู้) ยังอาศัยอยู่ในแผ่นดินประเทศจีน

ประชากรกลุ่มชาติพันธุ์ลื้อในประเทศไทย ที่สำรวจเมื่อกลางปี พ.ศ. ๒๕๒๖ พบว่า มีลื้อประมาณ ๑๘,๐๐๐ คน กระจายกันตั้งหมู่บ้านราว ๑๑๐ หมู่บ้าน เปรียบเทียบกับสถิติเมื่อก่อนหน้านั้นใน พ.ศ. ๒๕๐๑ ทางราชการได้สำรวจประชากรลื้อ พบว่ามีประชากรประมาณ ๙,๕๐๐ คน ตลอดระยะ ๒๕ ปี ที่ผ่านมา คิดเป็นอัตราเพิ่มของประชากร ๑.๖% ต่อปี ซึ่งส่วนใหญ่ก็เป็นการเพิ่มโดยธรรมชาติ เพราะมีการอพยพเข้ามาขึ้นเรื่อยๆ จำนวนประชากรลื้อที่อาศัยอยู่ในพื้นที่อื่นๆนอกจากประเทศไทย ในปี ๒๕๒๖ ประมาณตัวเลขทางสถิติว่า น่าจะมีประชากรจำนวน ๙๕๐,๐๐๐ คน แบ่งเป็นชาวลื้อที่อยู่ในประเทศพม่าประมาณ ๒๕๐,๐๐๐ คน และชาวลื้อที่อาศัยอยู่ในจีนแผ่นดินใหญ่ประมาณ ๕๐๐,๐๐๐ คน ไม่พบว่ามีชาวลื้ออาศัยอยู่ในประเทศลาว และประเทศเวียดนาม กลุ่มลื้อที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยนั้น กระจายอยู่ตามจังหวัดภาคเหนือตอนบน คือ อยู่ในเขตจังหวัดเชียงใหม่ประมาณ ๔๓ % ในจังหวัดเชียงรายประมาณ ๒๓ % ที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ๑๕% อีกประมาณ ๑๑% เป็นกลุ่มเล็กที่กระจัดกระจายกันอยู่ในจังหวัดพะเยา ดาก กำแพงเพชร เพชรบูรณ์ และจังหวัดสุโขทัย วิถีชีวิตของชาวลื้อในเมืองไทยปัจจุบัน มีความแตกต่างไปมาจากวิถีชีวิตชนเผ่าลื้อดั้งเดิมที่อยู่ในตอนเหนือของประเทศพม่าและประเทศจีน สาเหตุอาจเป็นเพราะได้อพยพแยกแ่กตัวมาจากประเทศจีนเป็นเวลานานหลายชั่วคนแล้ว จึงทำให้วิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงไป

ในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ สถาบันวิจัยชาวเขาได้ทำการสำรวจประชากรประชากรกลุ่มชาติพันธุ์ลื้อใหม่ พบว่ามีชาวลื้ออยู่ทั้งหมด ๓๐,๕๔๐ คน ใน ๑๕๑ หมู่บ้าน และมี ๕,๑๑๔ ครัวเรือน คิดเป็น

“บัณฑิต บุญศรี, “พระธรรมจาริกกับการสร้างจิตสำนึกความเป็นไทยของชาวเขา”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕), หน้า ๓๓.

๔.๑๑ % ของประชากรชาวเขาทั้งหมด อาศัยอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ ๔๗ % จังหวัดเชียงราย ๒๓ % จังหวัดแม่ฮ่องสอน ๑๕% และ ๑๑% กระจายทั่วไปในจังหวัดพะเยา ดาก กำแพงเพชร เพชรบูรณ์ สุโขทัย^๕

ผลจากการรวบรวมข้อมูลครั้งสุดท้ายใน พ.ศ. ๒๕๔๕ ในประเทศไทยมี กลุ่มชาติพันธุ์ลื้ออาศัยอยู่ ๑๐ จังหวัด^๖ คือ เชียงราย เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ลำปาง พะเยา แพร่ ดาก กำแพงเพชร เพชรบูรณ์ และสุโขทัย จำนวน ๑๕๕ หมู่บ้าน/กลุ่มบ้าน ๖,๕๕๓ หลังคาเรือน ๗,๓๓๘ ครอบครัว มีประชากรรวม ๓๘,๒๕๕ คน แยกเป็นเพศชาย จำนวน ๑๒,๗๑๒ คน เพศหญิงจำนวน ๑๒,๕๐๕ คน เด็กชาย จำนวน ๖,๗๓๗ คน และเด็กหญิงจำนวน ๖,๗๑๒ คน พบมากที่สุดจังหวัดเชียงใหม่ รองลงมาจังหวัดเชียงราย และดาก ตามลำดับ ดังแสดงในตารางที่ ๑

ตาราง ๑ แสดงการกระจายตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ลื้อจำแนกตามพื้นที่จังหวัด^๗

จังหวัด	จำนวน กลุ่มบ้าน	จำนวน คร.	จำนวน คค.	ประชากร				
				ชาย	หญิง	เด็กชาย	เด็กหญิง	รวม
๑. เชียงใหม่	๗๔	๓,๘๗	๓,๕๑๕	๕,๘๕๕	๕,๕๗๕	๒,๕๕๕	๓,๐๗๗	๑๑,๕๕๖
๒. เชียงราย	๔๓	๑,๖๕๕	๑,๗๕๖	๒,๕๐๕	๒,๕๖๗	๒,๑๓๕	๒,๑๑๗	๑๐,๑๓๒
๓. แม่ฮ่องสอน	๒๑	๑,๑๓๒	๑,๓๒๘	๒,๔๖๐	๒,๕๐๓	๘๕๓	๕๔๔	๖,๘๐๐
๔. ดาก	๘	๓๓๕	๔๒๕	๖๗๒	๖๔๖	๔๕๖	๓๔๔	๒,๑๑๘
๕. เพชรบูรณ์	๑	๑๑๔	๑๒๐	๑๗๘	๑๗๕	๑๐๘	๘๓	๕๔๔
๖. พะเยา	๒	๓๔	๔๓	๖๔	๖๗	๔๕	๓๕	๒๑๕
๗. สุโขทัย	๑	๒๔	๒๖	๕๕	๔๕	๒๕	๓๔	๑๖๓
๘. ลำปาง	๒	๒๘	๓๕	๔๕	๕๒	๓๐	๓๑	๑๕๘
๙. กำแพงเพชร	๒	๒๗	๒๕	๕๐	๕๕	๑๕	๒๐	๑๔๘
๑๐. แพร่	๑	๕	๑๓	๑๗	๘	๒๓	๒๓	๗๑
รวม	๑๕๕	๖,๕๕๓	๗,๓๓๘	๑๒,๗๑๕	๑๒,๕๐๕	๖,๗๓๗	๖,๗๑๒	๓๘,๒๕๕

ที่มา : กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ : ๒๕๔๕

^๕ฝ่ายบริการและเผยแพร่, ข้อมูลตัวเลขชาวเขา, (เชียงใหม่ : โครงการพระธรรมจาริกส่วนภูมิภาค วัดศรีโสดา, ๒๕๔๘), หน้า ๑, (อัคราณา).

^๖ฝ่ายบริการและเผยแพร่, ข้อมูลตัวเลขชาวเขา, (เชียงใหม่ : โครงการพระธรรมจาริกส่วนภูมิภาค, ๒๕๔๘), หน้า ๘.

^๗บัณฑิต บุญศรี, พระธรรมจาริกในพระพุทธศาสนา, (เชียงใหม่ : ดาราการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๑, (อัคราณา).

กลุ่มชาติพันธุ์ลื้อนับถือผีบรรพบุรุษและบูชาเทพเจ้าเป็นส่วนใหญ่ ได้แก่ ผีประจำหมู่บ้าน ผีบ้านผีเรือน ผีหลวง ผีป่า ผีน้ำ ผีลำห้วย และผีบรรพบุรุษ เป็นต้น ในปัจจุบัน ลื้อจะหันมานับถือพระพุทธศาสนาและทำพิธีบูชาผีควบคู่กันไปด้วย โดยมีผู้นำสามฝ่าย คือ ผู้นำทางด้านวัฒนธรรม (นายหมอมือเมือง หรือ มือหมือพะ) ผู้ประกอบพิธีกรรม (นายเจ้าทรง หรือ หนี่พะ) และ ขวาทูร์พะ หรือ นายผู้ใหญ่บ้านที่ นำสังเกตชาวลื้อชื่อนี้มาอนุญาตให้สตรีเป็นผู้นำ^๑ ตระกูลดั้งเดิมของชาวลื้อมี ๖ ตระกูล คือ ๑. น้ำผึ้ง (เบี่ย) ๒. ไม้ (ซื่อ) ๓. ปลา (งวา) ๔. หมี่ (อูผ่า) ๕. แมลงข้าวสาเลี และ ๖. กัญชง ตระกูลน้ำผึ้งใหญ่ที่สุด แยกออกเป็นอีก ๓ กลุ่มย่อย มีอยู่ ๕ สายตระกูล จากการแต่งงานข้ามเผ่ากับชาวจีนฮ่อ เช่น ลี ย่าง ว่าง เหยา วู เขา โฮ จู และจ้าง ในกลุ่มนี้ ย่าง และลีเป็นกลุ่มใหญ่ที่สุด ชาวลื้อนับถือบรรพบุรุษและบูชาเทพเจ้า โดยมีผู้นำทางลัทธิมีสองฝ่ายคือ ผู้นำทางด้านศาสนาหรือวัฒนธรรม (มือหมือพะ) คุณเลศาลเจ้าหมู่บ้าน และ ผู้ประกอบพิธีกรรม (หนี่พะ) เจ้าทรง

การตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ลื้อมักมีลักษณะพิเศษกว่าชาวเขาเผ่าอื่น ๆ ซึ่งมักมองดูคล้าย ๆ กับป้อมปราการ และอยู่ในระดับความสูงตั้งแต่ ๑,๐๐๐ เมตร เหนือระดับน้ำทะเลขึ้นไป ทำการเพาะปลูกแบบไร่เลื่อนลอย อดีตนั้นถึงแม้ชาวลื้อจะนิยมปลูกฝิ่นเพื่อเป็นรายได้ แต่จะพบว่าชาวลื้อติดฝิ่นน้อยมาก นอกจากนี้ชาวลื้อยังได้ชื่อว่าเป็นพ่อค้าแห่งขุนเขา อันเนื่องจากจากชาวลื้อ นอกจากจะทำไร่แล้วยังประกอบการค้าขายสินค้าระหว่างชุมชนชาวเขาเผ่าต่างๆ ด้วย

ในอดีต สังคมกลุ่มชนชาติพันธุ์ลื้อมีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายและใช้ชีวิตประจำวันอยู่กับป่าใช้ป่าควบคู่กับเศรษฐกิจวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม และนับถือลัทธิผีสางเทวดา พิธีกรรมต่างๆ โดยเฉพาะ การละเล่นใน ปีใหม่ การร้องรำทำเพลง การเคารพบรรพบุรุษ การเรียนรู้และถ่ายทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ผ่านทางบทเพลงลื้อ

๒.๑.๒ ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับความเชื่อของ ชาวลื้อ

๑) ความเชื่อ ความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ลื้อ มีหลายประการ แต่ที่สำคัญคือ

(๑) ความเชื่อเทพเจ้า

ตำนานของกลุ่มชาติพันธุ์ลื้อ ลื้อเชื่อว่ามี อูซาง หรือ เทพเจ้า คือ เดิมเทพเจ้ามีสองพี่น้อง พี่ชายเป็นเทพเจ้าชื่อสตัย ส่วนน้องชายเป็นเทพเจ้าจีโกง วันหนึ่งทั้งสองทำนายเสี่ยงทายกัน โดยการปลูกต้นดอกทานละ ๑ ต้น เมื่อปลูกเสร็จรุ่งเช้าอีกวันก็ไปดูด้วยกันว่าของใครออกดอกบานก่อน คนนั้นจะครองโลกก่อน เป็นเวลานาน ๕,๐๐๐ ปี เช้าตรู่พี่น้องชายลักไปดูก่อน เห็นว่าดอกของพี่ชายออกดอกบานสวยงาม ส่วนของตนยังไม่ออกดอก จึงถอนสับเปลี่ยนปลูกดอกไว้แล้ว

^๑ มาลียา วงศ์รัตนมัจฉา, “การยอมรับบทบาททางการเมืองของผู้นำสตรีลื้อในหมู่บ้านลื้อที่บ้านแม่ตะแคง, ตำบลเมืองแหง อำเภอเชียงแหง จังหวัดเชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๓), หน้า ๔๓.

กลับไปหาพี่และบอกพี่ว่า พี่เราต้องไปคู่ด้วยกันแล้วแหละ เมื่อทั้งสองไปถึงเห็นว่าดอกของน้อง ออกดอกบานสวยงาม ของพี่ยังไม่ออกดอก ดังนั้นพี่เลยบอกน้องว่าให้น้องปกครองโลกไปก่อน เป็นเวลา ๕,๐๐๐ ปี ในห้วงระยะเวลา ๕,๐๐๐ ปีนี้ ชาวโลกจะลำบากอดเค้นอาหาร ชาวโลกทานข้าวใส่ ปากจำนวน ๓ ครั้งจะใส่เนื้อเข้าปากได้ครั้งเดียว เมื่อหลัง ๕,๐๐๐ ปีสิ้นสุด ข้าฯ ซึ่งเป็นพี่มาปกครอง ต่อเวลานั้นชาวโลกจะมีความสุข มีความสงบเรียบร้อย จะทานข้าวใส่ปากจำนวน ๑ ครั้ง จะใส่ เนื้อเข้าปากจำนวน ๓ ครั้ง ดังนั้นชาวโลกทุกคนจะรอวันนั้นที่มีความหวังในอนาคตอีก ๕,๐๐๐ ปี ข้างหน้า ว่าโลกจะทานข้าวเข้าปากจำนวน ๑ ครั้งจะทานเนื้อเข้าปากจำนวน ๓ ครั้ง ความหมายในที่นี้ คือ เวลานั้น เป็นวันแห่งความสุขที่มีอาหารอุดมสมบูรณ์ที่สุด ไม่มีวันหิว กระจายน้ำแต่อย่างใด

นอกจากนี้ ชาวโลก มินิทานโลก-สองนักบวชอยากเป็นเทพ เล่าสืบกันมา ดังต่อไปนี้ กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว มีนักบวชหนุ่มอยู่ ๒ รูป นักบวชทั้งสองนี้กินข้าววันละ ๓ มื้อ และกินเนื้อสัตว์ ด้วย ต่อมาอยากจะทำบุญเพื่อบรรลุนิพพานจะได้กลายเป็นเทพ จึงได้ตั้งใจอดอาหาร กินแต่ ขนมน้ำผลไม้เท่านั้น แต่เทพบนสวรรค์เห็นว่าทั้งสองไม่เหมาะสมที่จะกลายเป็นเทพ จึงได้ลงมายัง โลกมนุษย์เพื่อทดสอบและห้ามไม่ให้นักบวช ๒ รูปนี้ออกแสวงบุญ

วันหนึ่งขณะที่นักบวชทั้ง ๒ รูป นี้เดินทางไปเพื่อออกแสวงบุญ เทพจำแลงได้ แปลงร่างเป็นชายชรามาทักทายว่า “นักบวชทั้ง ๒ ท่านนี้จะไปไหนหรือ” นักบวชจึงตอบว่าเขา จะไปแสวงบุญเพื่อจะได้กลายเป็นเทพ เทพจำแลงจึงบอกว่า “พวกท่านจะทำได้จริงหรือ” นักบวชทั้ง ๒ รูป จึงตอบว่า “ได้สิ พวกข้าทั้งสองไม่กินข้าว ไม่กินเนื้อ กินแต่ขนมน้ำผลไม้เท่านั้น” เทพจำแลง แกล้งถามไปอีกว่า “แน่ใจหรือว่าจะไม่กินข้าว ไม่กินเนื้อได้ตลอดไป” ทั้งสองก็ยืนยันเป็นเสียงหนักแน่นว่าได้แน่นอน ดังนั้นทั้ง ๒ จึงเดินทางต่อไป ระหว่างทางเทพจำแลงก็เริ่มทดสอบ ๒ นักบวช หนุ่ม โดยแกล้งบอกว่าตนอยากกินลาบเนื้อดิบให้นักบวช ๒ รูป นี้ไปซื้อมาให้ตน นักบวชทั้งสอง จึงไปซื้อลาบเนื้อดิบให้เทพจำแลง เมื่อไปถึงร้านขายเนื้อ เจ้าของร้านก็ถามว่า พวกท่านกำลังจะ เดินทางไปไหนหรือ นักบวชหนุ่มก็ตอบว่า ข้าทั้งสองกำลังเดินทางไปแสวงบุญ แต่ชายชราเพื่อนของ ข้าอีกคนบอกว่าอยากกินลาบเนื้อดิบ จึงมาซื้อให้เจ้าของร้านขายเนื้อซึ่งมีภรรยาและครอบครัวแต่ พอได้เงิน ๒ นักบวชหนุ่มบอกว่าจะออกแสวงบุญเขาจึงอยากไปด้วย และได้ตามสองนักบวชหนุ่ม ไปโดย ไม่ได้เปลี่ยนเสื้อผ้าและล้างมือซึ่งเป็นเลิศจิตที่เขามา พอทั้งสามไปถึง เทพจำแลงก็ร้อง ทักและบอกว่า “เจ้าทั้งสามแน่ใจว่าจะไปได้จริงๆหรือ” ทั้งสองก็ตอบเป็นเสียงกันว่าได้แน่นอน ระหว่างทางเจอบ้านหลังหนึ่ง มีแม่ยายและลูกสาวสองคน อาศัยอยู่ เทพจำแลงจึงบอกว่าเจ้าทั้งสาม

คนไม่ต้องไปแล้ว แต่งงานกับแม่มายและลูกสาวสองคนนี่เถอะ คนขายเนื้อบอกว่าข้าไม่แต่ง
หรือ ถ้าคิดจะเอาเมีย ข้าคงไม่ออกมาแสวงบุญอย่างนี้หรือ เพราะข้าก็มีลูกเมียแล้ว ข้ายังทิ้งมาได้
ส่วนนักบวชหนุ่ม ๒ รูป กลับบอกว่าจะยอมอยู่กินกับลูกสาวแม่มายที่นี่

ดังนั้นคนขายเนื้อกับเทพจำแลงจึงออกเดินทางต่อไป ขณะที่เดินทางไปสักพัก เทพ
จำแลงก็บอกว่าคนลิมของไว้ที่บ้านแม่มาย ให้คนขายเนื้อไปเอามาให้ตน คนขายเนื้อจึงกลับมาเอา
ของแต่กลับพบว่าหลังที่ตนผ่านมากลับกลายเป็นกระท้อที่มุงด้วยใบไม้และเห็นเสือสมิง ๓ ตัว
กำลังรุมกินเนื้อของสองนักบวชหนุ่มอย่างเอร็ดอร่อย ชายขายเนื้อจึงวิ่งหนีอย่าง ไม่คิดชีวิตและกลับมา
บอกเทพจำแลงว่า แะแล้วแม่มายสามแม่ลูกนั้น แท้จริงเป็นเสือสมิงไม่ใช่คนและกำลังกินเนื้อของสอง
นักบวชอยู่ บ้านที่เราเห็นหลังใหญ่แต่ที่จริงเป็นเพียงกระท้อเล็กๆ ช่างน่ากลัวนัก “เทพจำแลงจึง
พูดว่า ข้าบอกแล้วเขาไปไม่ได้ นักบวชสอง ๒ รูป นี่ยังไม่สมควรออกแสวงบุญ แต่เขาไม่เชื่อก็เลย
ต้องพบจุดจบแบบนี้

หลังจากนั้น ทั้งสองเดินทางต่อไป จนพบแม่น้ำขนาดใหญ่มีสีเขียวข้ม ชายขาย
เนื้อกังวลกับการข้ามฟากเป็นอย่างมาก ในขณะที่เทพจำแลงเดินข้ามไปอย่างง่ายดาย ชายขายเนื้อจึง
พูดกับตัวเองว่า “ไหนๆมาแล้ว ถ้าไม่ถึงเวลาก็คงไม่ตายหรือ” เขาจึงตัดสินใจเดินข้ามน้ำไป ปรากฏว่า
สามารถผ่านไปได้ พอข้ามฟากไปได้สักพัก เทพจำแลงก็แกล้งให้เขากลับไปเอาของอีกฟาก โดย
อ้างว่าเขาลิมของไว้ ชายขายเนื้อจึงต้องย้อนกลับไปเอาของ ระหว่างข้ามฟากเขาเห็นหนั่งสุนัข
สีเหลืองเฒ่า มีหนอนขึ้นเต็มไปหมด ส่งกลิ่นเหม็นมากอยู่ข้างฝั่งโน้น ข้าจึงไม่กล้าข้ามไปเอาของให้
ท่าน เทพจำแลงจึงบอกกับเขาว่า “นี่แหละที่เหล่าเทพรังเกียจพวกเจ้า และนั่นแหละ คือ หนั่งของ
เจ้า” ดังนั้นชายขายเนื้อจึงได้กลายเป็นเทพสมดังตั้งใจ

(๒) ความเชื่อบรรพบุรุษคู่แรก

ชาวลิซู มีตำนานเล่าคล้ายๆ กับชนเผ่าหลายๆ เผ่าในเอเชียอาคเนย์ถึงน้ำท่วมโลกครั้ง
ใหญ่ ซึ่งมีผู้รอดชีวิตอยู่เพียงหญิงหนึ่งชายหนึ่งซึ่งเป็นพี่น้องกัน เพราะได้อาศัยโดยสารอยู่ในน้ำเต้า
ใบมเหีมา พอน้ำแห้งออกมาตามหาใครก็ไม่พบ จึงประจักษ์ใจว่าตนเป็นหญิงชายคู่สุดท้ายในโลก
ซึ่งถ้าไม่สืบเผ่ามนุษย์ชาติก็ต้องเป็นอันสูญพันธุ์สิ้นอนาคต แต่ก็ตะจิตตะขวางใจในการเป็นพี่น้อง
เป็นกำลังจึงต้องเสี่ยงทายฟังความเห็นของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย เห็นมีไม้ไผ่อยู่บนยอดเขาจึงจับตัว
ครกกับลูกไม้แยกกันเข็นให้กลิ้งลงจากเขาคนละฟาก ไม้เจ้ากรรมพอจะถึงตีนก็ไม่ยอมหยุดนิ่ง
อุตสาหก่กลิ้งอ้อมดินเขาไปรวมกันเข้ารูปเดิมอย่างดิบดี ไม่ว่าจะลองเสี่ยงทายด้วยอะไรก็จะได้ผล
แบบนี้ทั้งนั้น พี่ชายน้องสาวเห็นว่าเทพเจ้า(อูซาง) ยินยอมพร้อมใจให้สืบพันธุ์แน่ๆ จึงตั้งหน้าตั้งตา
ผลิต ทั้งลูกชายทั้งลูกสาวซึ่งจับคู่กันเป็นต้นเผ่า

(๓) ความเชื่อผี

กลุ่มชาติพันธุ์ลื้อเชื่อว่าโลกเต็มไปด้วยผีร้ายและผีดี ผีที่พวกลื้อเกรงกลัวกันมากคือ ผีหลวงประจำยอดเขา เขาจะสร้างศาลเจ้าเอาไว้ พร้อมกับปักธงหางว่าวมีริ้วล้อมรอบ เชื่อกันว่าผีหลวงนี้โกรธเคืองง่าย เวลาผีหลวงโกรธจะโยนก้อนหินใหญ่ลงมา บางครั้ง บันดาลให้เกิดฟ้าร้องฟ้าผ่า ผีรองลงมาคือผีเมืองมีศาลอยู่บนเนินเขานอกหมู่บ้าน ผีนี้เป็นผีดีคอยปกป้องภัยอันตราย ให้ชาวลื้อ การเลี้ยงผีหมู่บ้านนี้มีประจำทุกปี โดยจัดพร้อมกับผีหลวงในเทศกาลปีใหม่ ชาวลื้อมีผู้นำ ศาสนา หรือหมอผี เป็นผู้ประกอบพิธีต่าง ๆ เช่น พิธีแต่งงาน งานศพ งานเช่นผี ผูกข้อมือ เป็นต้น ในหมู่บ้านลื้อยังมีศาลเจ้าที่ เรียก ศาลปู่เจ้า (อาปาโหมฮือ) เชื่อกันว่าทรงอิทธิฤทธิ์และปกป้องหมู่บ้านให้พ้นโจรผู้ร้าย ผีร้าย ข้าวยาก หมาแกง และโรคระบาด ปู่เจ้ายัง ควบคุม พฤติกรรมลูกหลาน ผีร้าย ได้แก่ ผีน้ำ (อาจยาหนี) ผีป่า (หนีดำมา) ผีไร่ (อาหมี่) เป็นต้น ระบบเศรษฐกิจของชาวลื้อคือการทำไร่ ข้าว พริก ฝ้าย ข้าวโพด มันฝรั่ง และพืชผักต่าง ๆ การทำไร่ข้าว เพียงเพื่อบริโภคภายใน ครอบครัวมากกว่าขายเป็นสินค้า และนำข้าวบางส่วนไปเลี้ยงหมู ไก่ หรือมาหมัก ต้มกลั่นเป็นสุรา ข้าวโพดอดีตชาว ลื้อปลูกฝิ่น ส่งไปขายพ่อค้า แต่ชาวลื้อไม่นิยมสูบฝิ่น ปัจจุบันทางการไม่ให้ชาวลื้อปลูกฝิ่นแล้ว หันมาเลี้ยงสัตว์ เช่น ไก่ หมู แพะ แกะ ม้า พืชผลที่นำไปขายได้แก่ พริก มันฝรั่ง

กลุ่มชาติพันธุ์ลื้อนับถือผีเป็นส่วนใหญ่เช่นเดียวกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ จะมีอยู่บ้างที่หันมานับถือศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ การนับถือผียังคงพบเห็นในหมู่บ้านโดยทั่วไป มีผีประจำหมู่บ้าน ผีบ้าน ผีเรือน ผีหลวง ผีป่า ผีน้ำหรือผีลำห้วย ผีต่างๆอาจแบ่งออกเป็นผีดีและผีร้าย ผีดีเป็นผีที่ให้คุณแก่พวกเขา เช่น ผีประจำหมู่บ้าน ผีบรรพบุรุษ ผีบ้านผีเรือน ส่วนผีร้ายได้แก่ผีป่า ผีคนตายไม่ดี เช่น ภูยกินตาย หรือถูกฟ้าผ่าตาย

(๔) ผู้มีบทบาทหน้าที่สำคัญเกี่ยวกับความเชื่อเทพเจ้าและผี

ในกลุ่มชาติพันธุ์ลื้อ บุคคลสำคัญที่มีบทบาทสำหรับความเชื่อเหล่านี้มี ๓ ประเภทคือ^{๑๑}

๑. หมอเมือง (มือหมือพะ)

เปรียบเสมือนผู้นำทางศาสนา เป็นผู้ทำพิธีบูชาผีประจำหมู่บ้าน จะมีวันสี่ลทุกๆ ๑๕ วัน ต่อครั้ง ซึ่งเขาจะหยุดทำงานกันทั้งหมู่บ้านห้ามใช้มีดหรือของมีคมทุกชนิด แต่การล่าสัตว์

^{๑๑} มาลีลา วงศ์รัตนมัจฉา, “การยอมรับบทบาททางการเมืองของผู้นำสตรีลื้อในหมู่บ้านลื้อชอบบ้านแม่เตะ, ตำบลเมืองแหง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๗), หน้า ๓๗.

ในป่านั้นไม่มีข้อห้าม หมอเมืองเป็นผู้มีความสามารถในพิธีเกิด ตาย แต่งงาน พิธีเรียกขวัญ ทำบุญ สร้างศาลา เป็นต้น

๒. หมอผี หรือ หนีชะ (เจ้าทรง)

เป็นผู้ทำการติดต่อระหว่างผีกับคน โดยเฉพาะหมอผีเป็นผู้กระทำตนเป็นสื่อกลางระหว่างผีกับคน โดยเฉพาะเมื่อเกิดความเจ็บป่วย เมื่อมีการเจ็บไข้ โดยไม่ทราบสาเหตุ หมอผี (หมอผีต้องเป็นผู้ชายเท่านั้น) จะเป็นผู้ติดต่อกับผีและเป็นผู้รักษาความเจ็บป่วยเหล่านั้น ลิขูเชื่อกันว่าถูกผีกระทำเขาจะให้หมอผีมาเข้าทรงเชิญวิญญาณมาสิงในร่างหมอ ผีถามเหตุแห่งความเจ็บป่วย และหมอผีเป็นผู้รักษาความเจ็บป่วยผลการรักษาก็มีหายบ้างไม่หายบ้าง แต่ปัจจุบันลิขูหันมานิยมการใช้ยาตำราหลวง หรือถ้าเจ็บป่วยหนักก็มักจะเดินทางไปรักษาที่โรงพยาบาลกันมาก หมู่บ้านหนึ่งอาจมีหมอผีคนเดียวหรือหลายคนก็ได้ หมอเมืองไม่มีการสืบสายต่อไปยังบุตรหลาน หมอเมืองเป็นได้โดยการใช้ไม้คว่ำหงายเสี่ยงทาย ส่วนหมอผีเป็นนั่นในหมู่บ้านหนึ่ง ๆ จะมีกี่คนก็ได้แล้วแต่ข้อตกลงแต่ละตระกูลโดยมีวิญญาณเข้าฝัน หมอทั้งสองประเภทนี้เป็นได้เฉพาะผู้ชาย ผู้หญิงเป็นหมอผีไม่ได้

๓. ผู้ทำพิธีกรรม (หนีตีชะ)

ผู้ทำพิธีกรรมนั้นมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าหมอเมืองหรือหมอผี เวลาหมอผีหรือเจ้าทรง เข้าทรงต้องมี ผู้ทำพิธีกรรม จะเป็นผู้เปลี่ยนถ้วยน้ำและเป็นคนขอขมาผี เมื่อผีโดยเจ้าทรงพูดาคณะว่าเป็นคนทำผิดประเพณี หรือเป็นคนคือไม่เชื่อฟังผี คนทำพิธีกรรมก็ต้องขอโทษขอขมาผี หากผีต้องการสิ่งใด คนทำพิธีกรรมก็บอกว่ายินดีจะมอบ หมู ไก่ ตามที่ต้องการ ผีมัดจะดำคณะว่า “ไอ้เนื้อหนา ไอ้หน้าด้าน ต่างๆ นานาสุดท้ายก็บอกว่า นำหมู หรือไก่ ตัวผู้ หรือตัวเมีย อายุเกินกว่า ๓ ปีมาขอขมาก็จะยกโทษให้ ว่าไปแล้วก็กลับไป ดังนี้ เป็นต้น เมื่อผีกลับไปแล้วลิขูก็หาหมูตัวผู้หรือตัวเมียตามที่ผีสั่งการ อายุประมาณ ๓ หรือ ๔ เดือน แล้วบอกให้ผีทราบว่าได้นำหมูอายุเกินกว่า ๓ ปีมาให้แล้ว ผีก็เชื่อตามคนบอก เป็นอันเสร็จพิธี ปัจจุบันผู้ทำพิธีกรรม จะมีรายได้จากการทำพิธีต่างๆ ให้ชาวลีขูที่นับถือผีเป็นกอบเป็นกำทีเดียว บ้างคนกลายเป็นอาชีพทำพิธีกรรมผีและสะเดาะเคราะห์ โดยอ้างว่า ผู้สอนศาสนาคริสต์ ยังเอาเงินจากผู้มีจิตศรัทธาและชาวพุทธยังถวายปัจจัยให้แก่พระภิกษุสงฆ์ เป็นต้น

(๕) ความเชื่อในเรื่องสวรรค์ – นรก

กลุ่มชาติพันธุ์ลิขูเชื่อว่า โลกมี ๑ ชั้น คือโลกที่มนุษย์อาศัยอยู่ สวรรค์มี ๕ ชั้น นรกมี ๗ ชั้น ในนรกมี กระทะทองแดง ไว้ต้มวิญญาณมนุษย์ที่ทำบาป เช่นฆ่าคน ลักขโมย นอกนั้นไม่ได้บอกว่าทั้งภูมิของนรกและภูมิของสวรรค์มีความทุกข์สุขเป็นอย่างไร ไม่ได้พูดถึงรายละเอียด

(๖) ความเชื่อในข้อห้าม(Taboos)

ชาวลีซุมีหลักข้อห้ามหลายอย่าง เพื่อสอนธรรมะในเรื่องความดีควรปฏิบัติและข้อห้ามควรเว้นเด็ดขาด ดังนี้

๑. การออกตัญญูต่อบิดามารดา ชาวลีซุนับถือพระคุณ หรือบุญคุณของบิดามารดา เป็นสำคัญ หากทำผิดหรือฝ่าฝืนลืมนบุญคุณของบิดามารดา หรือเถียงบิดามารดา เมื่อท่านสั่งสอนโทษที่รับ คือ ฟ้าผ่า เสือกัด หรือถูกดินถล่มทับตาย เป็นการชดใช้กรรมในชาตินี้

๒. สตรีประพฤติผิดประเวณีในคูครองของผู้อื่น หญิงผิดลูกผิดสามีของผู้อื่นจะทำให้ครอบครัว ฉิบหาย ทำมาหากินไม่ขึ้น หรือทำให้สามีอันเป็นไปไม่ได้ ส่วนผู้ชายไม่ได้บอกไว้ว่า หากผิดลูกผิดเมียจะเกิดอะไรขึ้น

๓. การชิงสุกก่อนห่าม ถ้าชายหนุ่มหรือหญิงสาว ลักลอบร่วมเพศกันภายในหมู่บ้าน โดยไม่ทำพิธีแต่งงานเสียก่อน จะผิดผีประจำหมู่บ้าน คือ ต้องถูกปรับหมู่บ้าน ๑ ตัว ทำพิธีขอขมาศาลเจ้า (อาปาโหมอี) และต้องถูกปรับเป็นเงินเข้าหมู่บ้านอีกด้วย ส่วนค่าปรับนั้นแล้วแต่ข้อตกลงของแต่ละหมู่บ้าน

๔. ห้ามแต่งงานกับคนในตระกูลเดียวกัน มีข้อห้ามของกลุ่มชนชาติพันธุ์ลีซุอีกข้อ คือ ชายและหญิงตระกูลเดียวกัน ห้ามแต่งงานหรืออยู่กินกัน หากฝ่าฝืน จะนำหม้ายมาให้ทั้งคู่กิน ถือว่าคนทั้งสองเป็น วัว ควาย เสมือนหนึ่งเป็นสัตว์ ที่ไม่รู้จักญาติ และต้องทำพิธีขอขมาศาลเจ้า เช่นเดียวกัน

(๗) ความเชื่อเกี่ยวกับจันทรุปราคา และสุริยุปราคา

การเกิดจันทรุปราคา เกิดจากหมาน้อย (เขอะเบะ) รุมกิน ชาวบ้านเคาะ สิ่งต่าง ๆ ให้เสียงดัง และร้องว่า “พระจันทร์หลบ ๆ ๆ” ส่วน “หมาน้อย จงหนีไป จงหนีไป” เพื่อให้หมาน้อยหนี ไม่ให้หมาน้อยกินพระจันทร์จนดับ

ข้อสังเกต คำว่า “เขอะ” นั้นไม่ใช่ภาษาลีซุ เป็นภาษาอาข่า คงยืมคำมา ส่วน “เบะ” คือ ภาษาลีซุ แปลว่า น้อย หรือเล็ก รวม ๒ คำ จึงแปลว่า “หมาน้อย” ส่วนพระจันทร์ ลีซุ เรียกว่า “ซาบาเฉอ” จันทรุปราคา ลีซุเรียกว่า “ซาบาเฉอเบียะ” แปลว่า พระจันทร์เสีย

สุริยุปราคา^{๖๖} การเกิดสุริยุปราคา เช่นเดียวกับจันทรุปราคา เกิดจากหมาน้อย (เขอะเบะ) รุมกิน ชาวบ้านเคาะ สิ่งต่าง ๆ ให้เสียงดัง เพื่อให้หมาน้อยหนี ไม่ให้หมาน้อยกินพระอาทิตย์ดับ

^{๖๖}สัมภาษณ์ พ่อเต่าหลวง (งวผ่า) เล่าขีปา, ชาวลีซุผู้อาวุโส อายุ ๖๕ ปี, บ้านโป่งเคือก หมู่ ๒ ตำบลบ้านเป้า อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่, ๑ กันยายน ๒๕๕๔.

ความเชื่อทั้งจันทรปราคาและสุริยุปราคา นั้น กลุ่มชาติพันธุ์ลื้อถือว่าเป็นลางบอกเหตุที่ไม่ดี ฉะนั้นเวลาชายหนุ่มหญิงสาวที่หมั้นกันไว้ก็ถอนหมั้นทันที หรือเวลา กำลังทำพิธีแต่งงานก็ต้องหยุดทันทีและให้ยกเลิกการแต่งงาน เพราะถือว่า เทพเจ้าไม่ได้ให้เป็นคู่กัน ถ้าเป็นวันสิล (เจียนยี่) ก็ต้องเลื่อนไปอีกวัน ถ้ามีศพตั้งอยู่ในบ้าน ห้ามเคาะสิ่งต่างให้ดังและ ห้ามมีใครพูดคำว่า “จันทรปราคา” หรือ “สุริยุปราคา” ถ้ามีเสียงดังหรือพูดดัง ศพจะฟื้นขึ้นมาแล้วไล่จับคนเป็นและฆ่าคนเป็นทางแก่ เวลาจันทรปราคาหรือสุริยุปราคา ทุกคนต้องเจียบสนิทและนำดินเล็ก ๆ จำนวน ๗ ก้อน มาวางไว้บนศพ เพื่อให้ศพมีความรู้สึกว่าได้ตายแล้ว ไม่ต้องฟื้นขึ้นมา นอกจากนั้นสิ่งของที่ ใช้ เช่น ตัดไม้เตรียมสร้างบ้านไว้ ก็จะทิ้งไม้นั้นหมด ไม่นำไม้เหล่านั้นมาสร้างบ้าน

(๘) ความเชื่อเกี่ยวกับรุ่งกินน้ำ

ตามตำนานเล่าว่า มีหนุ่มสาวชายหญิงคู่หนึ่ง รักกันมาก แต่ถูกญาติขัดขวาง เนื่องจากทั้งคู่เป็นญาติและนามสกุลเดียวกัน วันหนึ่งทั้งคู่ตกลงใจฆ่าตัวตายพร้อมกัน เมื่อทั้งคู่ตายแล้ว ทางญาติจึงนำไปฝังไว้คนละต้นคอย มีลำห้วยกันอยู่ วันหนึ่งเกิดมีต้นน้ำเฝ้าขึ้นที่หลุมฝังศพ จำนวนหลุมละ ๑ ต้น และขอดลำต้นมีเลื้อยเข้าหากันไปต่อดิดที่ตอนกลางลำน้ำที่ห้วยน้ำกันอยู่ ทางญาติจึงตัดให้ขาด และตัดลำต้นแล้วเผาทิ้ง จากนั้นวันหนึ่งจึงเกิดเป็นต้นลำไม้ไผ่ขึ้นมาอีก และขอดไม้ไผ่ก็ขึ้นสูงและโน้มเข้าติดกันอีก ทางญาติจึงไปตัดทิ้งอีกและเผาไม้ไผ่ทั้งสองต้นทิ้ง ครั้นไม้ไผ่ก็เข้าหากันอีก กระทั่งทุกวันนี้ เวลาฝนตกแดดออก ทั้งสองติดถึงกันและเข้าหากอดซึ่งกันและกัน

เรื่องนี้มีคติเตือนว่า ให้ลูกหลานรู้ว่า ความรักนั้นมีค่าขนาดไหน มีความสวยงามเท่า ๗ สี แต่ความรักจะทำลายวัฒนธรรมชาวลื้อ ไม่ได้

(๙) ความเชื่อเรื่องไม้กวาด

อุปกรณ์การทำไม้กวาดของกลุ่มชนชาติพันธุ์ลื้อทำด้วยดังนี้ คือ^{๑๒}

๑. หวาย จำนวน ๑ เส้น มาผ่าเป็นซี่ ๆ

๒. ต้นไผ่ กว้างเท่าหัวแม่มือ ยาวประมาณ ๑ สอก จำนวน ๑ ค้ำ

๓. ต้นอ้อ หรือที่ภาษาไทยเหนือ เรียกว่า “ก้ง” มาแยกเป็นซี่ ๆ จำนวน ๗ ซี่น หรือ ๙ ซี่น จากนั้นนำหวายซึ่งมาสานมัดติดกันเป็นจำนวน ๑ ค้ำ โดยสานจากซ้ายไปขวาจากบนปลายลงล่าง ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ ๑) ใช้ทำความสะอาด ๒) ไล่หรือกันผีร้ายได้ด้วย เช่น เมื่อคนอื่นเขาทำคุณไสย คือ ทำคาถาอาคมเป่า จากตะปู แปลงกายเป็น แมลงหวี่บินมาลงที่บ้าน เจ้าของบ้านก็ต้อง

^{๑๒}สัมภาษณ์ พ่อเผ่าสมศักดิ์ (หมู) แซ่หมี่, ชาวลื้อผู้อาวุโส อายุ ๕๘ ปี, บ้านโป่งน้อย ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, ๑๕ กันยายน ๒๕๕๔.

ใช้ไม้กวาดนั้นปิดแมลงหวี่ ถ้าเป็นคุณไสย เมื่อไม้กวาดปิดแมลงหวี่นั้นได้ตกลงมาเป็นตะปู แสดงว่ามีคนทำคุณไสยมา แต่ถ้าแมลงหวี่นั้นปิดลงยังเป็นแมลงหวี่อยู่ถือว่า เป็นแมลงหวี่ธรรมดา
๓) ใช้ไม้กวาดสานด้วย ๓ ชั้น วางบนศพหญิงและสานด้วย ๕ ชั้น วางบนศพชาย เมื่อคนตายไว้ในบ้าน เวลาเกิดจันทรุปราคา หรือสุริยุปราคา เพื่อให้ศพฟื้นขึ้นมาอาละวาดไล่ฆ่าคนอื่นอีกด้วย

๒) พิธีกรรมเกี่ยวกับความเชื่อ

ชาวลีซอ มีพิธีกรรมเกี่ยวกับเชื่อ นับแต่เกิดจนกระทั่งเสียชีวิต ดังจะนำเสนอต่อไปนี้

(๑) พิธีกรรมการเกิด เมื่อเด็กเกิดได้ ๓ วัน ตอนเช้าตรู่ ก่อนสว่าง จะนำหมิ่น (เขม่าไฟ ก้นหม้อ) มาทาที่หน้าผากเด็กให้มีเครื่องหมายสีดำไว้ เพื่อป้องกันไม่ให้ผีมาทาก่อนแล้วอ้างว่าเป็นลูกของผี และผีจะนำวิญญาณ(ขวัญ)เด็กไป อันจะเป็นสาเหตุให้เด็กตายไปในภายหลัง มีขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมดังนี้

๑) พิธีกรรม การตั้งชื่อให้เด็กแรกเกิด ผู้ประกอบพิธีกรรมจะเตรียมเครื่อง เช่น ไห้ว เพื่อนำไปทำพิธีที่อาปาโหมฮี (ศาลเจ้า) โดยฆ่าหมู (หมูตัวเมีย) จำนวน ๑ ตัว เพื่อเซ่นไหว้ อาปาโหม (เจ้าที่) เช่น หัวหมู ขาหมู หางหมู หัวใจหมู ตับหมู ม้ามหมู ซี่โครง ๑ ซี่ ต้มให้สุกเป็นเครื่องเซ่นไหว้^{๑๓}

๒) จัดวางเครื่องเซ่นไหว้ มาวางบนขันโตกที่ห่อด้วยใบตอง เตรียมวางของบูชา เช่น รูป จำนวน ๑ ดอก น้ำจำนวน ๒ แก้ว ข้าวสุกจำนวน ๒ ถ้วย นำไปที่อาปาโหมฮี (ศาลเจ้า) เมื่อไปถึงก็เปลี่ยนน้ำใหม่

๓) การสวดอ้อนวอน ผู้ประกอบพิธี จุดธูปบอกอาปาโหม โดยการท่องบทสวด เพื่อแจ้งให้อาปาโหมทราบว่า มีสมาชิกตัวน้อย ๆ เพิ่มขึ้นอีกจำนวน ๑ คน ขอให้อาปาโหมช่วยคุ้มครองดวงวิญญาณ (ขวัญ) ของเด็กคนนี้ และขอให้อาปาโหมช่วยตั้งชื่อให้เด็กด้วย

๔) การเสี่ยงทายเพื่อให้ได้ชื่อที่เหมาะสม โดยการโยนเหรียญ ให้เด็กถือไว้ ก่อนว่าจะเอาชื่ออะไรบ้าง หลังจากที่ได้เสี่ยงทายชื่อของเด็กแล้ว เมื่อได้ชื่อที่เหมาะสมแล้ว นำเครื่องเซ่นไหว้กลับมาที่บ้าน จากนั้นมาทำพิธีเซ่นไหว้แทนบูชานในบ้าน เพื่อแจ้งให้บรรพบุรุษผู้ล่วงลับให้ได้รับทราบอีกครั้ง โดยการจัดเครื่องเซ่นไหว้ใส่ ขันโตก สวดให้ บรรพบุรุษได้รับรู้ว่า มีสมาชิกใหม่เพิ่มขึ้นอีกจำนวน ๑ คน และให้มารับทานเครื่องเซ่นไหว้ จากนั้นใส่เงินอมลงในขันที่ใส่น้ำไว้ เมื่อใส่เงินลงในขันหมดทุกคนแล้ว สวด อวยพรว่า ให้เด็กคนนี้โตวันโตคืน พร้อมด้วยมัดค้ายสายสิญจน์ให้กับเด็ก

^{๑๓}ลักขณา คาวรัตน์หงษ์. พิธีไหว้ผีของบรรพบุรุษของชาวลีซอ, ภาษาและวัฒนธรรม ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒ (นครปฐม : สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนา ชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๒), หน้า. ๑๐๔ - ๑๒๕.

การตั้งชื่อบุคคล ลีซูแต่ละคนอาจมีชื่อถึง ๗ ชื่อ และแต่ละคนได้รับการขนานนามที่แตกต่างกันหลายอย่าง มีชื่อทั้งที่ทำพิธีกรรมและเกร็ดญาติ ชื่อที่ได้ตามบุคลลักษณะเฉพาะของแต่ละคน และมีฉายานามที่ได้จากวีรกรรมที่เคยกระทำ และที่โจษจันมาแต่อดีต ชื่อและนามจะเปลี่ยนแปลงไม่ได้ แต่ฉายาเปลี่ยนแปลงได้

๑. ชื่อทางพิธีกรรม เช่น งวากิเมะ แซ่ปลา (ตอนทำพิธีเซจั่วเคื่อ)
 ๒. ชื่อเรียกตามสถานะ คือ อะหมีมา (ตามลำดับการเกิด เป็นลูกสาวคนที่หนึ่ง)
 ๓. ชื่อที่อาบาเมะตั้งให้ คือ หลี่จาวเมะ (พ่อ แม่บุญธรรม เป็นตระกูลแซ่หลี่)
 ๔. นามที่ได้ตามบุคลิกและลักษณะของบุคคล คือ อะเลคิ (รูปร่างลักษณะเด่นหรือด้อยที่ เป็นคนตัวเล็กเตี้ย และทำอะไรก็เซื่องช้า)
 ๕. ฉายาที่ได้จากวีรกรรมที่เคยกระทำ คือ นายยีฟันหมา (เพราะตอนเด็ก ๆ ชอบไล่ฟันสุนัข)
 ๖. ชื่อจีนหรือไทยใหญ่ผสมกัน เช่น นายหลวง นายยี นายสาม นายไล่ นายเลาเว นายเลาหลู่ นายเลาป้า นายเก้า และนายหล้า
 ๗. ชื่อทางการไทย คือ มณีรัตน์, สุริยา, สิทธิชัย ระวิชัย พิภูล อมรเทพ สมศักดิ์
- การเรียกชื่อในชีวิตประจำวันนั้นเป็นชื่อภาษาลีซูจะเรียกตามลำดับการเกิด

การเรียกชื่อของผู้ชายลีซู

๑. อาเบอะ
๒. อาเลอะ
๓. อาซาอะ
๔. อาชีอะ
๕. อาหู่อะ
๖. อาหลูอะ
๗. อาชีอะ
๘. อาปาอะ
๙. อาเมอะ
๑๐. อาเซอะ (แซ่หล่อผ่ำ หรือ หล้า)

การเรียกชื่อของผู้หญิงลีซู

๑. อามีมา
๒. อาเลมา
๓. อาซามา
๔. อาชีอมา
๕. อาหู่มา
๖. อาหลูมา
๗. อาชีอมา
๘. อาปามา
๙. อาเมอมา
๑๐. อาเซอมา (แซ่หล่อเมะ)

(๒) พิธีกรรมการแต่งงาน (สมรส) ขั้นตอนการประกอบพิธีแต่งงานมีดังนี้

๑) การสู่ขอ และหมั้นหมาย

การแต่งงานเริ่มขึ้นเมื่อชายชอบพอกับหญิง ให้ชายไปหาแม่สื่อ เพื่อให้แม่สื่อไปถามว่าชายคนนั้นหรือตระกูลนั้น ชอบพอกับหญิงกับเธอ เธอจะฟู-จ๋า (แปลว่าอยู่กินกับชายคนนั้นหรือไม่) โดยการมอบของหมั้น ซึ่งอาจเป็นเงินธนบัตรไทย หรือ กำไลทอง หรือสร้อยทอง แหวน สิ่งมีค่าก็ได้ ให้แก่หญิง ถ้าหญิงไม่ชอบก็จะบอกปฏิเสธไปว่า ยังไม่พร้อมจะอยู่กินปีนี้ ขอให้ชายไปหาหญิงอื่นดูก่อน เพราะฉันทำอะไรก็ไม่เป็น คนที่สวักว่า เก่งกว่ามีอยู่ที่อื่นมากมาย ส่วนแม่สื่อชายก็บอกว่าไปหาหมั้นได้แล้ว ไม่มีใครดีกว่าเธอ ถ้าหญิงชอบพอก็คือรับไว้ ทั้งนี้ต้องรักษาความลับ ห้ามมิให้พ่อแม่หรือญาติทางผู้หนึ่งรู้โดยเด็ดขาด หากรู้ถึงทางญาติจะปรับฝ่ายชายหาว่า เป็นการดูถูกและเหยียบหยามเสียชื่อเสียง เมื่อหญิงรับของหมั้นแล้ว ฝ่ายชายมานับฤกษ์ยามวันคืนว่า จะเป็นวันไหนฤกษ์งามยามดี ส่วนใหญ่จะเอาวันสุโขทัย (หมา) เป็นวันที่ดีที่สุด ข้อห้าม คือ วันงูใหญ่ หรือ วันงูเล็ก ซึ่งถือว่า ทรัพย์สินหรือสิ่งของจะไหลตามไปกับหญิง เช่นเดียวกับงูที่เลื้อยไป เมื่อได้ฤกษ์ยามแล้ว แม่สื่อจะไปแจ้งนัดให้หญิงทราบว่า ในวันนั้น หรือคืนนั้น เวลานั้น ให้หญิงไปรอที่นั่น โดยให้ไปคนเดียว เมื่อถึงเวลาวันนัด ฝ่ายชาย จำนวน ๒ - ๓ คน พร้อมกับแม่สื่อไปนั่งช้อนรออยู่ก่อน เมื่อหญิงมาถึง แม่สื่อวิ่งไปคว้าและจูบมือหญิง มามอบให้ชาย จากนั้นทั้งหมดก็หลบหนีไปยังสถานที่ที่เหมาะสม จากนั้นมีทูตซึ่งเป็นตระกูลอื่น (ไม่ใช่ตระกูลฝ่ายชาย หรือ หญิง) จำนวน ๒ คน พร้อมเหล้าสุราขาว จำนวน ๒ ขวด ไปแจ้งข่าวการจากไปของลูกสาวให้ทางพ่อแม่หรือญาติฝ่ายหญิง ทราบว่า ลูกสาวท่านได้จากท่านไปอยู่กินกับนาย ก. ลูกชายนาย ข. ตระกูลงว (ปลา) เป็นต้น พร้อมนี้ได้มอบสุราจำนวน ๑ ขวดก่อน เมื่อญาติฝ่ายหญิงได้ทราบข่าวแล้ว ก็จะพยายามตามหาลูกสาวให้พบ เมื่อตามหาไม่พบก็ถามทูตว่า ท่านพูดจริงหรือพูดเล่น อยู่กินจริงหรือ? ทูตก็บอกว่า อยู่กินจริง จากนั้นฝ่ายหญิงก็บอกว่า ถ้าเช่นนั้นให้ทูตกลับไปถามฝ่ายชายอีกครั้งว่าจะอยู่กินกันจริงหรือไม่ ท่านทูตก็ทำท่าจะกลับไป แต่เมื่อเดินข้ามประตูบ้านฝ่ายหญิงก็ย้อนกลับมาอีกและบอกว่า ได้ถามฝ่ายชายแล้ว รับว่า จะอยู่กินกันจริง พระเจ้า (ไอชา) ได้มัดเส้นผมทั้งสองคนไว้ติดกันแล้ว ถึงเสียจะกัด หรือ แผ่นดินจะสลายก็ขอตายพร้อมกัน ทูตเสร็จก็มอบสุราขาวอีกจำนวน ๑ ขวดที่เหลือ จากนั้นฝ่ายหญิงหาฤกษ์ยามวันพิธีแต่งงาน ให้ฝ่ายชายทราบ

๒) พิธีแต่งงาน(สมรส) และคำสินสอด ในวันแต่งงาน

ฝ่ายหญิงและฝ่ายชายก็นัดประกาศให้ทุกคนฉลอง เมื่อถึงเวลาฝ่ายชายเตรียมหาอาหาร เช่น เนื้อหมู ไก่ สุรา อาหาร ทุกอย่าง เท่าที่มี และส่งทูตเดิม จำนวน ๒ คน นั้น ถู้อสุราจำนวน ๑ ขวด แล้วไปแจ้งให้ญาติทางฝ่ายหญิงให้ทราบ จากนั้นมีการเจรจาค่าสินสอด ผิดวันเกิดของพ่อแม่ฝ่ายหญิง วันที่หญิงหนีออกจากบ้านตามไปกับชายตรงกับวันเกิดของพ่อแม่ฝ่ายหญิง (หากมี)

ผิดความเป็นญาติเกี่ยวดองทางสายใดสายหนึ่ง (หากมี) ผิดข้ามหัวพี่ชายหรือพี่สาว คือ หญิงจะแต่งงานก่อนพี่ชายหรือพี่สาวตัวเองไม่ได้ (หากมี) และสุดท้ายค่าน้ำนมและค่าสินสอด ทั้งนี้ค่าใช้จ่ายทั้งหมดจำนวนเท่าใดนั้น แล้วแต่ประเพณีตามหมู่บ้านหรือแต่ละตระกูล ซึ่งมีข้อตกลงกันอยู่ ค่าสินสอดในการแต่งงานนั้นมี ๓ ระดับ คือ

๑. ชายจะอยู่กินช่วยเหลือทางพ่อแม่ฝ่ายหญิงและอาศัยอยู่บ้านหญิงจนกว่าเป็นที่พอใจแก่พ่อแม่ฝ่ายหญิง ก็ราคาอยู่ระดับ อาจไม่ได้จ่ายก็ได้

๒. ชายหรือฝ่ายชายอาศัยอยู่ใกล้หรือในหมู่บ้านเดียวกับฝ่ายหญิงก็จะเป็นอีกราคาหนึ่ง อาจต้องจ่ายจำนวนเงิน ๔,๐๐๐ บาทหรือแล้วแต่ตกลงกัน

๓. ชายจะพาหญิงไปอาศัยอยู่ที่ใดก็ได้เป็นอีกราคาหนึ่ง ซึ่งเป็นราคาแพงหน่อย แต่ทั้งนี้ราคาค่าสินสอดแต่ละคู่จะไม่นับรวมไปแล้วประเพณีแต่ละท้องถิ่น และฐานะแต่ละคู่

เมื่อพูดได้เจรจาและทั้งสองฝ่ายตกลงกันแล้ว จากนั้นทั้งสองฝ่ายมีการพบหน้ากันและกินเลี้ยงฉลองกันเกิดขึ้น ถือเป็นครอบครัวหนึ่งเกิดขึ้นแล้ว

๓) พิธีการตั้งหมู่บ้าน และการปลูกบ้านใหม่^{๔๔}

การตั้งหมู่บ้าน บ้านเรือนของกลุ่มชาติพันธุ์ลีซูตั้งอยู่บนพื้นที่สูงที่มีอากาศหนาวเย็น มีแหล่งน้ำเพียงพอต่อการบริโภคตลอดทั้งปี ภายในหมู่บ้านจะมีศาลผี ซึ่งเป็นที่สิงสถิตของเทพเจ้า คอยปกป้องคุ้มครองหมู่บ้าน นิยมสร้างบ้านเรือนทั้งแบบक्रमดินและแบบยกพื้น ประตูป้านแต่ละหลังจะไม่ตรงกับประตูศาลผี และประตูบ้านของผู้อื่น สำหรับบ้านแซ่สกุลเดียวกัน ผู้อ่อนอาวุโสกว่าจะสร้างบ้านอยู่ด้านหน้าของผู้มีอาวุโสกว่าไม่ได้

การตั้งหมู่บ้านใกล้น้ำตก เพื่อจะได้ใช้ไม้ไผ่หรือไม้ซางต่อเนื่องกันเป็นท่อน้ำ เข้ามาใช้ในหมู่บ้าน ถ้าไม้ซางนี้จะติดต่อกันไปทั่วทุกหลังคาเรือน ลีซูส่วนมากปลูกบ้านติดกับพื้นดิน เช่น ในเขตเชียงรายชาวบ้านทำด้วย ไม้ไผ่ภายในบ้านนิยมแบ่งห้องโดยใช้ไม้ไผ่สานกันเป็นฝาห้องมีห้องรับแขก ที่ใช้นั่งและ นอน ห้องนอนอยู่อีกด้านหนึ่ง ระหว่างห้องนอน และห้องรับแขก มีแท่นบูชาดวงวิญญาณบรรพบุรุษหรือตาเปยะ^{๔๕}

กลุ่มชาติพันธุ์ลีซูตั้งบ้านเรือนเรียงรายสูงๆ ต่ำๆ ตามพื้นดินที่ลาดจากยอดเขาสูงสู่ห้วยลำธาร ใกล้เคียงกับรั้วหมู่บ้าน ซึ่งตั้งอยู่ห่างประมาณ ๑ เส้น รั้วทำอย่างหยาบๆ คือเอาไม้ไผ่ปัก

^{๔๔} มาลีสา วงศ์รัตนมัจฉา, “การยอมรับบทบาททางการเมืองของผู้นำสตรีลีซูในหมู่บ้านลีซอบ้านแม่เตะ, ตำบลเมืองแหง อำเภอเชียงแหง จังหวัดเชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๗), หน้า ๑๐.

^{๔๕} จักรกัญ บุรุษพัฒน์, บ้านของชาวลีซอมีประตูเพียง ประตูเดียว เรียกว่า ประตูผีออก, (กรุงเทพมหานคร : สภาความมั่นคง, ๒๕๓๘), หน้า ๑๐๐ - ๑๐๑.

เป็นเสานานกันทั้งด้านนอกและด้านใน เอาลามาไผ่วางตามทางยาวซ้อนกันสูงขึ้นไปราว ๒ เมตร ไม่มีประตูสำหรับให้สัตว์เดินอย่างประตูหมู่บ้านของชาวอีโก้ เพราะชาวอีโก้อยู่ห่างจากเส้นทางเดินที่แยกไปยังหมู่บ้านอื่น และไม่เลี้ยงวัว ม้า ลา อย่างหมู่บ้านชาวไทใหญ่ สัตว์ที่นิยมเลี้ยงกันมากที่สุดคือไก่กับหมู ส่วนสุนัขมีบ้านละตัวสองตัว เพื่อให้เฝ้าบ้านและไว้ช่วยล่าสัตว์ป่า

ทำเลที่ตั้งหมู่บ้านของกลุ่มชาติพันธุ์อีโก้ มักอยู่ใกล้เคียงกับน้ำตก เพื่อจะได้ใช้ลามาไผ่หรือไม้ซางทะเลกลางปล้องตลอดต่อกันอย่างท่อน้ำประปา จากภูเขา นำน้ำมาใช้ในหมู่บ้านได้ทั่วถึงกันไม่ต้องลำบากไปตักเอาน้ำในห้วยลำธาร เพราะลามาไผ่ซางหรือลามาไผ่ที่ใช้แทนท่อน้ำประปานี้ ทำติดต่อกันทั่วทุกหลังคาเรือน

ในสมัยที่มีการปลูกฝิ่นกันอย่างแพร่หลาย กลุ่มชาติพันธุ์อีโก้นิยมตั้งบ้านเรือนอยู่ในระดับสูงตั้งแต่ ๑,๐๐๐ เมตร จากระดับน้ำทะเลขึ้นไป เมื่อทางรัฐบาลได้ห้ามไม่ให้มีการปลูกฝิ่นและได้ส่งเสริมให้ปลูกพืชที่เหมาะสมกับภูมิอากาศ จึงมีการอพยพลงไปยังถิ่นฐานในระดับความสูงต่ำลงมา แต่ความเชื่อในการตั้งทำเลที่ตั้งของหมู่บ้านและตัวบ้านยังคงอาศัยหลักความเชื่อเดิม ที่ตั้งหมู่บ้านหมู่บ้านอีโก้ไม่มีการวางแผนผังที่แน่นอนตายตัว ปลูกบ้านไม่เป็นระเบียบ กลุ่มเครือญาติและเพื่อนบ้านจะสร้างบ้านอยู่ใกล้กัน ตัวบ้านจะปลูกต่ำกว่าบริเวณที่ประกอบพิธีตามศาสนา คือศาลผีประจำหมู่บ้าน การเลือกที่ตั้งบ้านมีหลักสำคัญ ได้แก่ ใกล้แหล่งน้ำ ห่างจากคนเผ่าอื่น ใกล้ตลาดและเส้นทางคมนาคม ปัจจุบันพื้นที่ภูเขาที่มีประชากรเพิ่มขึ้น มีหลายหมู่บ้านที่มีผู้คนหลายเผ่าอาศัยอยู่ปะปนกัน เช่นในพื้นที่จังหวัดเชียงราย บางหมู่บ้านมีชนเผ่าอีโก้ มูเซอ อีโก้ อาศัยอยู่ด้วยกัน

ลักษณะภายในหมู่บ้าน หมู่บ้านกลุ่มชาติพันธุ์อีโก้แทบทุกแห่งประตูบ้านจะไม่ตรงกัน เพราะหิ้งบูชาผีบรรพบุรุษซึ่งอยู่ภายในตัวบ้านอยู่ตรงกับประตู หากอยู่ตรงกับบ้านอื่นจะทำให้ผู้คนในบ้านอยู่ไม่สบาย อีกประการหนึ่ง ประตูหน้าบ้านจะต้องไม่ตรงกับศาลผีประจำหมู่บ้านด้วยตามเส้นทางเข้าหมู่บ้าน มักจะมีศาลพักกรมทางปลูกสร้างให้ผู้คนได้พัก เป็นพิธีกรรมเรียกขวัญในการรักษาความเจ็บป่วย บางครั้งจะสร้างสะพานข้ามลำห้วย จุดมุ่งหมายก็เหมือนกับการสร้างศาลาเช่นกัน

ลักษณะบ้าน บ้านกลุ่มชาติพันธุ์อีโก้มีด้วยหญ้าคา มุมชายคาต่ำหุ้มลงมาแทบจะจดพื้นดิน ฝาไม้ไผ่สับแผ่นสานไขว้กันและขนานกันด้วยไม้ไผ่ลำเล็กๆ หันข้างไปสู่ลานดินที่ใช้เป็นถนนภายในบ้าน แบ่งออกเป็นด้านยาว ๓ ห้อง ห้องหนึ่งยาว ๖ สอก ด้านกว้าง ๒ ห้อง ขนาดยาวเท่ากัน เสากลางสูงประมาณ ๕ เมตร ใช้ไม้ไผ่ลำโตเป็นข้อ พื้นดินเกลี่ยให้เรียบเสมอกันอย่างพื้นถนน ภายในแบ่งเป็นห้องนอนอยู่ติดกันโดยใช้ฝักัน ตรงกลางมีแท่นบูชาอยู่ติดฝักันตรงกันข้ามกับประตูเข้าบ้าน ห้องขวามือตรงกลางเป็นพื้นดินมีเตาไฟที่สุ่มไว้ตลอดคืนสำหรับใช้ทำอาหาร ถัดเข้าไปอีกร้านไม้ไผ่สูง ๑ สอก ทำเป็นที่นั่งและนอนเพื่อต้อนรับแขก มีความกว้างยาวประมาณ ๒ เมตร

สี่เหลี่ยมและมีฝาผนังกัน ๓ ด้าน ไม่มีประตู มุมห้องทางขวามือมีร้านไม้ไผ่สำหรับชาวบ้านมานั่งสนทนากันอยู่ตรงหน้าเตาไฟ มีความความสูงขนาดเดียวกัน บริเวณนอกนั้นเป็นพื้นดินทั้งหมดเหนือเตาไฟขึ้นไปเบื้องบน มีห้อง ๒ ชั้น สำหรับเก็บพันธุ์ผัก พันธุ์ข้าวโพด ถั่วเหลือง ฟัก พริก ใบชา เกลือ แป้ง สุรา เนื้อแห้งและหน้าไม้ ฯลฯ ข้างประตูบ้านมีกระบอกไม้สำหรับใส่น้ำไว้ทำอาหารและรับประทานวางฝังข้างฝา ผนัง ๓-๔ กระบอกชาวลีซุหรือชาวเย้าไม่นิยมการดื่มแอลกอฮอล์ เขาดื่มให้สุกเสียก่อนจึงจะรับประทาน โดยตั้งกาน้ำร้อนเอาไว้ข้างเตาไฟใส่ชาและเกลือกไปในกาน้ำเพื่อให้ น้ำดื่มมีรสชาดดื่ม

ฝาผนังห้องกลางซึ่งอยู่ ตรงกับประตูเข้าบ้าน มีห้องกันไว้เป็นพิเศษต่างหาก ซึ่งมองเห็นเป็นจุดแรกขณะย่างเท้าเข้าไปในบ้านขอบชาวลีซุ ทุกหลัง ฝาทั้งสามด้านที่อยู่ในช่องหนึ่ง ตรงกับประตูบ้านมีไม้ทำเป็นรูป ๒ ชั้น รูปร่างคล้ายตู้ขายสินค้าธรรมดา แต่ไม่มีฝาตู้หรือกระจกมีเสาเพียง ๔ เสากับไม้กระดานวางเป็นชั้น ๆ ตั้งอยู่ติดฝาสูง ๒ เมตร บนชั้นมีถ้วยสุราลายมังกรสีน้ำเงินวางอยู่ ๖ ใบ ที่ริมขอบชั้นสูงสุดนั้นติดกระดาดเงินกระดาดทอง ๒ แผ่น ปลอ่ยให้ห้อยลงมาชั้นนี้คือแท่นบูชาสำหรับดวงวิญญาณของผีบ้านหรือบรรพบุรุษของเขาสิงสถิตอยู่ ชาวลีซุผู้เป็นหัวหน้าครอบครัวมักไปพนมมือถือไม้รูปปั้นเหนือศีรษะ และกล่าวพึมพำถึงความปรารถนาต่อพระผู้เป็นเจ้าที่เขานับถือเสมอ

กลุ่มชาติพันธุ์ลีซุจะทำพิธีฆ่าไก่เอากระดูกขาไก่ทั้ง ๒ ขา มาปักเสี่ยงทายดูว่าบ้านหลังนี้ (ที่สร้างใหม่) จะเป็นบ้านที่อยู่ดีกินดี หรือไม่ อยู่แล้วมีโชคมีลาภหรือไม่ โดยเอาไม้เล็กๆแทงลงไปกระดูกขาไก่ ถ้ากระดูกกลงทางดำถือว่าไม่ดี เจ้าของบ้านและชาวบ้านต้องระมัดระวังผู้ประกอบพิธีนี้ คือผู้เฒ่าอาจารย์ไสยศาสตร์ประจำหมู่บ้าน

ปัจจุบันพบว่าบ้านของ ชาวลีซุนิยมสร้างมี ๒ แบบ คือแบบปลูกคร่อมติดพื้นดินกับแบบปลูกยกพื้น ทั้งนี้แล้วแต่ความนิยมของแต่ละบุคคล แต่ส่วนใหญ่เท่าที่พบแบบบ้านปลูกคร่อมดินจะนิยมปลูกบริเวณพื้นที่ภูเขาสูง เพราะให้ความอบอุ่นกับผู้อยู่อาศัย แบบบ้านยกพื้นจะนิยมปลูกบนพื้นที่ที่มีระดับต่ำลงมา แต่ทั้งนี้จะยึดเห็นหลักตายตัวไม่ได้ เพราะบางหมู่บ้านอาจจะพบแบบบ้านทั้งสองแบบปะปนกัน วัสดุที่ใช้จะหาได้ในท้องถิ่น เช่น เสาบ้านใช้เสาไม้เนื้อแข็งหรือไม้เนื้ออ่อน หลังคาตั้งกะสี ฝายบ้านใช้ไม้ไผ่สร้างเป็นแผ่นหรือสานขัด บางแห่งอาจใช้ไม้กระดานหรือใช้ดินเหนียวผสมฝาง ประตูบ้านใช้ไม้ไผ่สับเป็นแผ่นปูพื้น ถ้าเจ้าของบ้านมีฐานะดีพื้นบ้านจะปูด้วยไม้กระดาน นอกจากนี้ชาวลีซุที่มีฐานะดีอาจจะปลูกบ้านแบบชาวพื้นราบทั้งแบบชั้นเดียวและ สองชั้น จะพบมากในหมู่บ้านลีซุที่ตั้งใกล้กับชาวพื้นราบ

การปลูกบ้านใหม่ การปลูกบ้านใหม่ของ ชาวลีซุนาน ๆ มีครั้งหนึ่ง ในกรณี เช่น บุตรชายมีภรรยาต้องการแยกครัวเรือนอยู่ต่างหาก ก็ไปตัดไม้เสามาเตรียมไว้ ๑๑ หรือ ๑๒ ต้น

นอกนั้นเป็นไม้ไผ่ ไม้ซาง เก็บใบก้อ หรือหญ้าการวมเอาไว้ แจ้งให้ชาวบ้านมาช่วยกันปลูกสร้างบ้าน บางทีเครื่องมือทำบ้านเรือนเหล่านี้ทั้งหมดไม่ต้องหามา ขอร้องให้ชาวบ้านนำเอามาจากป่าคนละไม้ละมือ เมื่อเครื่องเรือนครบปลูกสร้างได้แล้วก็ไปเชิญหมอผีประจำหมู่บ้านมาปรึกษาหาฤกษ์งามยามดี โดยเสียค่าธรรมเนียมด้วยเงินจำนวนเล็กน้อย กำหนดวันแล้วจึงแจ้งให้ชาวบ้านทราบให้มาช่วยกันทำบ้าน

ครั้นถึงวันปลูกสร้าง ชาวบ้านทั้งหญิงชายหยุดงานการไปไร่ มาช่วยการปลูกสร้างบ้านทั้งหมด ช่วยกันคนละไม้ละมือบ้านบางหลังเสร็จในชั่วระยะเวลาเพียงวันหรือสองวัน การปลูกบ้านไม่ใช่ตะปูเลยแม้แต่เล่มเดียว ไม่ต้องเสียค่าจ้างรางวัลให้แก่ชาวบ้าน แต่เจ้าของบ้านต้องดื่มกลั่นสุรา ฆ่าหมูตัวใหญ่ (หมูตัวแม่) จำนวน ๑ หรือ ๒ ตัว ทำอาหารมาเลี้ยงแก่บรรดาผู้ที่ไปช่วยปลูกสร้างบ้านเมื่อเสร็จเรียบร้อยแล้ว จึงทำแท่นบูชาปิดกระดาษเงินกระดาษทอง ทำพิธีเชื้อเชิญผีบ้านหรือดวงวิญญาณบรรพบุรุษมาประทับให้ความดูแลคุ้มครอง ครอบครัวของตน ด้วยการกระทำพิธีฆ่าหมู ฆ่าไก่ นำมาเป็นเครื่องเซ่นสังเวยแก่ผีบ้าน พร้อมด้วยสุรา ๑ ขวด ถ้วยสุรา ๑ ชุด หลังจากเสร็จพิธีเซ่นผีบ้านแล้วก็นำเอามาเลี้ยงระหว่างบรรดาชาวบ้านที่ช่วย งาน การขึ้นบ้านใหม่

สังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ลื้อ ภายใต้มุมชนของชาวลื้อแต่ละแห่งจะประกอบไปด้วย “กลุ่มแซ่สกุล”ต่างๆ อย่างน้อย ๓ สกุล / “ผู้อาวุโส”คอยดูแลความสงบภายในแซ่สกุล/ “ผู้นำด้านการปกครอง” หรือ “คว้นทุอะ” ดูแลความสงบภายในชุมชน/ “หมอผี” ทำหน้าที่ดำเนินกิจกรรมทางศาสนาพิธีกรรม และ“หมอเมือง”คอยรักษาเอาใจผีประจำหมู่บ้าน ชาวลื้อนับถือผีภูเขาใหญ่ ผีประจำหมู่บ้าน หรือ“อาปาโหม” และผีบรรพบุรุษ,พิธีกรรมที่สำคัญได้แก่ พิธีปีใหม่ พิธีกินข้าวโพดใหม่ พิธีกินข้าวใหม่ เป็นต้น

กลุ่มชาติพันธุ์ลื้อมีการนับญาติทางแซ่สกุลเช่นเดียวกับชาวม้งและชาวเมี่ยน แซ่สกุลของชาวลื้อในประเทศไทยมีประมาณ ๓๐ แซ่ ส่วนใหญ่มีบรรพบุรุษเป็นชาวจีน ลื้อแท้ๆ มีเพียง ๕-๖ แซ่สกุล หญิงชายซึ่งอยู่ในแซ่เดียวกันไม่สามารถแต่งงานกันได้ เพราะถือว่ามีผีบรรพบุรุษคนเดียวกัน แซ่สกุลยังช่วยทำให้สมาชิกเกิดความเคารพนับถือและช่วยเหลือซึ่งกันและกันในยามที่ทุกข์ยากคับขัน

กลุ่มชาติพันธุ์ลื้อมีหัวหน้าหมู่บ้านดำรงตำแหน่ง โดยให้มีผู้อาวุโสในหมู่บ้านเป็นผู้เลือกหัวหน้า ระบบครอบครัวของลื้อมีการสืบสายโลหิตทางบิดา บุตรชายคนโตของครอบครัวต้องนำภรรยามาอยู่บ้านบิดามารดาของตน หากบิดามารดาตายลง น้องชายสุดท้องได้รับมรดกและพี่ชายสามารถไปตั้งบ้านเรือนต่างหากได้ สามภรรยา คู่ใดไม่พอใจสามารถหย่าขาดจากกันได้ โดยฝ่ายที่หย่าเป็นผู้บอกเลิกและเสียค่าปรับให้แก่อีกฝ่ายหนึ่ง ชาวลื้อชอบเด็กชายมากกว่าเด็กหญิง การคลอดบุตรชายและหญิงจะได้รับขวัญโดยการฆ่าหมูและไก่อย่างละตัว หากลูกที่เป็นเด็กตายลง

เป็นชายหรือหญิง และเมื่อเด็กที่เกิดใหม่จะเป็นเพศเดียวกับคนตาย ถือว่าเด็กเวียนมาเกิดใหม่ จึงต้องถูกนำมาวางบนกระดัง และตะกร้ามาครอบไว้ เพื่อป้องกันและมีให้วิญญาณ (ขวัญ) หนีไปอีก

กลุ่มชาติพันธุ์ลีซู เป็นผู้ที่รักความสงบ รักพวกพ้อง นับถือจารีตประเพณีดั้งเดิม ตั้งบ้านเรือนอยู่รวมกันด้วยความปกติสุข ไม่เบียดเบียนลักขโมยหรือทำร้ายฆ่าฟันซึ่งกันและกัน ด้วยความเคารพยำเกรงต่อผู้มีอาวุโสกว่า ถือเสมือนเป็นบิดามารดาบังเกิดเกล้า เชื่อฟังและอยู่ในโอวาทของหัวหน้า เมื่อเกิดการทะเลาะวิวาทก็พากันไปหาหัวหน้า ๆ จะต้องทำหน้าที่เป็นตุลาการคอยไกล่เกลี่ยและตัดสินความ โดยมีต้องให้เรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ขึ้นโรงขึ้นศาล

หญิงกลุ่มชาติพันธุ์ลีซูแทบทุกคน มีบุตรมาก บางคนมีบุตรถึง ๑๒ คน การเลี้ยงบุตรแบบง่าย ๆ เมื่อเด็กร้องเนื่องจากเหตุใดก็ตาม เขาจะเอานมให้บุตรกิน เวลาเด็กยังอ่อนอยู่ก็นำเด็กไปไร่ด้วย โดยเอาสะพานไ้วข้างหลัง เด็กโตมีอายุ ๒ ขวบขึ้นไปจึงหย่านม ปล่อยให้อยู่กับพวกเด็ก ๆ เพื่อนบ้านข้างเคียงตามลำพัง เล่นกันไปตามประสาของเด็กด้วยการถือหน้าไม้ยิงตอไม้หรือดินบ้าง เล่นกาจับหลักหรือเศษไม้บนลานดิน โดยมีชายชราสูงอายุในบ้าน คอยชะงักศิระมาดูบ้างเป็นครั้งคราว

๔) พิธีทำบุญและบูชาผีบ้าน

ผีบ้านหรือดวงวิญญาณแห่งบรรพบุรุษต้นตระกูลอันเป็นที่นับถือของกลุ่มชาติพันธุ์ลีซู จะได้รับเครื่องเซ่นไหว้จากหัวหน้าครอบครัวอยู่เสมอ เวลาผู้คนภายในบ้านเจ็บป่วยไม่สบาย เขาจะฆ่าไก่ ๑ ตัว นำมาเซ่นไหว้แก่ผีบ้านพร้อมทั้งสุราข้าวโพด หรือสุราข้าวเปลือก ๑ ขวด เพื่อวิงวอนต่อดวงวิญญาณของบรรพบุรุษ หรือผีบ้านบันดาลให้เขาและผู้อยู่ในบ้านหายจากเจ็บป่วยในเร็ววัน เจ้าของบ้านจะยกเอาเครื่องเซ่นวางไว้ต่อหน้าแท่นบูชา เขามือพนมถือไม้ธูปขึ้นเหนือศีรษะระลึกถึงบรรพบุรุษผู้เป็นต้นตระกูลที่เขา นับถือ เมื่อเซ่นผีบ้านและดวงวิญญาณของบรรพบุรุษเรียบร้อยแล้ว โรยยังไม่หาย จึงเชิญหมอผีมาทำนายเวทมนตร์คาถา เรียกขวัญปิดเป่าและขับไล่ตัวเคราะห์ร้ายให้ออกไปจากร่างกาย และการฆ่าไก่ หมู เช่นผีบ้านพร้อมสุรา เพื่อการทำพิธีเช่นผีบ้าน ผีป่า ผีหมู่บ้าน มักมีอยู่เสมอ เช่น เวลาขึ้นบ้านใหม่ งานปีใหม่ งานเลี้ยงผีหลวงทำไร่ ฯลฯ

ในบรรดากลุ่มชาติพันธุ์ลีซุนั้น ไม่มีผู้ใดที่เป็นหมอได้ด้วยความรู้ของตนเอง คำว่า “หมอผี” หมายถึง บุคคลที่ผีซึ่งเป็นหมอเข้าถึงทรงร่างกายของคนที่เป็นหมออีกทีหนึ่งแล้วจะทำการรักษาเสร็จกิจการแล้วผีก็ออกจากร่างของหมอ วิธีเอาผีเข้าและทำการรักษาพยาบาล คือก่อนเข้าผี เจ้าของบ้านจะต้องทำการสักการะที่แท่นผี เอาธูปและเทียนจี๊ผึ้งมาปักไว้ น้ำใส่ไว้ในถ้วยชามไว้บนหิ้ง แล้วก็มานั่งคุกเข่า เขามือทั้งสองยันข้างหน้าพูดดังๆ คล้ายเชื้อเชิญผี เสร็จแล้วหมอผีก็จะขึ้นไปทำการสักการะแล้วจุดธูปกำไว้ นั่งคุกเข่าหรือบางทีก็นั่งยองๆ หันหน้าไปทางหิ้งผีแล้วร้อง

ขึ้นดังๆ คล้ายจะเชิญผีเข้าสิงตน เสียงร้องนั้น เมื่อแรกนั้นร้องเป็นเสียงสูงแล้วลดต่ำลงมา จนถึงต่ำที่สุด แล้วขึ้นต้นเสียงสูงใหม่อีกอย่างนี้เรื่อยไป แล้วร่างกายก็เริ่มสั่นน้อยๆ เสียงเพลงก็ต้องสั่นตามไป เมื่อสั่นมากขึ้นๆ คล้ายๆ ว่าประสาททุกส่วนจะได้บีบชักกระตุก แล้วจะกั้ดพันดังกรอดๆ จนในที่สุดการร้องจะหยุดคล้ายๆ มีอะไรมาจุกคอกอหอยทำให้ร้องไม่ได้ และตอนนี้เขาจะยืนขึ้น โกงโค้งโยงโย่ สั่นอยู่พับๆ คล้ายคนเป็นไขจับสั่น แล้วจะหันหน้ามาทางผู้ป่วย บางทีเขาพูดออกมาคำหนึ่งหรือสองคำ ตอนนี้มีผู้มีอาวุโสหรือหัวหน้าครอบครัวนั้นจะเข้าไปเอามือเท้าลงกับพื้นแล้ว เอาหัวโขกพื้น ๒ - ๓ ที แล้วพูดขึ้นว่า “ลูกคนนั้น หลานคนนี่เจ็บไข้อย่างนี้ขอให้เจ้าพ่อช่วยรักษาให้ด้วย” ต่อไปก็เป็นหน้าที่ของหมอผีทำการพยาบาล คนป่วยจะนั่งหันหลังให้หิ้งผี หันหน้าเข้าเตาไฟ ไฟจะต้องสุมให้มีถ่านมากๆ ขึ้นแรกหมอผีเริ่มด้วยการสั่นอยู่ตลอดเวลา มือซ้ายถือถ้วยน้ำ มือขวาถือเทียนซึ่งจุดแล้ว และก็ร้องด้วยเสียงทำนองสูงสุดมาหาคำพูด เมื่อจบตอนหนึ่งก็อมน้ำแล้วพ่นใส่ไฟให้ลูกพรึบบนหัวผู้ป่วย เมื่อไฟดับจะเปลี่ยนเทียนใหม่จากที่จุดไว้หลายแท่งที่หิ้ง ถ่านน้ำหมดก็เปลี่ยนถ้วยใหม่ที่หิ้งเช่นกัน จะมีคนคอยเติมน้ำและจุดไฟเสมอ รักษาด้วยวิธีนี้ประมาณ ๕ นาที แล้วก็เปลี่ยนอีกถือเอาดาบพู่มารำยรำกวัดแกว่งกวัดเฉวียนไปข้างๆ คนป่วยพร้อมๆ กับร้องและผิวกายไปประมาณ ๒ - ๓ นาที ก็เปลี่ยนอีกทีนี้เขาจะเดินลงไปบนถ่านแดงแล้วขึ้นมาเหยียบหลังผู้ป่วยบางที ก็ทาบท่ำลงที่คอ ออก แขน หรือที่ไหนต่อไหนสลับไปเมื่อเห็นว่าทั่วแล้วก็เปลี่ยนอีก ทีนี้เอาก้านธูปซึ่งไหม้ไฟไม่หมดชูปลงในถ้วยน้ำ เขียนลงไปบนกระดาษสาเป็นรอยขยุกขยิกคล้ายๆ เด็กที่ชุกชนคว่ำดินสอไปเขียนลงบนกระดาษ หรือสมุดให้เป็นวงขยุกขยิก ซึ่งจะไม่เป็นตัวอักษรใด ๆ แล้วเขาจะเอามาพันกับด้ายผูกที่คอผู้ป่วยเป็นอันเสร็จพิธีการพยาบาลของผีที่มีต่อคนป่วย คนป่วยก็จะทำการการวะเอาหน้าโขกพื้นส่วนหมอผีจะหันหน้าไปทางหิ้งผี เริ่มสั่นอย่างมากอีก ก้มตัวโงนเงนๆ พอทะลึ่งขึ้นอีกทีจะมีคนสองคนช่วยรั้งไว้ไม่ให้สั่นต่อไป ก็เป็นอันว่าผีออก หมอบางคนค่อนข้างอ่อนแอ จะนั่งลงกับพื้นซึมไปเป็นเวลานานด้วยความอ่อนเพลีย

๕) พิธีกรรมการทำบุญปีใหม่

ขึ้นปีใหม่ ภาษาอีสานเรียกว่า “โม่เซ๊ย” ตรงกับช่วงวันตรุษจีนบางหมู่บ้านอาจเช้าหรือบางหมู่บ้านจะเร็วกว่าวันตรุษจีนก็ได้ เนื่องจากการนับวันของผู้นำศาสนาของหมู่บ้าน (มือหม้อพะ) อาจ จะคลาดเคลื่อน วันปีใหม่มีวันสำคัญ ๑ - ๒ วัน ส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ จะมีการฆ่าหมู ฆ่าไก่ ตำข้าวปึก และเตรียมงานสำหรับปีใหม่ ส่วนพิธีกรรมก็มีการเช่นไหว้บูชาผีบรรพบุรุษในบ้านเรือน และศาลประจำหมู่บ้าน ก็คือ “อาปาโหม่วอี” และมีการกินเลี้ยงฉลองเดินร่ำรอบๆ ดันไม้ปีใหม่ของทุกหลังคาเรือน

(๑) ประเพณีปีใหม่ เทศกาลปีใหม่ของกลุ่มชาติพันธุ์ลีซู ตรงกับระหว่างปลายเดือนมกราคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปี โดยทุกๆหมู่บ้านที่มีชนเผ่าลีซูอาศัยอยู่แต่จะมีหมู่บ้านใหญ่ๆ ที่จัดเทศกาลปีใหม่ลีซูอย่างยิ่งใหญ่ เช่น ที่หมู่บ้านลีซู แม่ตะ อำเภอย่างเมียง เป็นต้น ซึ่งถือว่าเป็นงานสำคัญที่สุดในรอบปีเป็นงานใหญ่ หลังจากการทำงานหนักมาในรอบปีนั้นได้สิ้นสุดลง ทุกครอบครัวได้เก็บเกี่ยวข้าวเข้าสู่ฉางเรียบร้อยแล้ว หากพืชพันธุ์ได้ผลดีสัตว์เลี้ยงก็เติบโตดี ชาวบ้านก็จะมีอาหารเพียงพอสำหรับตลอดปี ผู้หญิงก็เตรียมตัดเย็บเสื้อผ้าชุดใหม่ไว้ให้สมาชิกในบ้าน ผู้ใหญ่บ้านชาวบ้านก็จะช่วยกันฆ่าหมูเพื่อทำหมูเค็มแขวนเก็บไว้กินในปีใหม่ ผักตบถผักกาดแห้งเผ้าหุ้ย ก็ทำเก็บคูนไว้พร้อมกับต้มเหล้าไว้ด้วยทุกคนจะช่วยกันหาฟืนเก็บไว้ใช้ในยามงานเร่งด่วน ข้าวก็ดำไว้ล่วงหน้าพอถึงวันงานปีใหม่ก็จะไม่ทำงานกันจะได้สนุกสนานกันเต็มที่

กิจกรรมภายในงานปีใหม่นี้จะเริ่มในวันสุดท้ายของปีเก่า โดยในตอนเช้าทุกบ้านก็จะยิงปืน เสียงปืนจะดังเป็นระยะเสมอๆ ตลอดปีใหม่ มีการดำข้าวปลูกกันทุกบ้านเรียกกันว่า “ปาป้าตีย” เป็นข้าวเหนียวหนึ่งสูกแล้วใส่ครกตำกับเมล็ดงา กินร้อนๆ อร่อย และหลังจากนั้นก็จะไปตัดไม้ไผ่และกิ่งไม้เพื่อนำมาปักที่ลานหน้าบ้านเพื่อใช้เป็นสถานที่เต้นรำของหนุ่ม-สาว หลังจากนั้นเวลาค่ำหนุ่มสาวจะไปรวมตัวกันที่บ้านหอมเมือง พร้อมทั้งแต่งตัวประจำเผ่าลีซู การเต้นรำจะเริ่มขึ้นที่บ้านหอมเมือง จากนั้นไปเต้นทุกหลังคา (ครัวเรือน) จนครบ เมื่อใกล้สว่างวันปีใหม่วันแรกมีพิธีกรรมตามความเชื่อ คือ เช้าตรู่จะมีการไปเอาน้ำที่ลำห้วย เชื่อกันว่ามีเทวดานำพรมาไว้ที่ห้วยน้ำใครตวงน้ำคนแรกได้ก็จะได้พรอย่างยิ่งใหญ่ จากนั้นพวกผู้ชายแต่ละครอบครัวก็นำเครื่องไหว้และสายสิญจน์พาไปท้อปาโหมฮี เพื่อขอพรจากอาปาโหม เมื่อเสร็จพิธีก็กลับบ้าน และใกล้ถึงบ้านทุกคนร้องเรียก วิญญาณสัตว์เลี้ยง เช่น หมู ไก่ วัว ม้า และเคาะรำข้าวหมู พร้อมทั้งให้อาหารแก่สัตว์ทันที

ในระหว่างงานช่วงนี้ห้ามคนอื่นเข้าไปในบ้านเด็ดขาดจนกว่า เจ้าบ้านเชิญแขกผู้ชายจำนวน ๒ คนทำพิธีนำพรแล้วกลับไปก่อน แล้วแขกอื่นจึงเข้าบ้านได้ พอประมาณ ๐๕.๐๐ นาฬิกาชาวบ้านก็จะรวมกลุ่มกันไปดำห้วย “มือหมีอะ”(หอมเมือง) ที่บ้านหอมมืออะจะโปรยข้าวให้สัตว์ให้พร แล้วชาวบ้านก็จะเดินร่ายรอบต้นไม้ปีใหม่ที่หน้าบ้านหอมมืออะ ลีซูทุกคนจะแต่งกายเต็มยศสวยงามมาก ^{๑๖}

ผู้เล่นดนตรีจะอยู่กลางวง ผู้ชายผู้หญิงจะจับมือถือแขนกันและกัน แต่จับมือได้ต่างตระกูลเท่านั้น ตระกูลเดียวกันหรือญาติใกล้ชิดกันห้ามจับมือกัน ผู้ชายบางคนอาจจะจับมือหญิง

^{๑๖}เดือนใจ ดิเทศน์ (บุญชร ณ อยุธยา), คู่มือการทำงานกับชาวเขาเผ่าลีซู ลำปาง, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พริ้นท์ เฮาส์, ๒๕๒๗), หน้า ๒๕.

สาวที่เขาหมายปองก็ได้ หมอเมือง จะจัดข้าวปลาอาหารและสุราไว้เลี้ยงแขก ทุกคนเดินรำกันถึงรุ่งเช้าแล้วแต่ความพอใจของสมาชิก อาจเดินแค่ดึกก็ได้ พอวันที่สามของงาน หรือวันที่สองก็ได้ ชาวบ้านจะทำพิธีคำหัวผู้นำหมู่บ้าน “ขวาทูร์พะ” (ผู้ใหญ่บ้าน) และก็มี การเดินรำเหมือนสองวันแรก ธรรมเนียมปีใหม่จะมีการเดินรำที่บ้านหมอมือพะ ๑ วัน และที่ขวาทูร์พะอีก ๑ วัน หลังจากนั้นคนที่อยากทำบุญเรียกขวัญก็จะฆ่าหมูและก็เชิญชาวบ้านไปกินอาหารและเดินรำกันอีก

ฉะนั้นวันที่ชาวลื้อสนุกสนานเต็มที่ในช่วงปีใหม่จะมีอย่างน้อย ๔ วัน คือวันคำข้าวปุก วันที่ ๒ เดินรำที่บ้านหมอมือพะ วันที่ ๓ เดินรำที่บ้านขวาทูร์พะ และวันต่อไป ก็เดินรำตามที่ชาวบ้านทำบุญเชิญ ในงานปีใหม่นี้ถือว่าเป็นงานมงคล ห้ามผู้ใดที่มาร่วมงานทะเลาะวิวาท ดีค่ากัน ถ้าฝ่าฝืนจะถูกปรับไหม รวมทั้งผู้ที่มาก่อนเหตุวุ่นวายด้วย

วันแรกของปีใหม่เป็นวันถือศีลของลื้อ ห้ามฆ่าสัตว์ และห้ามคนอื่นเข้าบ้าน จนกว่าจะทำพิธีไหว้ “อาปาโหม” เสร็จ ขณะทำพิธีห้ามคนในบ้านหุงข้าวหรือทำให้บ้านเปียกน้ำถ้าต้องการล้างหน้าให้ออกไปล้างข้างนอกบ้าน วันไหว้อาปาโหม

(๒) (เอ๋ยี่ป่า) ปีใหม่ของชาย ปีใหม่ของชาย (เอ๋ยี่ป่า) จะมีขึ้นหลังจากปีใหม่ (หญิง) ผ่านไปได้ประมาณเดือนกว่าๆ พิธีนี้มีเพียง ๑ วัน ๑ คืนเท่านั้นจะมีการเซ่นไหว้บูชาบรรพบุรุษในบ้านและผีบรรพบุรุษประจำหมู่บ้าน ตอนกลางคืนก็จะมีการเดินรำกัน หน้าบ้านของผู้นำศาสนา (มือหมอมือพะ) จะไม่มีต้นไม้ปีใหม่ พิธีกรรมนี้สำคัญต่อชาวลื้อเช่นกัน

“เอ๋ยี่ป่า” ตรงกันเดือน ๒ ขึ้น ๘ ค่ำ หรือประมาณปลายเดือนกุมภาพันธ์หรือต้นเดือน มีนาคม ทุกปี เป็นวันสำคัญที่ผู้ชายทุกคนในหมู่บ้านมาเซ่นไหว้ขอพรปีใหม่ เป็นปีใหม่ของผู้ชายทุกหลังคาเรือนจะรวมกันซื้อหมู ไก่ ไปเซ่นไหว้และปรับปรุงรั้วบริเวณ อาปาโหมฮิโหม ทำพิธีขอขมาที่ได้ล่วงเกินอาปาโหมโดยไม่ได้ตั้งใจ ขอให้เทพเจ้าทั้งสามคือ อาปาโหม อิดามา และควี่สือ โดยมี เครื่องเซ่นไหว้ที่ศาลอาปาโหม ประกอบด้วย ๑. เหล้า ๑ ขวด ๒. ข้าวปุก ๑ ก้อน ๓. เนื้อหมู ๑ ชิ้น ๔. กล้วย ๑ ดอก ๕. เทียน ๑ เล่ม เพื่อให้อาปาโหมดูแลรักษาให้ทุกคนมีความสุขไม่เจ็บไข้ได้ป่วย ให้พืชพันธุ์ธัญญาหารได้ผลผลิตดี ให้สัตว์เลี้ยงเติบโตอ้วนดี

เมื่อทุกคนครบถ้วนไปถึงศาลอาปาโหม หรือ เมียร์จั่วจือ^๓ ก็จะนำเอาเครื่องเซ่นไหว้วางรวมกันและจุดธูปไหว้ ผู้นำทางศาสนาจะเป็นผู้กล่าวนำไหว้ถวายเครื่องเซ่นเพื่อขอพรจากผีประจำ

^๓ มาลีลา วงศ์รัตนมัจฉา, “การยอมรับบทบาททางการเมืองของผู้นำสตรีลื้อในหมู่บ้านลื้อที่บ้านแม่เตะ, ตำบลเมืองแหง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต , (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๗), หน้า ๑๖.

หมู่บ้าน ทำพิธีเสร็จ ปู่จ่าน หรือคนทำพิธีจะเชือกไก่อื่อนำเลือดไก่ไปทาไว้ที่กลางถนนทางเข้าหมู่บ้าน หลังจากนั้นนำเลือดไก่ไปทาแล้ว ห้ามคนที่ยืนนอกหมู่บ้านเดินผ่านเครื่องหมายดังกล่าว หากจำเป็นต้องเข้าหมู่บ้านจริง ๆ ต้องซื้อเหล้าหรือให้เงินเพื่อนำไปเช่นไหว้ในพิธีนี้ หรือจะรอเสร็จพิธีก่อนจึงเข้าไปและในขณะที่ทำพิธีนั้น ห้ามผู้หญิงไปในบริเวณศาลนี้ การประกอบพิธีขอพรจากผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ทำหน้าที่คุ้มครองดูแลหมู่บ้านบริเวณศาลประจำหมู่บ้าน (อาปาโม) ซึ่งเป็นสถานที่ที่ใช้ประกอบพิธีสำหรับฝ่ายชาย โดยเฉพาะสถานที่ตรง บริเวณศาลนั้นเป็นพื้นที่ต้องห้ามสำหรับผู้หญิง ไม่อนุญาตให้ผู้หญิงเข้าไปบริเวณศาลการเช่นไหว้ และขอพรจึงเป็นหน้าที่ของผู้ชายเท่านั้น

เมื่อเสร็จพิธีให้กลับที่บ้านมือหมีอะ และจะมีการเดินรำ การเดินรำนั้นจะใช้วิธีจับมือกันระหว่างชายกับชาย หรือ หญิงกับหญิง หรือ หญิงกับชายก็ได้ แต่ต้องเป็นหญิงหรือชายต้องเป็นต่างตระกูล ตระกูลเดียวกันถือแขนจับมือไม่ได้ และล้อมวงกันเดินรำ หากมีคนจำนวนมากอาจล้อมเป็น ๒ ชั้น ก็ได้ ตรงกลางจะมีนักดนตรี ๑ หรือ ๒ คน บรรเลงเพลงและนำการเดินในลีลาต่าง ๆ เครื่องดนตรีสำคัญที่ใช้ ได้แก่ ผู้หลู (แคนน้ำเต้า) ฉือบือ (เครื่องคิด) เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงจะใช้อย่างใดอย่างหนึ่ง เท่านั้นไม่นำไปบรรเลงพร้อมกัน กล่าวคือถ้าใช้ผู้หลู ก็จะใช้ผู้หลูอย่างเดียวในการเดินรำ ผู้หลูเป็นเครื่องดนตรีที่ต้องใช้ลมเป่าและต้องใช้ลมเป่าอย่างต่อเนื่องจึงทำให้เหนื่อยง่าย การเดินรำแต่ละครั้ง จึงต้องใช้คนเป่าผู้หลูและฉือบือหลายคน เครื่องดนตรีฉือบือเป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องคิดมีลักษณะคล้ายขิง แต่มีกล่องเสียงเล็กกว่าและมี ๓ สาย ฉือบือทำจากไม้เนื้อแข็ง ประกอบอยู่ด้วยกัน พวกเด็กๆ ฝึกหัดเป่าแคน คิดเครื่องดนตรีฉือบือ เพื่อปลูกกล่อมชีวิตอันเจียบเหงาในเวลากลางคืนให้สดชื่นขึ้นเป็นประจำ

๖) เครื่องดนตรี ประกอบพิธีกรรม^{๑๔}

เครื่องดนตรีของลีซู มี ๔ ชนิด คือ

(๑) “ฉือบือ” เป็นเครื่องดนตรีชนิดหนึ่งมี รูปร่างคล้ายแมนโดลินหรือซิง ๔ สายของชาวเหนือ ซึ่งมีส่วนต่างกับแมนโดลินโดยมีสายเพียง ๓ สาย คันทาวกว่า มีลูกบิด ๓ อัน และมีสายสะพายสำหรับคล้องคอ ชาวลีซูเรียก “ ฉือบือ ” คำว่า “ ฉือ ” และคำว่า “ บือ ” นั้นแยกแปลไม่ได้ แต่รวมแปลว่า เครื่องดนตรีชนิดหนึ่งของชาวลีซู มีหัวกะโหลกเล็กกลมแบนทำด้วยไม้ แกะสลักเป็นดอกกลดลายงดงามทางด้านหลัง ส่วนด้านที่วางสายทองเหลืองนั้นเอาหนังตะกวัดหุ้ม (ตัวตะกวดมีขุกขุมในป่า) ชาวลีซูเรียกว่า “ โกโก้ ” เครื่องดนตรีฉือบือนี้นเวลาตีร้องเพลงคลอเบาๆ

^{๑๔} ประเสริฐ ชัยพิภุสิต, เพลงและการละเล่นของลีซู เชียงใหม่, สถาบันวิจัยชาวเขา, ๒๕๓๑, หน้า ๖๑.

บางทีดีดพร้อมกับออกไปเต้นรำตามจังหวะเพลงด้วย เต้นรำกันบนพื้นดินในห้องกลางเป็นคู่ๆ บ้าง
เรียงหนึ่งเป็นรูปวงกลมบ้าง

(๒) “ผู้หลู” หรือ แคน มีการแบ่งออกเป็น ๓ ชนิด คือ

๑. “ปาลิผู้หลู” แคนสั้น เสียงดังสามารถรับฟังเสียงชัดเจนในระยะ ๓๐๐ - ๕๐๐ เมตร ใช้ลำไม้ไผ่สั้นยาวไม่เท่ากัน จำนวน ๕ ลำต้น (ยาวที่สุดประมาณ ๑๒ นิ้ว สั้นที่สุด ประมาณ ๑ คืบ) เจาะรูไว้ เพื่อปิดเปิดเสียงตามบทเพลง นำไปสวมใส่กับน้ำเต้าใหญ่ประมาณ ๑ กำมือ มีปลายแหลมยาวประมาณ ๑ คืบกว่า เจาะรูไว้เป่าลมเข้าออกตามที่ต้องการ เป่าคลอให้เข้ากับมือป้อนในเวลาเดียวกันก็ได้ แต่ต้องใช้คนถึง ๒ คน โดยมากนิยมเป่าเฉพาะแคนอย่างเดียว คนเป่าแคนไม่ได้นั่งอยู่นอกวงเต้นรำ แต่ต้องไปเต้นรำนาน้ำด้วย การเต้นรำเป็นสิ่งจำเป็น อย่างหนึ่งที่ชาวลิซุทุกคนต้องเรียนรู้ เพราะเวลาในงานรื่นเริงประจำปี ถ้าผู้ใดไม่เต้นรำจะถูกขุดมือไปเต้นรำจนได้ เมื่อเสียงแคนดังขึ้นครั้งใดเป็นอันทลายวงหน้าได้ว่าบ้านนั้นเต้นรำกันอยู่ ถ้าเข้าไปดูจะเห็นชายผู้สูงอายุหรือวัยกลางคนเป็นคนเป่าแคนนำหน้า บรรดาเด็กหนุ่มและหญิงสาวสลับกันไปเต้นรำข้างกองไฟเป็นรูปวงกลม การเต้นจังหวะใดนั้นอยู่ที่เพลงดนตรีนั้น ๆ ซึ่งทุกคนต้องเต้นตามเพลงนั้น ใครคนหนึ่งคิดเต้นจังหวะตามใจชอบไม่ได้ ทุกคนต้องเต้นอย่างพร้อมเพรียงกันให้เข้ากับจังหวะเสียงแคน หรือเครื่องดนตรีมือป้อน การเต้นรำของผู้ชายชาวลิซุหนักไปในทางโยกตัวสายศีรษะ เอาเท้าก้าวตบบนพื้นดินแรงๆ ให้ได้ยินเสียงดังสนั่นคล้ายกระโดดไปกระโดดมา ก้าวกระที่บนพื้นดินไปทางซ้าย เอียงตัวไปทางด้านนั้นแล้วก้าวกระที่ไปทางขวา โยกตัวตามไปด้วยกระโดดถอยหลังให้เข้าจังหวะเท้าและเอนตัวอ่อนไหวไปตามเสียงดนตรี ถ้าเต้นในงานรื่นเริงผู้ชายจะจับมือเต้นกันอยู่รอบนอก ส่วนผู้หญิงอยู่วงในจับมือกันเป็นวง แต่ไม่ได้เต้นโยกตัวกระโดดไปมาอย่างชาย เขาจะค่อยๆ ก้าวไปข้างสับเท้าไปซิดเท้า ก้าวไปในทำนองนี้แล้วแต่ละเพลง ทั้งนี้ทุกคนก้าวพร้อมกันดูสวยงามหน้าดูและมีศิลป์ดีไม่น้อย บทเพลงที่ใช้เต้นรำมีกว่า ๑๐ บท การเต้นรำวางเท้าไม่เหมือนกัน บางเพลงทำนองเน้นบนการก้าวเท้าเต้นรำจึงเข้าไปด้วย บางเพลงจังหวะเร็ว บางเพลงปานกลาง การเต้นรำก็คล้อยตามเพลง

๒. “ผู้หลูแหลแหล” แคนยาว เสียงไม่ดังเท่าปาลิผู้หลู แต่ฟังเสียงไพเราะเช่นกัน สร้างโดยใช้ไม้ไผ่ยาว ประมาณ ๑ เมตร และสั้นประมาณ ๑๒ นิ้ว มีจำนวน ๕ ลำต้น และมีน้ำเต้า แต่โตกว่าปาลิผู้หลูหน่อย มีบทเพลงของตนเฉพาะ

๓. “ผู้หลูนาโอ” แคนยาวอีกชนิดหนึ่ง การทำอุปกรณ์ทุกอย่างเหมือน ผู้หลูแหลแหล แต่เจาะรูไว้ที่ข้างหลังน้ำเต้า มีรูเดียว ใช้บทเพลงของตนมีเฉพาะเช่นกัน

(๓) “เจ้าเหลียว” หรือ ขลุ่ยเจ้าเหลียว ทำจากลำไม้ไผ่ยาวประมาณ ๑๕ - ๒๐ นิ้ว เจาะรู เพื่อให้ลมเข้าออก มีลิ้น จำนวน ๑ รู และห่างออกไปประมาณ ๑ คืบ เจาะรูอีกจำนวน ๖ รู เพื่อให้เสียงสูง - ต่ำ (ออกเป็นบทเพลง) เวลาสาว ๆ เต้นรำในยาม ตี ๒ หรือ ตี ๓ หนุ่มเป่า

ขลุ่ย ทำให้สาว ๆ ใจแตกได้ ถ้าชายหนุ่มสนใจสาวคนใด เป่าให้สาวนั้นได้ฟังเสียงขลุ่ยในยามเช้าตรู่ ต้องตามไปแน่

(๔) “มางโก” เครื่องดนตรีอีกชนิดหนึ่ง ทำจากแผ่นเหล็กเล็ก ๆ ใช้ฟันกัดไว้แล้ว ใช้นิ้วหัวแม่มือดีด ให้ออกเป็นเสียงเพลง เครื่องดนตรีชนิดนี้ คงรับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมตะวันตก สมัยสงครามโลก

๓) พิธีทำบุญศาลาข้างทาง

ก่อนที่จะเดินทางย่างเข้าสู่หมู่บ้านกลุ่มชาติพันธุ์ลีซู จะพบศาลาข้างทางตั้งอยู่ห่างไกลจากหมู่บ้านประมาณ ๕๐๐ เมตร อยู่กลางป่าริมเหวหรือตรงทางแยก ซึ่งทำเป็นกระท่อมทึบผนังพักมีกระบอกไม้ซางใส่น้ำวางไว้หลายกระบอก เพื่อให้คนเดินทางได้ดื่มแก้กระหาย มีใบกล้วยป่าหลายสิบก้านผูกติดตามเสาธงทิวเล็กๆ ทำด้วยกระดาษสาปักก้อยตามเสาและฝาผนังศาลาที่บนร้านไม้ไผ่ทำสูงกว่าระดับพื้นดิน ๑ เมตรนั้น มีกาบกล้วยป่าขุดเป็นรูปสี่เหลี่ยมขนาด ๑ ฟุต กระบะเล็กๆ ภายในบรรจุดินปั้นรูปสัตว์และก้อนข้าวดอกไม้ม้วนเทียนบูชา ซึ่งชาวเหนือเรียกว่า “ สะตวง ” หรือที่ปล่อยเคราะห์สำหรับประกอบพิธีปล่อยผีห่าซาตานที่สิงสถิตอยู่ในร่าง ภายของผู้ที่เจ็บป่วย ขับไล่ความอัปมงคลทั้งหลายเหล่านี้ออกไปจากร่างกาย ลงสู่ตัวสัตว์ที่ปั้นด้วยดินนั้น โดยใช้ข้าวปั้นล่อหน้าศาลาข้างทางมีไม้ไผ่ ลำเล็กๆ ยาว ๑ เมตร ปักเฉียงอยู่ตรงปลายไม้ไผ่ผูกกระบะไม้สานขัดแตะแบนๆ ห้อยลงมา มีดอกไม้และก้อนข้าววางอยู่ ใช้เป็นเครื่องเซ่นแก่ดวงวิญญาณของผีทั้งหลายที่เดินผ่านไปมาบนเส้นทางสายนั้น เพราะเข้าใจว่าถ้าผีปีศาจร้ายไม่อดคอยากจริงๆ แล้วจะไม่สิงสู่ร่างมนุษย์ การทานศาลาเพื่อล้างชวยหรือเพื่อขับไล่ดวงวิญญาณของปีศาจร้ายซึ่งนำโรคร้าย ไข้เจ็บมาสู่ ตามความเข้าใจของเขาจึงเป็นที่นิยมกันอย่างแพร่หลายของบรรดาชาวลีซู โดยทั่วไป หลังศาลามีแท่นไม้บูชา โดยใช้ไม้ลำเล็กๆ ปักอย่างการกระทำพิธีบวงสรวง เพื่อวางเครื่องสังเวยแก่ผีป่า เพื่อหาที่ดินทำไร่ ก็มิกระดาศาตตยวห้อยลงมาอย่างธงทิวทางว่าใช้ในการทำพิธีเช่นเครื่อง สังเวย แก่บรรดาผีป่าหรือเจ้าป่า ศาลาเหล่านี้ เราพบอยู่ทั่วไปบริเวณใกล้เคียงกับหมู่บ้านชาวลีซู ถ้าพบศาลาแล้วก็เป็นอันทราบว่อกไม่กันั้นที่เราจะถึงหมู่บ้านของเขา ที่ศาลาพักเหนื่อยข้างทางมักมีผู้คนและผู้คนเดินทางผ่านไปมาแวะนั่งพักเสมอ ซึ่งชาวลีซูจะดักน้ำใส่กระบอกเอาวางไว้เป็นทานแก่ผู้คนที่เดินทางทุกวัน ฝาผนังศาลาใช้ไม้ไผ่สาน เป็นแผ่นและขัดด้วยล้าไม้ไผ่ไม่ใช้ตาปู หลังคาใช้ไม้ผ่ากลางประกบกัน บางทีมุงด้วยใบหวายหรือใบก่อหรือใบคา ครั้นเสร็จแล้วทำพิธีบวงสรวงผีป่าหรือเจ้าป่า สะเดาะเคราะห์ไล่ผีห่าซาตานที่สิงสถิตในร่างกายคนเจ็บให้ออกไป มีการฆ่าหมูหรือไก่ พร้อมสุราข้าวเปลือก สุราข้าวโพด ๑ ขวด สำหรับหมูแล้วแต่การเจ็บป่วยมากหรือน้อย ถ้าเจ็บป่วยหนักเรื้อรังมานาน ต้องฆ่าหมูตัวใหญ่ (หมูตัวเมีย) ๑ ตัว ถ้าเจ็บป่วยเพียงเล็กน้อยฆ่าไก่เพียง ๑ ตัวก็พอ

บรรดาญาติพี่น้องทำแคร่ไม้หามคนเจ็บมายังศาลาใหม่ที่ทำทานนั้น ก่อนออกจากบ้านต้องยิงปืนขึ้นท้องฟ้าเสียก่อน เมื่อมาถึงศาลาเริ่มด้วยการทำพิธีบวงสรวงผีป่าเพื่อทำไร่ คือนำเครื่องเช่นสังเวียไปวางไว้ต่อหน้าแท่นบูชาที่จัดทำไว้ คนป่วยนั่งของๆ หน้าแท่นบูชา ยกมือขึ้นทว้มศีรษะพร้อยด้วยรูปไม้ กล่าวคำวิงวอนขอร้องต่อผีทั้งหลายให้บันดาลให้เขาหายจากโรคร้ายไข้เจ็บในเร็ววัน พวกผีชูทำรูปได้เอง โดยเอาเปลือกไม้หอมชนิดหนึ่งซึ่งมีในป่าใกล้เคียง ทุกบ้านมักทำรูปเตรียมไว้เสมอ เมื่อทำพิธีศาลาเช่น เครื่องสังเวียเข้าป่าหรือผีป่าสะเดาะเคราะห์เป็นที่เรียบร้อยแล้ว จึงให้คนป่วยขึ้นนั่งบนแคร่ไม้ ยิงปืนขึ้นท้องฟ้าดังสนั่นหวั่นไหว หามกันมายังบ้าน ครั้นถึงบ้านนำอาหารมาเลี้ยงกัน ถ้าเป็นหมูตัวใหญ่ ก็เรียกชาวบ้านมาร่วมกันคัมสุรา รับประทานอาหาร หลังจากการทำพิธีทานศาลาแล้ว บางรายหายป่วย บางรายมีอาการหนักยิ่งขึ้นจนล้มตายไปก็มี และแทนที่คนผีชูจะเข้าใจว่าตนรักษาคนป่วยโดยไม่ถูกวิธีก็กลับเห็นว่าเจ้าพ่อ ผีป่าและผีบ้านทำให้เจ็บป่วยล้มตาย การรักษาของเขาไม่มีอะไร นอกจากการฆ่าไก่ หมู เช่นผีบ้านผีป่าเท่านั้นเอง โรคที่เป็นกันมากที่สุด คือไข้มาลาเรีย ไข้รากสาด ไข้เจ็บอก ฯลฯ ปัจจุบันโรคเหล่านี้ได้จางหายไปแล้ว เพราะมียาแผนปัจจุบันเข้ารักษาตัว

๘) พิธีส่งเคราะห์ การทำสะตวง

การทำสะตวง หรือส่งเคราะห์ ใช้ไม้ไผ่จำนวน ๒ เล่ม มาสานกับไม้ไผ่เล็ก ๆ ที่ผ่าเป็นซี่ ๆ แล้วนำผ้าสีต่าง ๆ กว้างครึ่งนิ้ว ยาว ๘ ถึง ๑๐ นิ้ว และใช้กระดาษสานสีต่าง ๆ มาเสียบไว้ แล้วมีการสวดมนต์เป็นภาษาผีชูว่า สิ่งเคราะห์กรรมทั้งหลายทั้งที่มีคนนิทานพูดว่าดีหรือไม่ดีทั้งปวงจงออกจากบ้านไป หากน้ำไม่ไหลกลับ อย่าได้ จากนั้นมีการขอพรให้เจ้าบ้านเจริญทั้งทรัพย์สินเงินทองและบุญต่าง ๆ ไหลกลับมาอย่าได้ออกจากบ้านเป็นต้น แล้วนำไปทิ้งท้ายหมู่บ้าน จะเห็นได้ว่า ก่อนเข้าหมู่บ้านผีชูมักจะพบเศษผ้าสีต่าง ๆ ทิ้งไว้กระจัดกระจาย ดูแล้ว ไม่งามตา

๙) พิธีกรรมเกี่ยวกับการตาย

(๑) การตายถือเป็นธรรมดาของมนุษย์ทุกคนทุกเชื้อชาติเมื่อเกิดมาต้องตาย และการตายก็มีการจัดงานศพตามประเพณีนิยม ของแต่ละชนชาติย่อมต่างกันและมีเอกลักษณ์ของชนชาติพันธุ์ของตนเอง ชาวผีชู เมื่อมีคนตาย หากคนตายเป็นเด็กหรือมีครอบครัวแล้ว แต่ไม่มีบุตรชายก็จะนำไปฝังไว้ในที่ที่เป็นที่ลุ่มหรือที่ที่ดินที่ต่ำ ๆ (เลือกขวงจู้ย) คือไม่ไว้บนภูเขาหรือที่สูง ๆ หากคนตายมีครอบครัวแล้วและมีบุตรชายก็เลือกขวงจู้ยหรือพื้นที่ที่สูง ๆ หรือที่เป็นภูเขาได้ ส่วนเมื่อตายแล้วศพจะเก็บไว้ทำพิธีกี่วันนั้นแล้วแต่เจ้าภาพมีฐานะหรือไม่ และฤกษ์ยามดีในวันไหน ห้ามนำไปฝังในวันงูใหญ่และงูเล็ก จะทำให้ทรัพย์สินหรือสิ่งของจะไหลไปตามงู ทำให้คนที่อยู่ข้างหลังล้มจมได้ ระหว่างศพอยู่ที่บ้าน มีแขกมาช่วยกันเฝ้าและมีกลุ่มหนุ่มสาวก็มีการละเล่น เช่น มีการทาย

กันว่า สิ่งนั้นเป็นคี่หรือคู่ หรือมีการเล่น “หย่างยิปายี่ส่ง” ใครชนะก็เอาสิ่งของที่ถือไว้ไป แต่ไม่ได้เป็นการพนันได้เสียกัน สิ่งของเหล่านั้นต้องคืนเจ้าของในภายหลังเสร็จงาน หรือร้องเพลงทายกันว่า สิ่งนั้นคืออะไร เช่น หญิงถามว่า สิ่งที่ยืนอยู่บนอากาศคืออะไร ชายตอบว่า สิ่งที่ยืนอยู่บนอากาศคือ นก เป็นต้น

(๒) การนำศพไปฝัง นั้นเดิมมีแต่ผู้ชายเท่านั้นที่นำศพไปฝัง ส่วนผู้หญิงให้นำเสื้อผ้าที่คนตายใช้แล้วไปเผาระหว่างทางที่ศพไป คนที่ไม่ได้ไปด้วยหรือเด็ก ๆ ภายในหมู่บ้านทุกคนจะต้องทาหมิ่นลงที่หน้าผาก เพื่อบริโภคกันวิญญูณ (ขวัญ) ไปกับศพแล้วจะมลายในภายหลัง จากนั้นให้ผู้หญิงหาพื้นมากองไว้จำนวน ๗ กอง (คนตายเป็นหญิง) จำนวน ๕ กอง (คนตายเป็นผู้ชาย) เมื่อกลุ่มชายที่นำศพไปฝังใกล้จะกลับมา ให้กลุ่มหญิงจุดไฟขึ้นแล้วนำไปไม้สัดคลุมไว้เพื่อให้ควันขึ้น แล้วรอยืนอยู่สองข้างทาง เมื่อกลุ่มชายกลับมากลุ่มชายจะวิ่งข้ามกองไฟทั้ง ๗ หรือ ๕ กอง ดังกล่าว ทีละคน ส่วนผู้หญิงก็ใช้น้ำรดใส่ผู้ชายอย่างสนุกสนาน เมื่อกลับมาถึงบ้านก็เลี้ยงอาหารมือเย็นอย่างสนุกสนาน

อย่างไรก็ตามโดยปกติแล้ว วัฒนธรรมของลี้ซูลูเวลาคนตายจะนำไปฝัง แต่ถ้าตายโดยถูกยิงหรือเสียชีวิตโดยอุบัติเหตุก็จะนำศพไปเผา ไม่นิยมฝัง เพราะถือว่าตายโหง คือตายไม่ดี ถ้าฝังฝืนคนตายจะมาหลอกญาติที่อยู่ข้างหลัง

(๓) พิธีกรรมในการฝังศพและหลุมฝังศพ การเลือกฮวงจุ้ยที่จะฝังคนตาย จะมีผู้นำอาวุโสทำพิธีโดยใช้ไข่มุกจำนวน ๑ ฟอง ถามคนตายว่าต้องการฝังตรงไหนขอให้ไข่มุกแตกตรงนั้นแล้วขว้างไข่มุกไป ไข่มุกแตกตรงไหนก็ให้ขุดฝังตรงนั้น ในการถามคนตายแล้วขว้างไข่มุกบางครั้งขว้างถึง ๓ หรือ ๔ ครั้งไข่มุกยังไม่แตก ถือว่าคนตายไม่ชอบฝังตรงนั้น ต้องขว้างจนกว่าไข่มุกแตกที่ไหนให้ฝังที่นั่น เมื่อไข่มุกแตกตรงไหนให้ใช้จอบขุดลงไปเรื่อย ๆ โดยก่อนขุดมาไข่มุกทำพิธีให้ผู้ตายทานจำนวน ๑ ตัว และธูปจำนวน ๑ ดอก แล้วขุดลงไปจนกว่าพบถ่านสีดำ ๆ บางคนขุดได้เมตรสองเมตรก็พบถ่านสีดำแต่บางคนขุดลงไปถึง ๔ หรือ ๕ เมตร จนพบถ่านสีดำ แล้ววาง ศพลงไปตามดินทับอีกที เป็นต้น

(๔) การเซ่นไหว้หลุมศพ ลี้ซูลูเรียกว่า “หนี่ฮั้ว” คือเดือนที่ ๓ วันที่ ๓ ของลี้ซูลู ซึ่งตรงกับต้นเดือนเมษายนทุกปี พิธีนี้จะจัดขึ้น ณ สุสานหรือหลุมฝังศพ ลี้ซูลูมีการเซ่นไหว้ที่ หลุมฝังศพ พิธีกรรมนี้จะทำปีละครั้งจำนวน ๓ ครั้ง เมื่อเซ่นไหว้ครบ ๓ ครั้งแล้ว ไม่ต้องทำแล้ว แต่ถ้าจะทำต่อก็ไม่ห้าม ปัจจุบันชาวลี้ซูลูทุกคนจะทำเซ่นไหว้ที่ หลุมฝังศพ ทุกปี ดูเหมือนกลายเป็นประเพณีไป ลี้ซูลูมีความเชื่อว่าวิญญาณไปเกิดใหม่แล้ว ถ้าครอบครัวไหนอยากจะทำต่อสามารถทำได้ พิธีนี้ทำได้เฉพาะคนที่มีลูกชาย เช่น เวลาพ่อและแม่เสียชีวิตไป ลูกชายก็จะทำพิธี “หนี่ฮั้ว” ให้พ่อแม่ที่เสียไปแล้ว ถ้าครอบครัวไหนไม่มีลูกชายมีแต่ลูกสาวไม่สามารถที่จะทำได้ เพราะผู้หญิงไม่นิยมทำพิธีกรรม การเซ่นไหว้ให้กับคนตายที่สุสาน หมอผี ลี้ซูลูเรียกว่า (หนี่ตีพะ) จะเป็นคนสวดบทบริเวณหลุมฝังศพ เพื่อให้ทราบว่ามันมาทำพิธี และสร้างบ้านใหม่ให้ ก็จะมีการฆ่าหมูและไก่

ทำอาหารเลี้ยงแขกกันที่มาช่วย งาน ณ บริเวณหลุมฝังศพ มีการละเล่นกัน คือ ใช้โคลนหรือจี๋หมื่นกันหม้อและกันกระทะ ที่มีสีดำๆ มาทาหน้ากันและทาเสื้อผ้า ทั้งชายหญิงและผู้ที่ไปร่วมพิธีกรรม ลีซุมีความเชื่อว่า ถ้าใครไม่ทำหน้าสกปรกผีร้ายสามารถเอาชีวิตไปได้ ก็เลยเวลาทำพิธีกรรมนี้จะต้องมีการละเล่นสิ่งสกปรก จะได้จำหน้าไม่ได้ ทำให้รูปร่างหน้าตาสกปรก ไม่รู้ว่าใครเป็นใคร ผีร้ายจะได้ไม่เอาชีวิตไปด้วย

๑๐) พิธีทำบุญเซ่นไหว้ผลผลิตให้แก่ผีบรรพบุรุษ

ลีซุเรียกว่า“ซื่อเป๊ะโก๊ะ”วันทำบุญเซ่นไหว้ผลผลิตให้แก่ผีบรรพบุรุษจะอยู่ช่วงเดือนกรกฎาคม หรือ สิงหาคมของทุกปี ตรงกับกลางเดือน ๗ วันขึ้น ๑๒ ค่ำ ของลีซุ จะมีวันสำคัญอยู่ ๓ วัน ถึง ๑๔ ค่ำทำพิธีส่งกลับ เพื่อในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ ผีเจ้าบรรพบุรุษจะได้นำพืชผลสิ่งของที่ได้รับไปที่ตลาดนัดของสวรรค์ เพื่อจะแบ่งกินหรือนำไปขายจำหน่ายให้ผู้อื่น ในหมู่บ้านทุกคนหลังคาเรือนจะต้องหยุดทำงาน (ยกเว้นผู้ที่นับถือคริสต์)จะมีการเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษในบ้านและผีประจำหมู่บ้าน พิธีกรรมนี้ทุกหลังคาเรือนจะหาของเซ่นไหว้ คือ ข้าวโพด แตงกวา อ้อย ดอกไม้ พืชผักต่างๆ และรูป เทียน และมีการสวดบทขอขอบคุณผีบรรพบุรุษและเทพเจ้า ที่ช่วยดูแลพืชพันธุ์ธัญญาหาร รวมถึงสัตว์เลี้ยงต่างๆ และคนในบ้านให้อยู่อย่างมีความสุขตลอดมา

กลุ่มชาติพันธุ์ลีซุมีความเชื่อว่า ในวันเทศกาลที่ถูกเซ่นไหว้ผลผลิตให้แก่ผีบรรพบุรุษ ดังกล่าว ผีบรรพบุรุษผู้ใดมีบุตรชายอยู่ในโลกมาก่อน เช่น บิดามารดาเสียชีวิตแล้ว มีบุตรชาย ผีเหล่านี้สามารถมารับส่วนบุญที่บุตรชายนำผลผลิตมาเซ่นไหว้ได้ แต่หากบุคคลใดที่อยู่ในโลกไม่มีบุตรชาย ก็จะไม่มีส่วนรับของเซ่นไหว้เหล่านี้ ด้วยเหตุนี้ลีซุมีความกลัวไม่มีบุตรชาย จึงรีบแต่งงานกันตั้งแต่เด็ก ๆ เพื่อป้องกันเวลาตายไม่มีใครทำอุทิศส่วนกุศลเซ่นไหว้ผลผลิตจากลูกชาย

เทศกาลวันทำบุญผลผลิตให้แก่บรรพบุรุษ ลีซุ ถือว่า หากตายไปแล้ว ถ้าผีตนใดไม่มีบุตรชายอยู่ในโลกมาก่อน คนนั้นไม่มีส่วนแบ่งได้รับผลผลิตจากลูกหลาน และยังต้องรับจ้างแบกหาบผลผลิตที่ลูกหลานผีอื่นจ้างไปยังตลาดนัดของผี และแล้วแต่ผีอื่นจะแบ่งปันให้กิน เช่นเดียวกันหรือเปรียบเทียบกับเปรตไม่ผิดประการใด

๑๑) พิธีทำบุญกินข้าวใหม่

การทำบุญกินข้าวใหม่ ประมาณเดือน ธันวาคม ทุกปี ในวันนี้จะมีการฆ่าหมูตัวใหญ่จำนวน ๑ ตัว เนื้อหมูเมื่อเหลือกินในงานกินข้าวใหม่นี้แล้วจะเก็บไว้เพื่อนำไปกินในงานปีใหม่ต่อ ส่วนข้าวนั้น มัดแรกมาจากการเกี่ยวข้าวเริ่มแรก จำนวน ๑ กำมือ แล้วนำมาเก็บไว้ที่หิ้งผีบรรพบุรุษ เมื่อถึงวันกินข้าวใหม่ เจ้าบ้านนำข้าวมัดนั้นลงมานวดให้เป็นข้าวสาร แล้วไปหุงให้สุก

จากนั้นให้นำข้าวนั้นไปให้สุนัขกินก่อน ถือว่าเป็นการทดแทนบุญคุณที่สุนัขเคยนำข้าวมาให้มนุษย์กิน

นิทานลี้ชู่เกี่ยวกับสุนัขกับข้าว กาลครั้งหนึ่ง เมล็ดข้าวที่เรากินอยู่ทุกวันนี้ เป็นเมล็ดข้าวที่ใหญ่กว่าปัจจุบันหลายเท่า แต่มีวันหนึ่งผู้หญิงลี้ชู่ นำเมล็ดข้าวไปเซ็คอุจจาระบุตรชาย ทำให้พระเจ้า (เทวดา) โกรธมาก จึงนำเมล็ดข้าวดังกล่าวมากลับไป จากนั้นมนุษย์ขาดแคลนข้าว ไม่มีข้าวกิน แต่บังเอิญก่อนที่พระเจ้านำข้าวกลับไปนั้น มีสุนัขตัวหนึ่งได้นอนเล่นบนเสื่อซึ่งมนุษย์กำลังตากแดดข้าวเปลือกไว้ ดิดที่หางสุนัข จำนวน ๓ เม็ด มนุษย์จึงนำเมล็ดข้าวเปลือกดังกล่าวมาเพาะพันธุ์ปลูก ข้าวจึงมีข้าวขึ้นมาอีก ดังนั้นมนุษย์ต้องรู้จักบุญคุณต่อสุนัข เวลากินข้าวใหม่ต้องให้สุนัขกินก่อน กลายเป็นวัฒนธรรมของชาวลี้ชู่ ที่นับถือสุนัขเป็นกรณีพิเศษ

๑๒) การนับปฏิทินและวันศีล

วันศีล ลี้ชู่ เรียกว่า “จื่อ - นยี่” วันศีลหรือวันถือศีลของลี้ชู่ จะมีขึ้นทุกๆ ๑๕ วัน (ตรงกับขึ้นหรือแรม ๑๕ ค่ำของชาวพุทธ) คือวันที่พระจันทร์เต็มดวงและพระจันทร์มีดิมิดในรอบ การนับวันของลี้ชู่ ซึ่งการนับวันนั้น มี ๑ รอบ เท่ากับ ๑๒ วัน คือ วันหนู วันวัว วันเสือ วันกระต่าย วันงูใหญ่ วันงูเล็ก วันม้า วันแพะ วันลิง วันไก่ วันหมา และวันหมู (๑๒ ปีนักษัตร) ส่วน เดือน นับเป็นเดือนที่ ๑ โชะเซสาบา เดือนที่ ๒ เอ้อยี่ เดือนที่ ๓ ซาฮา เดือนที่ ๔ ลีซา เดือนที่ ๕ ว่าฮา เดือนที่ ๖ โฉ่ฮา เดือนที่ ๗ เซวฮา เดือนที่ ๘ เฮ่ฮา เดือนที่ ๙ กู้อา เดือนที่ ๑๐ เฉอฮา เดือนที่ ๑๑ เฉอดีฮา เดือนที่ ๑๒ หลายี่ และปีของลี้ชู่ก็นับตามปฏิทินจีน

ในวันศึลนั้น เป็นหน้าที่ของผู้นำศาสนา ประจำหมู่บ้าน (มือหม้อพะ) ที่จะประกาศให้ชาวบ้านทราบล่วงหน้า ๑ คืน ว่า วันรุ่งขึ้นจะเป็นวันศีล บอกให้ชาวบ้านว่าห้ามใช้ของมีคม เช่น มีด ขวาน จอบ เสียม ห้ามทำงานไร่,สวน นอกจากนั้นก็ห้าม คำข้าว วันศีลจะหยุดงาน ๑ วัน ผู้ชายไปล่าสัตว์ป่า ส่วนผู้หญิงก็เย็บผ้าปักผ้าอยู่ที่บ้านชายหนุ่มหญิงสาวอาจไปร้องเพลงต่อเพลงกันและกันที่ลำห้วยน้ำ หรือตามข้างท้ายหมู่บ้านก็ได้

๑๓) พิธีกรรมการเสี่ยงทาย ดูดวง หรือ ฤกษ์ยาม

พิธีเสี่ยงดวง หรือดูฤกษ์ยามของกลุ่มชาติพันธุ์ลี้ชู่ นั้นมีหลายวิธี คือ

๑) ดูกระดูกขาไก่ คือ นำไก่ไปสวดตามพิธีการแล้ว มาจัดการต้ม เมื่อสุกแล้วนำกระดูกขาไก่ด้านบนทั้งสองขามาคูว่ามีกัฏฐ์ ใช้ไม้เหลาให้แหลมแล้วเสียบเข้าไปที่รู แล้วมาดูว่า โชคดีหรือไม่ หรือจะมีเคราะห์กรรมอะไรอีกหรือไม่ วิธีนี้ถ้าดูเป็นก็มีหลักอยู่ไม่ยากเท่าใด ส่วนใหญ่ก็ทายถูกแต่ทายผิดก็มีบ้าง

๒) ดูเครื่องในหมู ตีหมู สามารถทายได้ว่าครอบครัว (ผู้ทำบุญ) ในปีนั้นจะทำมาหากินขึ้นหรือไม่ เป็นต้น

๓) ทายหัวหรือก้อย โดยใช้เปลือกหอยโข่งตัวผู้ นำมาใส่ในแก้วหรือถ้วยแล้ว สวดตามพิธีการแล้วใช้คว่ำแล้วเปิดดูว่าออกหัวหรือก้อย พิธีนี้ใช้มากที่ศาลเจ้า (อาปาโหมฮิ) เวลาเขาจะถามว่าปีนี้จะให้ใครเป็นหมอเมือง

๒.๑.๓ ระบบการปกครอง

การปกครองในระดับหมู่บ้านตามจารีตประเพณีดั้งเดิมมีคณะผู้อาวุโสหรือ คนเฒ่าคนแก่ของแต่ละแซ่สกุลเป็นผู้ปกครอง ในปัจจุบันมีผู้นำหมู่บ้านซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านที่ได้รับการแต่งตั้งจากทางราชการเป็นผู้ปกครองหมู่บ้าน ลิซุไม่มีหัวหน้าเผ่าไม่มีผู้นำสูงสุด ได้สอบถามลิซุบางคนแล้วว่าในอดีตที่ภูมิลำเนาอยู่ในประเทศจีนเขามีหัวหน้า สูงสุด เป็นถึงขั้นที่เทียบเท่ากษัตริย์เป็นผู้บัญชาการในการสู้รบ และเคยยกทัพไปสู้รบกับชนเผ่าอื่นหลายครั้งการปกครองของลิซุในระดับหมู่บ้านที่อยู่ในประเทศไทยในอดีตที่ผ่านมาอาจเรียกได้ว่าเป็นการปกครองแบบอนาธิปไตย คือ คนมีสิทธิเท่าเทียมกันไม่มีใครใหญ่หรือเหนือกว่า ใคร ผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านที่ได้รับการแต่งตั้งขึ้นจากทางราชการดูเหมือนจะไม่มีอำนาจอะไรมากนัก เนื่องจากลิซุมีความรู้สึกนึกคิดว่า "ใหญ่" เท่ากัน มีลิซุบางคนกล่าวว่าคนเกิดมาแล้วเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ "หัวเข้าเท่าเทียมกัน" ความหมายคือไม่มีใครเป็นใหญ่กว่ากันการปกครองของลิซุด้วยกันจึงเป็นที่ค่อนข้างยากแต่เขาก็มีสภาคนเฒ่าคนแก่หรือสภาอาวุโส ประกอบด้วยผู้อาวุโสของแต่ละแซ่สกุลในหมู่บ้านรวมตัวขึ้นอย่างหลวมๆเป็นผู้ที่ได้รับการเคารพนับถือและการยอมรับจากสมาชิกในหมู่บ้านทำหน้าที่ดูแลปกครองรักษาความสงบเรียบร้อย ติดต่อกับเจ้าหน้าที่ทางราชการ ตัดสินคดีและหรือดำเนินการกิจกรรมใดๆ ที่เป็นประเพณีหรือสร้างสรรค์สิ่งสาธารณประโยชน์ในหมู่บ้านของตนเอง เจ้าหน้าที่ของทางราชการหรือผู้ที่มีความรู้ความสามารถและมีความประพฤติดี จะเป็นคนไทยหรือลิซุก็ตามเมื่ออยู่ประจำในหมู่บ้านลิซุมักจะได้รับการ ยกย่องเคารพนับถือ และเป็นเสมือนสมาชิกคนหนึ่งของสภาผู้เฒ่าผู้แก่ด้วย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าเขาได้ประพฤติปฏิบัติตนจนเป็นที่ยอมรับของชาวเขาเผ่าลิซุ

๒.๑.๔ ระบบสังคม

ครอบครัวชาวลิซุ โดยทั่วไปมีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยว ประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูก บางครอบครัว มีลักษณะเป็นครอบครัวขยาย เช่น ครอบครัวที่บุตรชายแต่งงานกับหญิงสาวแล้วหญิงสาวเข้ามาอยู่ในบ้านของฝ่าย ชายหรือชายเข้าไปอยู่ในครอบครัวของพ่อแม่ฝ่ายหญิง แต่เมื่อถึง

เวลาที่สมควรหรือเหมาะสม ชายหญิงที่แต่งงานกันก็จะแยกตัวไปเป็นครอบครัวใหม่ขึ้นเช่นเดียวกันกับครอบครัวของสังคมไทยเรา

อย่างไรก็ตามชาวลิซูนิยมตั้งบ้านเรือนหรือตั้งถิ่นฐานอยู่ใกล้กันกับญาติที่เป็นพี่เป็นน้องหรือมีแซ่สกุลเดียวกัน แซ่สกุล ของลิซูนีประมาณ ๒๐ แซ่สกุล มีทั้งสืบเชื้อสายมาจากจีนและที่เป็นลิซูนีแท้ๆ มีน้อยกว่าแซ่สกุลที่สืบเชื้อสายมาจากจีน แต่ละแซ่สกุลเขารู้จักกันดี ไม่ว่าจะอยู่ในท้องที่จังหวัดใด มีการเคารพนับถือกันตามลำดับชั้น เมื่อเป็นแซ่สกุลเดียวกัน และอยู่ในกลุ่มย่อยของแซ่สกุลเดียวกัน จะเกี่ยวพาราสีหรือแต่งงานกันไม่ได้ลิซูนีนิยมหรือต้องการมีบุตรชายมากกว่าบุตรสาว อ้างว่าบุตรชายเมื่อเติบโตขึ้นสามารถเลี้ยงดูบิดามารดาได้และสืบสกุล แต่บุตรสาวเมื่อเติบโตขึ้นแต่งงานแล้วจะต้องไปอยู่กับฝ่ายชายการแต่งงานโดยทั่วไปนิยมแต่งงานในเผ่าเดียวกัน มีอยู่บ้างที่แต่งงานข้ามเผ่าเช่น แต่งงานกับมูเซอ และอาข่า ซึ่งเป็นเผ่าที่อยู่ในกลุ่มภาษาเดียวกัน นอกจากนั้นก็มีหญิงลิซูนีแต่งงานกับจีนฮ่อหรือกับคนไทย มีหญิงลิซูนีคนหนึ่งแต่งงานกับกะเหรี่ยง ซึ่งชาวลิซูนีมีความคิดเห็นว่าเป็นเรื่องแปลก แต่ปัจจุบัน ชาวลิซูนีแต่งงานกับชาวเมี้ยวและชาวเย้าก็มี

๒.๑.๕ ระบบเศรษฐกิจ

กลุ่มชาติพันธุ์ลิซูนีมีอาชีพเกษตรกรรม ปลูกข้าวเป็นหลัก ปลูกข้าวโพดและเลี้ยงสัตว์ เป็นรายได้เสริม จึงทำให้มีการติดต่อแลกเปลี่ยนกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ตลอดเวลา แรงงานส่วนใหญ่ได้มาจากครัวเรือนปัจจุบันการผลิตของชาวลิซูนีเริ่มเปลี่ยนไปเป็นการปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพิ่มมากขึ้น เช่น กาแฟ ชา ถั่วแดงมันฝรั่ง ข้าวโพด มะเขือเทศ พืช

ในอดีต เศรษฐกิจขึ้นอยู่กับอาชีพเกษตรกรรมคือการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ ปลูกข้าวเพื่อการบริโภค ปลูกข้าวโพดเพื่อเลี้ยงสัตว์และปลูกฝิ่นเพื่อแลกเงินสด ในปัจจุบันเลิกปลูกฝิ่นหมดแล้วมีการปลูกพืชผักชนิดต่างๆ แทนฝิ่น การเลี้ยงสัตว์มีทั้งหมู ไก่ เพื่อใช้ในพิธีกรรมและเป็นอาหาร นอกจากนี้ รายได้ส่วนหนึ่งของลิซูนีมาจากการทำอุตสาหกรรมในครอบครัว เช่น การเย็บปักผ้า การทำเครื่องเงิน เป็นต้น^{๑๕}

๒.๑.๖ ภาษิต หรือ คติประจำใจของชาวลิซูนี

วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ลิซูนี สืบทอดและจดจำมาตามจารีตประเพณี โดยการท่องจำทางปาก คือ ใช้ท่องบทเพลงลิซูนี และมีภาษิตต่าง ๆ เช่น ภาษิตลิซูนี จะบอกว่า

^{๑๕}มนัส มณีประเสริฐ, การใช้ประโยชน์ที่ดินของชาวลิซูนี, (เชียงใหม่ : ศูนย์วิจัยชาวเขา, ๒๕๒๕), หน้า ๖๗.

“ทุกคนหัวเข้าเท่ากัน” ความหมาย คือ ทุกคนเสมอกันเท่ากัน

“ภูเขาจะสูงเท่าไรรู้ก็ตาม จะต่ำกว่าสันเท้าของเรา” ความหมาย คือ ไม่มีอะไรที่ไม่สำเร็จ

“วัฒนธรรมเก่าไม่ทิ้ง วัฒนธรรมใหม่ไม่รับ” ความหมาย คือ ให้รักษาวัฒนธรรมเดิมไว้ ข้อนี้เป็นอุปสรรคทำให้ลัทธิไม่เปิดใจกว้างในการรับพระพุทธศาสนาเข้ามาในสังคมของชาวลีซุ

“หนีเสือเล็กเจอเสือใหญ่” ความหมาย คือ หากเราหนีปัญหาเล็กน้อยจะพบปัญหาใหญ่โตตามมา

“เหตุเพราะไม่ใช่เกล้อย่างเดียวเพราะพริกด้วย” ความหมาย คือ การทะเลาะวิวาทนั้นเกิดจากทั้งสองฝ่าย

“ยังไม่เข้าป่าดงใหญ่ แต่ปล่อยงูเขียวออกมาเห็นก่อน” ความหมาย คือ ยังไม่ได้ทำอะไร ลายออกมาทำให้รู้ตัวก่อน

“หมูขูดดินไว้ แต่หมามาเหยียบ” หมายความว่า คนหนึ่งทำ อีกคนหนึ่งได้รับโทษ

“เมื่อน้ำท่วมต้องการไม้ทำเท่านั้น” หมายความว่า ต้องการพึ่งพาเมื่อภัยมาถึงตัวไม่รู้จักบุญคุณ

“ตั้งหม้อไฟแล้วค่อยหาข้าวสาร” ความหมาย คือ ทำอะไร ไม่เคยคิดเตรียมตัวมาก่อน

“ยังไม่ตื่น” ความหมาย คือ เป็นคนโง่ ไม่ฉลาด

“คนดิบ” ความหมาย คือ คนโง่

๒.๑. ๗ วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ลีซุ

การแต่งกายของกลุ่มชาติพันธุ์ลีซุ ผู้หญิงสวมเสื้อแขนยาวชายเสื้อยาวถึงน่อง นุ่งกางเกงขา กว้างหลวมๆ ซ่อนทับด้านใน คาดเอวด้วยผ้าสีดำผืนใหญ่ และพันน่องด้วยผ้าสีดำ เสื้อของลีซุหลายจะ ประกอบผ้าหลากสีสน เช่นสีเขียว แดง ส้ม ฟ้า ฯลฯ ส่วนลีซุดำสวมชุดสีดำล้วน ผู้ชายทั้งสองกลุ่ม สวม กางเกงขากว้างสั้นประมาณครึ่งน่อง สีสดใส สวมเสื้อกระดุมปายสีดำ โปกผ้าผืนใหญ่สีขาวรอบศีรษะ

กลุ่มชาติพันธุ์ลีซุได้ชื่อว่าเป็นชนเผ่าที่แต่งกายมีสีสันสดใส และหลากสีมากที่สุด ในบรรดาชาวเขาทั้งหมด ความกล้าในการตัดสินใจ และความเป็นอิสระชน สะท้อนออกมาให้เห็นจาก การใช้ชีวิตตัดกันอย่างรุนแรงในการเครื่องแต่งกาย ลีซุเป็นกลุ่มชนที่มีขนบธรรมเนียมจารีตประเพณี และความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเอง หากมองในแง่วัฒนธรรมและบุคลิกภาพแล้ว อาจกล่าวได้ว่าชนชาติพันธุ์ลีซุเป็นกลุ่มชนที่รักอิสระ มีระบบจัดการความสัมพันธ์ทางสังคมที่ยืดหยุ่น เป็นนักจัดการที่มีประสิทธิภาพ จะไม่ยอมรับสิ่งใหม่โดยไม่ผ่านการเลือกสรรและจะไม่ปฏิเสธวัฒนธรรมที่แตกต่างโดยไม่แยกแยะ ด้วยเหตุนี้เองทำให้ชาวลีซุมีสักยภาพในการปรับตัวเข้ากับสภาพเปลี่ยนแปลงได้เป็นอย่างดี

สำหรับองค์กรของกลุ่มชาติพันธุ์ลื้อ ภายในหมู่บ้าน (องค์กรชนเผ่า) ในอดีตนั้นไม่ค่อยชัด แต่จะเด่นในการรวมกลุ่มเครือญาติในตระกูลเดียวกัน ซึ่งถือว่าเป็นองค์กรระหว่างชุมชนลื้อ มีบทบาทมากในสังคมลื้อในอดีต ในปัจจุบันกลุ่มเครือญาติยังคงมีการรวมกลุ่มที่ทำพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องทั้งเครือญาติ

กลุ่มชาติพันธุ์ลื้อ ตั้งบ้านเรือนอยู่บนพื้นที่สูงที่มีอากาศหนาวเย็น มีแหล่งน้ำเพียงพอต่อการบริโภคตลอดทั้งปี ภายในหมู่บ้านจะมีศาลผี ซึ่งเป็นที่สิงสถิตของเทพเจ้า คอยปกป้องคุ้มครองหมู่บ้าน นิยมสร้างบ้านเรือนทั้งแบบค่อมดินและแบบยกพื้น ประตูป้านแต่ละหลังจะไม่ตรงกับประตูศาลผี และประตูบ้านของผู้อื่น สำหรับบ้านแซ่สกุลเดียวกัน ผู้อ่อนอาวุโสกว่าจะสร้างบ้านอยู่ด้านหลังของผู้มีอาวุโสกว่าไม่ได้ ชาวลื้อมีการนับญาติทางแซ่สกุลเช่นเดียวกับชาวม้งและชาวเมี่ยน แซ่สกุลของชาวลื้อในประเทศไทยมีประมาณ ๓๐ แซ่ ส่วนใหญ่มีบรรพบุรุษเป็นชาวจีน ลีซอแท้ๆ มีเพียง ๕-๖ แซ่สกุล นอกจากนี้ยังมีแซ่สกุลของเชื้อสายไทยใหญ่และเผ่าอื่นๆ^{๒๐} หญิงชายซึ่งอยู่ในแซ่เดียวกันไม่สามารถแต่งงานกันได้ เพราะถือว่ามีบรรพบุรุษคนเดียวกัน แซ่สกุลยังช่วยทำให้สมาชิกเกิดความเคารพนับถือและช่วยเหลือซึ่งกันและกันในงานที่คับขัน ภายในชุมชนของชาวลื้อ แต่ละแห่งจะประกอบไปด้วย “กลุ่มแซ่สกุล” ต่างๆ อย่างน้อย ๑ สกุล / “ผู้อาวุโส” คอยดูแลความสงบภายในแซ่สกุล/ “ผู้นำด้านการปกครอง” หรือ “ฆวาทูพะ” ดูแลความสงบภายในชุมชน/ “หมอผี” (หนีฝ่า) ทำหน้าที่ดำเนินกิจกรรมทางศาสนาพิธีกรรม และ “หมอเมือง” คอยรักษาพยาบาลให้กับคนในชุมชน ชาวลื้อนับถือผีภูเขาใหญ่ ผีประจำหมู่บ้าน หรือ “อาปาโหมฮิ” หรือ “เมียร์ข้าวจือ” และผีบรรพบุรุษ, พิธีกรรมที่สำคัญได้แก่ พิธีปีใหม่ พิธีกินข้าวโพดใหม่ พิธีกินข้าวใหม่ เป็นต้น

๒.๒ ศาสนาและการนับถือผีของกลุ่มชาติพันธุ์ลื้อ

ก่อนนับถือพระพุทธศาสนา กลุ่มชนชาติพันธุ์ลื้อนับถือผี และเทพ มีความเชื่อว่ามีมนุษย์เราผู้ชายจะมีขวัญหรือวิญญาณประจำตัว จำนวน ๕ คน ส่วนผู้หญิงมีขวัญหรือวิญญาณประจำตัวจำนวน ๗ คน ลื้อนับถือวิญญาณของบรรพบุรุษ นับถือผี ผีมีอยู่ ๒ ประเภท คือ

๑. ผีดี เป็นผีในบ้าน ผีน้ำ ผีตระกูล ผีประจำหมู่บ้าน หรือเจ้าที่ และผีที่มีศักดิ์เท่าเทวดา คือ ผีคอยนาเลา อำเภอยางคาว ผีคอยม่อนจอม อำเภอมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ผีคอยช้าง อำเภอมะสอย จังหวัดเชียงราย และผีคอยเจ้าตุง จังหวัดเชียงตุง ประเทศเมียนมา เป็นต้น

๒. ผีร้าย คือ พวก ผีป่า ผีกะ ผีผุผีผาย ผีกระเสื่อ ผีนกฮูก ผีหมี ผีตะงอย ผีเปรต ผีสุรกาย และ ผีไม้สะอาด เป็นต้น

^{๒๐} ประเสริฐ ชัยพิภูสิต, ข้อห้ามข้อนิยมชาวเขาเผ่าลื้อ เชียงใหม่, (สถาบันวิจัยชาวเขา, ๒๕๒๕), หน้า ๘๑.

ก. ผีกะ

ผีพวกนี้จะมีลักษณะคล้ายผีปอบ คือเข้าสิงในตัวคน ความเชื่อเกี่ยวกับผีกะของชาวลีซุ ก็คล้ายกับคนไทยทางภาคเหนือ คนลีซุที่มีผีกะ บางทีเจ้าตัวยังไม่ทราบว่า ตนมีผีกะหรือไม่ จะทราบต่อเมื่อผีกะของตนไปเข้าสิงกับผู้อื่นแล้วทางหมอผีทำพิธีไล่กลับมา คนที่ผีกะเข้าสิงได้นั้นต้องเป็นคนที่มีขวัญอ่อน ร่างกายไม่แข็งแรง บางทีผีกะมีเฉพาะคนคนหนึ่งหรือมีผีกะทั้งตระกูลก็มี เวลาผีกะเข้าสิงในร่างกายคนใด คนนั้นจะกินไก่ทั้งเป็น หรือ กินไก่เป็น ๆ กินเลือดให้เราเห็นชัด ๆ และชอบกินของสด ของคาว ชอบสังสุ่ชาวบ้านที่เป็นเด็กหรือคนที่มีขวัญอ่อน กินดิบได้ใส่ฟุง หรือกินสัตว์ที่เราเลี้ยงไว้ เช่น หมู ไก่ เป็ด นก เป็นต้น ถ้ากินสัตว์ ไม่ได้กินให้เราเห็น แต่อยู่ ๆ สัตว์นั้นตายโดยไม่ทราบสาเหตุ เมื่อเราผ่าท้องสัตว์ที่ตายมาดู ไม่พบเลือดแม้แต่หยดเดียว

การป้องกันไม่ให้ผีกะเข้าสิงในร่างกายเรานั้น หากเราทราบว่าหญิง หรือชายที่มีผีกะ เวลาเขา มาขอสิ่งใดกับเรา เราต้องให้เขาตามที่เขาต้องการ จนเป็นที่พอใจ ถ้าไม่ให้คนนั้นจะโกรธเรา แล้วจะทำให้สัตว์เลี้ยงของเราตายโดยไม่ทราบสาเหตุ หรือผีกะของเขาจะเข้าสิงร่างกายหญิงที่อ่อนแอ หรือทำให้เด็ก ๆ ของเราตายโดยไม่ทราบสาเหตุ ลักษณะหรือคนที่ผีกะเข้าสิงนั้น อยู่ ๆ ล้มตัวลง น้ำลายฟูมอยู่ในปาก แล้วมือชี้และคำเรา ถ้าเราคนธรรมดาถามว่าเขาเป็นใคร เขาก็จะไม่บอก ต้องให้ หมอผี (เจ้าทรง) เป็นผู้ถาม ชื่อ นามสกุลและที่อยู่ ทรัพย์สินสมบัติของเจ้าของผีกะ มีกี่ชิ้นหรือซ่อนไว้ ที่ใดคนที่ถูกผีกะสิงก็รู้หมด ให้ไปชี้ทรัพย์สินที่ซ่อนไว้ที่ใด กระเป๋าเงินไว้ที่ไหน ผีกะเข้าสิงก็รู้ มีกี่บาทยังรู้ ดังนั้นหมอผีต้องไล่เขากลับบ้าน คนที่ถูกผีกะเข้าสิงก็ค่อย ๆ กลับ เมื่อไปถึงในบ้านของ เจ้าของผีกะ คนที่ถูกผีกะสิงอยู่ก็ล้มลงและมีความรู้สึกตัวทันที แต่จำเหตุการณ์ทั้งหลายที่ผ่านมา เกิดอะไรขึ้น ไม่สามารถบอกได้

การติดต่อผีกะจากคนหนึ่งไปอีกคนหนึ่งได้นั้น ต้องใช้ของร่วมกันมาเป็นประจำหรือ คบคำกันมาประจำ หรือ หากชายมีผีกะ เมื่อแต่งงานกับหญิงเป็นภรรยาที่ไม่มีผีกะ หญิงนั้นจะติด ผีกะได้ภายใน ๓ วัน แต่ถ้าหญิงมีผีกะ ชายสามีไม่มีผีกะ ก็จะติดได้ภายใน ๓ ปี เหตุผลกล่าว คือ หญิงเมื่อเข้าไปอยู่กับชายแล้วเป็นแม่บ้านทำการงานบ้านทุกอย่าง จึงติดง่ายกว่า ส่วนชายติดผีกะ จากหญิงนั้นยากเพราะไม่ค่อยได้ยุ่งเกี่ยวกับทรัพย์สินของฝ่ายหญิง

คนลีซุ มีความกลัวต่อคนที่ผีกะ หากใครมีผีกะหรือเป็นเจ้าของผีกะแล้ว สังคมจะรังเกียจ ไม่อยากคบค้าสมาคมด้วย บางทีไม่อยากให้ร่วมอยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน อาจต้องขับไล่ออกจากหมู่บ้าน ไป กลายเป็นคนโดดเดี่ยวไร้มิตรสหาย ชาวลีซุชอบใช้เรื่องผีกะมาเป็นเครื่องมือกล่าวร้ายต่อบุคคล ที่เป็นศัตรูกับตัวเอง เวลาเกิดความข้อพิพาทแพ้วความก็อ้างว่า ที่เราแพ้เพราะเขามีผีกะ เราไม่อยากให้ เขาโกรธเรา เดียวผีกะเขามาทำร้ายลูกเมียเรา หรือเวลาเขาย้ายไปอยู่หมู่บ้านอื่นคนอื่นถามว่าทำไม ต้องย้ายมา เขาจะตอบว่า เพราะหมู่บ้านนั้น คนนั้นมีผีกะเรากลัวผีกะจะติดต่อเราจึงย้ายมา เป็นต้น

ถ้าบุคคลใดถูกขอกล่าวหานี้ บางคนมีลูกสาวสวย ๆ ก็ไม่มีใครกล้าไปแต่งเป็นเมีย อย่างไรก็ตามบางคนบางครอบครัวถูกกล่าวหาบ่อย ๆ ก็มี ทั้งๆที่ไม่มีผิดอะไรแต่บางคนบางครอบครัวก็มีผิดจริง

ข. ผีกระสือ

ผีกระสือ กลุ่มชนชาติพันธุ์ลี้ซู่มีความเชื่อผีกระสือ เช่นเดียวกับคนไทยทางภาคเหนือ แต่ความเป็นมาของผีกระสือในความเชื่อนี้ไม่เหมือนหรือตรงกับคนไทยที่เดียว คือ เป็นผีชนิดหนึ่ง เกิดจากวิบากกรรมที่ทำให้เป็นกระสือ ตอนเป็นมนุษย์หากินทางมิชอบ คือหลอกลวงต้มตุ๋น เพื่อนมนุษย์ด้วยกัน กระสือมีความหิวโหยมาก ชอบกินของบูดของเน่า และซากศพคน เพราะวิบากกรรมมีพฤติกรรมสกปรก กระสือชอบหากินเวลากลางคืน หากหญิงเป็นกระสือ เวลานอนหลับ ศีรษะกระสือออกจากตัวร่างกายโดยแยกออกเป็น ๒ ท่อน ที่ตรงคอ ร่างกายนอนอยู่ส่วนศีรษะและลำไส้ออกจากร่างกายไปในลักษณะเหาะไปในอากาศ และจะกลับมาเข้าตัวเพื่อต่อติดกับร่างกาย หากกระสือออกจากร่างกายแล้ว เราก็นำกระดังโบนึงมาวางทับไว้ที่ส่วนร่างกาย ศีรษะกระสือกลับมาไม่สามารถต่อติดได้ เมื่อเวลาสว่างเห็นแสงอาทิตย์ กระสือก็ตายได้

กระสือ มีชีวิตสิงอยู่กับมนุษย์อยู่เหมือนกาฝากที่ติดตามต้นไม้ต่างๆ ยิ่งอยู่นานไปก็จะยึดทั้งร่างกาย และจิตใจของมนุษย์นั้น เหมือนกาฝากที่ขยายขึ้นคลุมต้นไม้ พวกนี้จะชอบที่มืด ไม่ชอบแสงสว่าง แต่ไม่มีหัวและไส้ตามที่เข้าใจ จะถอดจิตของเจ้าของร่างออกขณะเจ้าของร่างนอนหลับ เมื่อถอดไปแล้ว เจ้าของร่างก็ไปไหนไม่ได้ จะเห็นเป็นดวงไฟสว่างเป็นสีๆ ส่วนใหญ่ ก็จะมีสีเหลือง สีแดง สีเขียว สีส้ม ลอยขึ้นๆ ลงๆ เพื่อหาอาหาร ดวงนั้นก็คือ ดวงจิตของมนุษย์ที่มีวิบากกรรมแล้วถูกบังคับให้ออกมา โดยภูตจะหุ้มดวงจิตนั้นไว้ ซึ่งมนุษย์จะเห็นแค่เพียงดวงลอยไปเท่านั้น แต่มองไม่เห็นตัวกระสือ

กระสือชอบกินของสกปรก ของคาว ของเหม็นเน่า เวลากินก็ต้องแปลงร่างเป็นกระสือก่อน มีรูปร่างคล้ายๆ คน ผอมๆ คำนๆ น่าเกลียด ไม่นุ่งผ้า แต่คนจะมองเห็นแค่ดวงไฟ แต่ตัวก็จะแปลงพรึบขึ้นมาเลย มันจะกึ่งหยาบ กึ่งละเอียด แล้วก็กินของเน่าสกปรกด้วยความเอร็ดอร่อย เพราะวิบากกรรมบังคับ กินเสร็จแล้ว จะมาเช็ดปากกับเสื้อผ้าที่ชาวบ้านตากทิ้งไว้ข้างคั้น แล้วทิ้งร่องรอยสกปรกไว้ มีความเชื่อ ว่า ถ้าเอาผ้าที่ผีกระสือ เช็ดปากไปฟาดที่บันไดจะทำให้คนที่เป้นกระสือเกิดปากบวม บ้าง หรือเอาผ้าไปดัมให้ปวดแสบปวดร้อนบ้าง นี่ก็เป็นเรื่องราวที่เสริมแต่งกันไป ผีกระสือมีทั้งหญิงและชาย โดยสืบทอดมาจากผู้เป็นผีกระสือ หากบุคคลใดเป็นผีกระสือ ถึง ๓ ช่วงคน ถึงเหลน กลายเป็นกระสือ หากบุคคลใดเป็นกระสือ เมื่อตายแล้ว ตัวกระสือ สามารถไปสิงกับคนอื่นได้

ค. ลักษณะพิเศษของผีกระสือ

กระสือ สามารถแปลงกายเป็นสัตว์ต่าง ๆ ได้ เช่น แปลงกายเป็น เสือ ม้า วัว ควาย หมู แมว บางกระสือแปลงได้แค่เป็นหมาคำตัวใหญ่ บางกระสือแปลงเป็นงูได้ เป็นต้น มีบางประวัตินี้กล่าวว่า ผีกระสือจะสิงเค็ดขาดในผู้หญิง เวลากลางวันจะมีร่างเหมือนหญิงทั่วไป มีพฤติกรรมแปลก ๆ คล้าย คนป่วย แต่ตกกลางคืนดิ๊ก ๆ วิญญาณร้ายที่สิงอยู่ในส่วนลึกของจิตใจจะบีบคั้นให้ศีรษะและอวัยวะภายในหลุด ออกจากร่าง ลอยออกไปล่าเหยื่อกินวัวควายและสัตว์เล็ก ๆ ประเภทบงเขียดแต่มักจะหลบคนและไม่ทำร้ายคนนอกจากจะจนมุม ชอบกินเครื่องในโดยเฉพาะไส้แบบสด ๆ จากนั้นจะไปเช็ดปากตามผ้าที่ตากไว้ตามบ้านต่าง ๆ

ผีกระสือชอบกินอีกอย่าง คือ อุจจาระ เนื่องจากคนสมัยก่อนจะไม่มีส้วม แต่จะขุดหลุมใช้เป็นส้วมชั่วคราว ทำให้ผีกระสือสามารถไปกินอุจจาระได้ง่าย จนชาวบ้านทนไม่ไหว ต้องให้หมอผีมาปราบ แต่การปราบกระสือนั้นไม่สามารถไล่ออกจากร่างของเหยื่อเคราะห์ร้ายได้ เพราะวิญญาณนั้นได้หยั่งลึกลงในใจของคน ๆ นั้น ฉะนั้น การปราบกระสือก็เท่ากับต้องฆ่าคน ๆ นั้นไปเลย

ลักษณะ พิเศษอีกอย่างของกระสือคือจะมีดวงไฟวูบวาบอยู่ที่หัวใจ เชื่อกันว่านั่นคือ วิญญาณที่สิงอยู่ในตัวของคนเคราะห์ร้าย เมื่อ มองจากที่ไกล ๆ จะเห็นเป็นดวงไฟเขียว ๆ ส่องแสงสลัว ๆ ในความมืด ผีกระสือนั้นมีความรอบคอบ เพราะเมื่อจะออกจากร่างไปหากิน เขาจะคาบผ้าห่มมาคลุมร่างไว้หัวของเขาไว้ก่อนไป ร่างของเขานั้นจะไม่สามารถเคลื่อนที่ได้ พูดตรง ๆ ก็คือ จะกลายเป็นศพอยู่ขณะหนึ่ง ไม่มีความรู้สึกนึกคิดเพราะอวัยวะภายในหลุดออกไปหมดแล้วร่างนั้นจะสงบนิ่งอยู่จนกว่าเขาจะกลับมาเข้าร่างเดิม

ง. ตำนานกระสือ^{๒๐}

ตำนานกระสือนั้นมีเรื่องเล่าอยู่มากมาย คือ หากกระสือเป็นผี ผู้หญิงยามปกติใช้ชีวิตปะปนกับผู้อื่นในสังคม เกลียดกลัวแสงแดด แต่ตกคืนจะถอดหัวกับไส้ออกจากร่าง ไปหากิน โดยปรากฏเป็นแสงไฟสีเขียว ๆ ที่ลอยจากปากฟ้ายามค่ำคืน ของที่ผีพวกนี้ชอบกิน คือของเน่าเสีย หรือสิ่งปฏิกูลต่าง ๆ และมีอีกอย่างที่กระสือชอบกินเป็นพิเศษคือ “รกเด็ก” สมัยโบราณเมื่อบ้านใดมีหญิงตั้งครรภ์ ชาวบ้านมักจะเชื่อกันว่ากระสือจะต้องไปที่บ้านหลังนั้น เพื่อกินรกเด็ก จึงมักนำปลายไม้ไผ่แหลม ๆ หรือสิ่งของมีคมต่าง ๆ มาล้อมไว้รอบ ๆ บ้าน เพราะเชื่อกันว่าเป็นสิ่งที่กระสือ

^{๒๐}สัมภาษณ์ พ่อเฒ่าสมศักดิ์ (หนู) แซ่หมี่, ชาวลีซุผู้อาวุโส อายุ ๖๐ ปี, บ้านโป่งน้อย ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, ๑๕ กันยายน ๒๕๕๔.

กลัวและเกลียดมากที่สุด เพราะเมื่อใดที่กระสือนั้นเข้าไปใกล้สิ่งของแหลม ๆ เหล่านั้น ใส้อันระโยระยางของมันจะไปเกี่ยวกับไม้ และเป็นการยากที่จะออกได้

มีเรื่องเล่าว่า ชายคนหนึ่งเป็นกระสือ ชื่อ นายดำ มีเพื่อนที่ไม่ได้เป็นกระสือ ชื่อ นายขาว ทั้งสองชอบไปกินน้ำหนองศพคนตาย เวลาวันไหนจะไปกินน้ำหนองศพ นายดำจะให้ นายขาว สวมหมวกของตน เมื่อสวมหมวกแล้ว กลายเป็นกระสือไป เห็นน้ำหนองเป็นน้ำผึ้ง ค่อมแล้ว รสชาติอร่อย ที่เหลือใส่กระบอกไม้ไผ่มา วันหนึ่งนายขาวสงสัย จึงตรวจสอบดูปรากฏว่ามีนิ้วมือศพออก จากกระบอกไม้ไผ่ด้วย จึงแน่ใจว่านายดำ (เพื่อน) เป็นกระสือ ต่อมาวันหนึ่ง ชาวบ้านมีงานรื่นเริง เชิญนายขาวไปงานนั้นด้วย ส่วนนายดำเขาไม่เชิญ เพราะกลัวกระสือ นายขาวจึงชวนนายดำเป็นเพื่อน ไปร่วมงานรื่นเริง นายดำบอกว่าไม่กล้าไปกลัวเขาจะพาให้ ตัวเองเป็นกระสือ นายขาวบอกว่าไม่เป็นไร ถ้ากลัวเขาว่าให้ก็ให้แปลง ภายหลังเป็นแมว ว่าแล้วนายดำก็แปลงกายเป็นแมว นายขาวจึงนำแมว (นายดำ) ใส่ในกระเป๋าทือ จากนั้นจึงไปทำงานรื่นเริง ที่งานนั้นเขามีการดื่มสุรากัน เมื่อมีคนนำสุรามาให้นายขาวดื่มสุรา นายขาวก็ดื่มเล็กน้อย ครึ่งแก้ว ที่เหลือให้แมว (นายดำ) กระสือ ค่อมต่อ ค่อมหลาย ๆ ครั้ง จนนายดำ (กระสือ) มึนเมาสุรา ขณะเดียวกันนายดำชอบพูดมาก เวลาเมายังพูดภาษาคน ทั้ง ๆ ที่แปลงกายเป็นแมวอยู่ ชาวบ้านเห็นแปลก ๆ แมวพูดภาษาคนได้ นายขาวกลัวชาวบ้านจะพาให้จึงนำแมว (นายดำ) กลับบ้าน รุ่งเช้าทั้ง ๒ คน ไปเกี่ยวข้าวไร่ ช่วงเย็นจะกลับบ้าน นายดำบอกให้นายขาว กลับไปก่อน ตัวเองจะกลับตามหลังเอง นายขาวบอกว่าไม่กล้ากลับไปคนเดียว นายดำถามว่า ในโลกนี้ ตัวเองกลัวอะไรมากที่สุด นายขาวบอกว่า กลัว ม้า ว่าแล้วนายขาวก็เดินทางกลับมาก่อน เมื่อถึงระหว่างทาง นายขาว จึงหาใบหญ้าคา มาเสกคาถาแล้วมัดเป็นห่วงไว้ สักครูใหญ่ นายดำก็แปลงกายเป็นม้าหนุ่มวิ่งกลับมา นายขาวจึงเอาหญ้าคาห้วงที่เสกคาถาไว้ มาคล้องคอม้า จากนั้นจึงขึ้นขี่ม้ากลับบ้าน ส่วนนายดำเมื่อถูกหญ้าคาห้วงคล้องคอไว้ จึงไม่สามารถแปลงกายเป็นคนได้ จึงเป็นม้าต่อไป เวลากลางคืนก็มัดม้าไว้ที่คอกม้า รุ่งเช้านำมันไปบรรทุกข้าวเปลือกจนหมดฤดู ต่อมาพ่อค้าชาวจีน มาประสบม้าเข้า อยากรได้ม้าจึงขอซื้อไป นายขาวก็บอกว่าจะขายให้ แต่มีข้อแม้ว่าระหว่างม้าอยู่ที่พ่อค้าจีนนั้น คนจีนต้องบรรทุกของหนัก ๆ และห้ามให้หญ้าคาที่คล้องคอม้านั้นขาดเด็ดขาด หากขาดเมื่อใดม้าจะแปลงกายเป็นคนได้และจะหนีกลับบ้าน

พ่อค้าจีนก็รับทราบ จึงบรรทุกของหนัก ๆ อยู่ ๓ ปี จากนั้นบังเอิญ หญ้าคาที่คล้องคอม้านั้นขาด ม้า จึงแปลงกายเป็นคนแล้ววิ่งหนีกลับมา พอมาพบนายขาว เพื่อนจึงต่อว่า นายขาวว่าไม่รักเพื่อนจริง ทำไม ? ต้องขายเพื่อนไปให้พ่อค้าจีน ต้องทนทุกข์ทรมานถึง ๓ ปี นายดำแค้นเพื่อนมาก จึงคิดจกแกล้งเพื่อน บอกนายขาวว่า ในโลกนี้ตัวเองกลัวอะไรมากที่สุดและอะไรที่ตัวเองไม่กลัว นายขาวบอกว่า ที่กลัวมากที่สุด คือ เสือ และที่ไม่กลัว คือ ควาย นายดำไม่เชื่อว่า นายขาวกลัว เสือ เพราะครั้งที่ผ่านมา บอกว่ากลัวม้า เราแปลงกายเป็นม้า นายขาวก็ชี้เรา ขายเราให้พ่อค้าจีน ดังนั้นอย่าเลย นายขาวคงกลัวควาย แต่ไม่กลัวเสือแน่ จึงแปลงกายเป็น ควาย นายขาวก็นำหญ้าคามามัด

และเสกคาถาไว้ พอนายดำ (กระสือ) แปลงกายเป็นควาย จึงคล้องคอควาย เมื่อคล้องคอเสร็จ นายดำ ก็ต้องเป็นควายต่อไป นายขาวก็ใช้ควาย (นายดำ) มาไถนา จนนายดำร้องว่า “แบ้ว ๆ ๆ” คือ เบา ๆ

๒.๓ พระพุทธศาสนากับชาติพันธุ์ลี้ซู่

การนับถือพุทธศาสนาของกลุ่มชนชาติพันธุ์ลี้ซู่ นั้น ลี้ซู่มีความเชื่อว่า พระพุทธเจ้า คือ ควอหู่ผ่า ความหมายคือ พระเจ้าแผ่นดินที่ใหญ่ที่สุด คือ พระเจ้าแผ่นดินของพระเจ้าแผ่นดิน ไม่ใช่ เทพเจ้า (อูซาง) ที่สามารถให้ฟ้าผ่าหรือสร้างมนุษย์ได้ ควอหู่ เป็นชินหู่ คือ ผู้ถือศีลหมายความว่า ชินหู่จะไม่ทานข้าว ไม่ทานทุกอย่าง ไม่มีความรู้สึก ไม่คับไม่สูญ

ชินหู่ เกิดจากวิญญาณหรือคนทั้งหลายที่ถือศีล เช่น จากคนหรือผีหรือวิญญาณ กลายเป็น เทวดา จากเทวดา เป็นชินหู่ สูงสุด คือ ชินหู่ เป็นผู้มั่งคั่งมาก สามารถหายตัวได้ ไม่ทานข้าว ไม่ทานทุกอย่าง มนุษย์ หรือภูเขาล้อม พญานาค กบ ฯลฯ สามารถเป็นชินหู่ ได้ หากมีการถือศีล อย่างเคร่งครัด เช่น ไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต เป็นต้น

โซ่ชา คือ พระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนา โซ่ชา นั้นในความเชื่อของกลุ่มชนชาติพันธุ์ลี้ซู่ คือ ผู้ถือศีลและสามารถหายตัวได้ บางครั้งเทวดามาแปลงกายเป็นโซ่ชาก็มี หรือโซ่ชาเป็น ชินหู่ก็มี ความเชื่อของชนชาติพันธุ์ลี้ซู่ คือ สิ่งมีชีวิตทั้งหลายมีการเวียนว่ายตายเกิด ไม่มีสูญ บิดา มารดา เมื่อตายไปแล้วอาจไปเกิดเป็นลูกของลูกอีกก็ได้ ช่วงที่ยังไม่ไปเกิดวิญญาณผู้ตายก็ต้องทาน อาหารเช่นเดียวกับตอนที่ยังมีชีวิตอยู่ และต้องการมีที่อยู่ ดังนั้นลี้ซู่ชอบเชิญวิญญาณของบิดามารดา และตายายผู้ตายมาไว้บนที่หิ้งสูงในบ้านเสมอ ทุก ๑๕ วัน (วันศีลวันหยุด) จะมีการเปลี่ยนด้วยน้ำ และจุดธูปตามจำนวนที่บูชาไว้ และมีการฆ่าหมูมาไก่ให้วิญญาณทานสัปดาห์เสมอ เพื่อไม่ให้วิญญาณ หิวกระหาย และป้องกันไม่ให้วิญญาณผู้ตายต้องการนำเด็กไปใช้สอย ถ้าเด็กถูกลานคนไหนที่ วิญญาณบิดามารดาต้องการนำไปใช้เด็ก ๆ นั้นก็ต้องเสียชีวิต ดังนั้นหากเราให้น้ำให้อาหารแต่ วิญญาณบิดามารดาสม่ำเสมอ ลูกหลานทุกคนก็มีอายุยืน ไม่เสียชีวิต

ศาสนาพุทธเป็นศาสนาอเทวนิยมและเชื่อในศักยภาพของมนุษย์ว่าทุกคนสามารถพัฒนา จิตใจไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้ด้วยความเพียรของตน กล่าวคือ ศาสนาพุทธสอนให้มนุษย์ บันดาลชีวิตของตนเองด้วยผลแห่งการกระทำของตน มิได้มาจากการอ้อนวอนขอจากพระเป็นเจ้า และสิ่งศักดิ์สิทธิ์นอกกาย คือ ให้พึ่งตนเอง เพื่อพาตัวเองออกจากกองทุกข์มีจุดมุ่งหมายคือการสอน ให้มนุษย์หลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวงในโลกด้วยวิธีการสร้าง "ปัญญา" ในการอยู่กับความทุกข์ อย่างรู้เท่าทันตามความเป็นจริง วัตถุประสงค์สูงสุดของศาสนา คือ การหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง

เช่นเดียวกับที่พระศาสดาทรงหลุดพ้นได้ด้วยกำลังสติปัญญาและความเพียรของพระองค์เอง ในฐานะที่พระองค์ทรงเป็นมนุษย์ มิใช่เทพเจ้าหรือทูตของพระเจ้าองค์ใด^{๒๒}

พระศาสดาของศาสนาพุทธคือพระโคตมพุทธเจ้า พระนามเดิมว่าเจ้าชายสิทธัตถะ ได้ทรงเริ่มออกเผยแผ่คำสอนในชมพูทวีป ตั้งแต่สมัยพุทธกาล แต่หลังปรินิพพานของพระพุทธเจ้า พระธรรมวินัยที่พระองค์ทรงสั่งสอน ได้ถูกรวบรวมเป็นหมวดหมู่ด้วยการสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งแรก จนมีการรวบรวมขึ้นเป็นพระไตรปิฎก ซึ่งเป็นหลักการสำคัญที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงมาตลอดของนิกายเถรวาท ที่ยึดหลักไม่ยอมเปลี่ยนแปลงคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า แต่ในการสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งที่สอง ได้เกิดแนวคิดที่เห็นต่างออกไป ว่าธรรมวินัยสามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงได้ตามเวลาและสถานการณ์เพื่อความอยู่รอดของพุทธศาสนา แนวคิดดังกล่าวจึงได้เริ่มก่อตัวและแตกสายออกเป็นนิกายใหม่ในชื่อของ นิกายมหายาน ทั้งสองนิกายได้แตกนิกายย่อยไปอีกและเผยแพร่ออกไปทั่วดินแดนเอเชียและใกล้เคียง

ปัจจุบันศาสนาพุทธได้เผยแผ่ไปทั่วโลก โดยมีจำนวนผู้นับถือส่วนใหญ่อยู่ในทวีปเอเชีย ทั้งในเอเชียกลาง เอเชียตะวันออก และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะในประเทศไทย ซึ่งประชากรส่วนใหญ่เป็นพุทธศาสนิกชน ปัจจุบันศาสนาพุทธได้มีผู้นับถือกระจายไปทั่วโลก หากนับจำนวนรวมกันแล้วอาจมากกว่า ๕๐๐ ล้านคน

๒.๔ พระพุทธศาสนากับชุมชนบนพื้นที่สูง

สำหรับกลุ่มชนที่อาศัยอยู่บนพื้นที่สูงทางภาคเหนือของประเทศไทย ที่เรียกว่า “ชาวเขา” มีวัฒนธรรมประเพณีและความเชื่อที่แตกต่างไปจากคนไทย โดยเฉพาะความเชื่อนั้น ส่วนใหญ่ยังคงนับถือ “ผีสางเทวดา” ตามความเชื่อดั้งเดิมที่สืบสานต่อกันมาจากรบรรพบุรุษ การพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาของรัฐ มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาให้ชาวเขาเป็นคนไทยที่มีคุณภาพ สามารถพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งจำเป็นต้องพัฒนาทั้งทางด้านจิตใจและวัตถุควบคู่กันไป การพัฒนาจิตใจจำเป็นต้องมีกิจกรรมและเครื่องมือในการพัฒนา ทางคณะสงฆ์ระดับสูงได้เล็งเห็นความสำคัญดังกล่าว จึงได้มีดำริร่วมกันกับฝ่ายฆราวาส จัดตั้ง “คณะพระธรรมจาริก” ขึ้นมา ดำเนินงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในหมู่บ้านชาวเขาที่อาศัยอยู่กระจัดกระจายบนภูเขาตามจังหวัดต่างๆ ทางภาคเหนือของประเทศไทย พระธรรมจาริกคือบุคคลที่เป็นพระภิกษุหรือสามเณรในพระพุทธศาสนา ได้อาสาไปปฏิบัติงานประจำอยู่ตามอาศรมในหมู่บ้านชาวเขาเผ่าต่างๆ ที่อยู่ทางภาคเหนือและภาคกลางด้านตะวันตกของประเทศไทย โดยมีหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านบริหารจัดการ คือโครงการพระธรรมจาริกโครงการ

^{๒๒} ปรุทม์ บุญศรีตัน, *หลักพระพุทธศาสนา*, (เชียงใหม่ : สำนักพิมพ์มรรคล้านนา , ๒๕๕๒), หน้า ๖.

พระธรรมจาริก ได้เริ่มดำเนินงานมาตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๐๘ โดยการริเริ่มของนายประสิทธิ์ ศิววัฒน์ หัวหน้ากองสงเคราะห์ชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย ในขณะนั้น ได้กราบบังคมทูล พระธรรมกิติโสภณ เจ้าอาวาสวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม โดยได้เสนอแนวความคิดการทดลองเผยแผ่ พระพุทธศาสนาในหมู่บ้านชาวเขา ซึ่งท่านให้ความเห็นชอบด้วยและสนับสนุน โครงการดังกล่าวนี้ โดยสรรหาคัดเลือกพระสงฆ์จากวัดต่างๆ จำนวน ๕๐ รูป ไปปฏิบัติงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จำนวน ๑๐ หมู่บ้านๆ ละ ๕ รูป ในท้องที่จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ตาก แม่ฮ่องสอน และเพชรบูรณ์ ผลการปฏิบัติงานระยะเริ่มแรกของพระธรรมจาริก สร้างความยินดีพอใจแก่ชาวเขาในหมู่บ้านเป็นอย่างดี ชาวเขาได้แสดงตนเป็นพุทธมามกะเป็นจำนวนประมาณ ๘๐๐ คน และส่งบุตรหลานไป บวชเรียนที่วัดเบญจมบพิตรฯ จำนวน ๑๒ คน ซึ่งในการปฏิบัติงานของพระธรรมจาริกปีแรกนั้น ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากมูลนิธิเอเชีย เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการเดินทางและจัดซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคที่จำเป็นต้องใช้ในชีวิตประจำวัน งานพระธรรมจาริกได้ดำเนินการและขยายตัว มากขึ้นเป็นลำดับครอบคลุมจำนวนหมู่บ้านและประชากรชาวเขาในจังหวัดต่างๆทางภาคเหนือ ตอนบนและตอนล่าง และได้รับการสนับสนุนงบประมาณค่าใช้จ่ายประจำปีจากรัฐหรือทางราชการ คือ สำนักงบประมาณได้จัดสรรเงินงบประมาณแผ่นดินให้ทุกปี และให้กรมประชาสงเคราะห์เบิกจ่าย ให้กับโครงการพระธรรมจาริกตั้งแต่พ.ศ.๒๕๐๘ เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน

จากอดีต พ.ศ.๒๕๐๘ ซึ่งเป็นปีที่เริ่มโครงการพระธรรมจาริก ถึงปัจจุบัน การเผยแผ่ พระพุทธศาสนาในหมู่บ้านชาวเขายังคงดำเนินการอยู่อย่างต่อเนื่องปีพ.ศ.๒๕๔๘ มีอาศรมพระธรรมจาริก ตั้งอยู่ในหมู่บ้านชาวเขาจำนวน ๒๐๖ อาศรม มีพระธรรมจาริกปฏิบัติงานจำนวน ๒๒๖ รูป ปฏิบัติงาน ด้านการเผยแผ่เข้าถึงชาวเขาจำนวน ๔๐๘ หมู่บ้าน ประชากรชาวเขาที่หันมานับถือพระพุทธศาสนา มีจำนวน ๑๐๒,๒๑๘ คน^{๒๓}

อย่างไรก็ดี จากการสำรวจและรวบรวมข้อมูลตัวเลขจำนวนชาวเขาที่อาศัยอยู่บนพื้นที่สูง ทางภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคกลางด้านตะวันตกของประเทศไทย ๒๐ จังหวัด ในปี พ.ศ.๒๕๔๕ มีจำนวน ๓,๔๒๒ หมู่บ้าน ๑๖๔,๖๓๗ หลังคาเรือน ๑๘๖,๔๑๓ ครอบครัว ประชากร ๙๒๓,๒๕๓ คน ระยะเวลาตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๐๘-๒๕๔๘ เป็นเวลานาน ๔๐ ปีที่โครงการพระธรรม จาริกได้ดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง หากพิจารณาเรื่องปริมาณตัวเลขจำนวนชาวเขาที่พระธรรมจาริก เข้าไปเผยแผ่ และเชื่อถือว่าได้ว่าเป็นชาวเขาที่หันมานับถือพระพุทธศาสนามีจำนวน ๔๐๘ หมู่บ้าน จำนวนประชากร ๑๐๒,๒๑๘ คน คิดเฉลี่ยเป็น ๑๑% เศษของจำนวนหมู่บ้านและจำนวนประชากร

^{๒๓}ฝ่ายบริการและเผยแผ่, “ข้อมูลตัวเลขชาวเขา”, (เชียงใหม่ : โครงการพระธรรมจาริกส่วนภูมิภาค วัดศรีโสดา, ๒๕๔๘), (อัดสำเนา) หน้า ๑ .

ชาวเขาทั้ง หมดในประเทศไทย ส่วนเรื่องคุณภาพการเป็นชาวพุทธของชาวเขา ยังไม่มีบุคคลหรือหน่วยงานใดทำการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ไว้ ปัญหาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยพระธรรมจาริกในปัจจุบัน หากจะพิจารณาเฉพาะด้านปริมาณก็กล่าวได้ว่า จำนวนตัวเลขชาวเขาที่หันมานับถือพระพุทธศาสนาเพิ่มขึ้นในแต่ละปีมีจำนวนน้อย หรือแทบจะไม่เพิ่มขึ้นเลย เนื่องจากหมู่บ้านหลักและหมู่บ้านใกล้เคียงในความรับผิดชอบของอาศรมพระธรรมจาริกแต่ละแห่งยังคงมีอยู่เท่าเดิม ไม่มีปัจจัยหรือข้อบ่งชี้ใดๆว่า จะมีปริมาณหรือตัวเลขเพิ่มขึ้น การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ จึงเป็นการค้นหาวิธีการการปฏิบัติงานของพระธรรม จาริกที่มีความเหมาะสมและเป็นไปได้ สำหรับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในหมู่บ้านให้บังเกิดผลดีกับชาวเขา ทำให้ชาวเขาหันมานับถือพระพุทธศาสนาเพิ่มมากขึ้น เป็นการศึกษาวิจัยเพื่อ "หาความจริงให้ได้และให้สังคมมนุษย์ได้ประโยชน์" โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชาวเขาในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ทำให้พระธรรมจาริกและชาวเขาในหมู่บ้านเกิดการเรียนรู้ร่วมกันเกี่ยวกับการศึกษาปัญหาและแนะแนวทางแก้ไขปัญหาในชุมชนหรือหมู่บ้านของตนเองได้อย่างถูกต้องและยั่งยืน

๒.๕ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง^{๒๔}

โครงการพระธรรมจาริกได้เริ่มต้นในปี พ.ศ.๒๕๐๘ ที่วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม กรุงเทพฯ และได้ดำเนินงานอย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ๔๕ ปีเศษแล้ว การบริหารจัดการได้มีสำนักงานบริหารส่วนกลางอยู่ที่วัดเบญจมบพิตรฯ และวัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กรุงเทพฯ สำนักงานบริหารงานส่วนภูมิภาคอยู่ ณ วัดศรีโสดา อำเภอเมืองฯ จังหวัดเชียงใหม่

โครงการพระธรรมจาริกส่วนภูมิภาค เป็นหน่วยงานปฏิบัติงานด้านการบริหารงานเกี่ยวกับคณะพระธรรมจาริกทั้งหมด พระธรรมจาริกมีภารกิจหลักคือ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในหมู่บ้านชาวเขาทุกกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งรวมทั้งคนไทยที่อาศัยอยู่บนพื้นที่สูงด้วย

แนวคิดในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของโครงการพระธรรมจาริกก็คือ การเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์แก่พหุชนในหมู่บ้านให้มีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถนำหลักธรรมไปประพฤติปฏิบัติเพื่อประโยชน์สุขแก่ตนเอง ครอบครัวและผู้อื่นได้

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในหมู่บ้านของชาวเขานั้น พระธรรมจาริกเป็นตัวแทนสำคัญของโครงการพระธรรมจาริกในการสื่อสาร หรือถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาสู่บุคคล กลุ่มและชุมชนโดยส่วนรวม

^{๒๔} ประเสริฐ ชัยพิกุลสิต “กระบวนการมีส่วนร่วมของชาวเขาในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกในหมู่บ้านห้วยโป่ง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่, วิทยานิพนธ์พระพุทธศาสนามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๗.

พระธรรมจาริกมีบทบาทหน้าที่ตามภารกิจที่ได้รับมอบหมายหลายประการคือ ด้านศาสนา ด้านชาวเขาสัมพันธ์ และด้านการสนับสนุนงานสงเคราะห์และพัฒนาชาวเขา

ภารกิจด้านศาสนา เป็นแนวคิดที่กำหนดกรอบและแนวทางการปฏิบัติงานของพระธรรมจาริกในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยตรง ซึ่งได้วางไว้ ดังนี้

๑) ปฏิบัติงานด้านพัฒนาจิตใจชักชวนให้ชาวเขานำคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนามาใช้ในชีวิตประจำวัน

๒) สนับสนุนให้ชาวเขาแสดงตนเป็นพุทธมามกะ

๓) เมื่อชาวเขาเกิดศรัทธาเลื่อมใสในบวรพระพุทธศาสนา ส่งบุตรหลานเข้าบรรพชาอุปสมบท ให้อำนวยความสะดวกให้สำเร็จสมเจตนา โดยคัดเลือกกุลบุตรชาวเขาเหล่านั้น นำส่งรายชื่อที่สำนักงานบริหารงานโครงการพระธรรมจาริกส่วนภูมิภาค

๔) ปฏิบัติศาสนกิจได้แก่ การทำวัตรเช้า-เย็นสวดมนต์เจริญสมณวิปัสสนากัมมัฏฐาน แผ่เมตตาให้สรรพสัตว์ ออกบิณฑบาตตามแบบอย่างของพุทธบุตร เมื่อชาวเขานำอาหารมาถวายที่อาศรม แนะนำให้รู้จักศาสนพิธี เช่น ไหว้พระ อาราธนาศีล รับศีล เป็นต้น

๕) ชักชวนชาวเขาให้ร่วมมือกันบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะในอาศรม ปรับปรุงบริเวณพื้นที่อาศรมให้เป็นที่ร่มรื่น เพื่อสร้างศรัทธาแก่ผู้พบเห็น

๖) จัดให้มีการทำบุญตักบาตร ฟังธรรมเป็นประจำทุกวันธรรมสวนะ

๗) จัดให้มีการบำเพ็ญกุศลตามเทศกาลในวาระต่างๆ ตามประเพณีทางพระพุทธศาสนา^{๒๕}

ส่วนภารกิจของพระธรรมจาริกด้านชาวเขาสัมพันธ์และด้านการสนับสนุนงานสงเคราะห์และพัฒนาชาวเขา แม้ว่าจะมิใช่ภารกิจหลัก แต่ก็มีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะละเลยเสียมิได้ เพราะเป็นภารกิจที่จะสร้างความเชื่อถือ เลื่อมใสศรัทธาในตัวพระธรรมจาริก ซึ่งจะมีผลทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นไปตามวัตถุประสงค์ ชาวเขามีคุณภาพชีวิตที่ดี ประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนาด้วยความเข้าใจ ยอมรับ และมีความเลื่อมใสศรัทธาอย่างแท้จริง

๒.๕.๑ ประวัติความเป็นมาของพระธรรมจาริกบนพื้นที่สูง

ในปี พ.ศ. ๒๕๐๗ นายประสิทธิ์ ดิษฐ์พันธ์ หัวหน้ากองสงเคราะห์ชาวเขากรมประชาสงเคราะห์ (ปัจจุบันคือพระครูมงคลคุณาทร ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดศรีโสดา จังหวัดเชียงใหม่) เกษียณอายุราชการแล้ว ได้กลับเข้ามาอุปสมบทเป็นพระภิกษุอีกครั้ง และทำหน้าที่ฝ่ายวางแผนโครงการพระธรรมจาริกส่วนภูมิภาค จังหวัดเชียงใหม่ ในครั้งนั้นได้ลาราชการอุปสมบทเป็นพระภิกษุ จำพรรษาอยู่ที่วัดเบญจมบพิตร กรุงเทพมหานคร เป็นเวลา ๓ เดือน ในระหว่างที่ได้อุปสมบทอยู่นั้น ได้ศึกษาเล่า

^{๒๕} เอกสาร “ระเบียบคณะพระธรรมจาริกว่าด้วยการบริหารงานโครงการพระธรรมจาริก ส่วนภูมิภาค พุทธศักราช ๒๕๓๕”, ข้อ ๑๒, หน้า ๕-๑๐.

เรียนพระธรรมวินัย และอบรมทางด้านจิตใจตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา จึงเกิดมีแนวความคิดขึ้นว่า การพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา ที่ทางกองสงเคราะห์ชาวเขา ได้ไปจัดตั้งนิคมสร้างตนเองสงเคราะห์ชาวเขาและตั้งศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาขึ้นตามจังหวัดต่าง ๆ ที่ชาวเขาอาศัยอยู่นั้น หากจะได้นำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าไปเผยแผ่แก่ชาวเขาเหล่านั้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการพัฒนาทางด้านจิตใจนั้น ก็จะเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนตามแผนการพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาของทางราชการให้ประสบผลสำเร็จอย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นการถูกต้องและตรงต่อแนวนโยบายของรัฐบาลอยู่แล้ว จึงได้นำแนวความคิดนี้ไปปรึกษารื้อกับ พระธรรมกิตติโสภณ (สมเด็จพระพุทธชินวงศ์) เจ้าอาวาสวัดเบญจมบพิตร กรุงเทพมหานคร เจ้าคณะภาค ๖ เป็นประธานคณะกรรมการสาขาวัฒนธรรมทางด้านจิตใจ กระทรวงศึกษาธิการ และกรมการมหาดรสมาคม ซึ่งท่านก็เห็นชอบด้วย เพราะโครงการนี้จะเป็นประโยชน์ต่อชาติพระพุทธศาสนา และพระมหากษัตริย์ เป็นอย่างยิ่ง จึงได้มอบหมายให้พระศรีวิสุทธิวงศ์ (บุญมาคุณสมปยุโน) ^{๒๖} วัดเบญจมบพิตร อนุกรรมการสาขาวัฒนธรรมทางด้านจิตใจเป็นผู้ประสานงานเพื่อวางแผนและวางหลักการเกี่ยวกับการดำเนินงานในรูปแบบขั้นทดลองนำร่อง เมื่อเสร็จแล้วจึงได้นำโครงการเสนอต่อกรมประชาสัมพันธ์เพื่ออนุมัติในหลักการให้ดำเนินงานต่อไป

เมื่อได้รับการพิจารณาและมีความเห็นชอบจากกรมประชาสัมพันธ์ ^{๒๗} แล้วนายประสิทธิ์ ศิววัฒน์ พร้อมด้วยคณะได้เดินทางไปตรวจเยี่ยมเพื่อทำการสำรวจหมู่บ้านชาวเขาเผ่ามั่ว ในเขตนิกมสร้างตนเองสงเคราะห์ชาวเขาภูมโล ที่หมู่บ้านมั่วทับเบิก อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ และหมู่บ้านมั่วป่ายาบ อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย เพื่อทำการศึกษาค้นคว้าข้อมูลต่าง ๆ แล้วนำมาประมวลเป็นโครงร่างทำเป็นโครงการเพื่อดำเนินการปฏิบัติงานในการทดลองนำร่องในปี พ.ศ. ๒๕๐๘ และได้อาราธนา พระธรรมกิตติโสภณ (สมเด็จพระพุทธชินวงศ์) เจ้าอาวาสวัดเบญจมบพิตร เป็นองค์ปฐมประธาน “คณะพระธรรมจาริก” ให้เป็นธุระการะรับผิดชอบในการจัดส่งให้พระภิกษุสงฆ์ไทย เดินทางขึ้นไปปฏิบัติงานด้านศาสนกิจ เพื่อทำการประกาศและเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวเขาต่อไป และพร้อมนี้้องค์ปฐมประธานคณะพระธรรมจาริกก็ได้้นำโครงการนี้เสนอเข้าสู่ที่ประชุมคณะกรรมการสาขาวัฒนธรรมทางด้านจิตใจ กระทรวง ศึกษาธิการ และกรมการมหาดรสมาคม เพื่อให้ได้รับทราบอีกทางหนึ่งด้วย

ภายหลังจากการที่ได้นำเสนอโครงการขั้นทดลองนำร่องให้กรมประชาสัมพันธ์ได้พิจารณาอนุมัติเห็นชอบแล้ว จึงได้กำหนดพื้นที่ในหมู่บ้านชาวเขาที่ได้ผ่านการสำรวจข้อมูลมาแล้วจำนวน ๑๐ หมู่บ้าน ในท้องที่จังหวัดที่มีชาวเขาอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น จำนวน ๕ จังหวัด ผู้วิจัยจะกล่าวถึง

^{๒๖} ดำรงสมณศักดิ์ครั้งสุดท้ายที่ พระธรรมวโรดม มรณภาพแล้วในปีพุทธศักราช ๒๕๕๑.

^{๒๗} กรมประชาสัมพันธ์, ได้เปลี่ยนชื่อเป็น, กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ, ตามพระราชบัญญัติ, ปรับปรุง (ฉบับที่ ๒) กระทรวงทบวง กรม, เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๕.

รายละเอียดของ ๑๐ หมู่บ้านชาวเขา ซึ่งทางกรมประชาสงเคราะห์ ได้สร้างอาศรมพระธรรมจาริกไว้ เพื่อเป็นการรองรับพระธรรมจาริก จะเดินทางไปอยู่ประจำเพื่อประกาศและเผยแผ่พระศาสนาต่อไป อาศรมพระธรรมจาริกจำนวน ๑๐ แห่ง จะมีพระธรรมจาริกปฏิบัติศาสนกิจแหล่งละ ๕ รูป รวมพระธรรมจาริกร่วมปฏิบัติศาสนกิจในชั้นทดลองนำร่องจำนวนทั้งสิ้น ๕๐ รูป อาศรมพระธรรมจาริกแต่ละแห่งจะมีศิษย์วัด ซึ่งเป็นนักเรียนโรงเรียนพุทธศาสนาวินอาทิตยวัตรเบญจมาบพิตร คอยอุปฐากรับใช้พระธรรมจาริกขณะปฏิบัติศาสนกิจประจำอาศรมฯ แหล่งละ ๑ คน หมู่บ้านเป้าหมายใน ๕ จังหวัดจำนวน ๑๐ หมู่บ้านแบ่งออกได้ดังนี้

๑) จังหวัดเชียงราย (มีอาศรมพระธรรมจาริก ๔ แห่ง)

- (๑) อาศรมพระธรรมจาริกบ้านเลาฉี (ชาวเขาเผ่าเย้า) อำเภอแม่จัน
- (๒) อาศรมพระธรรมจาริกบ้านหนองแว่น (ชาวเขาเผ่าเย้า) อำเภอแม่จัน
- (๓) อาศรมพระธรรมจาริกบ้านม่อนแสนใจ (ชาวเขาเผ่าอีเก้อ) อำเภอแม่ฟ้าหลวง
- (๔) อาศรมพระธรรมจาริกบ้านคอยตุ่ง (ชาวเขาเผ่ามูเซอ) อำเภอแม่ฟ้าหลวง

๒) จังหวัดเชียงใหม่ (มีอาศรม พระธรรมจาริก ๒ แห่ง)

- (๑) อาศรมพระธรรมจาริกบ้านนาเลา (ชาวเขาเผ่าลีซอ) อำเภอเชียงดาว
- (๒) อาศรมพระธรรมจาริกบ้านผาปู้จอม (ชาวเขาเผ่าแม้ว-มูเซอ) อำเภอเชียงดาว

๓) จังหวัดตาก (มีอาศรมพระธรรมจาริก ๒ แห่ง)

- (๑) อาศรมพระธรรมจาริกบ้านแม้วใหม่ (ชาวเขาเผ่าแม้ว) อำเภอเมือง
- (๑) อาศรมพระธรรมจาริกบ้านอุมยอม (ชาวเขาเผ่ามูเซอ) อำเภอเมือง

๔) จังหวัดเพชรบูรณ์ (มีอาศรมพระธรรมจาริก ๑ แห่ง)

- (๑) อาศรมพระธรรมจาริกบ้านทับเบิก (ชาวเขาเผ่าแม้ว) อำเภอหล่มเก่า

๕) จังหวัดแม่ฮ่องสอน (มีอาศรมพระธรรมจาริก ๑ แห่ง)

- (๑) อาศรมพระธรรมจาริกบ้านแม่เหาะ (ชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง)^{๒๘}

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๘ เป็นต้นมา นับว่าเป็นปีที่มีความสำคัญยิ่งในปีหนึ่ง ของวงการทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย นั่นก็คือ นับว่าเป็นปีแรกที่เริ่มต้นและมีการริเริ่มในการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปให้แก่บุคคลที่เรียกว่า “ชาวเขา” ซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยที่ตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่ตามแนวตะเข็บชายแดนบนภูเขาพื้นที่สูงในทางภาคเหนือและทางภาคตะวันตกของประเทศไทย

^{๒๘} บัณฑิต บุญศรี, “พระธรรมจาริกกับการสร้างจิตสำนึกความเป็นไทยของชาวเขา”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕), หน้า ๓๔.

โดยความร่วมมือระหว่างฝ่าย “พุทธจักร” และฝ่าย “อาณาจักร” ภายใต้ชื่อว่า “โครงการพระธรรมจาริก” ทั้งนี้เพื่อเป็นการสนองต่อพระพุทธประสงค์ซึ่งเป็นคำสั่งสอนที่พระองค์ ตรัสไว้แก่พุทธสงฆ์สาวก เมื่อสองพันห้าร้อยกว่าปีมาแล้ว ซึ่งทรงตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอทั้งหลาย จงจาริกท่องเที่ยวไปตามหมู่บ้านเล็กบ้านน้อยของคฤหัสถ์และพวกพราหมณ์ จงแสดงธรรมอันไพเราะในเบื้องต้นในท่ามกลาง และในที่สุด อันบริสุทธิ์บริบูรณ์ เพื่อประโยชน์ เพื่อความสุข เพื่ออนุเคราะห์แก่ชาวโลกเถิด” คณะสงฆ์ไทย ที่ส่งพระสงฆ์ออกไปประกาศและเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนา ในครั้งนั้นเรียกว่า “คณะพระธรรมจาริก”

การดำเนินงานทดลองนำร่อง ใน ๕ จังหวัด ๑๐ หมู่บ้าน เกิดผลดังนี้

๑) ชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ที่พระธรรมจาริก นำธรรมะคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไปประกาศ และเผยแผ่ในหมู่บ้าน ได้รู้และเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาดีขึ้น

๒) ทำให้ชาวเขาเผ่าแม้ว เข่ามูเซอ ลีซอ อีก้อ และกะเหรี่ยง รวม ๖ เผ่า ในท้องที่จังหวัดตาก แม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ เชียงราย และเพชรบูรณ์ รวม ๑๐ หมู่บ้าน ประชากรจำนวน ๕,๐๐๐ คน รู้จักพระสงฆ์ รู้จักการกราบไหว้พระ รู้จักว่าพระสงฆ์เป็นผู้ทรงศีล ไม่เบียดเบียนตนและผู้อื่นให้ได้รับความเดือดร้อน

๓) ทำให้ชาวเขาทั้ง ๖ เผ่าดังกล่าว มีความศรัทธา เลื่อมใส ในองค์พระธรรมจาริก รู้จักไต่บาตร ทำบุญ และร่วมเข้าทำพิธีปฏิญาณตนเป็นพุทธมามกะ ประมาณ ๘๐๐ คนเศษ และได้ส่งบุตรหลานของตนเข้าบรรพชาเป็นสามเณร จำนวน ๑๒ รูป ในปี พ.ศ. ๒๕๐๘

๔) ทำให้ชาวเขาบางหมู่บ้านเกิดปลื้มปลื้มความเลื่อมใส ศรัทธา อย่างแรงกล้า ใครจะได้พระธรรมจาริก ไปประจำในหมู่บ้านของตนตลอดไป เพื่อความอบอุ่นใจสำหรับพวกเขา ซึ่งเป็นนิมิตหมายอันดียิ่งต่อพระพุทธศาสนาที่จะได้แผ่กว้างไพศาลสู่ชุมชนชาวเขาในโอกาสต่อไป

๕) ทำให้ชาวเขาโดยทั่ว ๆ ไป บังเกิดความสนใจคอยสดับตรับฟังอยู่เสมอว่าเมื่อใดจะมีพระธรรมจาริก ไปปฏิบัติศาสนกิจประจำหมู่บ้านของตน ๆ

๖) จากผลในการทดลองนำร่องครั้งนี้ พิสูจน์ได้ว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ไม่กีดกันลัทธิศาสนาอื่น ๆ ไม่บังคับและขัดแย้งกับการนับถือลัทธิ ผี สาง นางไม้ ของชาวเขาแต่อย่างใด

๗) การเข้าถึงและการสร้างความสัมพันธ์อันดีงาม ในทางด้านจิตใจแก่ชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ในแง่ของการประกาศและเผยแผ่พระพุทธศาสนา อาจทำได้สะดวก หรือเข้าถึงเข้าใจในชาวเขาทั้ง ๖ เผ่า ตามที่กล่าวมาแล้วนั้น

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของโครงการพระธรรมจาริก โครงการพระธรรมจาริกได้เริ่มต้นในปี พ.ศ. ๒๕๐๘ ที่วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนารามกรุงเทพฯ และได้ดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

มาจนถึงปัจจุบัน ๔๕ ปีเศษแล้ว การบริหารจัดการได้มีสำนักงานบริหารส่วนกลางอยู่ที่วัดเบญจมบพิตรฯ และวัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กรุงเทพฯ สำนักงานบริหารงานส่วนภูมิภาคอยู่ ณ วัดศรีโสดา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ โครงการพระธรรมจาริกส่วนภูมิภาค เป็นหน่วยงานปฏิบัติงานด้านการบริหารงาน เกี่ยวกับคณะพระธรรมจาริกทั้งหมด พระธรรมจาริกมีภารกิจหลักคือ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาใน หมู่บ้านชาวเขาทุกกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งรวมทั้งคนไทยที่อาศัยอยู่บนพื้นที่สูงด้วย

๒.๕.๒ การบริหารจัดการโครงการพระธรรมจาริก

๑) โครงการพระธรรมจาริก มี ๒ ส่วน คือ

- (๑) ส่วนกลาง ตั้งอยู่ที่ วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม กรุงเทพมหานคร
- (๒) ส่วนภูมิภาค ตั้งอยู่ที่ วัดศรีโสดา(วัดพระอารามหลวง) ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม วัดศรีโสดา เป็นวัดสำคัญทางภาคเหนือ ที่มีผลงานโดดเด่นในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวเขาและแก่ชนในท้องถิ่นดาร์ เป็นศูนย์การบริหาร และการปฏิบัติงานของโครงการพระธรรมจาริก มานาน เกือบ ๔๐ ปี (นับเริ่มต้นโครงการจนถึง การขยายงานพระธรรมจาริกมายังส่วนภูมิภาคใช้สถานที่วัดศรีโสดาเป็นแหล่งอบรม เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๓ เป็นต้นมา) ผลงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยพระธรรมจาริก แต่ละปี ไม่น้อยกว่า ๒๕๐ รูป ที่ออก ปฏิบัติศาสนกิจ ในอาศรมต่างๆ ถึง เกือบ ๒๐๐ อาศรม ทำให้มีเยาวชนชาวเขา ทั้งชายและหญิง รวมทั้งผู้ใหญ่ ได้หันมานับถือพระพุทธศาสนา และเป็นกำลังสำคัญของชาติ เป็นศาสนทายาท และ ศาสนูปถัมภ์ จำนวนมาก ประเมินคุณค่าทางจิตใจมิได้ จนทราบถึงพระเนตรพระกรรณ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และพระบรมวงศานุวงศ์ต่างให้การอุปถัมภ์อย่างต่อเนื่องตลอดมา นับเป็นพระมหา กรุณาธิคุณ ต่อโครงการพระธรรมจาริก และต่อพสกนิกรชาวไทยถิ่นกันดารผู้ด้อยโอกาสเป็นอย่าง ยิ่งสมควรที่ได้ศึกษารูปแบบและกระบวนการบริหารโครงการพระธรรมจาริก เพื่อได้เป็นวิทยานุคิดแก่ วัดอื่นๆ จะได้เชื่อมโยงเครือข่าย หรือขยายงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชุมชนท้องถิ่นอื่น ต่อไป

ผลงานที่โดดเด่นได้แก่ โครงการพระธรรมจาริก ซึ่งโครงการพระธรรมจาริกเพื่อชาวเขา เกิดมาจากการที่อดีตหัวหน้ากองสงเคราะห์ชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์ คือ นายประสิทธิ์ ติสวัณณ์ ได้ลาราชการเข้ารับการอุปสมบทที่วัดเบญจมบพิตร ในปี พ.ศ. ๒๕๐๗ เป็นเวลา ๑ พรรษา ได้ศึกษา พระพุทธศาสนา และเกิดความเข้าใจ เห็นคุณค่าของพระพุทธศาสนาที่จะได้เผยแผ่ไปยังชุมชนชาวเขา ให้เกิดการพัฒนาทางด้านจิตใจ ทั้งจะเป็นประโยชน์ต่อการปกครองและการพัฒนาประเทศ สมกับ ประเทศไทยมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ เป็นศูนย์ร้อยน้ำใจของเผ่าไทยไม่ว่าจะอาศัย อยู่ ณ ท้องถิ่นใดในประเทศไทย เมื่อนายประสิทธิ์ลาสิกขาออกมาจึงได้นำความคิดไปกราบเรียน

ปรึกษาหารือกับพระธรรมกิติโสภณ(สมเด็จพระพุทธชินวงศ์) เจ้าอาวาสวัดเบญจมบพิตร ซึ่งขณะนั้นได้รับหน้าที่จากศูนย์ชุมชนส่งเสริมวัฒนธรรมไทย เป็นประธานอนุกรรมการสาขาวัฒนธรรมทางจิตใจ ทั้งสองฝ่ายต่างเล็งเห็นประโยชน์จึงได้ร่างโครงการเสนอกรมประชาสัมพันธ์ ได้รับการอนุมัติให้ดำเนินการ จัดตั้งโครงการ พระธรรมจาริก ในปี พ.ศ. ๒๕๐๘ มีพระธรรมกิติโสภณ เป็นประธาน คณะพระธรรมจาริก ทั้งได้รับทุนสนับสนุนจากมูลนิธิเอเชีย จึงได้มีพระธรรมจาริกรุ่นแรกออกปฏิบัติศาสนกิจ จำนวน ๕๐ รูป แบ่งเป็น ๑๐ สาย ๆละ ๕ รูป ร่วมกับเจ้าหน้าที่กองสงเคราะห์ชาวเขา ในพื้นที่ ๕ จังหวัด คือ ตาก เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน และเพชรบูรณ์ เผยแผ่แก่ชาวเขา ๑๐ หมู่บ้าน จำนวน ๖ เผ่า คือ ม้ง เมี่ยน ลาหู่ ลีซอ อาข่า และ ปกาเกอญอ ผลการดำเนินงานครั้งแรก ประสบผลสำเร็จ ชาวเขา ๑๐ หมู่บ้าน ที่มีประชากรประมาณ ๕,๐๐๐ คน ได้รู้จักการกราบไหว้พระ การทำบุญตักบาตร การปฏิบัติตนเป็นพุทธมามกะ ถึง ๘๐๐ คน สมัครเข้าบรรพชาเป็นสามเณร ๑๒ คน นับได้ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยโครงการพระธรรมจาริก ประสบความสำเร็จและจึงได้ขยายเครือข่ายออกไป ดังนี้

พ.ศ. ๒๕๑๓ ได้ก่อตั้งศูนย์อบรมพระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุสามเณรชาวเขา ที่วัดศรีโสดา

พ.ศ. ๒๕๓๐ พระพุทธิวงศมุนี(สมเด็จพระพุทธชินวงศ์) (สุวรรณโชโตมหาเถระ) ได้มีมติพระครูปลัดสุวัฒนพุทธิชาติ มารับภาระหน้าที่เจ้าอาวาสวัดศรีโสดาและผู้อำนวยการ สำนักงานโครงการพระธรรมจาริกส่วนภูมิภาค และต่อมาพระครูปลัดสุวัฒนพุทธิชาติ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่ พระสุนทรพุทธิชาติ และได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ที่พระราชวิมลเมธี และที่พระเทพโกศล ตามลำดับ

ปัจจุบัน คณะพระธรรมจาริก มีสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ วัดปากน้ำภาษีเจริญ เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ เป็นประธานคณะพระธรรมจาริกส่วนกลาง และสำนักงานบริหารงานโครงการพระธรรมจาริกส่วนภูมิภาค ตั้งอยู่ที่วัดศรีโสดา อ. เมือง จังหวัดเชียงใหม่ มีพระเทพโกศล เจ้าอาวาสวัดศรีโสดา (วัดอารามหลวง) และเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ เป็นประธานคณะกรรมการบริหารงาน ครอบคลุมพื้นที่ ๑๔ จังหวัดภาคเหนือ

พระธรรมจาริกรุ่นแรก พระครูมงคลคุณาทร อดีตข้าราชการผู้ร่วมสถาปนาโครงการพระธรรมจาริก ในการนำแนวคิดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปสู่ชาวเขา ผู้สร้างสรรค์นวัตกรรมการพระธรรมจาริก กรรมการที่ปรึกษามูลนิธิเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชนถิ่นกันดารฯ นายวัลลภ พลอยทับทิม ปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ประธานกรรมการบริหารมูลนิธิเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชนถิ่นกันดาร ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี นางพนิดา กำภู ณ อยุธยา อธิบดีกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ รองประธานกรรมการบริหารมูลนิธิเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชนถิ่นกันดาร ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีวิสัยทัศน์ “สังคมคุณธรรมในวัฒนธรรมที่หลากหลาย” “เรียงถ้อยร้อยกลา”

๒) อาศรมพระธรรมจาริก ๕๐ อาศรม^{๒๕}

ในงานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมสำนักอาศรมของพระธรรมจาริกชาวเขาไว้ตามลำดับ คือ ปี พ.ศ.๒๕๕๔ มีจำนวน ๕๐ อาศรม ซึ่งขอนำเสนอ ราชานามพระธรรมจาริกที่ออกปฏิบัติงาน ในปี พ.ศ. ๒๕๕๔ มีไว้ดังนี้ คือ

๑) อาศรมพระธรรมจาริกบ้านขุนช่างเคี่ยน (ม้ง) ตำบลช่างเคี่ยน อำเภอเมือง จังหวัด เชียงใหม่ พระธรรมจาริก ชื่อ พระธีรภัทร ธีรภทฺโท (แซ่ม้า) อายุ ๒๘ ปี

๒) อาศรมพระธรรมจาริกบ้านบวจัน (ม้ง) ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ พระธรรมจาริก ชื่อ พระปัญญา ปญฺญาโร (ชัยรัตน์) อายุ ๖๓ ปี

๓) อาศรมพระธรรมจาริกบ้านต้นลุง (ลีซู, อีก้อ) ตำบลบ้านช้าง อำเภอแม่แตง จังหวัด เชียงใหม่ พระธรรมจาริก ชื่อ พระจรัส ชวนปญฺโญ (สุนันตะ) อายุ ๕๓ ปี

๔) อาศรมพระธรรมจาริกบ้านม่อนเงาะ (ม้ง) ตำบลเมืองก้าย อำเภอแม่แตง จังหวัด เชียงใหม่ พระธรรมจาริก ชื่อ พระสมภพ ปโมทิตฺโต (พนอมรัช) อายุ ๒๕ ปี

๕) อาศรมพระธรรมจาริกบ้านกัวหลวง (มูเซอ) ตำบลบ้านช้าง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ พระธรรมจาริก ชื่อ พระทองอินทร์ อาภากรโน (กันทาส) อายุ ๓๕ ปี

๖) อาศรมพระธรรมจาริกบ้านผาแตก (กะเหรี่ยง) ตำบลสบเปิง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ พระธรรมจาริก ชื่อ พระเตื้อ กตฺติจฺโจ (เตรียมพุง) อายุ ๓๓ ปี

๗) อาศรมพระธรรมจาริกบ้านแม่เมืองน้อย(กะเหรี่ยง) ตำบลแม่นาวาง อำเภอแม่ฮาด จังหวัดเชียงใหม่ พระธรรมจาริก ชื่อ พระวิรพันธ์ รุกฺขิตฺตสาโร (ใจทรินทร์) อายุ ๔๒ ปี

๘) อาศรมพระธรรมจาริกบ้านห้วยคันตอง (มูเซอ) ตำบลแม่นาวาง อำเภอแม่ฮาด จังหวัดเชียงใหม่ พระธรรมจาริก ชื่อ พระมหาชัยพร ธีรปญฺโญ (ศิริสมบัติ) อายุ ๕๘ ปี

๙) อาศรมพระธรรมจาริกบ้านห้วยปากกล้วย (มูเซอ) ตำบลแม่นาวาง อำเภอแม่ฮาด จังหวัดเชียงใหม่ พระธรรมจาริก ชื่อ พระชาญชัย ขนฺติชโย (แซ่เดิน) อายุ ๒๖ ปี

๑๐) อาศรมพระธรรมจาริกบ้านหลวง (มูเซอ) ตำบลแม่งอน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ พระธรรมจาริก ชื่อ พระนิคม โชติธมฺโม (อมรอาจหาญ) อายุ ๒๖ ปี

๑๑) อาศรมพระธรรมจาริกบ้านโป่งจ๊อก (มูเซอ) ตำบลแม่ทะลบอำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่ พระธรรมจาริก ชื่อ พระธสิทธิ์ ธีรปญฺโญ (อินโสม) อายุ ๕๑ ปี

๑๒) อาศรมพระธรรมจาริกบ้านแม่อมลอง (ลัวะ,กะเหรี่ยง) ตำบลบ่อสสี อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ พระธรรมจาริก ชื่อ พระวิรัตน์ สหสุโธ (ตราครรชน) อายุ ๒๖ ปี

^{๒๕} ข้อมูลประวัติฝ่ายทะเบียน, พระธรรมจาริกชาวเขาส่วนภูมิภาค, ๒๕๕๔, หน้า ๒-๕.

๑๓) อาศรมพระธรรมจาริกบ้านตะละ (ม้ง, กะเหรี่ยง) ตำบลยั้งเมิน อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่พระธรรมจาริก ชื่อ พระสุชัย ปุณฺณกาโม (เกียรติพนาไพร) อายุ ๒๖ ปี

๑๔) อาศรมพระธรรมจาริกบ้านขุนสาบ (กะเหรี่ยง) ตำบลแม่สาบ อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่พระธรรมจาริก ชื่อ พระบุญมี วรธีโร (แก้วตา) อายุ ๒๘ ปี

๑๕) อาศรมพระธรรมจาริกบ้านห้วยวังหลวง (กะเหรี่ยง) ตำบลทาเหนือ อำเภอแม่ฮอน จังหวัดเชียงใหม่ พระธรรมจาริก ชื่อ พระเกรียงไกร นนฺทโย (ตลับนาควิจิตร) อายุ ๓๐ ปี

๑๖) อาศรมพระธรรมจาริกบ้านทุ่งหลวง (กะเหรี่ยง) ตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ พระธรรมจาริก ชื่อ พระบุญศรี โชติบุญโญ (ฉลักกนก) อายุ ๒๖ ปี

๑๗) อาศรมพระธรรมจาริกบ้านห้วยข้าวลิบ (กะเหรี่ยง) ตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ พระธรรมจาริก ชื่อ พระสมพร ฐานิสฺสโร (กรวนาชน) อายุ ๓๐ ปี

๑๘) อาศรมพระธรรมจาริกบ้านห้วยเย็น (กะเหรี่ยง) ตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ พระธรรมจาริก ชื่อ พระสิทธิพงษ์ สิริโร (บูรณไพโรวัลย์) อายุ ๒๕ ปี

๑๙) อาศรมพระธรรมจาริกบ้านม่อนยะใหม่ (กะเหรี่ยง) ตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ พระธรรมจาริก ชื่อ พระสมบัติ สิริลาโก (สิริธารทอง) อายุ ๒๕ ปี

๒๐) อาศรมพระธรรมจาริกบ้านห้วยอีค่าง (กะเหรี่ยง) ตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ พระธรรมจาริก ชื่อ พระไพรัช พุทฺธวิริโย (โพแก้ว) อายุ ๒๘ ปี

๒๑) อาศรมพระธรรมจาริกบ้านวัดจันทร์ (กะเหรี่ยง) ตำบลบ้านจันทร์ อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ พระธรรมจาริก ชื่อ พระนิคม กิจจุสโร (คูเฮ) อายุ ๒๘ ปี

๒๒) อาศรมพระธรรมจาริกบ้านโป่งขาว (กะเหรี่ยง) ตำบลบ้านจันทร์ อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ พระธรรมจาริก ชื่อ พระชนาวัฒน์ สุทฺตโน (อุดมพรพนา) อายุ ๒๖ ปี

๒๓) อาศรมพระธรรมจาริกบ้านแม่ผาปูน (กะเหรี่ยง) ตำบลแม่แดด อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ พระธรรมจาริก ชื่อ พระโชคชัย ฌานชโย (คำแก้ว) อายุ ๒๖ ปี

๒๔) อาศรมพระธรรมจาริกบ้านแม่ชะปู้ (กะเหรี่ยง) ตำบลแม่แดด อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ พระธรรมจาริก ชื่อ พระวิทยา ญาณวุโธ (เถลิงสกุลเด่น) อายุ ๒๖ ปี

๒๕) อาศรมพระธรรมจาริกบ้านหนองแดง (กะเหรี่ยง) ตำบลบ้านจันทร์ อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ พระธรรมจาริก ชื่อ พระสุทัศน์ ญาณวโร (มาลีคงไพร) อายุ ๓๒ ปี

๒๖) อาศรมพระธรรมจาริกบ้านเด่น (กะเหรี่ยง) ตำบลบ้านจันทร์ อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ พระธรรมจาริก ชื่อ พระบุญมา สุจิณฺโณ (เวียงงามทอง) อายุ ๓๔ ปี

๒๗) อาศรมพระธรรมจาริกบ้านห้วยบง (กะเหรี่ยง) ตำบลบ้านจันทร์ อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ พระธรรมจาริก ชื่อ พระมันจิดร จิตฺตมฺโม (แสงจันทร์เพ็ญกุล) อายุ ๓๒ ปี

๒๘) อาศรมพระธรรมจาริกบ้านห้วยยา (กะเหรี่ยง) ตำบลแจ่มหลวง อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ พระธรรมจาริก ชื่อ พระสุภัทกร สุภทฺโท (ไพรแสนเมือง) อายุ ๓๐ ปี

๒๙) อาศรมพระธรรมจาริกบ้านห้วยสะบ้า (กะเหรี่ยง) ตำบลแจ่มหลวง อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ พระธรรมจาริก ชื่อ พระจรรณ ภทฺทจารี (สาครมาลี) อายุ ๒๘ ปี

๓๐) อาศรมพระธรรมจาริกบ้านแม่ตะละกลาง (กะเหรี่ยง) ตำบลแม่แดดน้อย อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ พระธรรมจาริก ชื่อ พระคำยา รตนโชโต (ภาคคำ) อายุ ๒๖ ปี

๓๑) อาศรมพระธรรมจาริกบ้านห้วยปูลู (กะเหรี่ยง) ตำบลแม่แดดน้อย อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ พระธรรมจาริก ชื่อ พระวิมล วิมล (สุขโพธิญาณ) อายุ ๓๒ ปี

๓๒) อาศรมพระธรรมจาริกบ้านแม่แดดน้อย (กะเหรี่ยง) ตำบลแม่แดดน้อย อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ พระธรรมจาริก ชื่อ พระถนอม ธิธฺมาโน (พนาวรรณ) อายุ ๓๐ ปี

๓๓) อาศรมพระธรรมจาริกบ้านแม่ตะละใต้ (กะเหรี่ยง) ตำบลแม่แดดน้อย อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ พระธรรมจาริก ชื่อ พระสุนทร ชยธมฺโม (คุณทรัพย์ตระกูล) อายุ ๓๖ ปี

๓๔) อาศรมพระธรรมจาริกบ้านห้วยปูลิง (กะเหรี่ยง) ตำบลม่อนจอง อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ พระธรรมจาริก ชื่อ พระโสภณ วสโก (สะโง้) อายุ ๓๒ ปี

๓๕) อาศรมพระธรรมจาริกบ้านดงลอย (กะเหรี่ยง) ตำบลอมก๋อย อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ พระธรรมจาริก ชื่อ พระจันทร์ ดนฺติปาโล (กะแก้ว) อายุ ๓๐ ปี

๓๖) อาศรมพระธรรมจาริกบ้านผาปูน (กะเหรี่ยง) ตำบลอมก๋อย อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ พระธรรมจาริก ชื่อ พระสุรศักดิ์ อุปสโม (ปู่เงิน) อายุ ๓๖ ปี

๓๗) อาศรมพระธรรมจาริกบ้านอ่างช้าง (กะเหรี่ยง) ตำบลอมก๋อย อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ พระธรรมจาริก ชื่อ พระฉวี ธมฺมธโร (เหมาะดี) อายุ ๕๕ ปี

๓๘) อาศรมพระธรรมจาริกบ้านนาเกวียน (กะเหรี่ยง) ตำบลนาเกวียน อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ พระธรรมจาริก ชื่อ พระอุดม อินฺทปญฺโญ (มาลัย) อายุ ๕๔ ปี

๓๙) อาศรมพระธรรมจาริกบ้านขุนอมแฮด (กะเหรี่ยง) ตำบลสบโขง อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ พระธรรมจาริก ชื่อ พระวิรพันธ์ วรปญฺโญ (บุญสุภา) อายุ ๒๘ ปี

๔๐) อาศรมพระธรรมจาริกบ้านมุเซอปากทาง (มุเซอ) ตำบลม่อนจอง อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ พระธรรมจาริก ชื่อ พระมนตรี ปุญฺญโกสโล (สภาวานุกุล) อายุ ๒๗ ปี

๔๑) อาศรมพระธรรมจาริกบ้านแม่หลอง (กะเหรี่ยง) ตำบลม่อนจอง อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ พระธรรมจาริก ชื่อ พระโปะปี สิริวุฒโน (เกศประกาย) อายุ ๒๖ ปี

จังหวัดน่าน

๔๒) อาศรมพระธรรมจาริกบ้านสะกาดใต้ (ถิ่น, ม้ง) ตำบลสะกาด อำเภอปัว จังหวัดน่าน
พระธรรมจาริก ชื่อ พระพัฒนา สุเมโธ (เริงไม) อายุ ๒๕ ปี

๔๓) อาศรมพระธรรมจาริกบ้านผาน้ำน้อย (ม้ง) ตำบลพญาแก้ว อำเภอเชียงกลาง
จังหวัดน่าน พระธรรมจาริก ชื่อ พระวานวิน นรชโร (แซ่ฉิ่ง) อายุ ๒๖ ปี

จังหวัดลำปาง

๔๔) อาศรมพระธรรมจาริกบ้านวังใหม่ (เข่า) ตำบลร่องเคาะ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง
พระธรรมจาริก ชื่อ พระสมชาติ สิริชาติ (ศิริประหารัก) อายุ ๒๗ ปี

จังหวัดเชียงราย

๔๕) อาศรมพระธรรมจาริกบ้านม้งเก่าหลัง (ม้ง) ตำบลเทอดไทย อำเภอแม่ฟ้าหลวง
จังหวัดเชียงราย พระธรรมจาริก ชื่อ พระทศพล เดชพล (แซ่จาว) อายุ ๒๕ ปี

จังหวัดตาก

๔๖) อาศรมพระธรรมจาริกบ้านห้วยน้ำเย็น (ม้ง,กะเหรี่ยง) ตำบลรวมไทยพัฒนา อำเภอพบพระ
จังหวัดตาก พระธรรมจาริก ชื่อ พระทวีป กนโก (แสนคำ) อายุ ๓๔ ปี

จังหวัดกำแพงเพชร

๔๗) อาศรมพระธรรมจาริกบ้านโละไค้ (ม้ง,กะเหรี่ยง) ตำบลโกสัมพี อำเภอโกสัมพี
จังหวัดกำแพงเพชร พระธรรมจาริก ชื่อ พระภูธร ขนดิษฐ์โม (ร้องหมอดี) อายุ ๓๓ ปี

จังหวัดสุโขทัย

๔๘) อาศรมพระธรรมจาริกบ้านแม่सान (กะเหรี่ยง) ตำบลแม่सान อำเภอศรีสัชนาลัย
จังหวัดสุโขทัย พระธรรมจาริก ชื่อ พระอนันต์ สุรวโส (วงศ์เอกา) อายุ ๒๖ ปี

จังหวัดแม่ฮ่องสอน

๔๙) อาศรมพระธรรมจาริกบ้านแม่กองแป (กะเหรี่ยง) ตำบลแม่ข่ม อำเภอแม่สะเรียง
จังหวัดแม่ฮ่องสอน พระธรรมจาริก ชื่อ พระทองสุกร์ สุภาโต (เพชรไนไพร) อายุ ๓๒ ปี

จังหวัดพะเยา

๕๐) อาศรมพระธรรมจาริกบ้านคอยยาว (ม้ง) ตำบลทุ่งกล้วย อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา
พระธรรมจาริก ชื่อ พระสมศักดิ์ ชยกุลโต (แซ่ย่าง) อายุ ๒๗ ปี

อย่างไรก็ตามอาศรมทั้ง ๕๐ แห่งนี้ มีอาศรมจำนวน ๑ แห่งเท่านั้นที่เป็นหมู่บ้านลี้ชู คือ อาศรมลำดับที่ ๑ บ้านต้นลุง (ลี้ชู, อีก่อ) หมู่ ๕ ตำบลบ้านช้าง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ พระธรรมจาริก ชื่อพระจรัส ชวนปญโญ (สุนันตะ) อายุ ๕๑ ปี มีพระภิกษุจำนวน ๔ รูป และสามเณร ๕ รูป

ในปี พ.ศ. ๒๕๕๔ มีอาศรมของพระธรรมจาริกทั้งหมด จำนวน ๕๐ แห่งที่ได้มีการนำชาวเขาเข้าโครงการบรรพชาอุปสมบท จำนวน ๒๘๕ รูป เพื่อเฉลิมพระเกียรติและถวายเป็นราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในโอกาส พระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔ ณ วัดอุโบสถวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม วันอาทิตย์ที่ ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๕๔ เวลา ๑๓.๐๐ น. ในการ นำชาวเขาเข้าโครงการบรรพชาอุปสมบทครั้งนี้มีชาวลี้ชูเข้าโครงการบรรพชาและอุปสมบทจำนวน ๑๓ คน อุปสมบทเป็นพระภิกษุจำนวน ๕ รูป และบรรพชาเป็นสามเณรจำนวน ๘ รูป ขณะนี้ลาสิกขาบทไปแล้วจำนวน ๑๑ คน พระภิกษุ ๕ รูป (ลาสิกขาหมด) และสามเณร ๖ รูป คงเหลือ สามเณร ๒ รูปอยู่ที่วัดต้นลุง บ้านศรีดงเย็น จำนวน ๑ รูป และอยู่ที่วัดศรีโสดาฯ จำนวน ๑ รูป^{๓๐}

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ จึงเป็นการค้นหาวិธีการการปฏิบัติงานของพระธรรมจาริกที่มีความเหมาะสมและเป็นไปได้ สำหรับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในหมู่บ้านให้บังเกิดผลดีกับชาวลี้ชู ทำให้ชาวลี้ชูหันมานับถือพระพุทธศาสนาเพิ่มมากขึ้น เป็นการศึกษาวิจัยเพื่อ "หาความจริงให้ได้และให้สังคมมนุษย์ได้ประโยชน์" โดยใช้กระบวนการชาวลี้ชูมีส่วนร่วมกับการพระธรรมจาริกในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ทำให้พระธรรมจาริกและชาวลี้ชูในหมู่บ้านเกิดการเรียนรู้ร่วมกันเกี่ยวกับการศึกษาปัญหาและแนะแนวทางแก้ไขปัญหาในชุมชนหรือหมู่บ้านของตนเองได้อย่างถูกต้องและยั่งยืน

๒.๖ หลักธรรมที่จำเป็นสำหรับการเผยแผ่พระพุทธศาสนากับกลุ่มชาติพันธุ์ลี้ชู

หลักธรรม หรือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า นั้น ถึงแม้ว่าจะมีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล นับถึงปัจจุบัน เป็นเวลา ๒๕๕๔ กว่าปีแล้ว แต่ทุกหลักธรรมยังคงทันสมัยอยู่เสมอ สามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นเครื่องดำเนินชีวิตและแนวทางในการบริหารงานได้เป็นอย่างดี ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะหลักธรรมดังกล่าว เป็นความจริงที่สามารถพิสูจน์ได้ที่เรียกว่า “สัจธรรม” ปฏิบัติให้เห็นผลได้อย่างแท้จริง ขึ้นอยู่กับการที่เราจะนำหลักธรรมข้อใดมาใช้ให้เหมาะสมกับตัวเรามากที่สุด หลักธรรมที่พระธรรมจาริกยึดถือเป็นเบื้องต้นสำหรับการเผยแผ่มีหลายข้อ แต่จะขอนำเสนอเฉพาะเรื่องที่สำคัญดังต่อไปนี้

^{๓๐}ข้อมูลจากฝ่ายทะเบียนการศึกษา, พระธรรมจาริกชาวเขาสวนภูมิกาด, วัดศรีโสดา (พระอารามหลวง) จังหวัดเชียงใหม่, ๑ พ.ย.๒๕๕๔, หน้า ๕..

๒.๖.๑ โอวาทปาติโมกข์ ๓^{๓๑}

คำสอนหลักของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า(โอวาทปาติโมกข์) เมื่อสรุปแล้ว พระองค์ได้ตรัสไว้ ๓ ประการ คือ

- ๑) การละชั่ว คือ เว้นจากทุจริต การประพฤติชั่ว ทางกาย วาจา ใจ
- ๒) การทำดี คือ ประกอบสุจริต ประพฤติชอบ ทางกาย วาจา ใจ
- ๓) ทำใจของตนให้บริสุทธิ์สะอาด ไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลง

การนำหลักธรรมที่ประเสริฐมาปฏิบัติ ย่อมจักนำความเจริญ ตลอดจนความสุขกายสบายใจ ให้บังเกิดแก่ผู้ประพฤติทั้งสิ้น สมดังพุทธสุภาษิตที่ว่า “ ชัมโม หเว รักษติ ชัมมจารัง ” ธรรมะย่อมคุ้มครองรักษาผู้ประพฤติธรรม

๒.๖.๒ ศีล ๕^{๓๒}

ศีล คือ การควบคุมรักษากาย วาจา ของตนไว้ ให้บริสุทธิ์หรือให้สงบ มีความมุ่งหมายเพื่อควบคุมโทษ ความโหดร้ายหยาบคายทางกายวาจา รักษาตนไว้ไม่ให้เสียหาย ถ้าใครรักษาศีลไว้ได้ไม่ครบหรือรักษาไม่ได้เลย ก็เรียกว่า ผิดปกติของมนุษย์ เพราะปกติของมนุษย์ จะต้องไม่เบียดเบียนกันด้วย กาย วาจา เยี่ยงสัตว์ทั้งหลาย โดยมีศีล ๕ ประจำใจอย่างน้อย ศีลเมื่อรักษาไว้ได้ย่อมได้บุญ เพราะ

- ๑) ทำให้สามารถรักษานูญเก่าไว้ได้ คือ ไม่เปิดโอกาสให้กิเลสรุกคืบหน้าเข้ามาได้
- ๒) ทำให้ได้บุญใหม่ คือ ตั้งใจมั่นพร้อมที่จะรับความดีที่สูงขึ้นอีกต่อไป

ศีล จะเกิดขึ้นได้เพราะมีความตั้งใจอยู่เป็นทุนเดิมว่า จะไม่ล่วงละเมิด ไม่ใช่เพราะไม่มีโอกาสจึงไม่ล่วงละเมิด ดังนั้นบุญจากการรักษาศีลจะมากหรือน้อยจึงขึ้นอยู่กับความตั้งใจจริงเป็นประการสำคัญ ศีลนอกจากจะทำให้ผู้รักษาสมาถควบคุมโทษไว้ไม่ให้กำเริบ ตัวเวร ตัดภัยต่าง ๆ ได้แล้ว ยังส่งผลดีแก่ผู้รักษาศีลทั้งในปัจจุบันและในอนาคต อีก อาณิสสของศีล คือ

๑) สามารถบริโภคใช้สอยโภคทรัพย์ที่เกิดขึ้นโดยชอบธรรมอย่างเต็มภาคภูมิ โดยไม่ต้องหวาดระแวงอะไร

- ๒) เกียรติคุณพุ่งขจรไป ว่าเป็นคนไว้ใจได้ มีอนาคตดี
- ๓) แกล้วกล้าในท่ามกลางประชุมชน
- ๔) จะเป็นคนไม่หลงลืมสติ มีจังหวะชีวิตดี

^{๓๑}พ.ร.บ.(บาลี) ๒๕/๒๔/๓๕-๔๐, ที.ม.(บาลี) ๑๐/๕๔/๕๗.

^{๓๒}ที.ปา.(บาลี) ๑๑/๒๘๖/๒๔๐.

๕) เมื่อยังไม่บรรลุนิพพาน ตายแล้วก็ไปบังเกิดในโลกสวรรค์การปฏิบัติด้วยการรักษาศีล ๕ จะช่วยให้ผู้ปฏิบัติมีชีวิตที่ดียิ่งขึ้น

คำสมาทาน ศีล ๕ มีดังนี้ คือ

๑) ปาณาติปาตา เวรมณี สิกขาปทัง สะมาทิยามิ (ข้าพเจ้าขอสมาทานสิกขาบท คือ เจตนาเครื่องงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ด้วยตนเอง และใช้คนอื่นให้ฆ่า)

๒) อทินนาทานา เวรมณี สิกขาปทัง สะมาทิยามิ (ข้าพเจ้าขอสมาทานสิกขาบท คือ เจตนาเครื่องงดเว้นจากการลักทรัพย์ ด้วยตนเอง และใช้คนอื่นให้ลัก)

๓) กามสุมิจจาจารา เวรมณี สิกขาปทัง สะมาทิยามิ (ข้าพเจ้าขอสมาทานสิกขาบท คือ เจตนาเครื่องงดเว้นจากการประพฤติดะเมิดในทางประเวณี)

๔) มุสาวาทา เวรมณี สิกขาปทัง สะมาทิยามิ (ข้าพเจ้าขอสมาทานสิกขาบท คือ เจตนาเครื่องงดเว้นจากการพูดปด)

๕) สุราเมระยะมัชชะปะมาทัฏฐานา เวรมณี สิกขาปทัง สะมาทิยามิ (ข้าพเจ้าขอสมาทานสิกขาบท คือ เจตนาเครื่องงดเว้นจากการดื่มน้ำเมาอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท)

หากทุกคนในสังคมมีศีล ๕ ทำให้ในสังคมของมนุษย์ มีความสงบสุขไม่มีความเดือดร้อนทั้งกาย และใจ

๒.๖.๓ สังคหัตถ์ ๔^{๓๓}

สังคหัตถ์ หลักธรรมที่มีความรู้เรื่องและเป็นหลักธรรมอันเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของกันและกันเห็นเหตุให้ตนเอง และหมั่นละก้าวไปสู่ความเจริญ

๑) ทาน คือ ให้ปันสิ่งของแก่คนที่ควรให้

๒) ปิยวาจา คือ เจรจาด้วยถ้อยคำไพเราะอ่อนหวาน

๓) อัตถจริยา คือ ประพฤติในสิ่งที่เป็นประโยชน์

๔) สมานนัตตตา คือ วางตนให้เหมาะสม

ถ้าบุคคลได้รู้จักให้ รู้จักพูดคำสุภาพ คำอ่อนน้อม ถ่อมตน ประพฤติตนที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมมนุษย์ด้วยกัน และ การวางตนเหมาะสมกับฐานะของตน ไม่ลืมหิว ไม่ลืมมารดาบิดา ผู้มีพระคุณ แล้วไซ้ บุคคลเช่นว่านั้นก็ถือว่า มีสังคหัตถ์ ๔ เป็นธรรม

^{๓๓}ที่. ปา. (บาลี) ๑๑ / ๑๖๗ / ๑๔๐, อัง. จตุกก. (บาลี) ๒๑ / ๓๒ / ๔๒.

๒.๕.๔ ฃรวัสสรรม ๔^{๓๔}

ฃรวัสสรรม ประกอบด้ว ๒ คำ“ฃรวัส” แปลว่าผู้ดำเนินชีวิตในทางโลก ผู้ครองเรือน และ“สรรม” แปลว่าความถูกต้อง ความดีงาม นิสัยที่ดีงาม คุณสมบัติ ข้อปฏิบัติ ฃรวัสสรรมแปลว่า คุณสมบัติของผู้ประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิตทางโลก ประกอบด้วยสรรมะ ๔ ประการ คือ

- ๑) สัจจะ คือ จริ่ง ตรง แท้
- ๒) ทมะ คือ ฝีกตน ข่มจิต และรักษาใจ
- ๓) ขันติ คือ อดทน
- ๔) จาคะ แปลว่า เสียสละ

ความสำคัญของหลักสรรม ๔ ประการ ที่มีต่อการสร้างตัวนี้ พระพุทธรองค์ถึงกับทำให้ไปถามผู้รู้ท่านอื่นๆ ว่า มีสิ่งใดในโลกนี้ที่สร้างเกียรติยศให้คนเราได้เท่ากับการมี “สัจจะ” หรือไม่มี สิ่งใดในโลกนี้ที่สร้างปัญญาให้คนเราได้เท่ากับการมี “ทมะ” หรือไม่มี สิ่งใดในโลกนี้ที่สร้างทรัพย์สินสมบัติให้คนเราได้เท่ากับการมี “ขันติ” หรือไม่มี สิ่งใดในโลกนี้ที่สร้างหมุ่ญาติมิตรให้คนเราได้เท่ากับการมี “จาคะ” หรือไม่มี การที่พระพุทธองค์ทรงทำให้ไปถามผู้รู้อื่นๆ อย่างนี้ก็หมายความว่าไม่มีสรรมะใดๆ ที่จะใช้สร้างตัวให้ประสบความสำเร็จได้ยิ่งกว่าการสร้างสัจจะ ทมะ ขันติ จาคะให้เกิดขึ้นในตนอีกแล้ว หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ คนที่จะยืนหยัดผ่านอุปสรรคต่างๆ ในโลกนี้ไปจนกระทั่งพบความสำเร็จได้นั้น เขาต้องสร้าง “ฃรวัสสรรม” ให้เป็นคุณสมบัติขึ้นพื้นฐานประจำตนก่อนนั่นเอง เพราะฉะนั้น ความหมายที่แท้จริงของ ฃรวัสสรรม คือ คุณสมบัติของผู้ที่สามารถสร้างเกียรติยศ สร้างปัญญา สร้างทรัพย์สินสมบัติ และสร้างหมุ่ญาติมิตรให้เกิดขึ้นได้สำเร็จด้วกำลังความเพียรของตน

อานิสงส์ของการสร้างตัวให้มีฃรวัสสรรม

อานิสงส์ของการมีสัจจะ - ปลุกนิสัยความรับผิดชอบให้เกิดขึ้นในตัว - เป็นคนหนักแน่นมั่นคง - มีความเจริญก้าวหน้าในการประกอบหน้าที่การงาน - ได้รับการเคารพยกย่อง - มีคนเชื่อถือ และยำเกรง - ครอบครัวมีความมั่นคง - ได้รับเกียรติยศชื่อเสียง

อานิสงส์ของการมีทมะ - ปลุกฝึงนิสัยรักการฝึกฝนตนให้เกิดขึ้นในตัว - ทำให้เป็นคนมีความสามารถในการทำงาน - ไม่มีเมรกับใคร - ยับยั้งตนเองไม่ให้หลงไปทำผิดได้ - สามารถตั้งตัวได้ - มีปัญญาเป็นเลิศ

อานิสงส์ของการมีขันติ - ปลุกฝึงนิสัยการอดทนต่ออุปสรรคและปัญหาต่างๆ - ทำงานได้ผลดี - สามารถเป็นหลักในครอบครัวได้ - สามารถเป็นหลักให้กับบริวารได้ - ไม่มีเรื่องวิวาทกับคนอื่น - ไม่หลงผิดไปทำความชั่วได้ - ทำให้ได้ทรัพย์สินมา

^{๓๔} ตี. ศ. (บาลี) ๑๕ / ๘๔๕ / ๓๑๖.

อานิสงส์ของการมีจาคะ - ปลุกฝังการมีอารมณ์ผ่องใสและนิสัยเสียสละให้เกิดขึ้นในตัว - เป็นการสร้างความปลอดภัยแก่ตนเอง - เป็นที่นับหน้าถือตาของคนทั่วไป- ครอบครัวและสังคมเป็นสุข - มีกัลยาณมิตรรอบตัว สรุปแล้วคุณของการมีฆราวาสธรรมโดยรวม ก็คือ เมื่อมีสัจจะย่อมมีเกียรติยศชื่อเสียง เมื่อมีทมะย่อมได้รับปัญญา เมื่อมีขันติย่อมเกิดทรัพย์ในบ้าน และเมื่อมีจาคะย่อมเกิดมิตรที่ดีไว้เป็นสมัครพรรคพวกในสังคม

โทษของการไม่สร้างตัวให้มีฆราวาสธรรม

โทษของการขาดสัจจะ- ปลุกนิสัยขาดความรับผิดชอบให้เกิดขึ้นในตัว - เป็นคนเหลวไหล - พบแต่ความตกต่ำ - มีแต่คนดูถูก - ไม่มีคนเชื่อถือ - ไม่สามารถรองรับความเจริญต่างๆ ได้ - ไร้เกียรติยศชื่อเสียง

โทษของการขาดทมะ - ขาดนิสัยรักการฝึกฝนตนเอง - ทำให้ขาดความสามารถในการทำงาน - สามารถหลงผิดไปทำความชั่วได้ง่าย - จะเกิดการทะเลาะวิวาทได้ง่าย - จะจมอยู่กับอบายมุข - ครอบครัวเดือดร้อน - ไม่สามารถตั้งตัวได้ - เป็นคนโง่เขลา

โทษของการขาดขันติ - ไม่สามารถอดทนต่อปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ได้ - เป็นคนจับจด ทำงานค้างคาง - ไม่สามารถเป็นหลักให้ครอบครัวได้ - หลงผิดไปทำความชั่วได้ง่าย - ไม่ได้ได้รับความไว้วางใจจากผู้อื่น - เต็มไปด้วยศัตรู - ขาดความเจริญก้าวหน้า - ทำให้เสื่อมจากทรัพย์

โทษของการขาดจาคะ - ปลุกฝังความตระหนี่ให้เกิดขึ้นในใจ - ได้รับคำครหาติเตียน - เป็นทุกข์ใจ - ไม่มีใครอยากเข้าใกล้ สรุปแล้วโทษของการขาดฆราวาสธรรมโดยรวมก็คือ เมื่อขาดสัจจะย่อมเกิดปัญหา ถูกหาว่าตระหนี่ เมื่อขาดทมะย่อมเกิดปัญหาความโง่เขลา เมื่อขาดขันติย่อมเกิดปัญหาความยากจน และเมื่อขาดจาคะย่อมเกิดปัญหาความเหินแกล้วเกิดขึ้นในสังคม

๒.๖.๕ พรหมวิหาร ๔ ^{๓๕}

ความหมายของพรหมวิหาร พรหมวิหาร แปลว่า ธรรมของพรหมหรือของท่านผู้เป็นใหญ่ พรหมวิหารเป็นหลักธรรมสำหรับทุกคน เป็นหลักธรรมประจำใจที่จะช่วยให้เราดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างประเสริฐและบริสุทธิ์ หลักธรรมนี้ได้แก่ เมตตา ความปรารถนาให้ผู้อื่นได้รับสุข กรุณา ความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ มุทิตา ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี อุเบกขา การรู้จักวางเฉย คำอธิบายพรหมวิหาร ๔

^{๓๕} ๑. ปญจก (บาลี), ๒๒/๑๕๒๑-๒๕๒๑, พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). "พุทธธรรม", (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๓๔.

๑) เมตตา : ความปรารถนาให้ผู้อื่นได้รับสุข ความสุขเป็นสิ่งที่ทุกคนปรารถนา ความสุขเกิดขึ้นได้ทั้งกายและใจ เช่น ความสุขเกิดจากการมีทรัพย์ ความสุขเกิดจากการใช้จ่ายทรัพย์เพื่อการบริโภค ความสุขเกิดจากการไม่เป็นหนี้ และความสุขเกิดจากการทำงานที่ปราศจากโทษ เป็นต้น

๒) กรุณา : ความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ความทุกข์ คือ สิ่งที่เข้ามาเบียดเบียนให้เกิดความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ และเกิดขึ้นจากปัจจัยหลายประการด้วยกัน พระพุทธองค์ทรงสรุปไว้ว่าความทุกข์มี ๒ กลุ่มใหญ่ๆ ดังนี้

- ทุกข์โดยสภาวะ หรือเกิดจากเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติของร่างกาย เช่น การเกิด การเจ็บไข้ ความแก่และ ความตายสิ่งมีชีวิตทั้งหลายที่เกิดมาในโลกจะต้องประสบกับการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งรวมเรียกว่า กายิกทุกข์

- ทุกข์จรหรือทุกข์ทางใจ อันเป็นความทุกข์ที่เกิดจากสาเหตุที่อยู่นอกตัวเรา เช่น เมื่อปรารถนาแล้วไม่สมหวังก็เป็นทุกข์ การประสบกับสิ่งอันไม่เป็นที่รักก็เป็นทุกข์การพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รัก ก็เป็นทุกข์ รวมเรียกว่า เจตสิกทุกข์

๓) มุทิตา : ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี คำว่า "ดี" ในที่นี้ หมายถึง การมีความสุขหรือมีความเจริญก้าวหน้า ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดีจึงหมายถึง ความปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุขความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น ไม่มีจิตโลภริษยา ความริษยา คือ ความไม่สบายใจ ความโกรธ ความฟุ้งซ่านซึ่งมักเกิดขึ้นเมื่อเห็นผู้อื่นได้ดีกว่าตน เช่น เห็นเพื่อนแต่งตัวเรียบร้อยแล้วครุฑมเขยก็เกิดความริษยาจึงแกล้งเอาเศษชอล์ก โคลน หรือหมึกไปป้ายตามเสื้อกางเกงของเพื่อนนักเรียนคนนั้นให้สกปรกเลอะเทอะ เราต้องหมั่นฝึกหัดตนให้เป็นคนที่มีมุทิตา เพราะจะสร้างไมตรีและผูกมิตรกับผู้อื่นได้ง่ายและลึกซึ้ง

๔) อุเบกขา : การรู้จักวางเฉย หมายถึง การวางใจเป็นกลางเพราะพิจารณาเห็นว่า ใครทำดียอมได้ดี ใครทำชั่วยอมได้ชั่ว ตามกฎแห่งกรรม คือ ใครทำสิ่งใดไว้สิ่งนั้นย่อมตอบสนองคืนบุคคลผู้กระทำ เมื่อเราเห็นใครได้รับผลกระทบในทางที่เป็นโทษเราก็ไม่ควรดีใจหรือคิดซ้ำเติมเขาในเรื่องที่เกิดขึ้น เราควรมีความปรารถนาดี คือพยายามช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ในลักษณะที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม

๒.๖.๖ อริยสัจ ๔ ^{๓๖}

อริยสัจ หรือจตุราริยสัจ หรืออริยสัจ ๔ เป็นหลักคำสอนหนึ่งของพระโคตมพุทธเจ้า แปลว่า ความจริงอันประเสริฐ ความจริงของพระอริยะ หรือความจริงที่ทำให้ผู้เข้าถึงกลายเป็นอริยะ มีอยู่สี่ประการ คือ

^{๓๖}วิ.มหา. (บาลี) ๔/๑๔-๑๕/๑๓-๑๕.

๑) ทุกข์ คือ สภาพที่ทนได้ยาก ภาวะที่ทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ สภาพที่บีบคั้น ได้แก่ ชาติ (การเกิด) ชรา (การแก่ การเก่า) มรณะ (การตาย การสลายไป การสูญสิ้น) การประสบกับสิ่งอันไม่เป็นที่รัก การพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รัก การปรารถนาสิ่งใดแล้วไม่สมหวังในสิ่งนั้น กล่าวโดยย่อ ทุกข์ก็คืออุปาทานขันธ หรือขันธ ๕

๒) ทุกขสมุทัย คือ สาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ ได้แก่ ตัณหา ๓ คือ กามตัณหา-ความทะยานอยากในกาม ความอยากได้ทางกามารมณ์ ภวตัณหา-ความทะยานอยากในภพ ความอยากเป็นโน่นเป็นนี่ ความอยากที่ประกอบด้วย ภวทิฏฐิหรือ สัสสตทิฏฐิ และ วิภวตัณหา-ความทะยานอยากในความปราศจากภพ ความอยากไม่เป็นโน่นเป็นนี่ ความอยากที่ประกอบด้วยวิภวทิฏฐิหรืออุจเฉททิฏฐิ

๓) ทุกขนิโรธ คือ ความดับทุกข์ ได้แก่ ดับสาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ กล่าวคือ ดับตัณหาทั้ง ๓ ได้อย่างสิ้นเชิง

๔) ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา คือ แนวปฏิบัติที่นำไปสู่หรือนำไปถึงความดับทุกข์ ได้แก่ มรรคอันมีองค์ประกอบอยู่ ๘ ประการ^{๓๗} คือ

- (๑) สัมมาทิฏฐิ-ความเห็นชอบ
- (๒) สัมมาสังกัปปะ-ความดำริชอบ
- (๓) สัมมาวาจา-เจรจาชอบ
- (๔) สัมมากัมมันตะ-ทำการทำงานชอบ
- (๕) สัมมาอาชีวะ-เลี้ยงชีพชอบ
- (๖) สัมมาวายามะ-พยายามชอบ
- (๗) สัมมาสติ-ระลึกชอบ และ
- (๘) สัมมาสมาธิ-ตั้งใจชอบ ซึ่งรวมเรียกอีกชื่อหนึ่งได้ว่า "มัชฌิมาปฏิปทา" หรือ

ทางสายกลาง

มรรคมีองค์ ๘ นี้สรุปลงในไตรสิกขา ได้ดังนี้

- (๑) อริสีลสิกขา ได้แก่ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชีวะ
- (๒) อริจิตสิกขา ได้แก่ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ และ
- (๓) อริปัญญาสิกขา ได้แก่ สัมมาทิฏฐิ และสัมมาสังกัปปะ

อริยสัจ ๔ นี้เรียกสั้น ๆ ว่า ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค กิจในอริยสัจ คือสิ่งที่ต้องทำต่ออริยสัจ ๔ แต่ละข้อ ได้แก่

^{๓๗} วิมหา (บาลี) ๒ / ๒๔๓ / ๓๗๔.

ปริณญา - ทุกข์ ควรรู้ คือการทำความเข้าใจปัญหาหรือสภาวะที่เป็นทุกข์อย่างตรงไปตรงมาตามความเป็นจริง เป็นการเผชิญหน้ากับปัญหา

ปหานะ - สมุทัย ควรละ คือการกำจัดสาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ เป็นการแก้ปัญหาคือเหตุต้นตอ

สังคิกิริยา - นิโรธ ควรทำให้แจ้ง คือการเข้าถึงภาวะดับทุกข์ หมายถึงภาวะที่ไร้ปัญหาซึ่งเป็นจุดมุ่งหมาย

ภาวนา - มรรค ควรเจริญ คือการฝึกอบรมปฏิบัติตามทางเพื่อให้ถึงความดับแห่งทุกข์ หมายถึงวิธีการหรือทางที่จะนำไปสู่จุดหมายที่ไร้ปัญหาทั้งสี่สิ่งนี้จะต้องปฏิบัติให้ตรงกับมรรคแต่ละข้อให้ถูกต้อง การรู้จักกิจในอริยสัจนี้เรียกว่ากิจญาณ

กิจญาณเป็นส่วนหนึ่งของญาณ ๓ หรือญาณทัสสนะ (สังญาณ, กิจญาณ, กตญาณ) ซึ่งหมายถึงการหยั่งรู้ครบสามรอบ ญาณทั้งสามเมื่อเข้าสู่กับกิจในอริยสัจทั้งสี่จึงได้เป็นญาณทัสสนะมีอาการ ๑๒ ดังนี้ สังญาณ หยั่งรู้ความจริงสี่ประการว่า นี่คือทุกข์ นี่คือเหตุแห่งทุกข์ นี่คือความดับทุกข์ นี่คือทางแห่งความดับทุกข์ กิจญาณ หยั่งรู้หน้าที่ต่ออริยสัจว่า ทุกข์ควรรู้ เหตุแห่งทุกข์ควรละ ความดับทุกข์ควรทำให้ประจักษ์แจ้ง ทางแห่งความดับทุกข์ควรฝึกหัดให้เจริญขึ้น กตญาณ หยั่งรู้ว่าได้ทำกิจที่ควรทำได้เสร็จสิ้นแล้ว ทุกข์ได้กำหนดรู้แล้ว เหตุแห่งทุกข์ได้ละแล้ว ความดับทุกข์ได้ประจักษ์แจ้งแล้ว ทางแห่งความดับทุกข์ได้ปฏิบัติแล้ว

๒.๖.๖ อริยทรัพย์ ๗^{๓๔}

หลักคำสอนพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นหลักทางจิตใจ ซึ่งเป็นหลักการช่วยยกระดับชีวิตให้สูงขึ้น ไม่ใช่สักแต่ว่ามีลมหายใจเข้าออกหรือเดินไปมาเท่านั้น เพราะพระพุทธองค์ได้เดิมอุคคมคติให้แก่ชีวิตด้วย พุทฺธงาย ๆ ก็คือ การสอนให้คนเราตั้งตัวทางศีลธรรมให้ได้ ซึ่งท่านได้เลือกใช้ถ้อยคำเหมาะสมมาก คือใช้คำว่า “อริยทรัพย์” ได้แก่ “ทรัพย์อันประเสริฐ” หมายถึงทรัพย์ทางใจ คือ

๑) สัทธา	เชื่อสิ่งที่ควรเชื่อ
๒) สีล	รักษากาย วาจา ใจ ให้เรียบร้อย
๓) หิริ	ความละอายต่อบาปทุจริต
๔) โอตตัปป	สะดุ้งกลัวต่อบาป
๕) พาหุสัจจะ	ความเป็นผู้มีความรู้มาก
๖) จาคะ	สละให้ปันสิ่งของ ๆ ของตนแก่คนที่ควรให้ปัน
๗) ปัญญา	รอบรู้สิ่งที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์

^{๓๔}ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๑๗๗/๑๕๒; ส. สกถ. (บาลี) ๑๕ / ๓๖ / ๑๑๔.

แต่ที่สำคัญที่สุดคือสั่งสอนให้ดับทุกข์ด้วยการเป็นนายเหนือความต้องการ ไม่ใช่ทาสของความต้องการ ทรัพย์อันประเสริฐ ๗ ประการนี้ ดีกว่าทรัพย์ภายนอก ทรัพย์ภายนอก แม้จะร่ำรวยมหาศาลก็หาความสุขได้ยาก บางคนฆ่าตัวตายทั้ง ๆ ที่มีเงินจำนวนมากมาย ทั้งนี้เพราะขาดความร่ำรวยทางจิตใจนั่นเอง

จะเห็นได้ว่าพระพุทธศาสนาสอนให้คนตั้งตัวให้ได้ตามหลักเศรษฐกิจทางวัตถุ และในขณะเดียวกัน ก็สอนให้มีคุณธรรมเพื่อประคับประคองความเจริญทางวัตถุให้เป็นไปด้วยกัน

๒.๗ ทบพวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๗.๑ หนังสือ

๑) พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต)^{๓๕} ได้กล่าวถึงหลักธรรมของผู้นำส่วนหนึ่งไว้ในหนังสือ “ธรรมานุญชีวิต” ว่า คนสมบูรณ์แบบ หรือมนุษย์โดยสมบูรณ์ ซึ่งถือได้ว่าเป็นสมาชิกที่ดีมีคุณค่าอย่างแท้จริงของมนุษยชาติ ซึ่งเรียกได้ว่า เป็นคนเต็มคน ผู้สามารถนำหมู่ชนและสังคมไปสู่สันติสุขและความสามัคคี มีธรรมหรือคุณสมบัติ ๗ ประการ ดังต่อไปนี้

(๑) ธัมมัญญตา รู้หลักและรู้จักเหตุ คือ รู้หลักการและกฎเกณฑ์ของสิ่งทั้งหลายที่ตนเข้าไปเกี่ยวข้องในการดำเนินชีวิต ในการปฏิบัติกิจหน้าที่และดำเนินกิจการต่าง ๆ เข้าใจในสิ่งที่ตนต้องประพฤติปฏิบัติตามเหตุและผลเช่น รู้ ตำแหน่ง หน้าที่ ฐานะ อาชีพ การงานของตนเป็นอย่างดี

(๒) อัตถัญญตา รู้ความมุ่งหมายและรู้จักผล คือ ความหมายและความมุ่งหมายของหลักการปฏิบัติ เข้าใจวัตถุประสงค์ของกิจการที่ตนกระทำ รู้ว่าที่ตนทำอยู่อย่างนั้น ๆ ดำเนินชีวิตอย่างนั้น ๆ เพื่อประสงค์ หรือ ประโยชน์อะไร หรือควรจะมีบรรลุถึงผลอะไร

(๓) อัตตัญญตา รู้จักตน คือ รู้ตามเป็นจริงว่า ตัวเรานั้น ว่าโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลัง ความรู้ ความถนัด ความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น บัดนี้ เท่าไร อย่างไร แล้วประพฤติปฏิบัติตนให้เหมาะสมพอดี ในการคิด การพูด และการกระทำ ให้สอดคล้องถูกต้อง

(๔) มัตถัญญตา รู้จักประมาณ คือ รู้จักพอดี เช่น รู้จักประมาณในการบริโภค ในการใช้จ่ายทรัพย์ รู้จักความพอเหมาะพอดี ในการพูด การปฏิบัติกิจและการทำการต่าง ๆ ตลอดจนการพักผ่อนนอนหลับและสนุกสนานรื่นเริงทั้งหลาย ทำการทุกอย่างด้วยความเข้าใจวัตถุประสงค์เพื่อผลดีแท้จริงตามที่ต้องการ

(๕) กาลัญญตา รู้จักกาล คือ รู้จักกาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่พึงใช้ในการประกอบกิจ ทำหน้าที่การงาน ปฏิบัติการต่าง ๆ และเกี่ยวข้องกับผู้อื่น เช่นรู้ว่าเวลาไหน ควรทำอะไร

^{๓๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), ธรรมานุญชีวิต, (กรุงเทพมหานคร : หจก.ฟรี-วัน, ๒๕๔๓), หน้า ๓๔.

อย่างไร และทำให้ตรงต่อเวลา ให้เป็นเวลา ให้ทันต่องาน ให้พอเวลา ให้เหมาะสมเวลา ให้ถูกเวลา ตลอดจนรู้จักกะเวลา และวางแผนการใช้ระยะเวลาอย่างได้ผล

(๖) **ปรีชาญาณ รู้จักชุมชน** คือ รู้จักถิ่น รู้จักที่ชุมชน รู้การอันควรประพฤติปฏิบัติในถิ่นชุมชน รู้จักเข้าหาชุมชน ควรทำกิจอย่างนี้ ควรประพฤติอย่างนี้ ควรพูดอย่างนี้ รู้จักระเบียบและวัฒนธรรมของชุมชน ควรต้องสงเคราะห์อย่างไร ควรบำเพ็ญประโยชน์อย่างไร เป็นต้น

(๗) **บุคลิกวิทยา รู้จักบุคคล** คือ รู้จักและเข้าใจความแตกต่างแห่งบุคคลว่า โดยอาศัยความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น ใคร ๆ ยิ่งหรือหย่อนอย่างไร และรู้จักที่จะปฏิบัติและประพฤติต่อบุคคลอื่น ๆ ด้วยดีว่า ควรจะคบหรือไม่ ได้คิดอะไร จะสัมพันธ์เกี่ยวข้อง จะใช้ จะยกย่อง จะตำหนิหรือแนะนำสั่งสอนอย่างไร จึงจะได้ผลดี ดังนี้ เป็นต้น

๒) พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต)^{๔๐} ได้กล่าวไว้พระวินัยปิฎกเป็นแหล่งที่รวมศีลของพระสงฆ์เพราะศีลของพระภิกษุเรียกกันว่าศีล ๒๒๗ อยู่ในพระวินัยปิฎก แต่ที่จริงไม่เฉพาะ ๒๒๗ ที่เป็นศีลในปาติโมกข์เท่านั้น แม้ศีลนอกปาติโมกข์ก็ยังมีในพระวินัยปิฎกนั้นอีกมาก และทั้งหมดนั้นก็เป็นเรื่องของพระวินัยหรือเรื่องศีล คือการฝึกหัดพัฒนาพฤติกรรมที่แสดงออกในความสัมพันธ์ทางกาย และวาจา

๓) พุทธทาสภิกขุ^{๔๑} ได้พูดถึงพุดนำหรือผู้ปกครองไว้ว่า เราควรที่จะเข้าใจที่เดียวครอบคลุมไปได้เลยว่า บุคคลกลุ่มหนึ่งหรือคณะหนึ่ง หรือคนคนหนึ่ง ก็สุดแท้ ที่รับหน้าที่ควบคุมปกครองให้สิ่งต่าง ๆ เป็นไปตามวัตถุประสงค์ เพราะเราต้องถวายอำนาจ มอบอำนาจให้แก่บุคคล หรือคณะบุคคลสำหรับทำหน้าที่ปกครอง ซึ่งหลักการอย่างนี้มีมานานแล้วตั้งแต่ดึกดำบรรพ์ก่อนพุทธกาล ถ้าอ่านในพระไตรปิฎก เราจะพบเรื่องอย่างนี้ คือรู้จักมอบอำนาจให้แก่บุคคลหนึ่งที่มีร่างกายแข็งแรงมีสติปัญญาเฉียบแหลม มีอะไรดีต่าง ๆ เป็นหัวหน้าแล้วก็เชื่อฟังคนนั้น มีเป็นครั้งแรกในโลก; เขาเรียกว่า พระยาสมมตราช ไม่รู้ก็พันก็หมื่นปีมาแล้ว มีคนอย่างนั้น

๔) แสง จันทร์งาม^{๔๒} ความเชื่อพิสดารของคน เนื้อความโดยย่อกล่าวถึงปรากฏการณ์ทางศาสนาของศาสนิกชนที่แน่นหนักไปในด้านศรัทธาความเชื่อ โดยเฉพาะเรื่องแปลก ๆ ที่เกี่ยวกับความเชื่อและการปฏิบัติทางศาสนาของคนในโลก จุดสำคัญคือผู้เขียนต้องการสื่อให้ผู้อ่านได้เข้าใจเกี่ยวกับการใช้ศรัทธากับปัญญาในการนับถือศาสนาเช่นข้อความตอนหนึ่งว่า ทั้งศรัทธาและปัญญาเป็นธรรมชาติของมนุษย์ไม่ควรยึดฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอย่างเดียว ถ้าถือศรัทธาอย่างเดียว ก็เป็นคนงมงาย แต่ถ้า

^{๔๐} พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), **พุทธศาสนากับการศึกษาไทยในอดีต**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓).

^{๔๑} พุทธทาสภิกขุ, **ไฉนนำพุทธศาสนามาให้เรา**, (สมุทรปราการ : โรงพิมพ์ บี.พี. (ลำโรง) การพิมพ์, ๒๕๓๓).

^{๔๒} แสง จันทร์งาม, **ความเชื่อพิสดารของคน**, พิมพ์ครั้งที่ ๓ (เชียงใหม่ : โรงพิมพ์ดาว, ๒๕๓๓).

ถือปัญญาอย่างเดียว ก็เป็นคนดีรู้ชอบคุณหมั่นคนอื่น ทางที่ถูกต้องใช้ทั้งศรัทธาและปัญญาให้สมดุลกัน เพราะฉะนั้นในพุทธศาสนา ทุกแห่งที่ท่านสอนศรัทธา ท่านจะสอนปัญญากำกับไว้เสมอ

๕) **คณัฏ ไซโยธา**^{๔๓} ได้เขียนหนังสือมีเนื้อหาที่กล่าวถึงความเชื่อที่พัฒนามาอย่างเป็นระบบลัทธิ ศาสนา และระบบความเชื่อกับประเพณีนิยมในท้องถิ่น โดยเริ่มจากความเชื่อพื้นฐานความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ ความเชื่อในธรรมชาติ ในคติผีสาวเทวดา ในวิญญาณบรรพบุรุษ ในเทพเจ้า ในพระเจ้า ในปัญญาของมนุษย์ และความเชื่อในศาสนา จนกระทั่งความเชื่อกับประเพณีนิยมในท้องถิ่น

๖) **มนัส ภาคภูมิ**^{๔๔} บรรยายพิเศษ เรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง”, ณ วัดศรีโสดา จังหวัดเชียงใหม่ สรุปว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริก ควรเชิญชวนให้ชาวเขาปฏิบัติธรรมในวันพระ พระธรรมจาริกต้องมีแผนปฏิบัติงานแต่ละเดือนว่า จะทำอะไร ที่ไหน อย่างไร พระธรรมจาริกต้องประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ เช่น โรงเรียนในพื้นที่ ในการจัดทำคู่มือปฏิบัติงาน ควรมีเรื่องเกี่ยวกับวิธีการเผยแผ่ของพระธรรมจาริกที่ประสบผลสำเร็จ

ควรเป็นตัวอย่างในการทำสมาธิ กัมมัฏฐาน และชักจูงให้ชาวเขาปฏิบัติตาม

๒.๗.๒ งานวิจัยและวิทยานิพนธ์

๑) **พิสิฐ โคตรสุโพธิ์**^{๔๕} และพระมหานันทพันธ์ (ปกสุสโร) รายงานการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนาธรรม:กรณีการศึกษาวัดศรีโสดา จังหวัดเชียงใหม่” สรุปผลด้านปัญหาวิธีแก้ไขปัญหาและข้อเสนอแนะบางประการเกี่ยวกับการเผยแผ่ศาสนาธรรม ดังนี้

ก. ปัญหาการเผยแผ่ พบว่า

(๑) ขาดบุคลากรที่มีอุดมการณ์ ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัย

(๒) ขาดการวางแผนที่ดี ระยะเวลาที่เหมาะสม

^{๔๓}คณัฏ ไซโยธา, ลัทธิ ศาสนา และระบบความเชื่อ กับประเพณีนิยมในท้องถิ่น. (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๘).

^{๔๔}มนัส ภาคภูมิ, บรรยายพิเศษ เรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง”, ณ วัดศรีโสดา จังหวัดเชียงใหม่.

^{๔๕}พิสิฐ โคตรสุโพธิ์และพระมหานันทพันธ์ (ปกสุสโร), รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรม :กรณีศึกษาวัดศรีโสดา จังหวัดเชียงใหม่, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๕๖).

- (๓) ขาดผู้มีความชำนาญ และความต่อเนื่องในการเผยแพร่
- (๔) งบประมาณไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติงาน
- (๕) ขาดหลักสูตรการอบรม ในท้องที่ที่มีพระธรรมจาริกปฏิบัติงานอยู่ และสถานที่ข้างเคียง
- (๖) ขาดสื่อต่างๆ ที่จะอำนวยความสะดวกในการเผยแพร่
- (๗) ขาดกลยุทธ์และกลวิธีในการเผยแผ่กับชนต่างวัฒนธรรม
- (๘) ชุมชนชาวเขา ยึดติดตัวบุคคล คือพระธรรมจาริก เมื่อมีการโยกย้ายก็เกิดปัญหากับพระธรรมจาริกใหม่ที่ไม่ไปทดแทนเพราะการปรับตัวเข้าหากัน
- (๙) ขาดความรู้และชำนาญในภาษาของชาวเขาเผ่าที่จะไปจัดตั้งหรือปฏิบัติงานในอาศรม
- (๑๐) ยังไม่สามารถสร้างศาสนทายาทที่เป็นชาวเขา ออกไปปฏิบัติงานในอาศรมท้องถิ่นของตนได้อย่างถาวร

ข. วิธีการแก้ไขปัญหาด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม ได้ข้อสรุปจากการประชุมกลุ่มย่อยดังนี้

- (๑) ควรเน้นให้มุ่งมั่นต่ออุดมการณ์และการเคร่งครัดต่อพระธรรมวินัย
- (๒) จัดหาบุคลากรด้านการเผยแผ่ให้เพียงพอต่อพื้นที่ที่อยู่ในข่ายการขยายงาน
- (๓) มีการพัฒนาบุคลากร คือ พระธรรมจาริกในท้องที่ให้มีความรู้ทันสมัย สามารถพัฒนาเทคนิคการเผยแผ่ที่น่าสนใจ
- (๔) ควรมีสื่อหลากหลายเพื่อเผยแผ่อบรมสามารถประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม
- (๕) ควรมีระบบการอบรมสัมมนา สร้างความเข้าใจและเกิดอุดมการณ์ร่วมกันเป็นระยะๆ
- (๖) ควรให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ชี้แจงนโยบายให้ชัดเจน และโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้
- (๗) ควรฝึกชาวเขาให้เป็นยุวพุทธกลับไปปฏิบัติงานในพื้นที่บ้านเกิดหรือสร้างพระธรรมจาริกฐานะศาสนทายาทในท้องถิ่นขึ้น
- (๘) ควรสร้างแกนนำชาวพุทธขึ้นในแต่ละอาศรมให้ได้อาศรมละ 1 กลุ่มแกนนำ
- (๙) ควรประเมินผลงาน เพื่อการติดตามพัฒนาของโครงการพระธรรมจาริกอย่างต่อเนื่อง

๒) ประเสริฐ ชัยพิภุต^{๔๖} ได้ศึกษาเรื่อง “วิจัยและส่งเสริมวัดเพื่อการพัฒนาการศึกษาและเผยแผ่ ศาสนธรรม : กรณีศึกษาวัดศรีโตศา อำเภอเมืองฯ จังหวัดเชียงใหม่” มีข้อเสนอแนะด้านการเผยแผ่ ศาสนธรรม สรุปได้ว่า มีข้อเสนอแนะด้านการประพฤติดิปฏิบัติตัวของพระสงฆ์หรือพระธรรมจาริกให้มีจริยวัตรอันงดงาม ปฏิบัติตนตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด ต้องสร้างความเลื่อมใสศรัทธาของชาวบ้านให้เกิดขึ้น เป็นผู้ที่มิจิตวิญญานที่เสียสละ อุดม เป็นที่พึ่งทางจิตใจและปัญญาให้กับชาวบ้านได้ ส่วนข้อเสนอแนะเกี่ยวกับโครงการ พระธรรมจาริก คือการแก้ไขปรับปรุงด้านการบริหารและจัดการให้เอื้ออำนวยหรือสนับสนุนงานพระธรรมจาริกให้ดีขึ้นกว่าเดิม ซึ่งจะเป็นพลังเกื้อหนุนที่สำคัญในการปฏิบัติงานของพระธรรมจาริก

อย่างไรก็ตาม ไม่มีข้อค้นพบและข้อเสนอแนะเรื่องวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่จะเป็นต้นแบบหรือตัวอย่างสำหรับพระธรรมจาริก ได้นำไปประยุกต์ใช้ในอาศรมและหมู่บ้านที่ตนรับผิดชอบ การทำวิจัยเชิงปฏิบัติการเรื่องนี้ จึงคาดหวังว่า จะเป็นองค์ความรู้ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เกิดจากการทดลองปฏิบัติจริงในหมู่บ้านชาวเขา สามารถนำไปประยุกต์ขยายผลต่อไปได้ ซึ่งผู้บริหารงานโครงการพระธรรมจาริกส่วนภูมิภาค วัดศรีโตศา ได้ให้ความเห็นชอบและให้การสนับสนุนของมนุษย์ และความเชื่อในศาสนา จนกระทั่งความเชื่อกับประเพณีนิยมในท้องถิ่น

๓) บัณฑิต บุญศรี^{๔๗} ได้ศึกษาเรื่อง “พระธรรมจาริกกับการสร้างจิตสำนึกความเป็นไทยของชาวเขา” สรุปได้ความว่า ถ้าหากผู้บริหารในโครงการพระธรรมจาริกในส่วนภูมิภาคมีความเพียบพร้อมด้วยคุณธรรมการเสียสละเป็นแบบอย่าง พระธรรมจาริกก็จะเป็นบุคลากรที่ดีมีคุณธรรม คิดดี คิดชอบ เป็นผู้เสียสละอย่างแท้จริงต่อไปในอนาคต ผู้บริหารเปรียบเสมือนเบ้าหลอม กล่อมเกลา ทั้งกาย วาจาและใจให้เป็นผู้ประพฤติดิปฏิบัติชอบ พระธรรมจาริกก็จะถือเอาเป็นแบบอย่างที่ถูกต้องและดีงาม จึงมีคำเปรียบเปรยเตือนสติผู้บริหารอยู่ว่า “ไม้อ่อนดัดง่าย ไม้แก่ดัดยาก” หรืออีกบทหนึ่งว่า “แม่ปูสอนลูกปู” อย่างไรก็ตาม นั่น เป็นต้น ผู้บริหารจึงควรมีความรู้กว้างขวาง และพยายามค้นคว้าหาความรู้และแก้ไขข้อบกพร่องอยู่อย่างสม่ำเสมอ

โครงการพระธรรมจาริกส่วนภูมิภาค ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักที่เกี่ยวข้องโดยตรงของพระธรรมจาริก จะต้องตระหนักและเล็งเห็นความสำคัญและประโยชน์ในการฝึกฝนอบรมให้

^{๔๖} ประเสริฐ ชัยพิภุต, วิจัยและส่งเสริมวัดเพื่อการพัฒนาการศึกษาและเผยแผ่ศาสนาธรรม : กรณีศึกษา วัดศรีโตศา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, รายงานการวิจัย ๒๕๔๓, (อัครา).

^{๔๗} บัณฑิต บุญศรี, “พระธรรมจาริกกับการสร้างจิตสำนึกความเป็นไทยของชาวเขา”, วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕).

พระธรรมจาริกมีศักยภาพ มีความรู้ มีความสามารถให้เป็นนักเผยแผ่ที่ดี มีคุณธรรมและประพฤติปฏิบัติในศีลาจารวัตรอันดีงามตลอดไป

๔) **ประจวบ ประเสริฐสังข์**^{๔๔} ได้ศึกษาเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของพระธรรมจาริก: ศึกษาเฉพาะกรณีพระธรรมจาริกที่ปฏิบัติงานในจังหวัดเชียงใหม่” สรุปได้ว่า

ก. ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานของพระธรรมจาริก

(๑) ปัญหาและอุปสรรคที่เกี่ยวกับตัวพระธรรมจาริกเอง ได้แก่ พระธรรมจาริกมีปัญหาในเรื่องการเดินทางเข้าสู่พื้นที่ซึ่งทุรกันดารและห่างไกลไม่มียานพาหนะ ปัญหาเรื่องที่พักอาศัยไม่เพียงพอ ขาดวัสดุอุปกรณ์เครื่องใช้ต่างๆ และปัญหาเรื่องอาหารไม่เพียงพอ

(๒) ปัญหาเกี่ยวกับการบริหารงาน ได้แก่ การได้รับการสนับสนุนน้อย คือการจัดสรรงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ที่ไม่เพียงพอ ความล่าช้าในการติดต่อสื่อสาร รวมทั้งการนิเทศงานที่น้อย

(๓) ปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติงาน ได้แก่ การติดขัดในเรื่องการสื่อสารกับชาวเขา เนื่องจากพระธรรมจาริกไม่สามารถพูดภาษาของชาวเขาได้ ความขัดแย้งทางแนวคิดระหว่างพระธรรมจาริกด้วยกัน และความขัดแย้งในทางค่านิยมของชาวเขาบางส่วนที่ไม่เอื้อต่อการปฏิบัติงานของพระธรรมจาริก

ข. ข้อเสนอแนะ

(๑) ผู้บริหารโครงการ ควรพิจารณาถึงวิธีการที่จะพัฒนาการปฏิบัติงานของพระธรรมจาริกด้านการฝึกอบรม การสนับสนุน ความพึงพอใจ และควรให้มีการตรวจเยี่ยมมากขึ้นกว่าเดิม

(๒) พระธรรมจาริกผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ควรปรับตัวให้เข้ากับวิถีชีวิตของชาวบ้านให้ได้ แต่ไม่ควรละทิ้งพระธรรมวินัย ควรจะอยู่อาศรมให้ญาติโยมได้ทำบุญ รวมทั้งการกระจายเสียงของหอกระจายข่าวควรเปิดเสียงให้พอดี

๕) **ธีรวัธ บำเพ็ญบุญบารมี**^{๔๕} ได้ศึกษาวิจัย “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริก:” สรุปได้ดังนี้ แนวคิด สอนโดยการปฏิบัติให้ดูเป็นตัวอย่าง ทำอย่างพูด พูดอย่างที่ทำจึงก่อให้เกิดศรัทธาเลื่อมใส ท่านมีเมตตาอย่างยิ่งต่อลูกศิษย์ ญาติโยมการอบรมสั่งสอนลูกศิษย์ทั้งบรรพชิตและ

^{๔๔}ประจวบ ประเสริฐสังข์, ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของพระธรรมจาริก : “ศึกษาเฉพาะกรณีพระธรรมจาริกที่ปฏิบัติงานในจังหวัดเชียงใหม่”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕).

^{๔๕}ธีรวัธ บำเพ็ญบุญบารมี, ศึกษาวิจัยการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริก. มหามกุฏราชวิทยาลัย. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มูลนิธิเบญจนิภา, ๒๕๕๐).

ชมราวาส ท่านทุ่มเทความวิริยะอุตสาหะ อุทิศเวลาในการฝึกและขัดเกลาลูกศิษย์ จนกล่าวได้ว่างานสร้างคนเป็นงานอันดับหนึ่งของท่านนอกจากแนะนำสั่งสอนแล้ว ยังสอดส่องดูแลภิกษุสามเณรเกรงว่าจะถูกกระแสโลกดึงดูไป ท่านห่วงและห่วงลูกศิษย์ยิ่งนัก ถ้าทราบว่าพระเถรรูปใดจะลาสิกขา ท่านจะหาอุบายช่วยเหลือและป้องกันทุกวิถีทางจนสุดความสามารถท่านมีอนุสาสน์ที่ปาฏิหาริย์ คือ คำสอนที่เป็นจริง สอนให้เห็นจริงและนำไปปฏิบัติได้ผลสมจริงเป็นที่น่าอัศจรรย์

๖) พระฐานี ฐิตวิริโย (จองเจน)^{๕๐} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาจิตความสามารถของพระสงฆ์เพื่อหนุนแก้ไขปัญหาคความยากจน สรุปความว่า พระสงฆ์นักพัฒนาในจังหวัดเชียงใหม่ มีแนวคิดการพัฒนาตามแนวทางในพระไตรปิฎก ซึ่งเป็นแนวทางที่ให้พระสงฆ์นักพัฒนาควรเป็นผู้อนุเคราะห์ ช่วยเหลือแนะนำพร่ำสอนแก่หมู่ชนทั้งหลายด้วยเมตตาธรรม ด้วยเห็นว่าวิถีชีวิตของพระสงฆ์กับชาวบ้านต้องเกื้อกูลกัน

๗) คณินันต์ และสุบรรณ จันทบุตร^{๕๑} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณี วัดหนองป่าพง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี” ได้กล่าวว่า “สาระสำคัญของหลักสูตรการบริหารและการจัดการวัด” ซึ่งกรมการศาสนาและสำนักงานสถาบันราชภัฏ ได้สรุปแนววิธีเผยแผ่พระพุทธศาสนาไว้ดังนี้ ควรมีการคัดสรรอบรมบุคคล ผู้จะมาบวช ต้องมีการศึกษาอบรมปฏิบัติธรรมในระหว่างบวชและหลังบวช เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างแท้จริง วัดแต่ใดก็ตามต้องให้พระสงฆ์ที่ศึกษาธรรมดีแล้วให้ได้มีโอกาสเผยแผ่ธรรมแก่ประชาชน เพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชน และความมั่นคงของพระพุทธศาสนา โดยให้ศาสนาพุทธเป็นที่พึ่งทางใจ และความเชื่ออย่างมีเหตุผล ไม่เชื่อโชคลาง ของขลัง วัดมุงมรดและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ แล้วหวังจะบันดาลความโชคความร่ำรวย ให้แก่ตน ประชาชนต้องพึ่งพาตนเองได้ พระควรยึดหลักการเผยแผ่ธรรมด้วยหลัก ๖ ประการ เช่น ห้ามปรามการทำความชั่วทั้งมวล ส่งเสริมให้กระทำความดีทั้งมวล และทำจิตใจบริสุทธิ์ เป็นต้น

^{๕๐}พระฐานี ฐิตวิริโย (จองเจน), การพัฒนาจิตความสามารถของพระสงฆ์เพื่อหนุนเสริมการแก้ไขปัญหาคความยากจน, วิทยานิพนธ์บริหารศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยแม่โจ้, ๒๕๕๒).

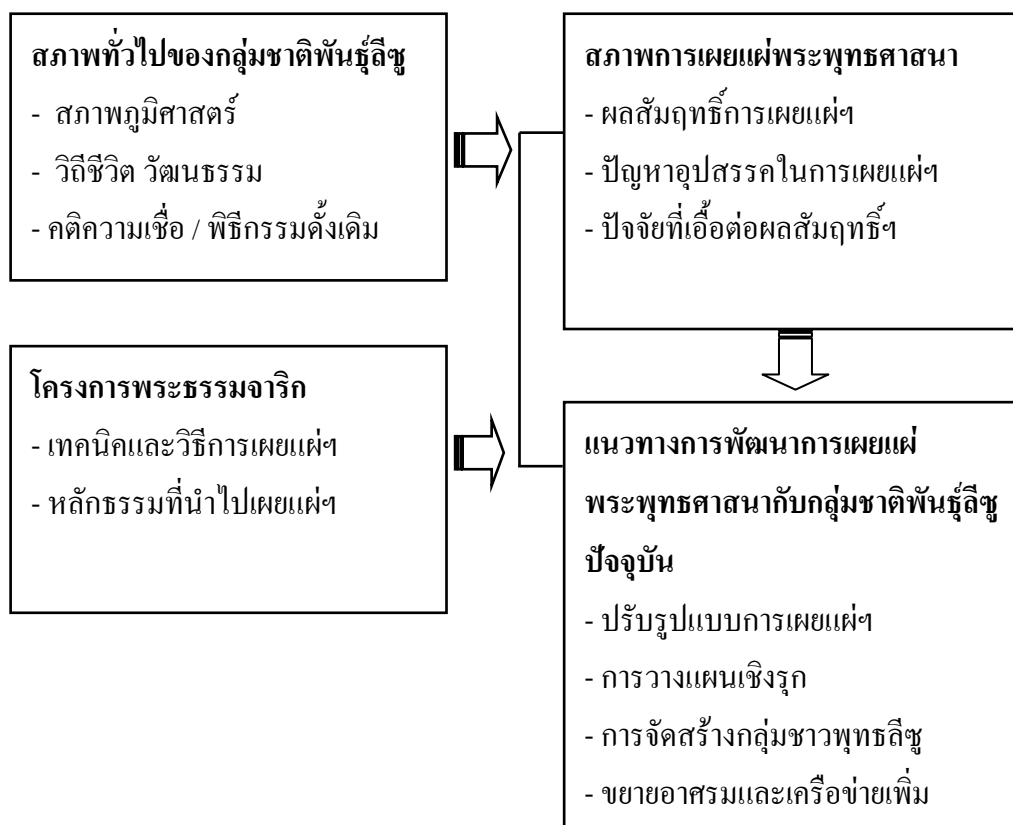
^{๕๑}คณินันต์และสุบรรณ จันทบุตร, “ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด” ศึกษาเฉพาะกรณีวัดหนองป่าพง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี”, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทพริกหวาน กราฟิก จำกัด, ๒๕๕๕).

๘) มาลียา วงศ์รัตนมัจฉา^{๕๒} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การยอมรับบทบาททางการเมืองของผู้นำสตรีlixoในหมู่บ้านlixoแม่แตะ ตำบลเมืองแหง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่” ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนชนชาติพันธุ์lixoยังไม่ให้การยอมรับบทบาททางการเมืองของผู้นำสตรีlixoทำผู้นำที่เป็นชาย ถึงแม้ว่าผู้นำสตรีlixoจะมีบทบาททางการเมือง โดยช่วงที่เลือกตั้งทางการเมือง ผู้นำสตรีlixoยังให้ความรู้ในการใช้สิทธิเลือกตั้งและแนะนำตัวผู้สมัคร อีกทั้งมีบทบาทในการทำประชาพิจารณ์และจัดทำโครงการพัฒนาภายในหมู่บ้านร่วมกับองค์กรท้องถิ่นก็ตาม อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี ส่วนใหญ่บทบาทในการสนองตอบต่อความต้องการของสังคมของผู้นำสตรีlixo มักเป็นไปในด้านบริการ เช่น การบริการสาธารณสุขขั้นพื้นฐาน การแปลภาษาไทยให้แก่ชาวบ้าน เป็นต้น

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยทั้งหมดที่นำเสนอ พบว่า ในการศึกษาเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวเขาของพระธรรมจาริก ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาแนวคิดกว้างๆ ทั่วไปทุกกลุ่มชาวเขา แต่ไม่ได้สะท้อนว่า ในแต่ละกลุ่มที่พระธรรมจาริกไปเผยแผ่เกิดปัญหาและอุปสรรคใด และหาหนทางแก้ไขอย่างไร แม้กระทั่งงานวิจัยที่เกี่ยวกับพระธรรมจาริกของวัดศรีโสดา ก็ยังไม่มีมีการประเมินโครงการว่า เกิดผลสำเร็จ และมีทิศทางการเผยแผ่โดยคัดเลือกประเด็นปัญหา และหาแนวทางแก้ไขให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละชนเผ่าแต่ละการใด งานของผู้วิจัยจึงเป็นการศึกษาเชิงลึก วิเคราะห์เจาะลึกถึง คติชีวิตค่านิยม วัฒนธรรม รวมทั้งวิถีชีวิตของชาวlixo ให้เห็นปัญหาอย่างชัดเจน และเป็นการวิจัย เข้าถึงภาคสนาม ตรวจสอบข้อมูลจริง อันจะทำให้ได้หยั่งรู้ปัญหาอย่างประจักษ์และหาแนวทางการแก้ไขปัญหาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เหมาะสมแก่ชาวlixo จึงเป็นงานวิจัยเพื่อพัฒนาอันจะเป็นประโยชน์ต่อสังคมและพระพุทธศาสนาสืบไป ซึ่งมีกรอบในการศึกษาวิจัย ดังต่อไปนี้

^{๕๒} มาลียา วงศ์รัตนมัจฉา, “การยอมรับบทบาททางการเมืองของผู้นำสตรีlixoในหมู่บ้านlixoบ้านแม่แตะ ตำบลเมืองแหง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่” วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๗).

กรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย

บทที่ ๓

วิธีการดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยเรื่องนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ(Qualitative Research) ซึ่งเป็นการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและความเชื่อทางลัทธิศาสนา สภาพบริบททั่วไปของกลุ่มชาติพันธุ์ลื้อ ที่พระธรรมจาริกเข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในโครงการพระธรรมจาริก นับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๘ เป็นต้นมา และเสริม เติม เต็ม การวิจัยภาคสนาม ด้วยการลงพื้นที่จริง โดยรวบรวมความคิดเห็นของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยตรง ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริก โดยเฉพาะในกลุ่มชาติพันธุ์ลื้อ ในประเทศไทย ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการวิจัยดังต่อไปนี้

- ๓.๑ การกำหนดประชากรและกลุ่มเป้าหมาย
- ๓.๒ การสร้างเครื่องมือ
- ๓.๓ การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ การกำหนดประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

๓.๑.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๑) ประชากร

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ มีจำนวนทั้งสิ้น ๘๒๐ รูป/คน ประกอบด้วยกลุ่มต่างๆ ดังนี้

- (๑) กลุ่มชาติพันธุ์ลื้อที่บ้านเลาหวู หมู่ ๑๑ ตำบลเมืองแหง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ อาศรมแห่งแรกที่พระธรรมจาริกเคยตั้งมาแต่เริ่มต้น มีประชากรจำนวน ๓๐๐ คน
- (๒) กลุ่มชาติพันธุ์ลื้อที่บ้านศรีคงเย็น (บ้านปางไม้แดง) หมู่ ๕ ตำบลบ้านช้าง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่อาศรมแห่งที่ ๒ ที่พระธรรมจาริกยังตั้งอยู่ มีประชากรจำนวน ๕๐๐ คน
- (๓) เจ้าหน้าที่จากกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (ประชาสงเคราะห์ชาวเขาเดิม) ประชากรจำนวน ๒๐ คน

(๔) พระธรรมจาริกที่เข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชาติพันธุ์ลื้อทั้งในอดีตและปัจจุบันอีกทั้งฝ่ายอำนวยการที่เกี่ยวข้องจำนวน ๑๐๐ รูป/คน

รวมทั้งสิ้น ๘๒๐ รูป/คน

๒) กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายมีจำนวน ๖๓ รูป/คน ใช้การสุ่มแบบไม่อาศัยความน่าจะเป็น (Non-probability Sampling) ด้วยวิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) โดยกำหนดคุณสมบัติเป็นพิเศษ คือ

(๑) เป็นชนชาติพันธุ์ลื้อ ที่พระธรรมจาริกคัดเลือกไปทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้วยการตั้งอาศรมพระธรรมจาริก หรือ

(๒) เป็นชนชาติพันธุ์ลื้อ ที่เคยบรรพชา อุปสมบท ในโครงการพระธรรมจาริก หรือ

(๓) เป็นชนชาติพันธุ์ลื้อ ที่ไม่เคยบรรพชาอุปสมบท แต่เข้ามาับการศึกษาเล่าเรียน และอาศัยอยู่ที่วัดศรีโสดา จังหวัดเชียงใหม่ หรือ

(๔) เป็นพระธรรมจาริก ผู้ปฏิบัติงานด้านการเผยแผ่ในโครงการพระธรรมจาริก หรือ เป็นพระธรรมจาริกที่ปฏิบัติงานในอาศรมของกลุ่มชาติพันธุ์ลื้อ หรือ

(๕) เป็นเจ้าหน้าที่กรมประชาสัมพันธ์ชาวเขาเดิม ปัจจุบัน กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ที่ทำงานเกี่ยวกับชาติพันธุ์

ซึ่งผู้วิจัยได้จำแนกแต่ละกลุ่มออกเป็นสัดส่วนและจำนวน ที่เหมาะสม ดังนี้ คือ

(๑) กลุ่มชาติพันธุ์ลื้อ ที่บ้านเลาสูง หมู่ ๑๑ ตำบลเมืองแหง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ โดยการเลือกด้วยคุณสมบัติ คือ กลุ่มที่ผ่านการบวช/การเรียนจากวัดศรีโสดา จำนวน ๒๐ คน

(๒) กลุ่มชาติพันธุ์ลื้อที่บ้านศรีดงเย็น (ปางไม้แดง) หมู่ ๕ ตำบลบ้านช้าง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ โดยการเลือกด้วยคุณสมบัติ คือ กลุ่มที่เคยได้เรียนจากวัดศรีโสดา จำนวน ๒๐ รูป/คน

(๓) พระธรรมจาริกที่เข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในหมู่ชนชาติพันธุ์ชาวลื้อทั้งในอดีตและปัจจุบัน จำนวน ๒๐ รูป /คน

(๔) เจ้าหน้าที่จากกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (กรมประชาสัมพันธ์ชาวเขาเดิม) จำนวน ๓ คน

รวมทั้งหมดจำนวน ๖๓ รูป/คน

๓.๒ การสร้างเครื่องมือ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้สร้างเครื่องมือการวิจัย เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก(In-dept Interview) เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

ในการสร้างเครื่องมือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกครั้งนี้ ผู้วิจัย ได้ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ลื้อ ประกอบด้วยวิถีชีวิต ขนบ ธรรมเนียม ค่านิยม และประเพณี ข้อมูลการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกวัดศรีโสดา จังหวัดเชียงใหม่ หลักพุทธธรรมธรรมที่นำไปเผยแพร่ สถิติและรายงานผลการปฏิบัติงานของโครงการพระธรรมจาริก ทุกปี รวมทั้งเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วสร้างแบบสัมภาษณ์ให้เป็นไปและสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัยเป็นหลัก ตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา ได้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบ่งเป็น ๒ ส่วน ๕ ตอน คือ

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ มีจำนวน ๖ ข้อ

ส่วนที่ ๒ เป็นกรอบในการสัมภาษณ์ ประเด็นหลักทั้งหมด ๔ ประเด็นแบ่งเป็น ๔ ตอน รวมทั้งหมด ๒๑ ข้อคำถาม ดังนี้

ตอนที่ ๑ ความเชื่อดั้งเดิม และพระพุทธศาสนา มีจำนวน ๘ ข้อ

ตอนที่ ๒ ผลสัมฤทธิ์ของการเผยแพร่ศาสนาของพระธรรมจาริกมีจำนวน ๕ ข้อ

ตอนที่ ๓ ชาวลื้อกับการศึกษาพระพุทธศาสนา มีจำนวน ๕ ข้อ

ตอนที่ ๔ ข้อเสนอแนะเพื่อหาแนวทางแก้ไขที่เหมาะสมเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ลื้อ มีจำนวน ๓ ข้อ

๓.๓ การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ ไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบความถูกต้องตามเนื้อหา (Content Validity) หลังจากนั้นนำมาแก้ไขตามที่อาจารย์ที่ปรึกษาพิจารณาคัดเลือก และนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญ/ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๓ ท่าน ตรวจสอบค่าความตรงเชิงเนื้อหา ด้วยค่า IOC (Index of item objective congruence)

$$\text{ใช้สูตร} \quad IOC = \frac{\Sigma R}{N}$$

IOC คือ ดัชนีความสอดคล้อง

R คือ คะแนนการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญ

ΣR คือ ผลรวมของคะแนนการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญ

N คือ จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

$$\text{แทนค่าในสูตร ดังนี้ } \frac{๒๕}{๓} = ๘.๖๖, \text{ และ } \frac{๕.๖๖}{๑๐} = .๕๖$$

ดังตาราง ต่อไปนี้

ตาราง ๒ แสดงค่าความตรงเชิงเนื้อหาในแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เชิงลึกของผู้เชี่ยวชาญ

รายการ	ผลการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญ				IOC	สรุปผล
	คนที่ ๑	คนที่ ๒	คนที่ ๓	รวม		
๑. คำถามสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย	+๑	+๑	+๑	๓	๑	ใช้ได้
๒. การเลือกประชากรเหมาะสมกับงานวิจัย	+๑	+๑	+๑	๓	๑	ใช้ได้
๓. การเลือกเครื่องมือเหมาะสมเนื้อหาของการวิจัย	+๑	+๑	+๑	๓	๑	ใช้ได้
๔. คำถามครอบคลุมกับขอบเขตเนื้อหาการวิจัย	+๑	+๑	+๑	๓	๑	ใช้ได้
๕. ลักษณะรูปแบบของแบบสอบถามถูกต้องและเหมาะสม	+๑	+๑	+๑	๓	๑	ใช้ได้
๖. จำนวนคำถามในแต่ละตอนเหมาะสมกับเนื้อหาของการวิจัย	+๑	๐	+๑	๒	.๖๖	ใช้ได้
๗. ภาษาที่ใช้ในแบบสอบถามชัดเจนและเข้าใจง่าย	+๑	+๑	+๑	๓	๑	ใช้ได้
๘. ภาษาที่ใช้ในแบบสอบถามถูกต้องและเหมาะสม	+๑	+๑	+๑	๓	๑	ใช้ได้
๙. ตัวอักษรในแบบสอบถามชัดเจนและเหมาะสม	+๑	+๑	+๑	๓	๑	ใช้ได้
๑๐. การเรียงลำดับคำถามสอดคล้องกับเนื้อหาของการวิจัย	+๑	+๑	+๑	๓	๑	ใช้ได้
รวมผลการพิจารณา	๑๐	๕	๑๐	๒๕	.๕๖	ใช้ได้

จากตาราง ๒ การหาค่า IOC รายข้อได้ค่าความตรงเชิงเนื้อหา มากกว่า .๖๖ ในภาพรวมทุกข้อได้ค่า IOC ที่ .๕๖ จาก คะแนน แสดงว่าแบบสอบถามมีค่าความเที่ยงตรงสูงมาก (ค่าเฉลี่ยมากกว่า .๖๖) หลังจากนั้นก็นำแบบสอบถามไปใช้ในการเก็บข้อมูลเพื่อการทำวิจัยต่อไป

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาของการวิจัย สัมภาษณ์ ประชากร และกลุ่มเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ จัดการประชุมสัมมนากลุ่ม ชี้แจงประเด็นที่จะสัมภาษณ์ สร้างความเข้าใจ และให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ เลา และเขียนบันทึกความเห็นตามรายการข้อสัมภาษณ์ ด้วยตนเอง (หากเขียนได้) ทุกกลุ่ม ในส่วนที่เป็นพระธรรมจาริก ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานนั้น ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์รายบุคคล บันทึกคำสัมภาษณ์และมาเรียบเรียงเนื้อหาคำสัมภาษณ์อย่างละเอียด หากมีส่วนใดยังไม่ได้ครบ หรือไม่ชัดเจน ได้ลงมือติดตามข้อสัมภาษณ์เพิ่มในรายละเอียด ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลอย่างสมบูรณ์ที่สุด ผู้วิจัยได้ดำเนินการข้อมูลเก็บโดยใช้เวลาทั้งหมด ประมาณ ๓ เดือน จึงครบถ้วนสมบูรณ์ ซึ่งมีขั้นตอนการเก็บข้อมูล โดยละเอียดดังนี้

๓.๔.๑ รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร

๑) ศึกษาข้อมูลจาก ทะเบียนประวัติ และการศึกษาพระปริยัติธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ลีซูที่วัดศรีโสดา จังหวัดเชียงใหม่ และตำราวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ลีซู

๒) สํารวจจำนวนประชากร กลุ่มชาติพันธุ์ลีซูบ้านเลา หมู่ ๑๑ ตำบลเมืองแหง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ กลุ่มชาติพันธุ์ลีซูบ้านศรีดงเย็น(ปางไม้แดง) หมู่ ๕ ตำบลบ้านช้าง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ พระธรรมจาริกชาวเขาที่ได้ปฏิบัติการเผยแผ่พระพุทธศาสนา กับชนชาติพันธุ์ลีซู และเจ้าหน้าที่พัฒนาการสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (ประชาสงเคราะห์) แล้วเลือกกลุ่มเป้าหมาย ด้วยวิธีเจาะจงจากกลุ่มชาติพันธุ์ลีซูบ้านเลา ๒๐ คน กลุ่มชาติพันธุ์ลีซูบ้านศรีดงเย็น ๒๐ คน พระธรรมจาริก จำนวน ๒๐ รูป/คน และเจ้าหน้าที่พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จำนวน ๓ คน

๓) อธิบายแบบสอบถามแต่ละตอนให้ประชากรกลุ่มเป้าหมาย เพื่อสร้างความเข้าใจในข้อคำถามวิธีตอบในทิศทางเดียวกันและที่ถูกต้อง

๔) แจกแบบสอบถามให้ประชากรกลุ่มเป้าหมาย ตอบแบบสอบถาม (เครื่องมือที่สร้าง) ทั้งพระธรรมจาริกชาวเขาที่เข้าไปเผยแผ่ในหมู่บ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ลีซูและชาวลีซูผู้เคยบวชจากบ้านเลาและบริเวณใกล้เคียงที่พระธรรมจาริกเคยเข้าตั้งอาศรม จำนวน ๒๐ คน กลุ่มชาติพันธุ์ลีซูที่บ้านศรีดงเย็น (ปางไม้แดงหรือด้นลุง) ที่พระธรรมจาริกชาวเขายังตั้งอยู่ จำนวน ๒๐ รูป/คน พระธรรมจาริกที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ลีซู จำนวน ๒๐ รูป/คน เจ้าหน้าที่กรมพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์อีกจำนวน ๓ คน รวมทั้งหมด ๖๓ รูป/คน โดยใช้วิธีเจาะจงตัวอย่าง ให้กรอกข้อมูลตามที่สอบถามอย่างอิสระ

๕) เก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถามและสัมภาษณ์เชิงลึกประชากรกลุ่มตัวอย่างทั้ง ๖๓ รูป/คน เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ต่อไป

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์

เมื่อได้ข้อมูลมาแล้ว ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาศึกษาวิเคราะห์ ในส่วนของข้อมูลพื้นฐาน วิเคราะห์ด้วยสถิติค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentile) ในส่วนข้อคิดเห็นจากแบบสอบถามสัมภาษณ์เชิงลึก ของผู้ตอบแบบสอบถามและคำสัมภาษณ์ จะทำการสรุปจัดกลุ่มคำตอบ และทำการวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) วิจัยนี้ประกอบกับความคิดเห็นและประสบการณ์ของผู้วิจัย ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และตอบปัญหาที่ต้องการทราบ

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชาติพันธุ์ลีซูของพระธรรมจาริก” ในครั้งนี้ ได้รวบรวมข้อมูลจากเอกสารและจากการตอบแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept Interview) โดยใช้วิธีตัวอย่างแบบเจาะจง กลุ่มเป้าหมาย จำนวน ๖๓ รูป/คน โดยการกำหนดคุณสมบัติตามที่กล่าวไว้ในบทที่ ๓ การรวบรวมข้อมูลภาคสนามในพื้นที่จริง ด้วยแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ปรากฏว่าได้รับคืนและสามารถใช้ในการประมวลผลครบจำนวน ๖๓ ฉบับ คิดเป็น ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์ ผู้วิจัยได้นำข้อมูล มาวิเคราะห์ โดยใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content-Analysis) สำหรับสถิติที่ใช้วิเคราะห์ แบบสัมภาษณ์ ส่วนที่ ๑ เป็นสถิติแบบบรรยายประกอบด้วยค่าความถี่ และค่าร้อยละ และส่วนที่ ๒ ใช้สถิติค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน มีผลการวิจัยดังต่อไปนี้

๔.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ลักษณะทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ มีทั้งกลุ่มชาติพันธุ์ลีซูที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเลาญ และกลุ่มชาติพันธุ์ลีซู บ้านปางไม้แดง หรือ ศรีดงเย็น พระธรรมจาริกชาวเขา และเจ้าหน้าที่กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการของมนุษย์ ที่ทำงานหรือเคยทำงานเกี่ยวกับโครงการพระธรรมจาริก ซึ่งแสดงผลการวิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ แล้วเสนอในรูปตารางและบรรยายประกอบตามลำดับ ดังนี้

ตาราง ๓ แสดงความถี่และค่าร้อยละของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ จำแนกตามเพศ

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	๕๒	๘๐.๖๖
หญิง	๑๑	๑๗.๓๔
รวม	๖๓	๑๐๐.๐

จากตาราง ๓ พบว่า ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์เป็น เพศชาย มีจำนวน ๕๒ รูป/คน คิดเป็น ร้อยละ ๘๐.๖๖ รองลงมาเป็น เพศหญิง มีจำนวน ๑๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๓๔

ตาราง ๔ แสดงความถี่และค่าร้อยละของผู้ตอบสัมภาษณ์ จำแนกตามอายุ

ช่วงอายุ	จำนวน	ร้อยละ
อายุ ๕๑ ปีขึ้นไป	๕	๘.๕๓
๔๑ - ๕๐ ปี	๑๕	๒๓.๘๐
๓๑ - ๔๐ ปี	๒๒	๓๕.๕๒
๒๐ - ๓๐ ปี	๘	๑๒.๖๕
ต่ำกว่า ๒๐ ปี	๕	๘.๕๓
รวม	๖๓	๑๐๐.๐

จากตาราง ๔ พบว่า ช่วงอายุของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง อายุ ๓๑ - ๔๐ ปี มีจำนวน ๒๒ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๕๒ รองลงมาคือช่วงอายุ ๔๑ - ๕๐ ปี มีจำนวน ๑๕ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๘๐ และช่วงอายุ ๒๐ - ๓๐ ปี มีจำนวน ๘ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๖๕ ช่วงอายุ ๕๑ ปี มีจำนวน ๕ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๕๓ ตามลำดับ และอันดับสุดท้าย คือ ช่วงอายุต่ำกว่า ๒๐ ปี มีจำนวน ๕ รูป/คน คิดเป็นร้อยละตามลำดับ ๘.๕๓

ตาราง ๕ แสดงความถี่และค่าร้อยละของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ จำแนกตามระดับวุฒิการศึกษาสูงสุด

ระดับการศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
ประถมศึกษา	๑๕	๒๓.๘๐
มัธยมศึกษา	๒๐	๓๑.๗๖
ปริญญาตรี	๑๘	๒๘.๕๕
สูงกว่าปริญญาตรี	๕	๘.๕๓
อื่น ๆ (ปวช.หรือปวส.)	๕	๘.๕๓
รวม	๖๓	๑๐๐.๐

จากตาราง ๕ พบว่า ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ส่วนใหญ่จบการศึกษาใน ระดับประถมศึกษา มีจำนวน ๑๕ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๘๐ รองลงมาคือ ระดับมัธยมศึกษา มีจำนวน ๒๐ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๗๖ และปริญญาตรี มีจำนวน ๑๘ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๕๕ และสูงกว่าปริญญาตรี มีจำนวน ๕ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๕๓ และระดับ ปวช. หรือ ปวส. มีจำนวน ๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๕๓

ตาราง ๖ แสดงความถี่และค่าร้อยละของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ จำแนกตามอาชีพ

อาชีพ	จำนวน	ร้อยละ
พระภิกษุสามเณร	๒๕	๓๕.๖๗
พานิชยกรรม (ค้าขาย)	๑๕	๒๓.๘๐
รับจ้าง	๕	๘.๕๓
รับราชการ	๑๐	๑๖.๖๖
ธุรกิจส่วนตัว	๓	๔.๗๖
อื่น ๆ	๕	๘.๕๓
รวม	๖๓	๑๐๐.๐

จากตาราง ๖ พบว่า ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเป็นพระภิกษุสามเณร มีจำนวน ๒๕ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๖๗ รองลงมาคือ พานิชยกรรม (ค้าขาย มีจำนวน ๑๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๘๐ และรับราชการ มีจำนวน ๑๐ นาย คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๖๖ และรับจ้างทั่วไป มีจำนวน ๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๕๓ และอื่น ๆ มีจำนวน ๕ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๕๓ และอันดับสุดท้าย ธุรกิจส่วนตัว มีจำนวน ๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๔.๗๖

ตาราง ๗ แสดงความถี่และค่าร้อยละของผู้ตอบสัมภาษณ์ จำแนกตามสถานภาพ

สถานภาพ	จำนวน	ร้อยละ
พระธรรมจาริก	๒๐	๓๑.๐๐
ผู้เคยบวชเรียนที่วัดศรีโสดา	๒๐	๓๑.๐๐
ชาวบ้านชาติพันธุ์ลีซู	๒๐	๓๑.๐๐
เจ้าหน้าที่พัฒนาการและความมั่นคงของมนุษย์	๓	๔.๐๐
รวม	๖๓	๑๐๐.๐

จากตาราง ๗ พบว่า ผู้ตอบสัมภาษณ์ส่วนใหญ่มีสถานภาพ เป็นพระธรรมจาริกมีจำนวน ๒๐ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๐๐ เป็นผู้เคยบวชเรียนที่วัดศรีโสดามีจำนวน ๒๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๐๐ เป็นชาวบ้านชนชาติพันธุ์ลีซู มีจำนวน ๒๐ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๐๐ และสุดท้ายเป็นเจ้าหน้าที่พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จำนวน ๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๔.๐๐

๔.๒ สภาพการเผยแผ่และผลสัมฤทธิ์ของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกในกลุ่มชาติพันธุ์ลีซู

ผู้วิจัยได้สอบถามถึงความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพและวิธีการ เผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกกับกลุ่มชาติพันธุ์ในปัจจุบัน ในที่ประชุมกลุ่มย่อย ของกลุ่มพระธรรมจาริกและกลุ่มชาติพันธุ์ลีซูที่เคยบวชเรียนที่วัดศรีโสดา ให้ความเห็นที่หลากหลาย แต่ก็สามารถสรุปเป็นประเด็นได้ คือ

๔.๒.๑ สภาพการเผยแผ่ มีสภาพคงที่เหมือนครั้งแรกของการทำโครงการฯ ปี ๒๕๐๘ ซึ่งอาศรมแห่งแรกของพระธรรมจาริก ที่บ้านชาวลีซู คอยเลาญ โครงการ พระธรรมจาริก ได้ส่งพระธรรมจาริก จำนวน ๕ รูป มีพระอาจารย์ศรีวงศ์ เจริญวงศ์ พระมหาศรีนวล และพระมหาดวงจันทร์ รวมทั้งพระอนุจาริก ๒ รูป ไปเผยแผ่แก่ชาวเขา โดยเฉพาะที่หมู่บ้านชาวลีซูเป็นครั้งแรก ตั้งอาศรมที่บ้านนาเลา ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ในปี พ.ศ. ๒๕๐๘ และย้ายขึ้นไปตั้งอาศรมที่บ้านเลาญ ตำบลเมืองแหง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ในปี พ.ศ. ๒๕๐๙ ในปีนี้ มีชาวลีซูบรรพชาเป็นสามเณร รูปแรก ชื่อ นายหลวง เลาลี อายุ ๑๓ ปี (ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว) สามเณรหลวง เลาลี บรรพชาอยู่ประมาณ ๕ ปี ก็ลาสิกขาไป ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๑๐ มีชาวลีซู บ้านเลาญ จำนวน ๕ คน อุปสมบทเป็นพระภิกษุ ๒ รูป (นายเลาญ เลายี่ปา และนายเลาไล่ เลายี่ปา สองพี่น้อง) บวช ๑ พรรษา และบรรพชาเป็นสามเณรอีก ๓ รูป คือ นายเงาะ เลาคโค นายหลวง เลายี่ปา นายสาม เลาย่าง (บวชประมาณ ๒ พรรษา) และปี ๒๕๑๓ (วันที่ ๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๓) จึงได้มีเยาวชนชาวลีซู ชื่อ นายอุดม เลายี่ปา (พ.ต.ท.นาวัน วงศ์รัตนมัจฉา) อายุ ๑๖ ปี บรรพชาที่วัดเบญจมบพิตร บวชศึกษาอยู่ ๕ ปีจบปริยัติธรรมนักธรรมชั้นโท (ลาสิกขา ในปี ๒๕๑๓) อาศรมยกเลิกไปในปี ๒๕๑๓

อาศรมพระธรรมจาริกแห่งที่ ๒ บ้านต้นลุง หรือบ้านศรีดงเย็น หรือ บ้านปางไม้แดง ตำบลบ้านช้าง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

เมื่ออาศรมพระธรรมจาริกที่บ้านเลาญได้ปิดภารกิจในปี ๒๕๑๓ ก็ได้มาเปิดอาศรมใหม่ที่ บ้านปางไม้แดง ปี ๒๕๒๔ มีพระอธิการจรัส ชวนปญฺโญ เป็นหัวหน้าพระธรรมจาริก และคงปฏิบัติศาสนกิจตลอดมา ปัจจุบัน มีสามเณรชาวลีซู ๑ รูป ชื่อสามเณรนาวัน เลายี่ปา อายุ ๓๓ ปี จำพรรษา กับพระสงฆ์ ๕ รูป สามเณรอีก ๓ รูป

เมื่อเปรียบเทียบการเผยแผ่พระพุทธศาสนากับชาวเขาเผ่าอื่น เห็นได้ว่าการเผยแผ่กับชาวลีซู เป็นไปได้ยาก ขยายได้น้อย ตลอดเวลา ๔๖ ปี มีชาวลีซูบรรพชาอุปสมบท ประมาณ ๑๕๐ คน เท่านั้น ดังข้อมูลที่ให้ไว้ ต่างสอดคล้องกันว่า พระธรรมจาริกฯ แม้เผยแผ่มาเป็นเวลายาวนานพอควร แต่ปริมาณจำนวนหมู่บ้านและจำนวนบุคคลที่อาศัยอยู่บนพื้นที่สูง มีชาวลีซูจำนวนน้อยที่หันมานับ

ถือพุทธศาสนา ส่วนคุณภาพ ยังไม่มีการจีวัด อาจเป็นชาวพุทธในนามเป็นส่วนใหญ่ ยัง ถือว่าไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ดังข้อความว่า

“มีพระธรรมจาริกประจำอยู่อาศรมในหมู่บ้านปัจจุบัน ก็มีเพียงหมู่บ้านเดียว คือที่วัดศรีดงเย็น (ลีซู ปางไม้แดง) ตำบลบ้านช้าง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่” ความเห็นจากที่ประชุมกลุ่มย่อย กลุ่มพระธรรมจาริกและศิษย์เก่าลีซู

“พระธรรมจาริกขาดแผนการหรือโครงการเผยแพร่พระพุทธศาสนาต่อกลุ่มชนลีซูเป็นพิเศษ”

“ไม่มีการขับเคลื่อนพัฒนาเทคนิคและวิธีการใหม่ๆ ในเชิงรุก มีแต่เชิงรับเท่านั้น”

“ต้องเน้นหนักถึงข้อเท็จจริงถึงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ที่สามารถนำไปปฏิบัติได้ตามความเป็นจริง”

ในขณะที่ กลุ่มชาติพันธุ์ลีซู บ้านศรีดงเย็น หรือบ้านปางไม้แดง (ต้นลุง) นำเสวนา โดย นายประเสริฐ ชัยพิภุต ในวันที่ ๒๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๔ เวลา ๐๘.๐๐ น. ก็ให้ความเห็นคล้ายกันว่า “จำนวนหมู่บ้านลีซูที่พระธรรมจาริกเข้าไปตั้งอาศรมมีน้อย เพียง ๒ - ๓ แห่ง และวิธีการเผยแพร่ของพระธรรมจาริกๆ ไม่มีเป้าหมาย (หรือแผน) ไม่ได้ใช้เครื่องมือสื่อสารเผยแพร่หลักธรรม”

ซึ่งเป็นความเห็นที่สอดคล้องกับความเห็นของกลุ่มชาติพันธุ์ลีซู กลุ่มบ้านเลาอู อ.เวียงแหง นำเสวนาโดย นายอรรถกร วงศ์รัตนมัจฉา เมื่อวันที่ ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๕๔ เวลา ๑๘.๐๐ น. สรุปความ ได้ว่าการให้ชุมชนชาวลีซู เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของพระธรรมจาริกที่เป็นอยู่ในปัจจุบันยังไม่เพียงพอ รวมทั้งการใช้กลเม็ด/เทคนิคที่ต้องใช้ในการดึงชนเผ่าเข้ามาร่วมจนเกิดความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งหรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้น ๆ ต้องมีความพยายามมากกว่านี้ เพียงใช้สโลแกนแล้วร่วมด้วยช่วยกันนั้นยังไม่พอ ต้องร่วมทุกข์ ร่วมสุข แล้วร่วมอย่างไร ? ก็ต้องเริ่มนับแต่ ร่วมคิด ร่วมกิน ร่วมทำ ร่วมนอน จนเกิดความรู้สึกที่ดีต่อกัน ไว้วางใจ เชื่อใจซึ่งกันและกัน เรียกว่าจิตประสาน จากนั้นเขาจะช่วยคิด แล้วในที่สุดคิดแทนเรา ช่วยทำและทำสุด ทำด้วยตัวของเขาเอง

ผู้ดำเนินการ (สำนักงานส่วนกลางระดับต่าง ๆ) หรือพระภิกษุ สามเณรที่ปฏิบัติกิจประจำที่อาศรมในชุมชนชาวลีซู ขาดองค์ความรู้ในวัฒนธรรมชนเผ่าลีซู และโดยเฉพาะบุคลากรในระดับพื้นที่สนามขาดทัศนคติที่ดี มีวิสัยทัศน์ที่คับแคบ จึงไม่สามารถมองเห็นหรือเข้าใจถึงความชัดเจนในรอยต่อ หรือจุดเชื่อมประสานระหว่างพุทธศาสนากับแนวความคิดหรือความเชื่อดั้งเดิมของชนเผ่าลีซู โดยเฉพาะในมุมมองของมิติสัมพันธ์ ด้านความเหมือน ความคล้าย ความแตกต่างเพื่อใช้เป็นฐานในการให้เกิดการเรียนรู้เก่า (วัฒนธรรมดั้งเดิม) กับใหม่ หรือการเรียนรู้แบบต่อยอด เรียน/ศึกษาเพิ่มเติมจากสิ่งที่เขารู้ แล้วเพิ่มเนื้อหาสาระในระดับที่สูงขึ้นไป (แนวคิด, หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา)

เกี่ยวกับเรื่องนี้ พระครูมงคลคุณาทร (ประสิทธิ์ ติสฺสวณฺณ) ผู้ช่วยผู้อำนวยการสำนักงานบริหารงานโครงการพระธรรมจาริกส่วนภูมิภาค วัดศรีโสดา อดีตข้าราชการกรมประชาสัมพันธ์ เป็นผู้ริเริ่มโครงการ ให้ความเห็นที่เป็นประโยชน์ว่า “เหตุเนื่องจากปี พ.ศ. ๒๕๐๗ อาตมาได้ไปอุปสมบทที่วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม กรุงเทพมหานคร เวลานั้น อาตมายังรับราชการเป็นหัวหน้ากองชาวเขาของกรมประชาสัมพันธ์ชาวเขาได้ประสบเห็นว่า ในหมู่บ้านชาวเขามีการปลูกฝิ่น เลี้ยงชีพ ซึ่งเป็นการผิดกฎหมายไทยและขณะเดียวกันมีความคิดระบอบคอมมิวนิสต์เข้าไปเผยแพร่ในหมู่บ้านชาวเขา นับวันทางราชการจะเข้าไปในหมู่บ้านชาวเขาลำบากมากขึ้น เวลาเดียวกันชาวเขาก็ยังไม่เข้าใจถึงหลักศาสนาพุทธ ซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติของไทย ดังนั้นอาตมาจึงปรึกษากับท่านเจ้าคุณ พระธรรมกิตติโสภณ(สมณศักดิ์ในขณะนั้น) เจ้าอาวาสวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม กรุงเทพมหานคร เจ้าคุณท่านเห็นด้วยและได้ให้ความสนใจเป็นพิเศษ จึงช่วยกันจัดตั้ง โครงการพระธรรมจาริกขึ้น เริ่มใน ปี พ.ศ.๒๕๐๘ มีการให้เยาวชนชายชาวเขามารรพชาและอุปสมบททุกปี จนถึงขณะนี้เป็นเวลา ๔๖ ปี (พ.ศ. ๒๕๕๔) ชาวเขาได้รับการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรม ศึกษาทั้งนักธรรมและบาลี บางท่านได้สำเร็จ ป.ธ. ๕ (เปรียญธรรม ๕ ประโยค) สำหรับเยาวชนชาวลีซู แม้ว่าจะไม่มีใครเรียน จบนักธรรมเอกและเปรียญธรรม (มหา) ก็ตาม แต่ถ้าดูจากอดีต เช่น ในอดีตนั้นชายชาวลีซู เวลาขึ้นคุยกับพระภิกษุก็เอามือท้าวสะเอว ไม่รู้จักเคารพพระภิกษุ แต่ปัจจุบันเห็นว่า รู้จักยกมือไหว้พระหรือวางตัวอ่อนน้อมต่อพระสงฆ์ดีขึ้น ถือว่า เป็นการเผยแพร่สำเร็จอยู่ขั้นหนึ่ง ในอนาคตหากทางพระธรรมจาริก มีโครงการเผยแพร่พระพุทธศาสนาชาวลีซูเป็นกรณีพิเศษก็จะดีมาก” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๕ กันยายน ๒๕๕๔)

ในขณะที่อาจารย์ประเสริฐ ชัยพิภุต อายุ ๖๗ ปี (สส.บ.น.บ. พธ.ม.) อดีตนักวิจัยชาวเขาเผ่าลีซู ทำงานกับเผ่าลีซุนาน ๒๕ ปี เป็นผู้อำนวยการสถาบันชาวเขา กรมประชาสัมพันธ์ ผู้มีประสบการณ์ในการทำงานกับกลุ่มลีซุนานาน ให้ความคิดเห็นเพิ่มเติมดังนี้

“เรื่องนี้ผมจะขอตอบโดยภาพรวมๆให้รายละเอียดในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพมีดังนี้

๑. เชิงปริมาณ ในอดีตและปัจจุบัน มีพระธรรมจาริกตั้งอาศรมอยู่ประจำในหมู่บ้านชนเผ่าลีซู เป็นอาศรมหลัก ๔ แห่ง คือบ้านต้นตุง อ.แม่แตง บ้านปางขุม อ.สะเมิง บ้านวังใหม่ อ.วังเหนือ และคอยมูเซอ อ.เมืองตาก และมีอาศรมรอง ๓ แห่ง (ไม่มีพระธรรมจาริกอยู่ประจำ แต่ไปมาเป็นครั้งคราว) คือ อาศรมบ้านเสาแดง อ.แม่แจ่ม บ้านแบกแซม อ.เวียงแหง และบ้านกีดสามสิบ อ.ปางมะผ้า

จำนวนหมู่บ้านลีซูที่สำรวจปี พ.ศ. ๒๕๔๕ มีจำนวน ๑๕๕ หมู่บ้าน แต่มีพระธรรมจาริกเข้าไปเผยแพร่พระพุทธศาสนาในปัจจุบันอยู่ประจำเพียง ๔ หมู่บ้าน อาศรมรองอีก ๓ หมู่บ้าน รวม ๗ หมู่บ้าน คิดอัตราส่วนแล้ว เข้าไปเพียง ๔.๕๑ % ของจำนวนหมู่บ้านลีซูทั้งหมด ตัวเลขดังกล่าวนี้ไม่ได้เพิ่มขึ้นแม้แต่น้อย เป็นเช่นนี้มาเป็นเวลากว่าสิบปีมาแล้วปัญหาที่เห็นชัด คือ พระธรรมจาริกเข้าไป

เผยแผ่ในหมู่บ้านชนเผ่านี้มีน้อยเกินไป ผลที่เกิดขึ้นคือ ลีซูส่วนใหญ่ ยังไม่ได้เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา

๒. เชิงคุณภาพ เมื่อปริมาณจำนวนตัวเลข จำนวนหมู่บ้านที่พระธรรมจาริกเข้าไปเผยแผ่มีจำนวนน้อย คุณภาพของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในหมู่บ้านที่พระธรรมจาริกเข้าไปไม่ถึงก็อยู่ในระดับต่ำ แต่ลีซูในหมู่บ้านที่ไม่มีพระธรรมจาริกอาจจะได้รับข่าวสารความรู้และแนวทางปฏิบัติ ด้านหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา จากรายการทางวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ภาาภาษาชาวเขาเป็นประจำทุกวัน หรืออาจจะมีการจัดงานตามประเพณีของวัดต่างๆ ในท้องที่ และลีซูก็ไปร่วมงานบุญงานพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ตามความเชื่อถือศรัทธาของตนเอง

๔.๒.๒ วิธีการเผยแผ่ในปัจจุบัน

จากการวิจัย พบว่า วิธีการเผยแผ่มี ๒ แบบ คือ การเผยแผ่เชิงรุก ดังคำว่า “พระธรรมจาริกไปตั้งอาศรม ในพื้นที่กลุ่มชาติพันธุ์ลีซูและเข้าไปหาชาติพันธุ์ลีซู แต่มีน้อยมาก” และการเผยแผ่เชิงรับ ดังคำว่า “มีชาวลีซูไปหาพระภิกษุสามเณรที่วัดศรี โสดา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่เป็นประจำ เพราะเป็นศูนย์ประสานงานพระธรรมจาริกภาคเหนือ และมีพระสงฆ์สามเณรที่เป็นชาวลีซูบวชเรียนอยู่”

นายบัณฑิต บุญศรี อดีตพระธรรมจาริกให้ความเห็นว่า “วิธีการเผยแผ่ที่ดีคือ ๑) ปฏิบัติให้เห็นจริง ๒) ผู้ทำการเผยแผ่ต้องวางตัวให้เป็นตัวอย่างที่ดี”

เสริมความเห็นด้านวิธีการ ด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ลีซู บ้านศรีคงเย็นว่า “ควรใช้พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่จูงใจ และใช้หลักจิตวิทยา สร้างความเชื่อถือศรัทธาในตัวพระธรรมจาริกเป็นเบื้องต้น”

ส่วนกลุ่มชาติพันธุ์ลีซูบ้านเลาเวา ให้ความเห็นว่า “ตามที่ได้ประสบพบเห็นที่ผ่านมาบ่อยครั้งได้ยินเสียงประกาศเชิญชวนผ่านเครื่องเสียงตามสายในหมู่บ้าน เนื่องในวันสำคัญๆ โดยเฉพาะวันสิล(๑๕ ค่ำ) ให้ไปร่วมฟังธรรมในอาศรม แล้วเทศสวดมนต์เป็นภาษาบาลี ไม่มีคำแปลนานๆ ครั้งได้ฟังนิทานแปลด้วยคติสอนใจสอนธรรมบ้าง ได้เห็นพระภิกษุ สามเณรร่วมใจออกทำกิจกรรมพัฒนาในชุมชนอยู่เนืองๆ อยู่ประจำในอาศรม เป็นปกติ น้อยครั้งที่จะพบสามเณรไปพักที่บ้านญาติโยม”

ขณะที่ คุณสนธยา ฮวดเจริญ นักสังคมสงเคราะห์ให้ความเห็นที่ไม่แตกต่างกันมากนัก แต่ก็มีความสำคัญ คือ “พระธรรมจาริกสร้างความเข้าใจที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและสร้างมนุษยสัมพันธ์กันดีกับกลุ่มชาติพันธุ์ลีซู และการจัดตั้งอาศรมพระธรรมจาริกประจำในพื้นที่เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นวิธีการที่ดี”

๔.๒.๓ ผลของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของพระธรรมจาริก

จากความคิดเห็นในภาพรวม ของกลุ่มเป้าหมายต่างให้ความเห็นอย่างมีความสอดคล้องกันว่า พระธรรมจาริกฯ เผยแผ่มาเป็นเวลานานพอควร แต่ปริมาณจำนวนหมู่บ้านและจำนวนบุคคลที่อาศัยอยู่บนพื้นที่สูง มีชาวลีขุจำนวนน้อยที่หันมานับถือพุทธศาสนา ส่วนคุณภาพ ยังไม่มีการชีวิต อาจเป็นชาวพุทธในนามเป็นส่วนใหญ่ยัง ถือว่าไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ดังกล่าวไว้ว่า

“ที่ผ่านมาการเผยแผ่ของพระธรรมจาริกยังไม่ได้ผลต่อในกลุ่มชาติพันธุ์ลีขุเท่าที่ควร แต่กลับมีผลต่อชนเผ่าอื่น ๆ เป็นอย่างมาก อย่างไรก็ตาม มีประเด็นที่น่าสนใจ ที่จะได้ทราบว่า ชุมชนชาวลีขุ เกิดการเรียนรู้ เกิดการยอมรับ หรือเกิดอาการปฏิเสธ ที่เป็นเครื่องหมาย สัญญาณ พะจะบอกให้ทราบอาการเหล่านั้นดังนี้

ชาวลีขุได้แสดงออกให้ทราบโดยมีความถึในการปฏิสัมพันธ์กับทางคณะสงฆ์ สามเณรเพิ่มขึ้นหรือไม่เพียงใด

ชาวลีขุแสดงพฤติกรรม โดยจะเข้ามาช่วยในกิจกรรมต่าง ๆ ช่วยอธิบายให้เพื่อนบ้านมีความเข้าใจในเนื้อหาสาระในพระธรรมคำสอน หรือเนื้อหาของพระธรรมจาริกได้อย่างถูกต้องมากขึ้น”

อาจารย์บัณฑิต บุญศรี อายุ ๖๕ ปี ตำแหน่ง ข้าราชการบำนาญนักพัฒนาสังคม ๖ ว. และกรมพัฒนาสังคมสงเคราะห์ และเป็นที่ปรึกษาโครงการเผยแผ่พระธรรมจาริกชาวเขาส่วนภูมิภาค ให้ความเห็นว่า “ผมมองว่า เด็กชาวลีขุที่มารับรรพหาอุปสมบทนั้น ตั้งใจมุ่งศึกษาในทางโลกเท่านั้น แต่ไม่ได้มาตั้งใจศึกษาทางธรรมวินัย และเปรียญธรรมประโยค และทางพระธรรมจาริกเองมิได้ใส่ใจในส่วนนี้ ในอนาคตควรมารวบรวมคนลีขุที่เคยบวชอย่างเช่นสารวัตรนาวันฯ มาตั้งโครงการ ชมรมชาวลีขุพุทธ เพื่อมีเป้าหมายเน้นศึกษาพระธรรมวินัยและเปรียญธรรม หรือปฏิบัติศาสนกิจตามชาวพุทธ อาจจะต้องตั้งหมู่บ้านลีขุชาวพุทธเป็นตัวอย่าง สักแห่งหนึ่ง ทั้งนี้พระธรรมจาริกต้องเป็นผู้ชี้แนะ และจัดหางบประมาณในส่วนนี้ แต่ต้องได้รับความร่วมมือจากชาวลีขุที่เคยบวชเรียนมา ผมเองมีความตั้งใจในส่วนนี้ เพราะสังเกตว่าในระยะเวลา ๔๖ ปี การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ของพระธรรมจาริกชาวเขายังไม่เคยคิดทบทวน ผลสัมฤทธิ์หรือข้อบกพร่องในการประกาศเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวเขา โดยเฉพาะชาวลีขุที่ศึกษาทางธรรมวินัยและเปรียญธรรมไม่สำเร็จเท่าที่ควร ซึ่งตรงกันข้ามกับชนเผ่าอื่นมีผู้เรียนจบนักธรรมเอกและเปรียญธรรม (มหา) มีจำนวนมาก เราควรมาจัดสัมมนาเรื่องนี้สักครั้งหนึ่ง ท่านเจ้าคุณ (หมายถึง พระเทพโกศล เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่) เคยดำริที่จะจัดตั้ง โครงการหมู่บ้านลีขุชาวพุทธตัวอย่างหวังว่าโครงการคงก้าวหน้า”

๔.๓ ปัญหาต่อผลสัมฤทธิ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริก ในกลุ่มชาติพันธุ์ลีซู

๔.๓.๑ ปัญหาด้านสภาพภูมิศาสตร์

ในการประกาศและเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวลีซู คือ ในการเดินทางไปปฏิบัติศาสนกิจของพระธรรมจาริกตามหมู่บ้านชาวเขา โดยเฉพาะชาติพันธุ์ลีซู ในระยะแรกเริ่มนั้น มีปัญหาและอุปสรรคหลายประการด้วยกันคือ

๑) การคมนาคมไม่สะดวกสบาย เพราะหมู่บ้านลีซูแต่ละแห่งยังอยู่ในถิ่นทุรกันดาร การเดินทางจะต้องเดินด้วยเท้า รอนแรมไปตามหมู่บ้าน เป็นเวลาหลายวันและหลายชั่วโมง

๒) ลีซูบางหมู่บ้านไฟฟ้ายังเข้าไปไม่ถึง ต้องจุดตะเกียงเล็ก ๆ หรือตะเกียงเจ้าพายุ หรือไม้ก๊ี้ใช้ ด้าย หรือ ไม้เกี๊ยะ จุดแทน

๔.๓.๒ ปัญหาด้านความเชื่อดั้งเดิมของชาวลีซูกับหลักพระพุทธศาสนา

คำถามที่ว่า ความเชื่อดั้งเดิมเป็นอุปสรรคหรือไม่กับการนับถือพระพุทธศาสนา ประชุมกลุ่มย่อยมีความเห็น แยกออกเป็น ๒ ส่วน คือในส่วนหลักความเชื่อดั้งเดิมกับหลักปฏิบัติ

๑) ด้านหลักความเชื่อดั้งเดิมกับหลักการพระพุทธศาสนา ต่างเห็นว่าไม่สอดคล้องกัน ดังความว่า

“ชาวลีซูเชื่อ ผีบรรพบุรุษ เวลาไปไหนมาไหนหากผีแล้ว ผีทำให้เจ็บไข้ได้ ต้องขอขมาต่อผี เป็นความเชื่อแบบเทวนิยม แต่พระพุทธศาสนาเชื่อหลักแห่งเหตุผล คือ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ด้วยตัวเอง ไม่มีอำนาจพิเศษเหนือธรรมชาติใดๆมาบงการ ซึ่งเป็นความเชื่อ แบบอเทวนิยม ในส่วนนี้จึงมีความไม่สอดคล้องกัน”

ซึ่งนายสนธยา ฮวดเจริญ ข้าราชการสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ ๑๐ เชียงใหม่ (นักพัฒนาสังคมชำนาญการ) ให้ความเห็นตรงกันว่า “สอดคล้องบางอย่างแต่น้อยมาก เพราะชาวลีซูถือว่า มนุษย์ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกัน จะนับถือแต่บรรพบุรุษเป็นหลัก” สัมภาษณ์ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๕๔ เวลา ๑๖.๐๐ น.

๒) ด้านหลักปฏิบัติ กลุ่มชาติพันธุ์ลีซูเห็นว่า ความเชื่อดั้งเดิมเรื่องความดีความถูกต้องตามหลักศีลธรรม จริยธรรมกับหลักปฏิบัติในพระพุทธศาสนา ไม่มีความขัดกัน ดังความว่า

“ในส่วนของความเชื่อเกี่ยวกับจริยธรรมและคุณธรรมนั้นมีความสอดคล้องกัน”

ความเห็นกลุ่มบ้านศรีดงเย็น นำโดย อาจารย์ประเสริฐ ชัยพิกุลสิน ก็ไม่ขัดแย้งกัน ดังคำว่า “สอดคล้องกันโดยเฉพาะการกราบไหว้บูชาบรรพบุรุษผู้มีพระคุณอันยิ่งใหญ่ การแสดงความกตัญญู การเรียกขวัญ (ฮ้องขวัญ) ให้มีสติ ให้มีกำลังใจในการต่อสู้ชีวิตต่อไป”

เพื่อให้ได้รายละเอียด กลุ่มชาติพันธุ์ลีซูบ้านเลาเว ที่นำโดยนายอรรถกร วงศ์รัตนมัจฉา ให้ความเห็นเสริมว่า “หากมองผิวเผิน คิดผ่าน ๆ จะเห็นว่าแนวคิด ความเชื่อเหมือนกันมาก ซึ่งเป็น

ข้อมูลที่ได้เทียบเคียงจากประสบการณ์ในการร่วมใช้ชีวิตชีวิตของชาวพุทธ (ชาวพื้นราบในระดับชาวบ้านโดยทั่วไป) ที่แสดงออกหรือปรากฏการณ์ให้เห็น โดยเฉพาะในแง่ของความเชื่อในระดับต้น ๆ และพิธีกรรมต่าง ๆ คล้ายกันมาก จะมีเป้าหมายและสิ่งของที่ประกอบพิธีเช่นไหว้ของกิจกรรมในพิธีกรรมนั้น ๆ นั้นก็ตาม”

“เรื่องแนวคิด หรือปรัชญาในการสั่งสอน ภูมิปัญญา หรือการถ่ายทอดเจตนารมณ์รุ่นเก่าสู่รุ่นใหม่ ก็เช่นกัน จะหาความแตกต่างกันนั้นน้อยมาก อาทิ เช่น ความเชื่อเรื่องตายแล้ว เกิดใหม่ ตายแล้วไปตกนรก หรือขึ้นเมืองสวรรค์ขึ้นอยู่กับบุญบาป (กรรมใหม่/เก่า) ที่สั่งสมมาตลอดชั่วอายุของตน รวมถึงกรรมเก่า (ชาติเก่า, ชาติก่อน ๆ) เป็นเหตุปัจจัยหนุนเป็นเบื้องต้น ฯลฯ ตายแล้วไปพบญาติผู้หลักผู้ใหญ่ ซึ่งได้เสียชีวิตไปก่อนหน้านี้ ก็อาจจะเป็นเมืองผี หรือสวรรค์ ไม่แน่ใจเหมือนกัน แต่เล่าต่อ ๆ กันมาว่าเป็นเมือง ๆ หนึ่งเหมือนในโลกของมนุษย์ เป็นต้น ส่วนบุญนั้นเป็นของสูง ก็มีความแตกต่างกันหลายมุมอยู่เอาก”

“ส่วนแนวทางหรือกิจกรรม ทางกรรมวิธีของคณะสงฆ์ บนทางแห่งวิถีเข้าสู่เส้นทางมรรค ผลการ ซึ่งต้องทำการหล่อเลี้ยงหรือหล่อหลอมจิต วิญญาณของตนให้เกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในสังขารแห่งทางโลกแล้ว จะประทับประคองจิต วิญญาณแห่งตนเดินผ่านรุ่มและเผชิญบรรดา มาร ฝาคงดีท่า ชาติานทั้งหลาย และจำต้องฟันฝ่าฟันให้พ้นโลกของมารจนได้ การผ่านนั้น จำต้องผ่านได้อย่างต่อเนื่องและเมื่อถึงปลายทางหรือจุดจบคือนิพาน การไม่เกิด จะไม่มีการเวียนว่ายตายเกิดอีก เป็นท้ายที่สิ้นสุด”

๔.๓.๓ ปัญหาที่เกี่ยวกับพระธรรมจาริก

จากการรวบรวมความคิดเห็น กลุ่มเป้าหมายต่าง ได้แสดงประเด็นที่เป็นปัญหา แยกออกมาได้ดังนี้

๑) ด้านพระธรรมจาริก “ไม่มีพระธรรมจาริกไปประจำอยู่ในหมู่บ้านลือ ถ้าจะมีบ้างก็มีจำนวนน้อย คือ มีพระธรรมจาริกไปอยู่ในหมู่บ้านลือเพียง ๒ - ๓ หมู่บ้าน ทั้งพระธรรมจาริกไม่มีแผนการหรือโครงการดำเนินการเผยแผ่ต่อกลุ่มชนลือเป็นกรณีพิเศษ”

“พระธรรมจาริกมีคุณสมบัติและวัยวุฒิยังไม่พร้อม ต้องมีการอบรมเตรียมความพร้อมให้มาก รวมทั้งตัวพระธรรมจาริกเองต้องปฏิบัติเป็นตัวอย่างที่น่าเคารพเลื่อมใสของชาวลือด้วย”

๒) ปัญหาด้านวิธีการ “ต้องหาทางให้เกิดการยอมรับจากชุมชนชาวลือ ต้องถือสัจจะหลักเลี่ยงในการพูดเจรจาในลักษณะ โทกพกลม หลอกลวง ขาดความซื่อสัตย์ จริใจ จนเกิดความไว้วางใจ เชื่อใจ หากไม่เช่นนั้น เป็นอุปสรรคใหญ่หลวงในการทำงาน

ผู้เผยแผ่ขาดองค์ความรู้ และประสบการณ์ (เทคนิค) เกี่ยวกับองค์ความรู้พื้นฐาน แนวคิด ความเชื่อของชนเผ่าลีซู จึงไม่สามารถหาจุดเชื่อมของรอยต่อระหว่างแนวความคิดดั้งเดิม กับแนวคิดใหม่ได้, (แนวคิด ทางธรรม หรือ เนื้อหาสาระของพุทธธรรม) อาศัยองค์กรที่แฝงอยู่ใน ชนเผ่า กลุ่มผู้อาวุโส หลายคน(มาจากหลายตระกูล เป็นตัวแทนของในตระกูล) ซึ่งเป็นองค์กรที่ นอกเหนือจากผู้นำทางปกครอง(ทางการหรือผู้นำธรรมชาติ) ผู้นำทางพิธีกรรม หรือเรียกว่า หมอเมือง

ขาดการดึงชุมชน (กลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนนั้นๆ เช่น กลุ่มหนุ่มสาว ผู้อาวุโส ผู้รู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น) ให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ อย่างแบบยล”

อย่างไรก็ตาม คุณภาพของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในหมู่บ้านชนเผ่าลีซูที่มีพระธรรมจาริก อยู่ประจำอาศรม ก็ยังคงมีปัญหาเรื่องวิธีการชักจูงใจ วิธีการสื่อสารของพระธรรมจาริกให้ลีซูมีความ เลื่อมใสศรัทธา มีความรู้ ความเข้าใจ เกิดการยอมรับ และนำแนวทางที่เป็นหลักธรรมไปปฏิบัติใน ชีวิตประจำวันได้อย่างเป็นปกติสุข ไม่ขัดแย้งกับวิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรมของชนเผ่าตนเอง” (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๑๘ ตุลาคม ๒๕๕๔)

ปัญหาด้านวิธีการอีกข้อหนึ่งคือ คือ “พระธรรมจาริกไม่มีแผนการต่อกลุ่มชนลีซูใน ลักษณะเชิงรุก ผู้เผยแผ่ ต้องมีศักยภาพในการเป็นผู้นำและผู้ตามอย่างถูกต้อง มีความสามารถดึง กลุ่ม บุคคลต่าง ๆ ในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ร่วมแรงกำลัง ร่วมความคิด แสดงความเข้าใจและเกิดความรู้สึกรักที่ ดีรู้สึกลดภัย ขอบอุ่น ขาดการวางแผนการเตรียมกลุ่มเป้าหมาย(ชาวลีซู) ไม่ชัดเจนในเป้าหมาย ปลายทาง ขาดใช้กระบวนการและวิธีการที่หลากหลาย”

๔.๓.๔ ปัญหาด้านปริมาณของกลุ่มชาติพันธุ์ลีซูที่บรรพชา อุปสมบท

จากรายงานพระธรรมจาริก แสดงว่า ในแต่ละปีมีชาวลีซูมาบวชน้อย และที่จะบวช นานๆ ก็มีจำนวนน้อยมาก ดังคำว่า “จำนวนชาวลีซูที่บวช ชาวลีซูบวชเรียนเป็นพระภิกษุ – สามเณร มี จำนวนน้อย” (สัมภาษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ลีซู ๒ กลุ่ม)

เกี่ยวกับการที่ชาวลีซูไม่สามารถบวชนาน ๆ จนสามารถศึกษาพระปริยัติธรรมได้สำเร็จ ขึ้น น.ธ.เอก หรือ ป.ธ.๓ ในอดีตได้นั้น พระเทพโกศล เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ เจ้าอาวาสวัดศรีโสดา (วัดอารามหลวง) ผู้อำนวยการโครงการพระธรรมจาริก ส่วนภูมิภาค ให้ความเห็นในเรื่องนี้ว่า “ว่าไป แล้วชาวลีซูมาบวชกันชั่วคราว ถ้าเป็นโครงการบวชระยะสั้นๆ ลีซูสนใจมาบวชกันมาก แต่หลังจาก บวชแล้วไม่กี่วันก็ลาสิกขาไป หรือบางคนก็บวชอยู่ปีสองปี ไม่ยอมศึกษาพระปริยัติธรรมอย่างจริงจัง มีสามเณรชาวลีซูอยู่รูปหนึ่ง คือสามเณรอชา แซ่ย่าง เทศนาเสียงดี พูดเก่ง แต่อยู่ได้เพียงปีเดียวก็ลา สิกขาไป แท้จริงชาวลีซูเรียนเก่ง หัวไว แต่ขาดความอดทนและเป็นคนคือไม่ค่อยยอมรับฟังใคร ลีซู ยังไม่มีใครเรียนสำเร็จมหาเปรียญ (ประโยค ๓) แม้แต่นักธรรมเอกก็ยังมี ไม่เหมือนชนเผ่าอื่น” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๔ เวลา ๑๕.๐๐ - ๑๕.๓๐ น.)

หากมองในแง่เป้าหมายของการศึกษา อาจจะเป็นเพราะว่า “ชาวลีขุยังไม่เข้าใจในความสำคัญของการศึกษาพระปริยัติธรรมและนักธรรม ประกอบกับชาวลีขุขาดความอดทนในการบวชเรียนในเพศบรรพชิต จึงหาทางเรียนวิชาการทางโลก เพื่อจะได้นำไปเลี้ยงชีพในทางแพศมาราวาส”

ซึ่งนายอัครกร แม้ไม่เคยบวชเรียน แต่เคยเป็นศิษย์วัดศรีโสดามาก่อน ให้ความเห็นว่า “เป็นลักษณะคำถามที่เคยตั้งคำถามกับตนเอง ว่าทำไม? คนฉลาด ๆ และเรียนหนังสือก็เก่ง คนเก่ง ๆ ของห้องเกรดเอ ไม่ค่อยได้พบเห็น ไปเป็นผู้นำของคน หรือไปเป็นรัฐมนตรี นายก หรือนายอำเภอ ผู้ว่าราชการ แม้จะพบบ้างแต่เมื่อเทียบกับปริมาณส่วนใหญ่แล้ว น้อยมากจริง ๆ และท้ายที่สุดที่ได้รับคำตอบว่า เขาเหล่านั้นได้รู้คำตอบในเบื้องต้นมาแล้วว่า การศึกษาพระปริยัติธรรมไม่ใช่คำตอบที่เหมาะสมสำหรับเขา จึงหาทางหลีกเลี่ยงวิถีที่จะนำไปสู่เป้าหมายเหล่านั้น เพราะไม่ใช่คำตอบสุดท้ายสำหรับเขา ส่วนประเด็นภายนอก เรื่องฐานะทางด้านการเงิน ภาวะเศรษฐกิจทางครอบครัว ก็เป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่ง ที่จะหนุนให้เกิดแนวคิด และพฤติกรรมจึงตามมาด้วยการลาสิกขาออกไป”

นายสนธยา ให้ความเห็นสอดคล้องกับพระเทพโกศลว่า “ชาวลีขุมีความมานะ อดทนในด้านพระพุทธศาสนาน้อยมาก ขาดความรู้ว่าการศึกษาพระปริยัติธรรมนำไปใช้ประโยชน์อะไรบ้างในภายหน้า” ขณะที่ กลุ่มปางไม้แดง สรุปความเห็นว่า “ไม่ทราบ ไม่เข้าใจว่า จุดมุ่งหมาย การศึกษาพระปริยัติธรรมนั้น เพื่ออะไร อาจมีความคิดว่า การศึกษาปริยัติธรรม ไม่ใช่การเรียนเพื่ออาชีพที่เน้นทางวัตถุ”

กลุ่มชาติพันธุ์ลีขุ อดีตผู้เคยบวชเรียน ให้ความเห็นเพิ่มเติมอีกว่า “การที่ชาวลีขุไม่นิยมบวชนาน ๆ เป็นเพราะ ลีขุไม่อดทนต่อการเป็นพระภิกษุสามเณร และความต้องการและความตั้งใจของลีขุที่มาบวช นั้น ไม่คิดว่าอนาคตจะเป็นบรรพชิตตลอดไป แต่หวังจะเป็น ฆราวาส จึงหาทางเรียนแต่วิชาการทางโลก เพื่อจะเป็น ข้าราชการ เช่น ครู ตำรวจ ทหาร ผู้ใหญ่บ้าน และองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น”

อีกเหตุผลที่ชาวลีขุกลุ่มบ้านเลาหวู ให้ไว้ก็น่าสนใจดังนี้ “ขาดความสอดคล้องกลมกลืนวิธีการ เป้าหมายปลายทางมีผู้สืบทอดเจตนารมณ์ ด้วยครอบครัว ไตรสรณะ/ ประกอบกับการใช้เทคนิคการเผยแผ่ทางพระพุทธศาสนากับความแตกต่างด้านความต้องการของกลุ่มเป้าหมายที่มีเป้าหมายชีวิตของชาวลีขุ ที่ต้องการเป็นฆราวาส มีสัมมาอาชีพ มีลูกหลานสืบสกุลในวิถีชีวิตการบวชนาน ๆ นั้น ได้มีความสอดคล้องกับความต้องการเบื้องต้นหรือเป้าหมายของชีวิตชาวลีขุมากน้อยอย่างไร กลุ่มเป้าหมาย(ชาวลีขุ)อาจจะขาดความเข้าใจอันถูกต้อง หรือเข้าใจผลประโยชน์หรืออานิสงส์ที่ได้รับจากการบวชนาน ๆ นั้นมีอะไรเป็นมรรคผลสืบเนื่องต่อตนเอง ประเทศชาติบ้าง ทั้งในปัจจุบัน และอนาคต ไม่มีข้อมูลหรือมีข้อมูลที่ไม่ถูกต้อง ไม่สอดคล้องกับความต้องการ

สำหรับเขา ผู้เผยแพร่หรือผู้ถ่ายทอดเองอาจขาดประสบการณ์ เทคนิค/เคล็ดลับในการถ่ายทอดองค์ความรู้ตลอดจนขาดประสบการณ์การใช้เทคนิคต่าง ๆ ที่ใช้นั้นขาดความเชี่ยวชาญ

ซึ่งนายสนธยาให้ความเห็นถึงค่านิยมและลักษณะนิสัยของชาวลีซู่ว่า “ชาวลีซู่โดยพื้นฐานเดิมเป็นคนที่ไม่ค่อยอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของใคร เป็นคนชอบอิสระ วิถีชีวิต ณ ปัจจุบันเปลี่ยนไป ความเจริญ ทางวัตถุมาเป็นแรงผลักดันให้เกิดความต้องการดำเนินชีวิตแบบใหม่ ๆ จึงไม่นิยมบวชนานาๆ”

นอกจากนี้ ยังมีปัจจัยทั้งภายในและภายนอก เป็นสาเหตุ คือ ชาวลีซู่ ไม่รู้ ไม่เข้าใจ มองไม่เห็นประโยชน์ของการบวชนานาๆ และ บิดา – มารดา ญาติพี่น้องไม่สนับสนุน หากจะเรียนก็สนับสนุนให้เรียนทางโลกมากกว่า และคิดว่า ชีวิตในเพศสมณะ เป็นชีวิตที่ลำบากต้องอดทนอย่างมาก (กลุ่มปางไม้แดง)

เกี่ยวกับศักยภาพทางการศึกษาที่ชาวลีซู่สามารถศึกษาจบปริญญาเอกได้แสดงถึงความสนใจศึกษาทางโลกมากกว่าทางธรรม มีความเห็นของ กลุ่มอดีตผู้เคยบวชเรียนว่า “ใช่และเห็นด้วยอย่างยิ่ง ชาวลีซู่เรียนแต่ทางโลก เพื่อเตรียมตัวหาอาชีพในอนาคต เช่น ชาวลีซู่ที่เรียนวัดศรีโสดา จังหวัดเชียงใหม่ เรียนจบปริญญาตรี (ศึกษาศาสตร์) มีหลายท่าน เมื่อจบมาแล้วลาสิกขาทันที เพื่อไปเป็นผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น”

นายอัครกรเน้นย้ำว่า “ในภาพรวมหรือส่วนใหญ่ควรเป็นเช่นนั้น เพราะสืบเนื่องมาจากแนวคิด ความเชื่อดั้งเดิมเป็นเหตุปัจจัยเบื้องต้น การเพิกเฉยเลือกต้องสอดคล้องกับแนวคิด ความเชื่อพื้นฐาน ของชนเผ่าตนเป็นทุนเดิมแต่ก็ไม่ได้ตัดโอกาสทางการศึกษาที่จะปรับเปลี่ยนให้รับแนวคิดความเชื่อใหม่ไม่ได้เสียเลยทีเดียว หากสามารถปรับเปลี่ยนแนวคิด ความเชื่อที่ดีเพียงพอ ก็สามารถซึมซับแนวคิด ความเชื่อใหม่ ๆ ได้ไม่น้อยเลยอย่าลืมนะ ผู้รู้ได้กล่าวให้เตือนสติเรา มาตลอดว่า การจะปรับเปลี่ยนคน ต้องปรับเปลี่ยนที่แนวความคิดของก่อนเป็นเบื้องต้น”

ขณะที่ นายสนธยา ให้ความเห็นว่า “เหตุเพราะว่าการศึกษาทางพระปริยัติธรรมมีกฎเกณฑ์ และ ข้อบังคับในทางบรรพชิตมากกว่าทางโลกธรรมจึงนำไปสู่ความไม่สำเร็จในการศึกษา” และ ตรงกันกับความเห็นของกลุ่มชาติพันธุ์ลีซู่บ้านปางไม้แดงที่ว่า “ใช่ เพราะการศึกษาทางโลกง่ายกว่าทางธรรม และการศึกษาทางโลกนำมาประยุกต์ใช้กับตนเองได้โดยตรง”

หากชาวลีซู่จะอดทนศึกษาพระปริยัติธรรมจนจบ ศักยภาพ ทางสติปัญญาของชาวลีซู่ก็สามารถสำเร็จได้ ในเรื่องนี้ ทุกกลุ่มเห็นตรงกันว่า “คิดว่าด้วยศักยภาพทางสติปัญญาของชาวลีซู่แล้ว สามารถศึกษาปริยัติธรรมสำเร็จได้ เพราะจิตความสามารถพิเศษของชาวลีซู่ คือ เรียนภาษาอื่นได้เร็ว”

“มีความเชื่อว่า สติปัญญาชาวลิซุไม่ด้อยกว่าชนเผ่าอื่นแน่นอน แต่ปัจจัยอื่นที่เกี่ยวข้องต้องนำมาพิจารณาอีกเหตุปัจจัยหนึ่ง เช่น มูลเหตุส่งเสริม หรือเป็นอุปสรรคในการตัดสินใจ ปรับแปรเปลี่ยนไปนั้น คืออะไร หากปรับเป้าหมายการศึกษาของนักศึกษาเองได้ หรือการรักษาเป้าหมายของตนให้คงเส้นคงวาได้ คงไม่ใช่ปัญหาว่าจะสำเร็จการศึกษาเรื่องอะไร ด้านไหน? แต่อย่าลืมองค์ประกอบอื่น ซึ่งอาจจะมีผลข้างเคียงที่รุนแรงไม่แพ้กัน เช่น กำลังทรัพย์ ฐานะทางเศรษฐกิจทางครอบครัว สิ่งแวดล้อม หรือการปรับเปลี่ยนสถานที่ เหล่านี้เป็นต้น” (กลุ่มชาติพันธุ์ลิซุบ้านเลา)

“โดยธรรมชาติมนุษย์จะมีสติปัญญาไม่แตกต่างกันมากนัก แต่หากเกิดจากการอบรมและสั่งสอนมาจากบรรพบุรุษประกอบกับวิถีลิซุ หากมีการเรียนกันอย่างสนใจแล้ว ลิซุอาจจะเป็นชนที่มีความสำเร็จมากกว่าก็ได้” (กลุ่มเจ้าหน้าที่ประชาสงเคราะห์)

“ได้เพราะลิซุส่วนใหญ่ มีสติปัญญาความเฉลียวฉลาดเท่ากับคนไทย และลิซุส่วนใหญ่มีความอดทน ขยันหมั่นเพียร มุ่งมั่นในสิ่งที่ตั้งใจทำ”(กลุ่มชาติพันธุ์ลิซุบ้านปางไม้แดง)

ในประเด็น ความขัดแย้งทางเนื้อหาความรู้ด้านพระปริยัติธรรมกับเนื้อหาความรู้ที่ชาวลิซุต้องการศึกษาเชิงลึกว่าจะขัดกันจนชาวลิซุไม่สนใจ หรือไม่ กลุ่มอดีตผู้เคยบวชเรียน มีความเห็นว่า “ไม่ได้ขัดแย้ง เพียงแต่ทางพระธรรมจาริกไม่ได้แนะนำให้ชาวลิซุเข้าใจผลประโยชน์ในการเรียนรู้ด้านพระปริยัติธรรมและนักธรรมเท่านั้น”

ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของเจ้าหน้าที่กรมประชาสงเคราะห์ที่ว่า “ในเชิงลึกแล้วไม่ขัดแย้งกัน แต่วิถีชีวิตดั้งเดิมการดำเนินการอาจไม่เหมือนกัน หากมีการทบทวนบทเรียนที่ผ่านมา นำมาแก้ไขทางที่ดีแล้ว คิดว่าจะเป็นในทางที่ดี” และความเห็นของกลุ่มปางไม้แดงว่า “ไม่ขัดแย้งกัน เพราะพระปริยัติธรรม เป็นหลักธรรมที่สอนให้คนละเว้นความชั่ว ประพฤติดี ปฏิบัติชอบ ซึ่งสอดคล้องกับจารีตประเพณีและธรรมเนียมปฏิบัติของชนเผ่าลิซุ”

ขณะที่ กลุ่มชาติพันธุ์บ้านเลา ให้ความเห็นที่ว่า “หากเปรียบเทียบระหว่างทางโลกกับทางธรรมแล้วย่อม มีความขัดแย้งกันในเชิงลึกพอสมควร เพราะเป้าหมายปลายทางนั้นมีความแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง (ไม่ต้องการเวียนว่ายตายเกิด เข้าสู่ภาวะนิพาน กับต้องการเกิด ต้องการผูกพันกับคณาเครือญาติ ผูกพันการเวียนว่ายตายเกิด เป็นวัฏจักร)”

แสดงว่า ความเห็นของกลุ่มผู้เคยบวชเรียน กลุ่มเจ้าหน้าที่ประชาสงเคราะห์ และกลุ่มปางไม้แดง เห็นว่า หลักศาสนาพุทธกับวิถีชีวิตชาวลิซุไม่ขัดแย้งกัน ดังความว่า “หลักศาสนาพุทธ ถ้ามีการศึกษาเข้าใจเข้าถึงและปรับให้เข้าวิถีชีวิตชาวลิซุด้วยกันแล้ว สามารถร่วมกับวิถีชีวิตชาวลิซุได้เป็นอย่างดี”

“ไปด้วยกันได้ เพราะว่าหลักศาสนาสอนคนให้เป็นคนดีและเป็นคนที่มีคุณภาพต้องปรับความคิดทั้ง ๒ ด้าน คือ ปรับทัศนคติไปในทางที่ดี ทั้งพระธรรมจาริกและชาวลิซุ”

“ไปด้วยกันได้ เพราะมีหลักธรรมด้านการมีชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข เช่น การไม่ประพฤติดุคศีลข้อ ๒, ๓, และ ๔ การมีหลักคุณธรรมเรื่อง ความมีเมตตา กรุณา มีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความสามัคคี ขยัน ซื่อสัตย์ อุดหนุน และไม่เบียดเบียนผู้อื่น”

ส่วนนายอัครกร ผู้แทนกลุ่มชาติพันธุ์ลีซูบ้านเลาเวเห็นแย้งความเห็นกลุ่มอื่นว่า “ตามความเข้าใจของข้าพเจ้า เข้าใจว่าในเชิงลึกแล้ว ในตัวเนื้อหาสาระไปด้วยกันไม่ได้แน่นอน ทั้งนี้เพราะแนวความคิดปลายทางระหว่างสองความคิด ไปคนละทางกัน แต่ก็ไม่ใช่ปัญหาใหญ่ เพราะไปด้วยได้ เพียงแต่มีข้อแม้ว่า วางเงื่อนไขไว้อย่างไร ? จะผ่อนหนัก/เบา ในการวางเนื้อหาสาระ จุดไหนอย่างไร? ทั้งนี้สังเกต สามารถเปรียบเทียบและยึดเป็นแนวทางได้นั่นก็คือ ตัวอย่างในการจัดวางเงื่อนไข จากวิถีชีวิตชาวบ้านทั่วไป (ส่วนใหญ่ยกเว้นผู้ที่ผ่านการศึกษาในพระธรรมเชิงลึก) ของชนพื้นราบ เพราะมีความเชื่อ แนวคิด ในระดับพื้นฐานระดับของชาวบ้าน และระดับสูงในกลุ่มคณะสงฆ์องค์เจ้าในหลักธรรมพระพุทธศาสนา และปรากฏการณ์อยู่ด้วยกันมาได้นานช้านาน”

๔.๓.๕ ปัญหาด้านภาษาในการสื่อสาร

“ภาษาลีซู เป็นอุปสรรคสำหรับพระภิกษุ – สามเณรที่ไม่ใช่ชาวลีซูแล้วเข้าไปเผยแผ่อยู่ในหมู่บ้านชาวลีซู”

“ชาวลีซูเอง ก็มีน้อยมากที่สามารถ ฟังอ่าน เขียน ภาษาไทยได้ ส่วนใหญ่ก็มีปัญหาด้านการสื่อสารด้วยภาษาไทย ไม่เข้าใจความหมายอย่างถ่องแท้”

๔.๔ แนวทางที่เหมาะสมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกในกลุ่มชาติพันธุ์ลีซู

จากคำถามที่ว่า แนวทางที่กลุ่มชาติพันธุ์ลีซูจะรับ (นับถือ) และทะนุบำรุงส่งเสริมพระพุทธศาสนาในอนาคตจะต้องทำอย่างไร ความคิดเห็นส่วนใหญ่ เสนอแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสำหรับกลุ่มชาติพันธุ์ลีซูว่า

๔.๔.๑ ต้องวางแผนการเผยแผ่ให้เป็นระบบ “หากพระธรรมจาริกมีแผนการหรือโครงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่อกลุ่มชนชาติพันธุ์ลีซู เพื่อให้เข้าถึง “จิตใจมีศรัทธา” ของชาวลีซู ลีซูจะหันมานับถือและทะนุบำรุงส่งเสริมพระพุทธศาสนาในอนาคตได้เป็นอย่างดีและยั่งยืน”

กลุ่มผู้เคยบวชเรียน เสนอวิธีการวางแผนดังนี้

๑) พระธรรมจาริกต้องมีแผนการหรือโครงการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นกรณีพิเศษ ทั้งนี้พระธรรมจาริกต้องทำความเข้าใจว่าเป็นระยะเวลา ๔๕ ปี เพราะเหตุใดการเรียนพระปริยัติธรรมและนักธรรมของชาวลีซู ไม่เจริญก้าวหน้าเท่าที่ควร

๒) พระธรรมจาริกต้องชักชวนชาวลีซูหันมาเรียนพระปริยัติธรรมและนักธรรมให้มากขึ้น

๓) พระธรรมจาริกควรให้ทุนการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรลัทธิที่ศึกษาพระปริยัติธรรม และนักธรรม

ในขณะที่กลุ่มปางไม้แดงเสริมวิธีการด้วยการวางแผนเชิงรุกดังนี้

๑) การกำหนดเป้าหมายว่า ปีหนึ่ง ๆ จะส่งพระธรรมจาริกเข้าไปในหมู่บ้านลัทธิที่แห่ง
๒) การกำหนดเป้าหมายว่า ปีหนึ่ง ๆ จะมีการชักจูงให้เด็ก – เยาวชนลัทธิมาบวชก็คน โดยพระธรรมจาริก ควรชักจูงใจให้เด็กและ เยาวชนลัทธิ มาบวชเรียนที่วัดศรีโสศาหรือวัดอื่นให้มี มากเพิ่มขึ้นทุกปี

๓) การกำหนดเป้าหมายว่า ปีหนึ่ง ๆ จะอบรมแก่นนำชาวพุทธลัทธิที่คน เช่น การรับสมัคร อาสาสมัครแก่นนำชาวพุทธที่เป็นลัทธิ ทั้งชายและหญิงแล้วนำมาอบรม ทำหน้าที่ช่วยพระธรรมจาริกใน การเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ซึ่งเจ้าอธิการจรัส (ชวนปญโญ) ก็เสนอความเห็นถึงแนวทางที่น่าสนใจดังนี้

“ในอนาคตอาจต้องมีโครงการพิเศษสำหรับชาวลัทธิ เพื่อให้มีการบวชเรียนนาน ๆ เรียน พระปริยัติธรรม อาจต้องตั้งเป้าให้มีพระมหาสักกรุปหนึ่ง ทั้งนี้ก็ต้องพึ่งพาโยมพ่อโยมแม่ให้สนับสนุน บุตรหลานมาบวชเรียน”

ความคิดเห็น ของกลุ่มชาติพันธุ์ลัทธิบ้านปางไม้แดงชี้ว่า “ควรสนับสนุนให้บุตรหลาน ลัทธิบวชเป็นพระภิกษุ-สามเณรมากขึ้นทุกปี และใช้สื่อธรรมะ ออกอากาศเสียงตามสายในหมู่บ้าน เป็นประจำ (ดำเนินการโดยพระธรรมจาริก)”

๔.๔.๒ ต้องศึกษาภูมิหลังและวิเคราะห์ปัจจัยต่างๆให้ชัดเจน ดังนายอรรถกร เสริมว่า “ผู้ปฏิบัติ (ทุกระดับ) ต้องศึกษา ค้นหา จุด รอยเชื่อมที่สามารถจะประสานกันได้ระหว่างแนวความคิดดั้งเดิม หรือวิถีชีวิตของชนเผ่าที่เปลี่ยนแปลงไป กับแนวความคิดของพระพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดความเป็น เนื้อเดียวกัน หรือมีความกลมกลืนกัน ไม่ต้องหาตัวอย่างไกล ให้พิจารณาจากวิถีชีวิตชุมชนพื้นราบ วิถีชาวพุทธกับวิถีมรรคา มรรคผลของพระสงฆ์ องค์เจ้า กลุ่มใดเน้นจุดไหน เรื่องใดที่ควรนำเสนอ เพื่อให้เกิดความกลมกลืนเป็นเนื้อเดียวกัน ปฏิบัติชีวิตประจำวัน อย่างต่อเนื่องเป็นอาจิณ จนเป็นวิถีชีวิต วิถีชีวิตชาวพุทธ วิถีของพระสงฆ์องค์เจ้า รักษาสภาพการณ์ดังกล่าวมาจนถึงปัจจุบัน น่าจะเป็นแนว คำตอบได้เป็นอย่างดี”

สอดคล้องความเห็นของนายสนธยาที่ว่า “ต้องสร้างความเข้าใจแก่พระธรรมจาริกก่อนว่า ขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวลัทธิมีมาดั้งเดิมอย่างไร และจะปรับเข้ากับวิถีพุทธอย่างไรให้กลมกลืน ทั้งในส่วนที่เป็นพระธรรมจาริกชาวลัทธิ ให้ความรู้เกี่ยวกับวิถีพุทธอย่างเข้าใจ”

จากการสัมภาษณ์ทุกกลุ่มให้ความเห็นไม่แตกต่างกันว่า “ชาวลิซุรุ่นใหม่มิเจตคติพระธรรมจาริก/ พระพุทธศาสนาเป็นปกติ ไม่มีอคติในทางลบหรือบวก แต่อย่างไร พระธรรมจาริก เป็นที่พึ่งทางด้านจิตใจ ในยามทุกข์ โศกเศร้า เสียใจ เป็นเครื่องเตือนสติจิตใจ ในด้านการคิด การตัดสินใจ เรื่องผิดศีลธรรม หรือถูกต้องทำนองคลองธรรม ส่วนใหญ่ มีความยอมรับมากขึ้น แต่ยังคงใช้เวลาปรับกับวิถีพุทธ แต่ก็อาจมีชาวลิซุรุ่นใหม่มิได้ให้ความสนใจหรือให้ความสำคัญกับพระธรรมจาริกมากนัก ด้วยยังไม่มีคามจำเป็นที่ต้องไปพบหรือขอความช่วยเหลือจากพระธรรมจาริก”

พระธรรมจาริกต้องเลือกเวลาที่เหมาะสมในการเผยแผ่ ซึ่งสามารถเลือกใช้ได้หลายโอกาส

“วันเวลาที่ชาวลิซุว่างจากการทำไร่ ทำสวน หรือวันสัปดาห์และเวลาช่วงเย็น หรือเวลากลางคืนช่วงที่มีพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น ทำบุญขึ้นบ้านใหม่ เด็กเกิดใหม่ งานแต่งงาน ตลอดจนงานศพ วันที่มีการจัดงานของชาวลิซุ หรือแม่แต่การพบปะโดยไม่เป็นทางการ ในเวทิงวงน้ำชา เป็นสถานการณ์หนึ่งที่เหมาะอย่างยิ่งในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และเรียนรู้ ถ่ายทอดองค์ความรู้ได้ไม่แพ้สถานการณ์อื่นๆ” (กลุ่มพระธรรมจาริก และกลุ่มลิซุบ้านเลา)

“นอกจากวันสัปดาห์ของลิซุ วันสำคัญของชนเผ่าลิซุ วันปีใหม่ วันกินข้าวโพดใหม่ วันกินข้าวใหม่ แล้ว ควรเลือกวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และวันสำคัญแห่งชาติ เข้าพบปะชาวลิซุเป็นกรณีพิเศษได้” (กลุ่มลิซุบ้านป่าไม้แดง)

๔.๔.๓ การอุทิศตนและเสียสละของพระธรรมจาริก นายสนธยา ให้ความเห็นว่า “พระธรรมจาริกต้องมีมานะ อดทน และเป็นผู้เสียสละและเป็นแบบอย่างที่ดี ซึ่งใน ปัจจุบันพระธรรมจาริกส่วนใหญ่ก็มีทิศทางการทำงานดีอยู่แล้ว แต่ต้องเพิ่มแรงผลักดันทุกทางให้ เกิดขึ้นเป็นรูปธรรม”

ที่ประชุมกลุ่มย่อย แสดงความเห็น ว่า วิธีการที่ดีที่สุดในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่อชาวลิซุนั้นควรเป็นรูปแบบที่ “พระธรรมจาริกต้องเข้าไปฝังตัวอยู่ในหมู่บ้านใหญ่ ๆ ของลิซุ เช่น บ้านกิดสามสิบ อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน บ้านเลา อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ และ บ้านคอยด้า อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย เป็นต้น” จะทำให้ชาวลิซุสนใจพระพุทธศาสนามากขึ้น เพราะมีพระธรรมจาริกอยู่ประจำอาศรม และควรขยายอาศรมไปยังจังหวัดที่มีประชากรชาวลิซุอยู่เป็นกลุ่มเป็นก้อนหนาแน่น

๔.๔.๔ การปลูกฝังความเข้าใจและสร้างแนวร่วมของชุมชน ขยายเครือข่ายแกนนำชาวพุทธ

กลุ่มชาติพันธุ์ลิซุบ้านเลา นำโดยนายอดิสร ให้ความเห็นในเรื่องนี้ว่า “ในรูปแบบและวิธีการเดิมที่ใช้อยู่ ก็ใช้ได้ แต่ต้องเพิ่มศักยภาพ เติมองค์ความรู้ เสริมเทคนิคการใช้เทคนิค/ กลเม็ดกลยุทธ์ ให้มีความเชี่ยวชาญ เน้นนิยมนมากขึ้น ประการสำคัญ ต้องดึงชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วม นับแต่เริ่มแรกของกิจกรรม โดยเขาไม่รู้สึกรู้ว่า ถูกบังคับ ถูกเกณฑ์ ถูกสั่งสอน สอนเขาโดยเขาไม่

รู้สึกว่าคุณสอน ควรเปลี่ยนวิธีคิด และเปลี่ยนคำพูด ปรับเปลี่ยนความคิดจากการ “สอน” เป็น “แลกเปลี่ยนแนวคิด หรือปรับเปลี่ยนประสบการณ์กัน” ทั้งนี้ ชุมชนชาวลีซุ โดยเฉพาะในกลุ่มของผู้สูงอายุจะไม่ค่อยยอมรับ การถูกสอนโดยวัยที่อ่อนเยาว์กว่า แม้จะไม่ค่อยเห็นการแสดงออกในเชิงปฏิเสธ แต่พวกเขาก็เก็บกอดความรู้สึกเอาไว้ ไม่ให้แสดงออกมาชัดเจน

ประเด็นต่อมา การตั้งเป้าหมายของกิจกรรม ควรให้มีความชัดเจน และเชื่อมโยงความต้องการปลายทางของชีวิตในกลุ่มเป้าหมายที่ได้เตรียมคน เตรียมชุมชน (ชนเผ่า) ให้สอดคล้องกับเป้าหมายเป็นเนื้อเดียวกัน หรือให้มีความกลมกลืนกัน แม้จะไม่ใช่วิธีที่ดีที่สุด แต่คาดคิดว่าน่าจะดีกว่าและยั่งยืนกว่า”

และตรงกับความคิดเห็นของกลุ่มบ้านศรีดงเย็นที่ อาจารย์ประเสริฐนาเสนาว่า “ที่ได้ผลดีที่สุด คือ วิธีการแบบสังคมสังเคราะห์ โดยการช่วยเหลือ ป้องกัน แก้ไข พัฒนาบุคคล กลุ่มและชุมชนควบคู่กันไปกับการให้ความรู้และการปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนา”

ในขณะที่ เจ้าอธิการจรัส (ชวนปญฺญ) พระธรรมจาริกประจำวัดดง บ้านศรีดงเย็น หรือปางไม้แดง เป็นพระธรรมจาริกตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๕ ให้ความเห็นว่า “อดีตที่ผ่านมาชาวลีซุส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจพระพุทธศาสนา เวลาถึงงานที่วัดชาวลีซุก็มาร่วมแต่ไม่ค่อยชอบฟังธรรม ปัจจุบันชาวลีซุมีการเข้าวัดมากขึ้น แต่ก็ยังไม่ค่อยสนใจฟังธรรม ชาวชนลีซุมีการบวชเป็นพระภิกษุสามเณรแต่บวชไม่ได้นาน เพราะชาวลีซุขาดความอดทน ชาวลีซุนิยมแต่งงานยังเยาว์ ชาวลีซุถือว่า “ทุกคนหัวเข้าเท่ากัน” จึงสอนเขายากสักหน่อย” (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๔ เวลา ๑๓.๓๐ - ๑๔.๐๐ น.)

“อาจจะต้องตั้งหมู่บ้านลีซุชาวพุทธเป็นตัวอย่าง สักแห่งหนึ่ง ทั้งนี้พระธรรมจาริกต้องเป็นผู้ชี้แนะ และจัดหางบประมาณในส่วนนี้ แต่ต้องได้รับความร่วมมือจากชาวลีซุที่เคยบวชเรียนมา อาตมาเองมีความตั้งใจในส่วนนี้ เพราะสังเกตว่าในระยะเวลา ๔๖ ปี การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกชาวเขายังไม่เคยคิดทบทวน ผลสัมฤทธิ์หรือข้อบกพร่องในการประกาศเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวเขา โดยเฉพาะชาวลีซุที่ศึกษาทางธรรมวินัยและเปรียญธรรมไม่สำเร็จเท่าที่ควร ซึ่งตรงกันข้ามกับชนเผ่าอื่นมีผู้เรียนจบนักธรรมเอกและเปรียญธรรม (มหา) มีจำนวนมาก เราควรมาจัดสัมมนาเรื่องนี้สักครั้งหนึ่ง” (พระเทพโกศล เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่)

๔.๔.๕ สร้างสื่อที่หลากหลายประกอบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดังความคิดเห็นจากกลุ่มอดีตพระธรรมจาริก และอดีตผู้เคยบวชเรียน มองว่า “ใช้สื่อหลายแบบ เช่น พระพุทธรูป ภาพหรือหนังสือพุทธประวัติ และวิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์”

“ทำซีดี วีซีดี ประวัติพระพุทธเจ้า หลักธรรมคำสอน เป็นภาษาลีซุ และภาษาไทย แจกจ่ายให้พระธรรมจาริก ผู้นำหมู่บ้านทุกหมู่บ้าน” และนายอัครกรให้ความเห็นในฐานะชาวลีซุบ้านเลาว่า “ตามประสบการณ์ที่ได้พบเห็นผ่านมานั้น มีวัสดุ อุปกรณ์หลายลักษณะ คือ พระพุทธรูปปางต่าง ๆ ทั้ง

ขนาดเล็ก(แขวนค้อยคอ)และขนาดใหญ่ รูปภาพส่งเสริมวันสำคัญทางพุทธศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา (ประสูติ ตรัสรู้ นิพาน) มาฆบูชา อาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษาฯ นิทานและรูปภาพทศชาติของพระพุทธเจ้าฯ (บางจุดหรือพื้นที่/หมู่บ้าน) รูปพระสงฆ์ที่มีชื่อเสียง ปฏิบัติดีซึ่งเป็นที่ยอมรับและรู้จักทั่วไป”

นายสนธยานันท์ สื่อ คือ ภาษา “ต้องใช้สื่อที่ภาษาให้เข้าใจก่อน และปรับใช้ให้เข้ากับความเป็นจริงในพื้นที่โดยใช้หลักธรรมง่าย ๆ เป็นพื้นฐาน แล้วค่อยให้เกิดความยอมรับ”

กลุ่มลี้ชูป้านปางไม้แดง เพิ่มเติมความเห็น “สื่อที่ดี คือตัวบุคคลที่เป็นพระธรรมจาริกและแกนนำชาวพุทธ เป็นสื่อสำคัญที่สุด รองลงไป คือ สื่อเสียงตามสาย แผ่นซีดี วีซีดี หนังสือ เอกสาร แบบโปสเตอร์ที่เกี่ยวกับหลักธรรม”

๔.๔.๖ ทักษะการใช้ภาษาสื่อสาร และภาษาลี้ชู่ เกี่ยวกับภาษาที่ใช้ประกอบการเผยแพร่พระพุทธศาสนา กับกลุ่มชาติพันธุ์ลี้ชู่ มีความเห็นของกลุ่มพระธรรมจาริกและกลุ่มชาติพันธุ์ลี้ชูป้านปางไม้แดงว่า “ในด้านการสื่อสารด้วยภาษา ส่วนใหญ่ พระธรรมจาริก จะใช้ภาษาไทยกลาง ภาษาพื้นเมืองล้านนามีบางรูปที่สามารถใช้ภาษาลี้ชู่ได้น้อย”

นายอัครกร กลุ่มลี้ชูป้านเลาให้ความเห็นว่า “ตามที่ได้พบเห็น ใช้ภาษาพื้นเมืองเป็นสื่อกลางในการสื่อสาร ช่วงหลังเด็กรุ่นหลังซึ่งได้รับการหล่อหลอมสามารถใช้ภาษาไทยกลางได้ดี เพราะได้รับการศึกษามาในระดับหนึ่ง จึงสามารถใช้ภาษาไทยกลางก็ได้”

ซึ่งนายสนธยาให้ความเห็นเน้นว่า “ในเบื้องต้นใช้ภาษาท้องถิ่นหรือใช้ภาษาไทยกลางสื่อสารก็ได้ ถ้าจะให้ดีที่สุดพระธรรมจาริกที่ไม่ใช่เป็นชาวลี้ชู่ จำเป็นอย่างยิ่งต้องเรียนรู้ภาษาลี้ชู่เป็นพื้นฐานเอาไว้”

๔.๔.๗ กำหนดกลยุทธ์ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนากับชาวลี้ชู่ กลุ่มตัวอย่างให้ความเห็นอย่างกว้างขวาง จะขอเสนอที่ละกลุ่มดังนี้ กลุ่มผู้เคยบวชเรียน เห็นว่า

๑) พระธรรมจาริกควรทำแผนการเชิงรุกและมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องและจริงจัง และจริงจัง

๒) พระธรรมจาริกควรไปประจำอยู่อาศัยในหมู่บ้านใหญ่ ๆ ของลี้ชู่ เช่น บ้าน กัดสามสิบ อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน บ้านเลา อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ และบ้านดอยล้าน อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย เป็นต้น

๓) พระธรรมจาริกที่เข้าไปเผยแพร่พระพุทธศาสนา นั้น ต้องเรียนรู้ วัฒนธรรมและบริบทความเชื่อดั้งเดิมของชาวลี้ชู่เป็นอย่างดี เข้าใจเข้าถึงใน “จิตใจ” ของชาวลี้ชู่ จากนั้นสอนหลักศาสนาพุทธ ให้ชาวลี้ชู่เข้าใจและหันมานับถือพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนต่อไป

๔) โครงการพระธรรมจาริกส่วนภูมิภาควัดศรีโสดา ควรปรับเปลี่ยนแนวทางการเผยแพร่ โดยกำหนดเป้าหมายหมู่บ้านและจำนวนเด็ก และเยาวชนลี้ซุที่จะมาบวชเรียนให้ชัดเจน (ตามสัดส่วน จำนวนประชากรแต่ละเผ่า)

๕) โครงการพระธรรมจาริกส่วนภูมิภาค ควรกระจายอำนาจไปยังท้องถิ่น ให้เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ มีอำนาจและหน้าที่กำกับดูแล สนับสนุนพระธรรมจาริกในหมู่บ้าน เป็นตัวแทนที่ได้รับมอบอำนาจจากโครงการพระธรรมจาริก

๖) แกนนำชาวพุทธ ต้องเร่งสร้างบุคคลากร อาสาสมัคร ในหมู่บ้าน มีค่าตอบแทน, สวัสดิการที่จะเป็นขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ช่วยเหลือพระธรรมจาริกในการเผยแพร่ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

กลุ่มลี้ซุบ้านเลาเว เสนอผ่านนายอัครกรว่า “ศึกษา ค้นคว้า แนวคิด และความเชื่อพื้นฐานเดิมของชาวลี้ซุอย่างถ่องแท้ เข้าใจถึงจิตวิญญาณของชนเผ่าลี้ซุ เพียงแค่ความรู้ ความเข้าใจยังไม่เพียงพอ และหาวิธีการ ตลอดจนเทคนิคในการใช้กลยุทธ์ต่าง ๆ เพื่อที่จะดำเนินการปรับเปลี่ยนแนวคิด และความเชื่อพื้นฐานเดิม และมีการสร้างแนวคิด ความเชื่อใหม่ เป้าหมายใหม่ เพื่อถือเป็นหลักยึดเป็นเส้นทางในการดำเนินชีวิตปกติของคนก็อาจจะถือได้ว่า แม้อาจจะไม่ถึงเส้นชัย แต่ก็ถึงเป้าหมายเกินครึ่งแล้ว ทั้งนี้มีผู้รู้ได้กล่าวไว้ว่า การจะปรับเปลี่ยนคนได้ ต้องเข้าไปปรับเปลี่ยนแนวคิด และความเชื่อของเขาก่อนเป็นเบื้องต้น อย่างไรก็ตาม การปฏิบัติตนให้เป็นที่ยอมรับ เชื่อถือและไว้วางใจ นั้น ก็ไม่ยาก หากสามารถแสดงตนให้เป็นที่ยอมรับ เชื่อถือ ไว้วางใจ ด้วยการถือสัจจะ ยุติธรรม เคารพผู้หลักผู้ใหญ่ (มีสัมมาคารวะ) เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เพื่อนบ้าน ฯลฯ”

ในสายตาของกลุ่มประชาสงเคราะห์ให้ความเห็นว่า “พระธรรมจาริกต้องรู้วิถีชีวิตของชาวลี้ซุอย่างจริง หากทำการวิจัยได้ยิ่งดี เพราะจะนำไปใช้เป็นข้อมูล ปฏิบัติต่อไป”

กลุ่มปางไม้แดงเสนอเพิ่มเติมด้านกลยุทธ์ ดังนี้

๑) พระธรรมจาริกต้องมีแผนการส่งพระภิกษุสามเณรที่เข้าใจในวัฒนธรรม บริบทของชาว ลี้ซุ โดยจัดสรรโควต้าให้พระธรรมจาริกเข้าไปประจำอยู่ในหมู่บ้านลี้ซุ และขยายอาศรมในหมู่บ้านลี้ซุให้เพิ่มขึ้นทุก ๆ ปี ๕ - ๑๐ หมู่บ้าน

๒) พระธรรมจาริกต้องทำโครงการและท่อมเทเป็นกรณีพิเศษ โดยการจัดหางบประมาณ มีการดำเนินการ มีการทดลอง เพื่อให้ชาวลี้ซุหันมานับถือพระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน

๓) รับสมัคร คัดเลือกเด็กและเยาวชนลี้ซุให้มาบวชเรียนเพิ่มขึ้นทุกปี

๔) แกนนำชาวพุทธที่เป็นฆราวาส ทั้งชายและหญิงในหมู่บ้านลี้ซุ ควรมือน้อย หมู่บ้าน

ละ ๓ - ๕ คน

อาจารย์ ประเสริฐ ชัยพิกุลสิทธิ์ เสนอความเห็นส่วนตัวเพื่อเสนอแนวทางแก้ไขในฐานะผู้อำนวยการการสงเคราะห์ชาวเขา เป็นประเด็นที่น่าสนใจ ดังนี้

๑) เชิงปริมาณ

(๑) ฝ่ายกำหนดนโยบายและวางแผน จำเป็นต้องทบทวนสภาพความจริงที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ข้อมูลเชิงปริมาณมีความชัดเจนว่า พระธรรมจาริกส่วนใหญ่เป็นชนเผ่ากะเหรี่ยงและม้ง ชนเผ่าอื่นๆมีจำนวนน้อย และอยู่ในอาศรมในหมู่บ้านที่เป็นชนเผ่าของตนเองเป็นหลัก การเพิ่มอาศรมใหม่หรือจัดบุคลากรพระธรรมจาริกให้ปฏิบัติงานประจำปี สมควรอย่างยิ่งที่จะต้องนำข้อมูลจำนวนอาศรมและจำนวนพระธรรมจาริกมาพิจารณาเปรียบเทียบอัตราส่วนระหว่างจำนวนอาศรมและจำนวนหมู่บ้านของแต่ละชนเผ่า เพื่อให้มีอัตราส่วนที่ค่อยๆเพิ่มขึ้นให้ถึงจุดที่เรียกว่า “สมดุล” หรือ “พอดี พอเหมาะ” การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในหมู่บ้านชาวเขาทุกชนเผ่าจะเกิดความเป็นธรรมมากขึ้น ซึ่งจำเป็นต้องมีการเพิ่มอาศรมพระธรรมจาริกในหมู่บ้านชนเผ่าลีซู หรือชนเผ่าอื่นๆ ทุกๆปีการรับเด็กชนเผ่าต่างๆ มาบวชเรียนเป็นสามเณร ควรแนะนำให้พระธรรมจาริกในอาศรม ต่างๆ ชักจูงใจบิดามารดาและตัวเด็กนักเรียนของหมู่บ้านชนเผ่าลีซูให้มาบวชเรียนที่โรงเรียนสมเด็จพระพุทธชินวงศ์ วัดศรีโสดาให้มากขึ้น อดีตที่ผ่านมา มีเด็กนักเรียนชนเผ่าลีซูมาบวชเรียนในโรงเรียนแห่งนี้น้อยเกินไปบางปีไม่มีเลย

(๒) หมู่บ้านใดที่ไม่มีพระธรรมจาริกตั้งอาศรมอยู่ประจำ จำเป็นต้องมีการสร้างอาสาสมัครแกนนำชาวพุทธขึ้น หมู่บ้านละ ๓-๕ คน หรือมากกว่านี้ หากเป็นหมู่บ้านใหญ่ แกนนำชาวพุทธต้องเป็นบุคคลที่มีจิตอาสา เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา เป็นบุคคลที่สมาชิกในหมู่บ้านยอมรับนับถือว่าเป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม

แกนนำชาวพุทธจำเป็นต้องได้รับการอบรมความรู้และทักษะในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในฐานะเป็นฆราวาส เป็นผู้ติดต่อประสานงานและช่วยเหลืองานของพระธรรมจาริก แกนนำชาวพุทธจำเป็นต้องริเริ่มการสร้างศาลาเอนกประสงค์ เป็นที่ประชุมสมาชิกหมู่บ้าน เป็นสถานที่ทำกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาในรอบปี และอาจใช้เป็นที่พักสงฆ์ เมื่อพระธรรมจาริกสัญจรหรือเดินทาง เข้ามาเผยแผ่หรือดำเนินกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนระดับหมู่บ้าน

๒) เชิงคุณภาพ

(๑) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยคณะพระธรรมจาริก ในหมู่บ้านชนเผ่าลีซูและชนเผ่าอื่นๆ จำเป็นต้องมีแนวทางหรือยุทธวิธีใหม่ในการเผยแผ่เชิงรุกให้บังเกิดผลดี โดยไม่ต้องเพิ่มบุคลากรหรืองบประมาณแต่อย่างใด ยุทธวิธีการเผยแผ่เชิงรุกมีหลากหลายวิธี แต่วิธีที่เหมาะสมคือการใช้เครื่องมือสื่อสารและเทคโนโลยีสมัยใหม่เป็นตัวกลางให้สมาชิกหมู่บ้านต่างๆ ได้รับรู้เรื่องราว

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง ทั้งด้านวัตถุและด้านจิตใจควบคู่กันไป โดยใช้สถานีวิทยุทธมน เป็นกระบอกเสียง ให้ผู้ฟังได้รับรู้ข่าวสารที่เกิดประโยชน์ เกิดความรู้ ความเข้าใจ ยอมรับและนำไป ปฏิบัติให้เกิดผลดีแก่ตนเองและสมาชิกในครอบครัว

(๒) นอกจากการให้ความรู้โดยผ่านสื่อวิทยุชุมชนแล้ว ควรจัดทำแผ่นซีดี วีซีดี แผ่นพับ ไปสเตอร์ หนังสือ ที่เกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวัน ให้มีความร่มเย็นเป็นสุข มีชีวิตอยู่อย่างพอเพียง และเป็นไปตามวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามของชน เผ่า อีกทั้งยังมีลักษณะการดำรงชีวิตที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

อีกความเห็นที่น่าสนใจของ นาย อนันต์ สีวลี ชาวลีซู ผู้เคยบรรพชาอุปสมบทพระภิกษุ และเคยเป็นพระธรรมจาริกชาวเขา ปัจจุบัน เป็นผู้ประกาศภาษาลีซู สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กรมประชาสัมพันธ์ เขต ๒ จังหวัดเชียงใหม่

“ผมคิดว่า พระธรรมจาริกกับชาวลีซู โดยเฉพาะคนที่เคยบวชมาแล้ว ต้องมีความร่วมมือกัน พระธรรมจาริกเองต้องเข้าใจว่าโดยพื้นฐานของวัฒนธรรมชาวลีซู แตกต่างกับวัฒนธรรมของชาวพุทธ มากมาย เราควรร่วมมือเพื่อรวบรวมติดตามชาวลีซูที่เคยบวช มาตั้งเป็นหมู่บ้านชมรมชาวพุทธขึ้น เพื่อเป็นผู้นำตัวอย่างในการปฏิบัติศาสนกิจ ในการนี้พระธรรมจาริกต้องเอาใจใส่และเป็นผู้ชี้แนะ โดยทำในลักษณะเชิงรุกมากขึ้น” (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๑๓ ตุลาคม ๒๕๕๔)

ขอสรุปท้ายด้วยความคิดเห็นของพระเทพโกศล “ในอนาคตอาจจะต้องมีโครงการตั้ง หมู่บ้านลีซูชาวพุทธโดยเฉพาะ เพื่อให้ลีซูเป็นพุทธอย่างแท้จริงให้ได้ อยากให้รวบรวมลีซูที่เคย บวชมาแล้วมาตั้งชมรมชาวพุทธ เพื่อศึกษาพระธรรมวินัยและวิถีพุทธและอนาคตหากมีชาวลีซูมา บวชอยากให้ไปอยู่ที่กรุงเทพฯ เพื่อให้อยู่ห่าง ๆ บ้าน จะได้ไม่คิดถึงบ้าน และขออนุญาตกลับบ้าน บ่อย เมื่อกลับบ้านบ่อยใจก็แตก พ่อแม่ก็ปล่อยตามใจลูกจึงลาสิกขาไป” (สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๔ เวลา ๑๕.๐๐ - ๑๕.๓๐ น.)

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

คุณฐิติพนธ์ เรื่องศึกษาผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชาติพันธุ์ลื้อของ พระธรรมจาริก ได้กำหนดวัตถุประสงค์ในการวิจัย ๓ ประการ คือ ๑. เพื่อศึกษาสภาพและผลสัมฤทธิ์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกในกลุ่มชาติพันธุ์ลื้อ ๒. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคต่อ ผลสัมฤทธิ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริก ในกลุ่มชาติพันธุ์ลื้อ และ ๓. เพื่อแสวงหา แนวทางที่เหมาะสมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกในกลุ่ม ชาติพันธุ์ลื้อ โดยตั้งโจทย์ วิจัยเอาไว้ คือ บริบททั่วไป หลักการดำเนินชีวิต (วิถีชีวิต) ประเพณี พิธีกรรม ของกลุ่มชาติพันธุ์ลื้อ ในประเทศไทย การเผยแผ่และผลสัมฤทธิ์ของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกในกลุ่มชาติ พันธุ์ลื้อ ปิจัยและแห่งผลสัมฤทธิ์นับแต่ ปี พ.ศ. ๒๕๐๘ - พ.ศ. ๒๕๕๓ เป็นเวลา ๔๖ ปี และ แนวทาง การเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เหมาะสมแก่กลุ่มชาติพันธุ์ลื้อ

ในงานวิจัยนี้ ใช้ระเบียบวิธีการวิจัย แบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ศึกษา เอกสารข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและความเชื่อ ลัทธิศาสนาของกลุ่มชาติพันธุ์ลื้อ และ เก็บของมูลภาคสนามจากพื้นที่จริงเพื่อยืนยันข้อเท็จจริง ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาวิจัยตาม กระบวนการดังต่อไปนี้

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ มีจำนวนทั้งสิ้น ๘๒๐ รูป/คน ประกอบด้วยกลุ่มต่างๆ ดังนี้ คือ ๑) กลุ่มชาติพันธุ์ลื้อที่บ้านเลาหว หมู่ ๑๑ ตำบลเมืองแหง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นที่ตั้ง อาศรม แห่งแรก ที่พระธรรมจาริกออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา(ปัจจุบันเลิกไปแล้ว) มีประชากร จำนวน ๓๐๐ คน, ๒) กลุ่มชาติพันธุ์ลื้อที่บ้านศรีดงเย็น (บ้านต้นลุง หรือ บ้านปางไม้แดง) หมู่ ๕ ตำบลบ้านช้าง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นอาศรมแห่งที่ ๒ ที่พระธรรมจาริกยังปฏิบัติงานอยู่ ในปัจจุบัน มีประชากรจำนวน ๕๐๐ คน, ๓) เจ้าหน้าที่กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวง การพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (กรมประชาสงเคราะห์ชาวเขาเดิม) จำนวน ๒๐ คน, ๔) พระธรรมจาริกที่เข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในหมู่บ้านชาติพันธุ์ชาวลื้อ ทั้งในอดีตและปัจจุบัน รวมทั้งพระธรรมจาริกฝ่ายอำนวยการ โครงการฯ ที่เกี่ยวข้องจำนวน ๑๐๐ รูป/คน

กลุ่มเป้าหมายที่คัดเลือกจากประชากร มีจำนวน ๖๓ รูป/คน โดยวิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Samplings) โดยกำหนดคุณสมบัติเป็นพิเศษ คือ ๑) ต้อง เป็นชนชาติพันธุ์ลื้อ ที่พระธรรมจาริก คัดเลือกไปทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้วยการตั้งอาศรมพระธรรมจาริกเอาไว้ ๒) ต้องเป็นชนชาติ

พันธุ์ลี้ชู ที่เคยบรรพชา อุปสมบท ในโครงการพระธรรมจาริก ๓) ต้องเป็นชนชาติพันธุ์ลี้ชู ที่ไม่เคยบรรพชา-อุปสมบท แต่เคยเข้ามาทำการศึกษาเล่าเรียนและอาศัยอยู่ที่วัดศรีโสดา จังหวัดเชียงใหม่, ๔) ต้องเป็นพระธรรมจาริก ผู้ปฏิบัติงานด้านการเผยแผ่ในโครงการพระธรรมจาริก หรือเป็นพระธรรมจาริกที่ปฏิบัติงานในอาศรมของกลุ่มชาติพันธุ์ลี้ชู และ ๕) เป็นเจ้าหน้าที่กรมประชาสัมพันธ์ ข้าราชการบำนาญ ปักจันเปลี่ยนชื่อเป็นกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ที่ทำงานเกี่ยวกับชาติพันธุ์ลี้ชู

จากกลุ่มเป้าหมายดังกล่าว ผู้วิจัยได้จำแนกแต่ละกลุ่มออกเป็นสัดส่วนและมีจำนวน ที่เหมาะสม ดังนี้ คือ ๑) กลุ่มชาติพันธุ์ลี้ชูที่บ้านเลาหว หมู่ ๑๑ ตำบลเมืองแหง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่จำนวน ๒๐ คน, ๒) กลุ่มชาติพันธุ์ลี้ชูที่บ้านศรีดงเย็น (บ้านต้นลุง หรือ บ้านปางไม้แดง) หมู่ ๕ ตำบลบ้านช้าง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน ๒๐ คน, ๓) พระธรรมจาริก ที่เข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในหมู่บ้านชนชาติพันธุ์ชาวลี้ชูทั้งในอดีตและปัจจุบัน จำนวน ๒๐ รูป, และ ๔) เจ้าหน้าที่กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จำนวน ๓ คน รวมทั้งสิ้น จำนวน ๖๓ รูป/คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยพื้นที่จริง ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และการจัดประชุมกลุ่ม มาเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบ่งเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนที่ ๑ เป็นข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ส่วนที่ ๒ มี ๔ ตอน คือ ตอนที่ ๑ เกี่ยวกับความเชื่อดั้งเดิม และพระพุทธศาสนา ตอนที่ ๒ เกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์ของการเผยแผ่ศาสนาของพระธรรมจาริก ตอนที่ ๓ เกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคและปัจจัยแห่งผลสัมฤทธิ์ของชาวลี้ชูกับการศึกษาพระพุทธศาสนา และ ตอนที่ ๔ เป็นข้อเสนอแนะเพื่อหาแนวทางแก้ไขที่เหมาะสมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยเฉพาะแก่กลุ่มชาติพันธุ์ลี้ชู

สถิติที่ใช้ในการวิจัย ด้านข้อมูลเอกสาร ผู้วิจัยวิเคราะห์ด้วยเนื้อหา ส่วนข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาติพันธุ์ลี้ชู ผลสำเร็จ ปัญหาอุปสรรคและปัจจัยที่ส่งผลสัมฤทธิ์ ตลอดจน แนวทางแก้ไข เพื่อการเผยพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะแก่กลุ่มชาติพันธุ์ลี้ชูที่โครงการพระธรรมจาริกสามารถปฏิบัติการได้ ผู้วิจัยวิเคราะห์ด้วย ค่าความถี่ ค่าร้อยละ และการสรุปจัดกลุ่มความคิดเห็น นำเสนอด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการศึกษาพบว่า

๕.๑.๑ สภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกในกลุ่มชาติพันธุ์ลี้ชู

สภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกในกลุ่มชาติพันธุ์ลี้ชุนั้น เป็นไปด้วยความเชื่องช้า มีความยากลำบากกว่าการเผยแผ่ในกลุ่มชาติพันธุ์อื่น พระธรรมจาริกได้ตั้งอาศรม

แห่งแรกขึ้นที่บ้านเลา อำเภอยิงแวง และอาศรมแห่งที่ ๒ ที่บ้านศรีดงเย็น (บ้านต้นลุงหรือบ้านปางไม้แดง) อำเภอแม่แตง สภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง โดยมีชาวลีซุได้นับถือพระพุทธศาสนาและส่งบุตรหลานเข้ามาบวชเรียน แต่ก็ยังมีจำนวนไม่มากนัก ทั้งนี้เป็นเพราะกลุ่มชาติพันธุ์ลีซุ มีความเชื่อดั้งเดิมในลัทธิผีสางเทวดา เคารพนับถือบรรพบุรุษ อุปนิสัย อุดมคติของชาวลีซุก็ต่างจากหลักการของพระพุทธศาสนาด้วย จึงทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร

ทั้งนี้เป็นเพราะการปฏิบัติกิจวัตรในทางวัฒนธรรม พิธีกรรมต่างๆ นับแต่ พิธีการปฏิบัติต่อเด็กแรกเกิด พิธีเมื่อเด็กเจริญวัย พิธีแต่งงาน พิธีทำบุญ พิธีสะเดาะเคราะห์ พิธีทำบุญสร้างบ้านใหม่ พิธีอุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษ กระทั่งพิธีกรรมเกี่ยวกับการเสียชีวิต (งานศพ) เป็นต้น ซึ่งพิธีกรรมทั้งหลายเหล่านี้ล้วนมีรายละเอียดแตกต่างจากหลักการของพระพุทธศาสนาอย่างมาก ดังตัวอย่างเช่น ชาวลีซุ เชื่อว่า ผู้ชายมีขวัญ ๕ คน ผู้หญิง มีขวัญ ๗ คน น้อยกว่าผู้ชาย ๒ คน เวลาขวัญตนใดคนหนึ่งไม่อยู่ หนีไปเที่ยวที่อื่น บิดามารดา หรือญาติทั้งหลายต้องช่วยกันเรียกขวัญคืน มิฉะนั้นบุคคลคนนั้นอาจเสียชีวิต (ตาย) ในไม่ช้าได้ ทั้งนี้เพราะขวัญได้หนีไปอยู่ที่อื่น ก็อาจไปเกิดเป็นคนอื่นก็ได้ อย่างไรก็ตามถ้าจะพิจารณาสภาพบริบททั่วไปของชนชาติพันธุ์ลีซุจะเห็นว่า

๑) วิถีชีวิตและวัฒนธรรมดั้งเดิมแบบลีซุ

(๑) ชนชาติพันธุ์ลีซุเป็นชนที่มีอัตลักษณ์ด้านศาสนา วิถีชีวิต และวัฒนธรรม ประเพณีเป็นแบบของตนเองไม่เหมือนใคร

(๒) ชาวลีซุมีความเชื่อดั้งเดิมในลัทธิผีสางเทวดาของบรรพบุรุษ ความเชื่อนี้ประสานอย่างแน่นสนิทกับวัฒนธรรมของชาวลีซุ กล่าวคือ กลุ่มญาติพี่น้องมีความรักในเลือดเนื้อเชื้อสายวงศ์ตระกูลอย่างสูงยิ่ง แต่ก่อนมา พี่น้องชาวลีซุที่อาศัยอยู่ต่างหมู่บ้านกันนั้น เมื่อถึงเวลาหนึ่งปีหรือสองปีต้องออกไปเยี่ยมเยียนกัน เพื่อสอบถามทุกข์สุขในหมู่บ้านหรือญาติ และเมื่อญาติพี่น้องพบกันต่างก็จะมีกิริยาอาการที่มีท่าดีใจอย่างชัดเจน ต่างฝ่ายต่างยิ้มแย้มเข้าหากัน สอบถามถึงความทุกข์และความสุข อย่างกระตือรือร้น และญาติผู้ที่มีศักดิ์ต่ำกว่าจะทำความเคารพโดยการคุกเข่า ก้มศีรษะลงพื้นแล้วกล่าวกับญาติที่มีศักดิ์สูงกว่าว่า ย่า ยาย หรือปู่ ตา สบายดีไหม? เป็นต้น ส่วนผู้ที่มิมีศักดิ์ลำดับญาติอาวุโสสูงกว่า ก็บอกว่า ไม่ต้องเคารพก็ได้ ทนไฉนนั้นรีบรับทำความเคารพ แล้วบอกว่าลูกจื๊น ๆ เป็นต้น จากนั้นเจ้าภาพก็จะหุงหาอาหารอย่างดี เช่น ฆ่าไก่ ฆ่าหมู ฆ่าผักมาให้แขก (ญาติ) ที่มาเยี่ยมรับประทาน ส่วนญาติที่มาเยี่ยมก็เกรงใจ ไม่กล้ารับประทานอาหารพอเป็นพิธี

(๓) วัฒนธรรมก่อนจะออกจากบ้านเพื่อไปที่อื่น ชาวลีซุจะเสี่ยงดวงก่อนว่าจะดีหรือร้าย โดยการฆ่าไก่มาดูกระดูกขาไก่ ว่าวันนี้จะออกจากบ้านไปทางทิศใดได้หรือไปทางทิศเหนือได้

หรือห้ามไม่ให้ไปทางทิศไหนบ้าง ประการสำคัญต้องดูวันประกอบด้วย โดยมากห้ามออกจากบ้านในวันงูใหญ่หรืองูเล็กเป็นต้น เพราะโชคลาภเงินทองทรัพย์สินจะไหลออกจากตัวอย่างงูเลื้อย เมื่อกลุ่มชาติพันธุ์ลื้อมีความเชื่อมั่นคงเช่นนี้ จึงเป็นปัญหาหนึ่งในการยอมรับศาสนาอื่น

๒) ชาวลื้อไม่นิยมบวชเรียนทางศาสนา

(๑) ชาวลื้อไม่นิยมบวชนาน การบวชเรียนของชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ที่วัดศรีโสดาเชียงใหม่ส่วนมากผู้มาบวชเรียนต้องการเรียนเพื่อเป้าหมายในอนาคต คือ อาชีพ เช่น หวังเป็น ข้าราชการ ครู ตำรวจ ทหาร องค์กรต่าง ๆ แต่ทั้งนี้ทางวัดก็มีกฎเกณฑ์ระเบียบ ข้อบังคับทางวินัย มากมาย ดังนั้นชาวลื้อจึงไม่มีความอดทนสิ่งเหล่านี้ ประกอบกับปัจจุบันมีหอพักนักเรียนมีในตัวเมืองเชียงใหม่หลายแห่ง ซึ่งเยาวชนลื้อสามารถไปอยู่หอพักที่มีระเบียบน้อยกว่า อีกอย่างถ้าบวชเรียนที่วัดศรีโสดาผู้บวชจะต้องนั่งห่มครองผ้าเหลือง เมื่อกลับไปเยี่ยมบ้านก็ต้องครองผ้าสีเหลือง ซึ่งต่างกับบุคคลอื่น ทำให้เยาวชนมีความลำบากใจ เวลาถึงงานประเพณีประจำปีก็จะประพฤติปฏิบัติอย่าง ขรวาสกไม่ได้จึงเป็นเหตุหนึ่งที่เยาวชนลื้อ บวชเรียนนานไม่ได้

(๒) ผู้ชายลื้อที่มีความตั้งใจมาบวชเรียนอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนายังไม่มี จึงเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ ยังไม่มีชาวลื้อผู้ใดศึกษาเล่าเรียนสำเร็จนักธรรมชั้นเอก หรือเปรียญธรรม ๓ ประโยค ดังกล่าวแล้ว

๓) ขาดพระธรรมจาริกผู้ชำนาญการเฉพาะชาวลื้อ

พระธรรมจาริกชาวเขาที่มีความเข้าใจและมีทักษะชำนาญในการเผยแผ่พุทธศาสนาในท่ามกลางชาวลื้อยังไม่มี

๔) อาศรมของพระธรรมจาริก

(๑) อาศรมแห่งแรกที่บ้านชาวลื้อ ดอยเลวู ตำบลเมืองแหง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

ในปี พ.ศ. ๒๕๐๘ โครงการพระธรรมจาริก ได้ส่งพระธรรมจาริก จำนวน ๕ รูป มีพระอาจารย์ศรีวงศ์ ลานุนาวิโล พระมหาศรีนวล พระมหาดวงจันทร์ รวมทั้งพระอนุจรอีก ๒ รูป ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวไทยภูเขา โดยเฉพาะที่หมู่บ้านชาวลื้อเป็นครั้งแรก โดยตั้งอาศรมชั่วคราวที่บ้านนาเลา ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ต่อมาในปี ได้ย้ายขึ้นไปตั้งอาศรมถาวรที่บ้านเลวู ตำบลเมืองแหง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ในปี พ.ศ. ๒๕๐๙ นี้ มีชาวลื้อชื่อนายหลวง เลาลี อายุ ๑๓ ปี (ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว) เข้าบรรพชาเป็นสามเณร รูปแรก สามเณรหลวง เลาลี บรรพชาอยู่ประมาณ ๕ ปี ก็ลาสิกขาไป ในปี พ.ศ. ๒๕๑๐ ก็มีชาวลื้อ บ้านเลวู จำนวน ๕ คน อุปสมบทเป็นพระภิกษุ ๒ รูป คือนายเลวู เลาयीปา และนายเลาไต้ เลาयीปา สองพี่น้อง บวชอยู่ ๑ พรรษา

และบรรพชาเป็นสามเณรอีก ๓ รูป คือ นายเงาะ เลาโค นายหลวง เลาเย่ป่า นายสาม เลาช่าง (บวชประมาณ ๒ พรรษา) และปี ๒๕๑๓ วันที่ ๒ กรกฎาคม จึงได้มีเยาวชนชาวลีซุ ชื่อ นายอุดม เลาเย่ป่า (พ.ต.ท. นาวิณ วงศ์รัตนมัจฉา) อายุ ๑๖ ปี บรรพชาเป็นสามเณรที่วัดเบญจมบพิตร กรุงเทพฯ บวชศึกษาเล่าเรียนอยู่ ๕ ปี สอบไล่ได้นักธรรมชั้นโท และลาสิกขาไป ในปี พ.ศ. ๒๕๑๓ อาศรมพระธรรมจาริกที่บ้านเลาเวอ ตั้งมาเพียง ๕ ปี ก็ได้ยกเลิกไปในปี พ.ศ. ๒๕๑๓(๒๕๐๕-๒๕๑๓)

(๒) อาศรมพระธรรมจาริกแห่งที่ ๒ บ้านศรีคงเย็น (บ้านด้นลุง หรือ บ้านปางไม้แดง) ตำบลบ้านช้าง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

เมื่ออาศรมพระธรรมจาริกที่บ้านเลาเวอได้ปิดโครงการไปในปีพ.ศ. ๒๕๑๓ พระธรรมจาริกก็ได้มาเปิดอาศรมใหม่ที่บ้านศรีคงเย็น(บ้านด้นลุง หรือ บ้านปางไม้แดง) ปี พ.ศ. ๒๕๒๔ (เว้นระยะห่าง ๑๑ ปี) มีพระอธิการจำรัส ขวนปญโญ เป็นหัวหน้าพระธรรมจาริก และท่านยังคงปฏิบัติศาสนกิจที่อาศรมแห่งใหม่นี้ตลอดมา ปัจจุบัน(พ.ศ. ๒๕๕๔) มีสามเณรชาวลีซุ ๑ รูป ชื่อสามเณรนาวิณ เลาเย่ป่า อายุ ๓๓ ปี จำพรรษา กับพระสงฆ์ ๕ รูป และสามเณร ๓ รูป

เมื่อเปรียบเทียบการเผยแผ่พระพุทธศาสนากับชาวเขาเผ่าอื่น เห็นได้ว่าการเผยแผ่กับชาวลีซุ เป็นไปได้ยาก ขยายได้น้อย ตลอดเวลา ๔๖ ปี มีชาวลีซุบรรพชาอุปสมบท ประมาณ ๑๕๐ คนเท่านั้น ดังข้อมูลที่แสดงไว้ก็สอดคล้องกันว่า พระธรรมจาริกฯ แม้เผยแผ่มาเป็นเวลานานพอสมควร กลับพบว่า จำนวนหมู่บ้านของชาวลีซุและจำนวนชาวลีซุที่หันมานับถือพุทธศาสนา เข้าบวชเรียนยังมีปริมาณน้อยมาก ส่วนคุณภาพ ยังไม่มีการชี้วัด อาจเป็นชาวพุทธในนามเป็นส่วนใหญ่ยังถือว่าไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร และ ความเห็นว่า เด็กชาวลีซุที่มาบรรพชาอุปสมบทนั้น ตั้งใจมุ่งศึกษาในทางโลกเท่านั้น แต่ไม่ได้มาตั้งใจศึกษาทางธรรมวินัย และเปรียญธรรม ๓ ประโยค และทางพระธรรมจาริกเองมิได้แก้ไขในส่วนนี้ ในอนาคตควรมารวบรวมคนลีซุที่เคยบวชอย่างเช่น พ.ต.ท.นาวิณฯ มาตั้งโครงการชมรมชาวลีซุ เพื่อมีเป้าหมายเน้นการศึกษาพระธรรมวินัยและเปรียญธรรม หรือปฏิบัติศาสนกิจตามชาวพุทธ อาจจะต้องตั้งหมู่บ้านลีซุชาวพุทธเป็นตัวอย่างสักแห่งหนึ่ง ทั้งนี้พระธรรมจาริกต้องเป็นผู้ชี้แนะ และจัดหางบประมาณในส่วนนี้ แต่ต้องได้รับความร่วมมือจากชาวลีซุที่เคยบวชเรียนมา พระเทพโกศล เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ กล่าวว่า ท่านมีความตั้งใจในส่วนนี้ เพราะสังเกตว่าในระยะเวลา ๔๖ ปี การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกชาวเขายังไม่เคยคิดทบทวน ผลสัมฤทธิ์หรือข้อบกพร่องในการประกาศเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวเขา โดยเฉพาะชาวลีซุที่ศึกษาทางธรรมวินัยและเปรียญธรรมไม่สำเร็จเท่าที่ควร ซึ่งตรงกันข้ามกับชนเผ่าอื่นมีผู้เรียนจบนักธรรมเอกและเปรียญธรรมมีจำนวนมาก ควรจัดสัมมนาเรื่องนี้สักครั้งหนึ่ง และเคยดำริที่จะจัดตั้ง โครงการหมู่บ้านชาวลีซุชาวพุทธตัวอย่าง หวังว่าโครงการคงก้าวหน้า

๕.๑.๒ ปัญหาอุปสรรคต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกในกลุ่มชาติพันธุ์ลื้อ

ในด้านปัญหาอุปสรรค ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชาติพันธุ์ลื้อนั้น ผู้วิจัยขอจำแนกแยกออกมาเป็นปัญหาอุปสรรคด้านต่าง ๆ สรุปได้ดังต่อไปนี้

๑) ปัญหาด้านสภาพภูมิศาสตร์

ในการประกาศและเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวลื้อ ในระยะแรกเริ่มนั้นมีปัญหาและอุปสรรคหลายประการด้วยกันคือ

(๑) การคมนาคมไม่สะดวก เพราะหมู่บ้านลื้อแต่ละแห่งตั้งอยู่ในถิ่นทุรกันดาร บนที่สูง ขอดภูเขา หรือยอดดอย ห่างจากความเจริญแบบชนบททั่วไป ไม่มีถนน มีแต่ทางเดินสัญจรของชาวบ้าน การเดินทางจะต้องเดินด้วยเท้า หรือใช้สัตว์เป็นพาหนะ รอนแรมไปตามหมู่บ้านต่างๆ กว่า จะถึงที่อยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ลื้อ ก็ใช้เวลาหลายวัน และแต่ละวันก็เดินทางหลายชั่วโมง

(๒) ลื้อบางหมู่บ้านไฟฟ้ายังเข้าไปไม่ถึง ต้องจุดตะเกียงเล็ก ๆ หรือตะเกียงเจ้าพายุหรือไม่ก็ใช้ ค้าย หรือ ไม้เกียะ จุดให้แสงสว่างแทน

๒) ปัญหาด้านคติความเชื่อและวัฒนธรรมเดิม

(๑) ลัทธิ ความเชื่อ การนับถือ ผี สาง เทวดาของชาวลื้อบางหมู่บ้านยังมั่นคงอยู่ ดังนั้นการที่ชาวลื้อจะเปลี่ยนหันมานับพระพุทธศาสนานั้น ต้องอาศัยเวลาแบบค่อยเป็นค่อยไป

(๒) ปัญหาด้านอุดมคติและค่านิยมเดิม วัฒนธรรมของชาวลื้อ นั้นมีการยึดถือจารีตประเพณีและสืบทอดโดยประเพณีและการท่องจำแบบมุขปาฐะ คือ ใช้ท่องบทเพลงลื้อ และมีภยิตประจำเผ่าว่า

“ทุกคนหัวเข้าเท่ากัน” ความหมาย คือ ทุกคนเสมอภาคเท่ากัน พระสงฆ์กับคนสามัญย่อมมีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน

“ความเสมอภาคของมนุษย์ คือ ความสุขในการร่วมเพศ” ความหมาย คือ ความเท่าเทียมของมนุษย์อยู่ที่การร่วมเพศ ไม่ว่าคนรวยหรือคนจน ในเวลาร่วมเพศ ทุกคนจะมีความสุขเท่ากัน

“วัฒนธรรมเก่าไม่ทิ้ง วัฒนธรรมใหม่ไม่รับ” ความหมาย คือ ให้รักษาคำรงวัฒนธรรมของตนเอาไว้ ข้อนี้เป็นอุปสรรคทำให้ชาวลื้อไม่เปิดกว้างในการรับพระพุทธศาสนาเข้ามาสู่สังคมลื้อ

(๓) ชีวิตการแต่งงาน ตามจารีตประเพณี ชายหญิงเมื่ออายุ ๑๕ ปี ถือว่าเป็นหนุ่มเป็นสาวแล้ว คู่พระจันทร์เต็มดวงในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ ต้องแต่งงานและมีครอบครัว หากเลยอายุ ๑๕ ปี

ขึ้นไปจะถือว่า แก่ลงไป คุณพระจันทร์ข้างแรม จะเสื่อมถอยลงไปเรื่อย ๆ การบวชเป็นพระภิกษุ สามเณรนานๆ (เลขอายุ ๑๕) ย่อมจะเป็นอุปสรรคต่อการเริ่มต้นชีวิตฆราวาสแบบลัทธิ

(๔) ด้านลักษณะนิสัย การที่ชาวลัทธิไม่นิยมบวชนาน ๆ เป็นเพราะ ลัทธิไม่อดทน ต่อการเป็นพระภิกษุสามเณร ความต้องการและความตั้งใจของลัทธิที่มาบวชนั้น ไม่คิดว่าอนาคตจะเป็นบรรพชิตตลอดไป แต่หวังจะออกมาเป็น ฆราวาส จึงหาทางเรียนแต่วิชาการทางโลก เพื่อจะเป็น ข้าราชการ เช่น ครู ตำรวจ ทหาร ผู้ใหญ่บ้าน และองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น

ชาวลัทธิโดยพื้นฐานเดิมเป็นคนชอบอิสระ ไม่ค่อยยอมอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของใคร วิถีชีวิต ในปัจจุบันเปลี่ยนไป ความเจริญ ทางวัตถุเข้ามาเป็นแรงผลักดันให้สนองความต้องการ ดำเนินชีวิตแบบใหม่ ๆ ชาวลัทธิจึงไม่นิยมบวชนานๆ

๓) ปัญหาด้านภาษาที่สื่อสาร

(๑) ภาษาไทย คือ ชาวลัทธิบางหมู่บ้าน พูด เรียน เขียน อ่านภาษาไทย หรือ โดยเฉพาะภาษาบาลียังไม่คล่องแคล่ว สั้นทัดและชัดเจน

(๒) ภาษาลัทธิ เป็นอุปสรรคสำหรับพระภิกษุ – สามเณร ที่ไม่ใช่ชาวลัทธิแล้วเข้าไปเผยแผ่อยู่ในหมู่บ้านลัทธิ

ในปัจจุบัน ปัญหาต่างๆ ดังกล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น แม้ว่าทั้งฝ่ายพระธรรมจาริกและฝ่ายฆราวาสจะได้พยายามช่วยกันแก้ไขให้ดีขึ้น แต่ก็ยังมีปัญหาอื่นที่ร้ายแรงกว่านี้เข้ามาแทนที่อีก นั่นก็คือ ปัญหายาเสพติด การค้าของเถื่อน การค้ามนุษย์ และปัญหาผู้มีอิทธิพล เป็นต้น ซึ่งปัญหาทั้งหลายเหล่านี้มีเกือบจะทุกแห่งในหมู่บ้านลัทธิ ที่อยู่ในเขตปฏิบัติงานของพระธรรมจาริก การแก้ปัญหาลำเหล่านี้จะต้องใช้ความรอบคอบระมัดระวัง เพราะเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนและจะต้องใช้บุคคลากร (พระธรรมจาริก) ที่มีความรู้ มีความสามารถ และมีความอดทน ที่จะขจัดปัญหาเหล่านั้นให้ทุเลาเบาบางลงไปและให้หมดสิ้นในที่สุด

๔) ปัญหาด้านบุคคลากร

(๑) การขาดแคลนพระธรรมจาริก ไม่มีพระธรรมจาริกไปประจำอยู่ในหมู่บ้านลัทธิ ถ้าจะมีบ้างก็จำนวนน้อย คือ มีพระธรรมจาริกไปอยู่ในหมู่บ้านลัทธิเพียง ๒ - ๓ หมู่บ้าน ทั้งพระธรรมจาริกไม่มีแผนการหรือโครงการดำเนินการต่อกลุ่มชนลัทธิเป็นกรณีพิเศษ

พระธรรมจาริกมีคุณวุฒิและวัยวุฒิยังไม่พร้อม ต้องมีการอบรมเตรียมความพร้อมให้มาก รวมทั้งการปฏิบัติเป็นตัวอย่างที่น่าเคารพเลื่อมใสของตัวพระธรรมจาริกเอง

(๒) วิธีการสอบของพระธรรมจาริก ต้องหาแนวทางให้เกิดการยอมรับจากชุมชนชาวลิซู ต้องถือสัจจะ หลีกเลี่ยงในการพูดเจรจาในลักษณะโกหกพกลม หลอกลวง ขาดความซื่อสัตย์จริงใจ จนเกิดความไว้วางใจ เชื่อใจ หากไม่เช่นนั้น เป็นอุปสรรคอย่างยิ่งในการทำงาน

ผู้เผยแผ่ขาดความสมบูรณ์ในองค์ความรู้ และประสบการณ์ (เทคนิค) เกี่ยวกับความรู้พื้นฐานแนวคิด ความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ลิซู จึงไม่สามารถหาจุดเชื่อมของรอยต่อระหว่างแนวความคิดดั้งเดิมกับแนวคิดใหม่ได้ ขาดการชักจูงชุมชน กลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มหนุ่มสาว, ผู้อาวุโส, ผู้รู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ อย่างแบบยล พระธรรมจาริกควรอาศัยองค์กรที่แฝงอยู่ในชนเผ่า กลุ่มผู้อาวุโส หลายคน (มาจากหลายตระกูล เป็นตัวแทนของในตระกูล) ซึ่งเป็นองค์กร ที่นอกเหนือจากผู้นำทางปกครอง (ทางการหรือผู้นำธรรมชาติ) ผู้นำทางพิธีกรรม หรือเรียกว่า หมอเมือง มาช่วย

(๓) ปัญหาด้านจำนวนชาวลิซูที่บวช ชาวลิซูที่บวชเรียนเป็นพระภิกษุ – สามเณร เป็นระยะเวลานานๆ นับแต่เปิดโครงการพระธรรมจาริกมา ยังมีจำนวนน้อยอย่างยิ่งเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ที่เปิดรับโครงการพระธรรมจาริก นับแต่เริ่มโครงการมาจนปัจจุบัน

๕.๑.๓ แนวทางที่เหมาะสมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกในกลุ่มชาติพันธุ์ลิซู

ก. การวางแผนเชิงรุก

๑) พระธรรมจาริกต้องมีแผนการหรือโครงการการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นกรณีพิเศษ ต้องทำความเข้าใจว่าเป็นระยะเวลา ๔๖ ปี เพราะเหตุใดการเรียนพระปริยัติธรรมและนักธรรมของชาวลิซู ไม่เจริญก้าวหน้าเท่าที่ควร ควรกำหนดเป้าหมายว่า ปีหนึ่ง ๆ จะส่งพระธรรมจาริกเข้าไปในหมู่บ้านลิซูกี่แห่ง

๒) พระธรรมจาริกต้องชักชวนชาวลิซูให้หันมาเรียนพระปริยัติธรรมและนักธรรมให้มากขึ้น ควรกำหนดเป้าหมายว่า ปีหนึ่ง ๆ จะชักจูงให้เด็ก – เยาวชนลิซูมาบวชกี่คน โดยพระธรรมจาริก ควรชักจูงใจให้เด็กและ เยาวชนลิซู มาบวชเรียนที่วัดศรีโสคาหรือวัดอื่นให้มีมากขึ้นทุกปี

๓) พระธรรมจาริกควรให้ทุนการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรชาวลิซูที่ศึกษาพระปริยัติธรรมและนักธรรม

๔) กำหนดเป้าหมายว่า ปีหนึ่ง ๆ จะอบรมแกนนำชาวพุทธลิซูกี่คน เช่น เปิดรับอาสาสมัครแกนนำชาวพุทธที่เป็นลิซู ทั้งชายและหญิงแล้วทำการอบรม ให้สามารถทำหน้าที่ผู้ช่วยพระธรรมจาริกในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ข. ขั้นลงมือปฏิบัติการ

๑) ทำซีดี วีซีดี ประวัติพระพุทธเจ้า หลักธรรมคำสอน เป็นภาษาลัทธิ และภาษาไทย แจกจ่ายให้พระธรรมจาริก ผู้นำหมู่บ้านทุกหมู่บ้านของชาวลัทธิ

๒) พระธรรมจาริกที่จะเข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ต้องเรียนรู้ วัฒนธรรมและ บริบทความเชื่อดั้งเดิมของชาวลัทธิเป็นอย่างดี ต้องเข้าใจเข้าถึงใน “จิตใจ” ของชาวลัทธิ จากนั้นจึงลง มือสอนหลักศาสนาพุทธ ให้ชาวลัทธิเข้าใจและหันมานับถือพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนต่อไป

๓) โครงการพระธรรมจาริกส่วนภูมิภาควัดศรีโสดา ควรปรับเปลี่ยนแนวทางการเผยแผ่ ให้เหมาะสมกับจำนวนประชากรแต่ละเผ่า

๔) แกนนำชาวพุทธ ต้องเร่งสร้างบุคคลากร อาสาสมัครในหมู่บ้าน มีค่าตอบแทน สวัสดิการที่จะเป็นขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ช่วยเหลือพระธรรมจาริกในการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา

ซึ่งเรื่องนี้ พระเทพโกศล กล่าวสรุป เป็นใจความว่า “ในอนาคตอาจจะต้องมีโครงการ ตั้งหมู่บ้านลัทธิชาวพุทธโดยเฉพาะ เพื่อให้ลัทธิเป็นพุทธอย่างแท้จริงให้ได้ อยากให้รวบรวมลัทธิที่เคย บวชมาแล้วมาตั้งชมรมชาวพุทธ เพื่อศึกษาพระธรรมวินัยและวิถีพุทธ และอนาคตหากมีชาวลัทธิมา บวชอยากให้อยู่ที่กรุงเทพฯ เพื่อให้อยู่ห่าง ๆ บ้าน จะได้ไม่คิดถึงบ้าน และขออนุญาตกลับบ้าน บ่อย เมื่อกลับบ้านบ่อยใจก็แตก พ่อแม่ก็ปล่อยตามใจลูกจึงลาสิกขาไป”

๕.๒ อภิปรายผล

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชาติพันธุ์ลัทธิของ พระธรรมจาริก” เป็นการค้นหาวิธีการการปฏิบัติงานของพระธรรมจาริกที่มีความเหมาะสม และเป็นไปได้ สำหรับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในหมู่บ้านชาวลัทธิให้บังเกิดผลดีกับชาวลัทธิ ทำให้ ชาวลัทธิหันมานับถือพระพุทธศาสนาเพิ่มจำนวนมากขึ้น เป็นการศึกษาวิจัยเพื่อค้นหาความจริง และ ให้สังคมมนุษย์ได้ประโยชน์ โดยพระธรรมจาริกและชาวลัทธิในหมู่บ้านเกิดการเรียนรู้ร่วมกันศึกษา ปัญหาและแนะแนวทางแก้ไขปัญหาในชุมชนหรือหมู่บ้านของตนเองได้อย่างถูกต้องและยั่งยืน

ชาวลัทธิมีความเชื่อในลัทธินับถือผีสางเทวดา วิญญาณบรรพบุรุษ แต่ความเชื่อของชาวลัทธิ ไม่ใช่ความเชื่อแบบที่มีพระเจ้าสร้างโลก ที่มีพระเจ้าและพระบุตรซึ่งเป็นตัวแทนของพระบิดา อย่าง ศาสนาคริสต์ ผลของการทำความชั่ว ตามความเชื่อของชาวลัทธิ สิ่งที่ได้รับ คือ เสือมากัดตาย ฟ้าผ่า ตาย ถูกดินสลายมาทับถมตัวตาย หรือใครทำบาปกับมารดา บิดา ผลได้รับตอบแทนจากลูก ๆ ที่ เกิดมา คือ เช่นเดียวกับที่เราทำกับมารดาบิดาเป็น ๑๐ เท่า

เยาวชนลี้ขุที่มาจากโรงเรียนในโครงการพระธรรมจาริกวัดศรีโสดาเชียงใหม่ นั้น ส่วนหนึ่ง มาเพื่อทดลองดู และอีกส่วนหนึ่งเพื่อเรียนวิชาการทางโลก สำหรับอนาคตที่ดี หวังมีอาชีพ เป็น ข้าราชการ เช่น ครู เกษตรกร ตำรวจ ทหาร เป็นต้น ที่ผ่านมายังไม่มีเยาวชนคนไหนที่ตั้งใจหรือ ตั้งเป้าหมายที่จะมาศึกษานักธรรมและบาลี อยู่บวชเรียนอุทิศชีวิตให้กับพระศาสนา จึงเป็นสาเหตุที่ ยังไม่มีใครเรียนสำเร็จนักธรรมชั้นเอกหรือเปรียญธรรม ๓ ประโยค ตามที่ได้ตั้งสมมติฐานไว้ใน เบื้องต้น

การวิจัยผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชนชาติพันธุ์ลี้ขุของพระธรรม จาริก เป็นข้อสังเกตว่า ตลอดระยะเวลาว่า ๔๖ ปี ทำไมชนชาติพันธุ์ลี้ขุไม่มีใครเรียนสำเร็จ นักธรรมชั้นเอกและเปรียญธรรม ๓ ประโยค ผลการวิจัยได้พบสาเหตุเป็นข้อ ๆ สรุปได้ดังนี้

๑) ชาวลี้ขุขาดความอดทน คือ อุปนิสัยชาวลี้ขุนั้น ทำอะไรมักทำระยะสั้น เวลาบวช พระภิกษุ หรือสามเณรก็บวชระยะสั้น แล้วลาสิกขาไป ไม่ยอมศึกษาพระธรรมและวินัย อย่าง จริงจัง

๒) เยาวชน ชาวลี้ขุ ไม่มีประสบการณ์ที่ลำบากตามวิถีชีวิตทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะสายเถรวาท คือ เดิน จกรม นั่ง แม้แต่นั่งคุกเข่านาน ๆ หรือ อดอาหารในยามวิกาล เป็นต้น เยาวชนชาวลี้ขุก็ทนไม่ไหว และไม่ถอยยอมอดทน

๓) เยาวชนชาวลี้ขุ แต่ละคนมักจะคือพึ่งต่อกฎระเบียบของวัด เช่น ทำวัตรสวดมนต์ ทางวัดมีระเบียบต้องทำวัตรเช้า ๐๕.๐๐ น. แต่เป็นเวลานอนของชาวลี้ขุ (อุปนิสัย ลี้ขุ ชอบนอนดึก แต่ตื่นสายเป็นประจำ)

๔) ครูบาอาจารย์ที่ฝึกสอนหรือเป็นพระพี่เลี้ยงพระภิกษุหรือสามเณรชาวลี้ขุไม่ใช่ชาวลี้ขุ และไม่เข้าใจบริบทหรือความเชื่อในลัทธิเก่าของชาวลี้ขุ จึงปรับทัศนะให้เข้ากันได้ค่อนข้างยาก

๕) ชาวลี้ขุ นับถือศักดิ์ตามลำดับอาวุโส (Generation) ความต่างศักดิ์ของชนชั้นตระกูลของ บุคคล สิ่งนี้ย่อมอุปสรรคในการเคารพกราบไหว้พระภิกษุ สามเณรที่เป็นเผ่าอื่น หรือเผ่าลี้ขุเอง

๖) บิดามารดาหรือผู้ปกครอง เป็นห่วงลูก ๆ เนื่องจากกลัวว่าลูกจะหาภรรยาไม่ได้ จึง จัดหาให้ตั้งแต่เด็ก ๆ ตามสุภาษิตลี้ขุว่า: พระจันทร์เต็มดวงหรือกลม ๑๕ วัน เป็นหนุ่มเป็นสาว เมื่ออายุ ๑๕ ปี จากนั้นเป็นคนแก่ ผมหาว ถ้าไม่มีแฟนไปไหนก็ละอายต่อชาวบ้านและเกรงสังคม จะตำหนิ

๗) ชาวลี้ขุต้องการมีบุตรชายสืบตระกูล ชาวลี้ขุเชื่อว่า หากคนใดไม่มีบุตรชาย ถือว่าถ้า ตายไปไม่มีคนทำบุญอุทิศกุศลให้ คนตายต้องอดอาหารในเมืองผี เช่นเดียวกับ เปรดไม่มีญาติ แม้แต่ เวลาตาย ศพไม่สามารถไปฝังดินหรือในทำเลที่สูง ๆ ได้ เพราะคนที่อยู่ข้างหลังจะกลัวผีคนตาย(ที่ ไม่มีบุตรชายสืบตระกูล) มาหลอกหลอนเอาได้

๔) ชาวลีขูเชื่อผี ไปไหนมาไหนหากทำอะไรผิดผี ผีก็จะโกรธ ทำให้เจ็บไข้ได้ ข้อนี้นำให้ชาวลีขู แม้จะไม่ชอบผี แต่ก็ไม่สามารถแก้ไขประการใดได้ ในช่วงหลังชาวลีขูจึงต้องไปพึ่งพานักสอนศาสนาคริสต์ เพราะศาสนาคริสต์เป็นเทวนิยม นับถือพระเจ้ามีอำนาจมากกว่าผี ดังนั้นเมื่อชาวลีขูทำอะไรผิดผี ผีโกรธ ก็ขอให้ นักสอนศาสนาคริสต์ ขับไล่ผี เพราะผีกลัวฝรั่ง ก็ไม่กล้ารังแกชาวลีขู และจะหนีไป แต่พุทธศาสนาไม่เชื่อว่า ผีมีอำนาจ แต่พระธรรมจาริก ก็ไม่สามารถขับไล่ผีออกไปเท่ากับไล่ผีไม่ได้ แม้ว่า พระภิกษุจะใช้วิธีนั่งสมาธิ แผ่เมตตาต่อผี แต่ผีมีเมตตาต่อพระภิกษุ กลับไม่ได้มีเมตตาต่อชาวลีขู เพราะชาวลีขูไม่มีอำนาจสมาธิ เวลาผีมา ชาวลีขูต้องพึ่งตนเองด้วยการวิ่งหนีอย่างเดียว ดังนั้น ทางที่ดีจึงยอมจำนนต่อผี เมื่อ ผีอยากได้ไก่ก็เอาไก่ให้ อยากได้หมูก็เอาหมูให้เป็นอันเสร็จพิธีเอาใจผี พระภิกษุธรรมจาริกจึงช่วยไม่ได้ในประเด็นนี้

๕) วัฒนธรรมการละเล่นเต้นรำระหว่างหนุ่มสาวก็เป็นส่วนหนึ่ง ที่ทำให้เด็กวัยรุ่นชาย ไม่อยากบวชเป็นพระภิกษุ หรือสามเณรนาน ๆ

อย่างไรก็ตามความสำเร็จในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวลีขูของพระธรรมจาริกจากการได้สัมพันธไมตรีกับบุคคลสำคัญที่เกี่ยวข้องกับงานบริหารและดำเนินงานในโครงการพระธรรมจาริก ทั้งฝ่ายพุทธจักร และฝ่ายอาณาจักร ตามที่ได้กล่าวมา จะเห็นได้ว่า การที่พระธรรมจาริก นำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประกาศและเผยแผ่แก่ชาวลีขูหมู่บ้านต่าง ๆ ในเขตจังหวัดทางภาคเหนือก็ได้ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายเป็นที่น่าพอใจในระดับหนึ่ง แสดงให้เห็นว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนานั้น สามารถผสมผสานกลมกลืน และปฏิสัมพันธ์กับวิถีชีวิตความเชื่อเดิมและอุปนิสัยของชาวลีขูพอได้บ้าง จะเห็นได้ว่ามีบุตรหลานของชาวลีขูมาสมัครขอเข้าบรรพชาอุปสมบทเป็นพระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนา เพื่อศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย เพิ่มขึ้นจำนวนมากขึ้นทุก ๆ ปี ซึ่งเป็นนิมิตหมายอันดียิ่ง ที่จะทำให้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แผ่ขยายกว้างขวางสถิตสถาพร ยั่งยืน มั่นคง อยู่คู่กับกลุ่มชาติพันธุ์ลีขูที่อาศัยอยู่ตามแนวตะเข็บชายแดนของประเทศ อันจะนำมาซึ่งประโยชน์สุข เกิดความสันติ และสงบร่มเย็น แก่ประเทศชาติบ้านเมืองเป็นประการสำคัญ การที่กลุ่มชาติพันธุ์ลีขูหันมานับถือพระพุทธศาสนา นับถือพระมหากษัตริย์ และยึดมั่นในวัฒนธรรมประเพณีแบบไทย ก็คือ การเกิดมีจิตสำนึกความเป็นไทยโดยสายเลือดที่เกิดขึ้นมาพึ่งพระบรมโพธิสมภารนั่นเอง

ประการสำคัญ ผลสำเร็จที่เกิดขึ้นได้เช่นนี้ ก็เพราะได้รับความร่วมมือจากหลาย ๆ ฝ่าย เช่น ได้รับการอนุเคราะห์สนับสนุนจากภาครัฐเป็นประการสำคัญ คณะสงฆ์ไทย ตลอดจนสาธุชนพุทธบริษัทโดยทั่วไป ที่ได้ให้แรงกำลังใจ กำลังทรัพย์ และกำลังสติปัญญา ช่วยเหลือเกื้อหนุนให้โครงการพระธรรมจาริก ได้ปฏิบัติงานให้ประสบผลสำเร็จอย่างเป็นที่น่าพอใจในปัจจุบัน

ถึงอย่างไรก็ตามการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกในหมู่บ้านชาวลีชุนั้น ยังไม่สัมฤทธิ์ผลเท่าที่ควร เนื่องจากชาวลีชุนยังมิได้มีผู้ใดศึกษาสำเร็จนักธรรมชั้นเอกหรือเปรียญธรรม ๓ ประโยค ทั้ง ๆ ที่พระธรรมจาริกได้เข้าไปเผยแผ่ในกลุ่มชาติพันธุ์ลีชุนมาเป็นเวลานานถึง ๔๖ ปีแล้วก็ตาม

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้มีข้อเสนอที่สำคัญเป็นข้อ ๆ ดังนี้ คือ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ก. สำหรับผู้บริหารพระธรรมจาริก

๑) ควรขยายอาศรมให้พระธรรมจาริกเข้าไปในหมู่บ้านชาวลีชุนมากขึ้น โดยก่อนเข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา ควรมีการปฏิบัติดังนี้ คือ

(๑) พระภิกษุสามเณรที่ไม่ใช่ชนชาติพันธุ์ลีชุนนั้น ต้องเรียนภาษาลีชุนและวัฒนธรรมประเพณี ตลอดจนวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ลีชุนเป็นอย่างดี

(๒) ควรคัดเลือกพระภิกษุผู้ที่มีศีลาจารวัตร เพื่อให้ชนชาติพันธุ์ลีชุนมีความเลื่อมใสนับถือ

(๓) มีจิตใจที่อุทิศตนและทุ่มเทให้กับการเผยแผ่หลักคำสอนพระพุทธศาสนาอย่างเต็มกำลัง

๒) ควรทำโครงการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเข้าไปในหมู่บ้านลีชุนมากขึ้น และควรให้ กลุ่มชาติพันธุ์ลีชุนเข้าใจในหลักคำสอนพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริงโดย

(๑) มีการเปิดอบรมเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์ลีชุน เกี่ยวกับหลักคำสอนพระพุทธศาสนาในระยะสั้น (๑ หรือ ๒ สัปดาห์) ทุกหกเดือน หรือ อย่างน้อยปีละครั้ง

(๒) มีการเปิดอบรมเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์ลีชุน เกี่ยวกับหลักคำสอนพระพุทธศาสนาในระยะยาว (๑ หรือ ๒ เทอม)

(๓) หาทุนจัดตั้งหมู่บ้านลีชุนชาวพุทธขึ้นเฉพาะ เพื่อให้รูปแบบวิถีชีวิตการเป็นอยู่ที่เป็นชาวพุทธอย่างแท้จริง เช่น มีวัด มีพระมาเทศน์ในวันพระ มีกิจกรรมแบบชาวพุทธและมีกลุ่มหนุ่มสาวในหมู่บ้านอย่างเด่นชัด

๓) ควรมีโครงการให้กลุ่มชนชาติพันธุ์ลีชุนตั้งปณิธานมาบวชเรียนนาน ๆ ตั้งใจศึกษาหลักธรรมและบาลี เพื่อให้สอบได้นักธรรมชั้นเอกและบาลีประโยค ๓ โดย

(๑) หาทุนให้กลุ่มชนชาติพันธุ์ลื้อได้รับการศึกษาโดยเฉพาะชั้นมัธยมศึกษาและบาลีอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

(๒) ทำโครงการเพื่อให้กลุ่มชาติพันธุ์ลื้อหันมานับถือพระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนและมั่นคง

ข. สำหรับพระธรรมจาริกผู้ปฏิบัติกร

๑) ศึกษาเรียนรู้ ภาษา วัฒนธรรม ประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ และสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี

๒) สร้างความเชื่อถือ ศรัทธาให้เกิดแก่ตัวพระธรรมจาริก โดยในการช่วยเหลือมีวิธีการใช้หลักสังคมสงเคราะห์เฉพาะราย กลุ่มชน และชุมชน

๓) ไม่ทำผิดจารีตประเพณีของชนเผ่าลื้อ

๔) เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ ชักจูงใจให้สมาชิกในหมู่บ้านมาร่วมพิธีกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและวันสำคัญของชาติ

๕) เป็นผู้ประสานงานกับหน่วยงานหรือบุคคล เพื่อขอการสนับสนุนด้านบุคคล เครื่องมืออุปกรณ์ เงินงบประมาณ และองค์ความรู้ด้าน ต่าง ๆ ให้แก่กลุ่มชาติพันธุ์ลื้อในหมู่บ้าน

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรศึกษาวิจัยวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ลื้อที่อาศัยอยู่ประเทศไทย ในยุคสมัยแห่งการเปลี่ยนแปลง

๒) ควรศึกษากระบวนการขัดเกลาทางสังคมแก่เยาวชนผ่านวิถีประเพณีและภูมิปัญญาแบบลื้อดั้งเดิม

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ

กนิษฐา จันทรศัพท์ พร้อมคณะ. ความเข้าใจกับชนเผ่าต่างวัฒนธรรม. เชียงใหม่ : นันทกานต์กราฟฟิคการพิมพ์, ๒๕๔๑.

กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. ทำเนียบชุมชนบนพื้นที่สูง ๒๐ จังหวัดในประเทศไทย พุทธศักราช ๒๕๔๕. กรุงเทพมหานคร : บริษัทเนติกุลการพิมพ์ (๒๕๔๑) จำกัด, ๒๕๔๕.

คณินันต์ และสุบรรณ จันทบุตร. “ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด” ศึกษาเฉพาะกรณีวัดหนองป่าพง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี”. กรุงเทพมหานคร : บริษัทพริกหวานกราฟิก จำกัด, ๒๕๔๕.

คู่มือโครงการพระธรรมจาริก. ศึกษาวิจัยการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของธรรมจาริกในต่างประเทศ กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โรงพิมพ์มูลนิธิเบญจนิภา, ๒๕๕๐.

คู่มือพระธรรมจาริก. สำนักงานบริหารโครงการพระธรรมจาริก. ส่วนภูมิภาค วัดศรีโสดา เชียงใหม่, ๒๕๓๓.

จำนงค์ ทองประเสริฐ. พระพุทธศาสนากับสังคมและการเมือง. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แพรวพิทยา, ๒๕๒๐.

จิรพรรณ กาญจนะจิตรา. แนวคิดพื้นฐานการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เรือนแก้ว, ๒๕๔๘.

ชมรมบริการวิชาการ สถาบันวิจัยชาวเขา. ชาวเขา : ความเข้าใจกับชนเผ่าต่างวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๒. เชียงใหม่ : นันทกานต์ กราฟฟิค/การพิมพ์, ๒๕๔๑.

ชมรมบริการวิชาการ สถาบันวิจัยชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม.

ชาวเขา ความเข้าใจกับชนเผ่าต่างวัฒนธรรม. เชียงใหม่ : ๒๕๔๓.

ณรงค์ เลื่องประชา. มนุษย์กับสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๘.

คนัย ไชยโยธารศ. ลัทธิ ศาสนา และระบบความเชื่อ กับประเพณีนิยมในท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร
โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๘.

ทวน วิริยาภรณ์. พุทธศาสนาในปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ป. พิเศษการพิมพ์, ๒๕๓๘.

ธีรวัศ บำเพ็ญบุญปรมิ. ศึกษาวิจัยการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริก. มหาวิทยาลัย,
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มูลนิธิเบญจนิภา, ๒๕๕๐.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. เชิงอรรถสังคมในสายตานักวิเคราะห์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง,
๒๕๓๒.

_____. วิสัยทัศน์ประเทศไทย ด้านการศึกษา สังคม วัฒนธรรม และศาสนา. สมาคมนักเรียนรัฐบาล,
๒๕๔๐.

_____. เชียงใหม่หัวใจล้านนา. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ภัคธรศ จำกัด, ๒๕๔๔.

ปรุดม บุญศรีตัน ผศ.ดร. “หลักพระพุทธศาสนา”. เชียงใหม่. สำนักพิมพ์มรดกล้านนา, ๒๕๕๒.

ประเวศ วะสี. พระธรรมกับสังคม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เอช. แอน. การพิมพ์, ๒๕๔๖.

_____. ยุทธศาสตร์พระพุทธศาสนากับการพัฒนาประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : ๒๕๔๗.

ประวิทย์ ดันตลานุกุล. ประวัติวัดศรีโสดา. พิมพ์ครั้งที่ ๑. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์แสงศิลป์, ๒๕๔๕.

ประเสริฐ ชัยพิภุสิต. สิบสองชนเผ่าในประเทศไทย. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์ปู-เป้, ๒๕๔๒.

ประสิทธิ์ ลีปรีชา, ยรรยง ตระการธารง, วิสุทธิ์ เหล็กสมบูรณ์. เมียน หลากหลายชีวิตจากขุนเขาสู่
เมือง. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์มิ่งเมือง, ๒๕๔๗.

ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. อัตลักษณ์ ชาติพันธุ์ และความเป็นชายขอบ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
แปลนพริ้งดั่ง จำกัด, ๒๕๔๖.

ปาลา อรุณวรภักย์ และคณะ. ชีวิตบนดอย. เชียงใหม่ : เวียงพิมพ์การพิมพ์, ๒๕๔๘.

ปนัดดา บุญยสาระนัย. กลุ่มชาติพันธุ์ส่วนน้อยในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์. กรุงเทพมหานคร :
สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๔.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). การเผยแผ่เชิงรุก. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

_____. พุทธวิธีบริหาร. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ประยุตฺโต). พุทธศาสนากับการศึกษาไทยในอดีต. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓.

_____. ทำไมคนไทยจึงต้องเรียนพระพุทธศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม.
๒๕๓๓

_____. การพัฒนาที่ยั่งยืน. พิมพ์ครั้งที่ ๒ (ปรับปรุง). กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๕.

_____. จะพัฒนาคนได้อย่างไร. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๕.

_____. ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม,
๒๕๓๕.

_____. พุทธศาสนากับชีวิตและสังคม. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๐.

_____. พระพุทธศาสนาในเอเชีย. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๐.

_____. พุทธธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

_____. มองสันติภาพโลกผ่านภูมิหลังอารยธรรม โลกาวัดน์. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร :
มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๒

_____. พุทธศาสนากับการพัฒนาคนและสังคม. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๔.

_____. กัยแห่งพระพุทธศาสนาในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๔.

_____. พุทธธรรม ฉบับขยายความ. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖

_____. ธรรมบุญชีวิต. กรุงเทพมหานคร : หจก.ฟรี-วัน. ๒๕๔๗.

_____. พุทธวิธีบริหาร. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). พุทธศาสนากับสังคมไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๓๒.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๔.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.), ๒๕๔๘.

พระราชธรรมนิเทศ (ระเบบ ฐิตญาโณ). ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร :
มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

พิสิฏฐ์ โคตรสุโพธิ์และพระมหานันทพันธ์ (ปกสุสโร). รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรม:
กรณีศึกษาวัดศรีโสดา. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาแห่งชาติ,
๒๕๔๖.

พุทธทาสภิกขุ. ใครนำพุทธศาสนามาให้เรา. สมุทรปราการ : โรงพิมพ์ บี.พี. (สำโรง) การพิมพ์, ๒๕๓๓.

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, นิภาวรรณ วิรัชนิภาวรรณ. **การเข้าทรงและร่างทรง**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๓.

สนธยา พลศรี, ผศ. **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส. พรีนติ้ง เฮาส์, ๒๕๔๗.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. **นวโกวาท**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย. ๒๕๒๕, หน้า ๔๐.

สมภาร พรหมทา. **ชีวิตกับความขัดแย้ง: ปัญหาจริยธรรมในชีวิตประจำวัน**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

เสฐียรพงษ์ วรรณปก. **คำบรรยายพระไตรปิฎก**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, ๒๕๔๓.

สุเทพ สุนทรเกสัช. **ชาติพันธุ์สัมพันธ์: แนวคิดพื้นฐานทางมนุษยวิทยาในการศึกษาอัตลักษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ประชากรชาติและการจัดองค์กรความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์**. กรุงเทพมหานคร : ด้านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๘.

สำนักงานบริหารงานโครงการพระธรรมจาริกส่วนภูมิภาควัดศรีโสดา. **๔๐ ปีพระธรรมจาริก**. (ไม่ปรากฏแหล่งพิมพ์), ๒๕๕๑.

สำนักงานบริหารงานโครงการพระธรรมจาริกส่วนภูมิภาควัดศรีโสดา. **คู่มือพระธรรมจาริก : คู่มือสร้างสรรค์ความดีสู่สังคมคุณธรรม**. เชียงใหม่ : บุญศิริงานพิมพ์, ๒๕๕๑

แสง จันทรงาม. ศ. **ความเชื่อพิศดารของคน**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์ดาว, ๒๕๓๗.

สุโขทัยธรรมมหาราชมหาวิทยาลัย.สาขาวิชานิติศาสตร์. **เอกสารการสอนชุดวิชาหลักและทฤษฎีการสื่อสาร**
หน่วยที่ ๑ - ๑๕ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมหาราช, ๒๕๒๘

เสฐียร โกเศศ. **ศาสนาเปรียบเทียบราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพมหานคร : ๒๕๓๑.

_____. **คำนิยามแบบพุทธ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เทียนวรรณ, ๒๕๒๗.

เสถียร โพธิ์นันทะ. **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ฉบับมุขปาฐะ เล่ม ๒**. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

สถาบันวิจัยชาวเขา. **ชาวเขาในประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร : กรมประชาสงเคราะห์, ๒๕๓๕.

สวัสดี เขมกปสิทธิ. **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในประเทศไทย** : เชียงใหม่, ๒๕๔๑.

สยาม ราชวัตร. **“หลักพระพุทธศาสนา”** เชียงใหม่. ห้างหุ้นส่วน พ.พร พัฒนาการพิมพ์, ๒๕๔๘.

สายชล สัตยานุรักษ์. **ความเปลี่ยนแปลงในการสร้าง “ชาติไทย” และ “ความเป็นไทย”**. คณะมนุษยศาสตร์.
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๔.

สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ. สำนักนายกรัฐมนตรี. คำถาม-ตอบเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา

เล่ม ๒. กรุงเทพมหานคร : หจก.ไอเดียสแควร์, ๒๕๓๕.

_____. คำถาม-ตอบ. เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เล่ม ๓. กรุงเทพมหานคร : หจก.ไอเดีย สแควร์, ๒๕๔๔.

_____. คำถาม-ตอบ. เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เล่ม ๔. กรุงเทพมหานคร : หจก.ไอเดีย สแควร์, ๒๕๔๖.

สมเด็จพระญาณสังวร. พระนิพนธ์เอกสารแถลงข่าวทางเดิน (ฉบับที่ ๒๕ ประจำเดือนพฤษภาคม-มิถุนายน ๒๕๔๗). กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๗.

สุนทรี พรหมเมศ รัช. ชาวเขาในประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๔.

สุมิตร ปิติพัฒน์. ความเป็นคนไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อมรินทร์, ๒๕๔๔.

สุวัฒน์ ชุมช่วย. ธรรมชาติป๊อปปี้. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัท สิ้นธนาท้อปี่เซ็นเตอร์ จำกัด, ๒๕๔๗.

ศราวุธ ปทุมราช. ข้อกฎหมายและข้อตกลงระหว่างประเทศ. กรุงเทพมหานคร : จัดพิมพ์โดยสมาคมศูนย์รวมการศึกษาและวัฒนธรรมของชาวไทยภูเขาในประเทศไทย (ศ.ว.ท.), ๒๕๔๘.

อมรา พงศาพิชญ์. วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์ วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

_____. ความหลากหลายทาง. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

(๒) วารสาร

กรมประชาสัมพันธ์. การท่องเที่ยวในหมู่บ้านชาวดอย. กรุงเทพมหานคร : ๒๕๔๖.

กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ. ทำเนียบชุมชนบนพื้นที่สูง ๒๐ จังหวัดในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : ๒๕๔๕.

กองสงเคราะห์ชาวเขา. นิตยสารการประชาสัมพันธ์, ๒๕๔๓ เดือนกันยายน – ตุลาคม. ๔๐ - ๔๓.

สรุปผลการดำเนินงานพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา. (๒๕๔๐-๒๕๔๓) เชียงใหม่ : ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาเชียงใหม่, ๒๕๔๓.

(๓) บทความ :

พระเทพโสภณ. “วันมาฆบูชา”, พุทธจักร. ปีที่ ๕๘ ฉบับที่ ๓ (มีนาคม ๒๕๔๗) : ๑๘ - ๑๙.

พระปลัดสุชาติ สุวฑฺฒโก. “จุดเปลี่ยนแปลงของการดำเนินงาน”. รายงานผลการดำเนินงานโครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา (ธรรมจาริก). (ธันวาคม ๒๕๔๗) : ๑๒ - ๑๓.

พระปลัดสุชาติ สุวทุตโก. “ประวัติโครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา (ธรรมจาริก)” , รายงานผลการดำเนินงานโครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา (ธรรมจาริก), (ธันวาคม ๒๕๔๓) : ๖ - ๗.

_____. “วิเคราะห์การทำงานพระบัณฑิตอาสา ปี ๒๕๔๕” , รายงานผลการดำเนินงานโครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา (ธรรมจาริก), (ธันวาคม ๒๕๔๕) : ๕.

สุชาติ แก้วก่อ. “โครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา (ธรรมจาริก) จากอดีตสู่ปัจจุบัน” , รายงานผลการดำเนินงานโครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา (ธรรมจาริก), (ธันวาคม ๒๕๔๕) : ๑.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. แนวคิดพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรม,. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.contothailand.org/independentfile/INDEX.ASP> (๒๐ มิถุนายน ๒๕๕๑).

(๔) วิทยานิพนธ์

กุสุมา นิตย์. “ศาสนากับชาวบ้านในวรรณกรรมนิทานพื้นบ้านอีสาน”. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม, ๒๕๓๑.

จำรัส กันทะวงษ์. “ศึกษาเปรียบเทียบการเผยแพร่ศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ในกลุ่มชาวเขา : ศึกษาเฉพาะกรณีชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงบ้านผาเคาะ ตำบลพระธาตุผาแดง อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก”. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๑.

บัณฑิต บุญศรี. “พระธรรมจาริกกับการสร้างจิตสำนึกความเป็นไทยของชาวเขา” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๕.

ปกรณ พันธ์. “การมีส่วนร่วมของชาวเขาในกิจกรรมพัฒนา : ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านห้วยน้ำขาว ตำบลแคมป์สน กิ่งอำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๔.

ประจวบ ประเสริฐสังข์. “ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของพระธรรมจาริก : ศึกษาเฉพาะกรณีพระธรรมจาริกที่ปฏิบัติงานในจังหวัดเชียงใหม่”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕.

ประเสริฐ ชัยพิภุต. “กระบวนการมีส่วนร่วมของชาวเขาในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกในหมู่บ้านห้วยโป่ง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

_____. วิจัยและส่งเสริมวัดเพื่อการพัฒนาการศึกษาและเผยแผ่ศาสนาธรรม : กรณีศึกษาวัดศรีโสดา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่”. รายงานการวิจัย ๒๕๔๓, (อัคราณา).

ประสาธ สุขเกษม. “บทบาทพระภิกษุสงฆ์ในการขัดเกลากฎทางสังคมแก่เยาวชน : ศึกษากรณีค่ายคุณธรรมวัดอูโมงค์”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต. คณะศึกษาศาสตร์. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒.**

พระฐานิ จิตวิริโย (จองเจน). การพัฒนาขีดความสามารถของพระสงฆ์เพื่อหนุนเสริมการแก้ไขปัญหาความยากจน. **วิทยานิพนธ์บริหารศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยแม่โจ้, ๒๕๕๒.**

พระตาล ญาณธโร (สิงห์ทอง). “ทัศนคติและความคาดหวังของเยาวชนชาวเขาต่อบทบาทต่อพระสงฆ์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.**

พระปลัด ดร. เสน่ห์ ฐมวโร และคณะ. “การปรับเปลี่ยนแนวทางการพัฒนาของพระสงฆ์ในชุมชนบนพื้นที่สูง”. **รายงานการวิจัย. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, ๒๕๔๖.**

พระมหานิmitt สีขรสวณโณ (ทิพย์ปัญญเมธี). “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระศรีศีลปัฐนทรวาทิ (ศีลปัฐ ลิกขาสโก)”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.**

พระมหาอมรวิชัย ชำครเมธี (บุตรสาร). “ศึกษาเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท)”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.**

มาลียา วงศ์รัตนมัจฉา. “การยอมรับบทบาททางการเมืองของผู้นำสตรีลือชอในหมู่บ้านลือชอแม่แตะ ตำบลเมืองแหง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่”. **วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๗.**

พระมหาพุทธกร ปญญาสิริ (จักรรัตน์พงศ์). “ศึกษาวิเคราะห์ศรัทธาในพระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. ศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, ๒๕๔๖.**

พระมหาสาธิต หวานคำ. “บทบาทพระสงฆ์ในงานสวัสดิการ : ศึกษากรณีที่ได้รับรางวัลดีเด่น”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๔๒.**

พระชนวิชัย เกื้อกุล และคณะ. “การให้การศึกษแก่ชาวไทยภูเขาของคณะสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่”. **การศึกษาแบบอิสระ. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๔๗.**

อังสนา ช่างแก้ว. “การศึกษาอิทธิพลของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีผลต่อพฤติกรรมและแนวความคิดของชาวเขาในจังหวัดภาคเหนือ (ศึกษาเฉพาะกรณีที่วัดศรีโสดา ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่)”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๘.**

(๕) เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์

โครงการพระธรรมจาริกส่วนภูมิภาค วัดศรีโสดา จังหวัดเชียงใหม่, สรุปผลการดำเนินงานโครงการพระธรรมจาริก, สำนักงานบริหารโครงการพระธรรมจาริกส่วนภูมิภาค, ๒๕๔๗. (อัดสำเนา)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, ข้อบังคับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ว่าด้วย การบริหารงานโครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา (ธรรมจาริก), ๒๕๔๖. (อัดสำเนา)

_____. สรุปการอบรมเสริมทักษะและกระบวนการพัฒนาความเป็นผู้นำพระบัณฑิตอาสาฯ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียนบนพื้นที่สูง. สำนักงานโครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา, ๒๕๕๑. (อัดสำเนา)

สมาคมศูนย์ธรรมศึกษาและวัฒนธรรมของชาวไทยภูเขาในประเทศไทย (ศ.ว.ท.), การพัฒนาศักยภาพชุมชนกับการลงทุนทางวัฒนธรรมเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม, ๒๕๔๔. (อัดสำเนา)

สำนักทะเบียนกลาง, ระเบียบสำนักทะเบียนกลางว่าด้วยการพิจารณาลงรายการสถานะบุคคลใน ทะเบียนราษฎรให้แก่บุคคลบนพื้นที่สูง พ.ศ. ๒๕๔๓. กระทรวงมหาดไทย, ๒๕๔๓. (อัดสำเนา)

ศรีวงษ์ เจริญวงศ์. ๗๐ ปี วัดศรีโสดา ๔๐ ปี พระธรรมจาริก. แผ่นพับ. เนื้อหาเกี่ยวกับ ประวัติความเป็นมาของวัดศรีโสดา ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่และการเผยแพร่พระธรรมจาริกในพระพุทธศาสนาต่อชนชาติพันธุ์ลีซูบ้านนาเลาและบ้านขุนคอง (เลา) อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่, ๒๕๔๘. (อัดสำเนา)

(๖) สัมภาษณ์ :

สัมภาษณ์ พระเทพโกศล, เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ เจ้าอาวาสวัดศรีโสดา (พระอารามหลวง), ประธานพระธรรมจาริกชาวเขาสันนิบาต, ๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๔.

สัมภาษณ์ พระครูมงคลคุณาทร (หลวงพ่อบุญสิทธิ์), ผู้ช่วยผู้อำนวยการสำนักงานบริหารงานโครงการพระธรรมจาริกชาวเขาสันนิบาต, ๕ กันยายน ๒๕๕๔.

สัมภาษณ์ พระอธิการจำรัส ขนบุญญ์ วัด (อาศรม) ดันลุง ตำบลบ้านช้าง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ พระธรรมจาริกชาวลีซู, ๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๔.

สัมภาษณ์ อาจารย์ประเสริฐ ชัยพิภุสิต, (สส.บ.น.บ. พธ.ม.) อดีตนักวิจัยชาวเขาเผ่าลีซู ทำงานกับเผ่าลีซุนาน ๒๕ ปี เป็นผู้อำนวยการสถาบันชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์, ๑๘ ตุลาคม ๒๕๕๔.

สัมภาษณ์ อาจารย์บัณฑิต บุญศรี, อดีตข้าราชการบำนาญนักพัฒนาสังคม ๖ ว. และกรมพัฒนาสังคมสงเคราะห์ และเป็นที่ปรึกษาโครงการเผยแผ่พระธรรมจาริกชาวเขาส่วนภูมิภาค, ๑๓ ตุลาคม ๒๕๕๔.

สัมภาษณ์ นายอนันต์ สีวลี ผู้ประกาศภาคภาษาอีสาน สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เขต ๒ จังหวัดเชียงใหม่, ๑๓ ตุลาคม ๒๕๕๔.

สัมภาษณ์ นายอัครกร วงศ์รัตนมัจฉา ครูผู้ชำนาญการ การศึกษานอกโรงเรียน อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่, ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๕๔.

๒. ภาษาอังกฤษ:

(A) BOOK

Childer, Robert Caesar. **Dictionary of the Pali Language.** London : Trubner & Co, 59 Ludgate Hill, 1995.

Horner, Tomas Ford. **Dictionary of Modern Sociology.** New Jersey : Littiefield, Adams & Co., 2008.

(B) THESIS

Punthiya Phoochai. **A Study of the Life in the Buddhist Monasteries in Thailand.** Magadh Universty, India, 2005.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

รายนามผู้เชี่ยวชาญ

๑. รศ. สนิท สัตโยภาส

กศ.บ. (การศึกษابัณฑิต)
ศศ.ม. (การสอนภาษาไทย)

๒. ผศ. ดร. ปрутม์ บุญศรีตัน

ป.ธ.๕, พธ.บ. (ปรัชญา), ศษ.บ. (ภาษาไทย)
อ.ม. (จริยศาสตร์ศึกษา)
พ.ธ.ค. (พระพุทธศาสนา)

๓. ดร. สยาม ราชวัตร

ป.ธ.๕, พธ.บ. (ปรัชญา), ศษ.บ. (ภาษาไทย)
รป.บ. (บริหารรัฐกิจ), อ.ม. (ศาสนาเปรียบเทียบ)
พ.ธ.ค. (พระพุทธศาสนา)

ภาคผนวก ข

- หนังสือขอความอนุเคราะห์ตรวจเครื่องมือการวิจัย
- แบบฟอร์มเสนอผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย
- คะแนนแบบประเมินความสอดคล้องของเครื่องมือกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย
- หนังสือขอความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาเก็บข้อมูล

ที่ ศธ ๖๑๖.๑๓/ว๔๐

ศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่ ๑๓๕ ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง
จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๒๐๐

๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๔

เรื่อง ขออนุญาตระงับการตรวจเครื่องมือวิจัย

นั้สการ/เรียน ผศ.ดร.ปรุฒม์ บุญศรีตัน

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. โครงการงานวิจัย

จำนวน ๑ ชุด

๒. เครื่องมือวิจัย

จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พ.ต.ท. นาวิน วงศ์รัตนมัจฉา เลขประจำตัวนิตติ ๕๒๐๔๕๐๕๖๘๗ เป็นนิตติหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (ภาคพิเศษ) ของศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชาติพันธุ์ลีซูของพระธรรมจาริก A STUDY ON EFFECTIVENESS IN PROPAGATION OF BUDDHISM IN LISU ETHNIC BY PHRA DHAMMA - CARIKA” ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ของนิตติเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ ทางศูนย์บัณฑิตศึกษาฯ ได้พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในลักษณะงานวิจัยดังกล่าว จึงใคร่ขออนุญาตระงับจากท่านในการตรวจสอบและให้คำแนะนำเพื่อปรับปรุงเครื่องมือวิจัย ดังเอกสารที่แนบมาพร้อมด้วยนี้

จึงนั้สการ/เรียนมาเพื่อขออนุญาตระงับการตรวจเครื่องมืองานวิจัย จึงขออนุโมทนาขอบคุณ
มา ณ โอกาสนี้

นั้สการ/ขอแสดงความนับถือ

(ดร.ไพฑูรย์ รันสัตย์)

รักษาการเลขานุการศูนย์บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่

ศูนย์บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่

โทร. ๐-๕๓๒๗-๘๕๖๗ ต่อ ๓๑๑

(สำหรับผู้เชี่ยวชาญ)

แบบประเมินความสอดคล้องของเครื่องมือกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

คำชี้แจง โปรดพิจารณาว่าแต่ละข้อมีความเหมาะสมตามที่ระบุไว้หรือไม่ โดยทำเครื่องหมาย ✓

ลงในช่องคะแนน การพิจารณาตามความคิดเห็นของท่าน ดังนี้

ช่อง +1 ถ้าเห็นด้วย / เหมาะสม / ถูกต้อง

ช่อง 0 ถ้าไม่แน่ใจ

ช่อง -1 ถ้าไม่เห็นด้วย / ไม่เหมาะสม / ไม่ถูกต้อง

ลำดับ	รายการประเมิน	คะแนนการพิจารณา			หมายเหตุ
		+1	0	-1	
1	คำถามสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย	✓			
2	การเลือกประชากรเหมาะสมกับงานวิจัย	✓			
3	การเลือกเครื่องมือเหมาะสมกับเนื้อหาของการวิจัย	✓			
4	คำถามครอบคลุมขอบเขตเนื้อหาของการวิจัย	✓			
5	ลักษณะรูปแบบของแบบสอบถามถูกต้องและเหมาะสม	✓			
6	จำนวนคำถามในแต่ละตอนเหมาะสมกับเนื้อหาของการวิจัย	✓			
7	ภาษาที่ใช้ในแบบสอบถามชัดเจนและเข้าใจง่าย	✓			
8	ภาษาที่ใช้ในแบบสอบถามถูกต้องและเหมาะสม	✓			
9	ตัวอักษรในแบบสอบถามชัดเจนและเหมาะสม	✓			
10	การเรียงลำดับคำถามสอดคล้องกับเนื้อหาของการวิจัย	✓			
รวม		10			

ลงชื่อ ผู้ประเมิน

(ผศ. ดร. ปกรณ์ บุญศรีตัน)

ตำแหน่ง

๑๙ มี.ค. ๒๕๖๔

ที่ ศธ ๖๑๖.๑๓/ว๔๐

ศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่ ๑๓๕ ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง
จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๒๐๐

๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๔

เรื่อง ขออนุญาตกระทำการตรวจเครื่องมือวิจัย

นมัสการ/เรียน ดร.สยาม ราชวัตร

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. โครงการงานวิจัย
๒. เครื่องมือวิจัย

จำนวน ๑ ชุด
จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พ.ต.ท. นาวิน วงศ์รัตนมัจฉา เลขประจำตัวนิติ ๕๒๐๔๕๐๕๖๘๗ เป็นนิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (ภาคพิเศษ) ของศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชาติพันธุ์ลีซูของพระธรรมจาริก A STUDY ON EFFECTIVENESS IN PROPAGATION OF BUDDHISM IN LISU ETHNIC BY PHRA DHAMMA - CARIKA” ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ของนิสิตเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ ทางศูนย์บัณฑิตศึกษาฯ ได้พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในลักษณะงานวิจัยดังกล่าว จึงใคร่ขออนุญาตกระทำการจากท่านในการตรวจสอบและให้คำแนะนำเพื่อปรับปรุงเครื่องมือวิจัย ดังเอกสารที่แนบมาพร้อมด้วยนี้

จึงนมัสการ/เรียนมาเพื่อขออนุญาตกระทำการตรวจเครื่องมืองานวิจัย จึงขออนุโมทนาขอบคุณ
มา ณ โอกาสนี้

นมัสการ/ขอแสดงความนับถือ

(ดร.ไพฑูรย์ รื่นสัตย์)

รักษาการเลขานุการศูนย์บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่

ศูนย์บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่

โทร. ๐-๕๓๒๗-๘๕๖๗ ต่อ ๓๑๑

(สำหรับผู้เชี่ยวชาญ)

แบบประเมินความสอดคล้องของเครื่องมือกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

คำชี้แจง โปรดพิจารณาว่าแต่ละข้อมีความเหมาะสมตามที่ระบุไว้หรือไม่ โดยทำเครื่องหมาย ✓

ลงในช่องคะแนน การพิจารณาตามความคิดเห็นของท่าน ดังนี้

ช่อง +1 ถ้าเห็นด้วย / เหมาะสม / ถูกต้อง

ช่อง 0 ถ้าไม่แน่ใจ

ช่อง -1 ถ้าไม่เห็นด้วย / ไม่เหมาะสม / ไม่ถูกต้อง

ลำดับ	รายการประเมิน	คะแนนการพิจารณา			หมายเหตุ
		+1	0	-1	
1	คำถามสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย	✓			
2	การเลือกประชากรเหมาะสมกับงานวิจัย	✓			
3	การเลือกเครื่องมือเหมาะสมกับเนื้อหาของการวิจัย	✓			
4	คำถามครอบคลุมขอบเขตเนื้อหาของการวิจัย	✓			
5	ลักษณะรูปแบบของแบบสอบถามถูกต้องและเหมาะสม	✓			
6	จำนวนคำถามในแต่ละตอนเหมาะสมกับเนื้อหาของการวิจัย		✓		
7	ภาษาที่ใช้ในแบบสอบถามชัดเจนและเข้าใจง่าย	✓			
8	ภาษาที่ใช้ในแบบสอบถามถูกต้องและเหมาะสม	✓			
9	ตัวอักษรในแบบสอบถามชัดเจนและเหมาะสม	✓			
10	การเรียงลำดับคำถามสอดคล้องกับเนื้อหาของการวิจัย	✓			
รวม		๙	1		

ลงชื่อ ผู้ประเมิน

(อ.ดร.สฤษดิ์ ราชวัตร)

ตำแหน่ง อาจารย์ ชษ.

๒๔ ธ.ค. ๕๔

ที่ ศธ ๖๑๑๖.๑๓/ว๔๐

ศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่ ๑๓๕ ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง
จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๒๐๐

๒๒ มิถุนายน ๒๕๕๔

เรื่อง ขออนุมัติการดำเนินการตรวจเครื่องมือวิจัย

นมัสการ/เรียน รศ.สนิท สัตโยภาส

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. โครงการงานวิจัย

จำนวน ๑ ชุด

๒. เครื่องมือวิจัย

จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พ.ต.ท. นาวิน วงศ์รัตนมัจฉา เลขประจำตัวนิสิต ๕๒๐๔๕๐๕๖๘๗ เป็นนิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (ภาคพิเศษ) ของศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชาติพันธุ์ลีซูของพระธรรมจาริก A STUDY ON EFFECTIVENESS IN PROPAGATION OF BUDDHISM IN LISU ETHNIC BY PHRA DHAMMA - CARIKA” ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ของนิสิตเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ ทางศูนย์บัณฑิตศึกษาฯ ได้พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในลักษณะงานวิจัยดังกล่าว จึงใคร่ขออนุมัติการดำเนินการตรวจสอบและให้คำแนะนำเพื่อปรับปรุงเครื่องมือวิจัย ดังเอกสารที่แนบมาพร้อมด้วยนี้

จึงนมัสการ/เรียนมาเพื่อขออนุมัติการดำเนินการตรวจเครื่องมืองานวิจัย จึงขออนุโมทนาขอบคุณ
มา ณ โอกาสนี้

นมัสการ/ขอแสดงความนับถือ

(ดร.ไพฑูรย์ รื่นสัตย์)

รักษาการเลขานุการศูนย์บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่

ศูนย์บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่

โทร. ๐-๕๓๒๓-๘๕๖๗ ต่อ ๓๑๑

(สำหรับผู้เชี่ยวชาญ)

แบบประเมินความสอดคล้องของเครื่องมือกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

คำชี้แจง โปรดพิจารณาว่าแต่ละข้อมีความเหมาะสมตามที่ระบุไว้หรือไม่ โดยทำเครื่องหมาย ✓

ลงในช่องคะแนน การพิจารณาตามความคิดเห็นของท่าน ดังนี้

ช่อง +1 ถ้าเห็นด้วย / เหมาะสม / ถูกต้อง

ช่อง 0 ถ้าไม่แน่ใจ

ช่อง -1 ถ้าไม่เห็นด้วย / ไม่เหมาะสม / ไม่ถูกต้อง

ลำดับ	รายการประเมิน	คะแนนการพิจารณา			หมายเหตุ
		+1	0	-1	
1	คำถามสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย	✓			
2	การเลือกประชากรเหมาะสมกับงานวิจัย	✓			
3	การเลือกเครื่องมือเหมาะสมกับเนื้อหาของการวิจัย	✓			
4	คำถามครอบคลุมขอบเขตเนื้อหาของการวิจัย	✓			
5	ลักษณะรูปแบบของแบบสอบถามถูกต้องและเหมาะสม	✓			
6	จำนวนคำถามในแต่ละตอนเหมาะสมกับเนื้อหาของการวิจัย	✓			
7	ภาษาที่ใช้ในแบบสอบถามชัดเจนและเข้าใจง่าย	✓			
8	ภาษาที่ใช้ในแบบสอบถามถูกต้องและเหมาะสม	✓			
9	ตัวอักษรในแบบสอบถามชัดเจนและเหมาะสม	✓			
10	การเรียงลำดับคำถามสอดคล้องกับเนื้อหาของการวิจัย	✓			
รวม		10			

ลงชื่อ สวิต สัตย์งาม ผู้ประเมิน

(นางสวิต สัตย์งาม)

ตำแหน่ง คณบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏ

แบบฟอร์มเสนอผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

ชื่อ น.ม.ท. ทวน นามสกุล วัชรวัฒนศิริ วิชา.....
เลขประจำตัวนิสิต 5204505687 สาขาวิชา พระพุทธศาสนา
ที่อยู่ 223 หมู่ 4 ม.สันทรายเหนือ อ.สันทราย
จ.เชียงใหม่

เบอร์โทรศัพท์ 054-761219, 086-4218049, 081-765741x

ชื่อหัวข้อวิทยานิพนธ์ (ภาษาไทย)
ศึกษาผลสัมฤทธิ์ของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่ม
คนเมืองลี้ภัยจากพม่าในประเทศไทย

ชื่อหัวข้อวิทยานิพนธ์ (ภาษาอังกฤษ)

A STUDY ON EFFECTIVENESS IN PROPAGATION
OF BUDDHISM IN LISO ETHNIC BY PHRA
DHAMMA-CARIKA

ลายมือชื่อคณะกรรมการผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ (ยินยอมเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ)

1. พระมหาทองจันทร์ สมฺมตฺตฺโต, ดร. พระเทพกรรมวาจาจารย์
2. ผศ. ดร. พงษ์ศักดิ์ นามะระ
3. ดร. พงษ์ศักดิ์ นามะระ

เสนอรายชื่อผู้เชี่ยวชาญดังต่อไปนี้ตรวจสอบ

1. รศ. ศักดิ์ กิตติขจร
2. ผศ. ดร. ประจักษ์ ขนศิริรัตน์
3. ดร. ศุภชัย ราชวัตร

ลงชื่อ..... นิสิต
(ทวน วัชรวัฒนศิริ)
21, สิงหาคม 2554

ปล. นิสิตถ่ายสำเนาโครงการวิทยานิพนธ์ที่ได้รับการอนุมัติเรียบร้อยแล้วพร้อมแบบสอบถาม

จำนวน ๓ ชุด ยื่นต่อเจ้าหน้าที่ศูนย์บัณฑิตฯ เพื่อขอทำหนังสือให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ

สำนักงานพระพุทธธรรมจาริกส่วนภูมิภาค
 รับที่ 10094
 วันที่ 1 ก.ค. ๒๕๖๔ / ๐๘.๔๖ น.
 ผู้รับ...
 ส่ง...
 ที่ ศธ ๖๑๑๖.๑๓/๖๔๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 วิทยาเขตเชียงใหม่
 วัดสวนดอก
 ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
 โทร. (๐๕๓) ๒๓๘๖๖๓, ๒๓๘๑๔๕, ๒๓๐๔๕๑
 ๒๓๐๓๓๕, ๘๐๘๔๑๑-๓
 โทรสาร : (๐๕๓) ๒๓๐๔๕๒
 www.cmbu.net

๒๓ มิถุนายน ๒๕๖๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาเก็บข้อมูล

นมัสการ ผู้อำนวยการพระพุทธธรรมจาริกชาวเขา ส่วนภูมิภาคสำนักวัดศรีโสดา

ด้วย พ.ค.ท.นาวัน วงศ์รัตนมัจฉา เลขประจำตัวนิต ๕๒๐๔๕๐๕๖๘๗ เป็นนิสิตหลักสูตร
 พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (ภาคพิเศษ) ของศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้ทำคุณนิตินิพนธ์เรื่อง “ศึกษาผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่ม
 ชชาติพันธุ์ลีซูของพระธรรมจาริก A STUDY ON EFFECTIVENESS IN PROPAGATION OF
 BUDDHISM IN LISU ETHNIC BY PHRA DHAMMA-CARIKA” ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการเขียนคุณ
 นิตินิพนธ์ของนิสิตเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ จึงขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตเข้าไปเก็บข้อมูลดังกล่าว โดย
 นิสิตจะเข้าไปเก็บข้อมูลด้วยตนเอง

จึงนมัสการมาเพื่อทราบและโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

กษามิเยน ผอ.สธ.ก. เพื่อโปรดทราบ
 เลขอนุ/สงฆ์ตามตามประเพณี
 (คร.ไพฑูรย์ รื่นศักดิ์)
 รักษาการเลขานุการศูนย์บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่

ศูนย์บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่
 โทร. ๐-๕๓๒๓-๘๖๖๓ ต่อ ๓๑๑

๒๖.๖.๖๔
 ๒๖.๖.๖๔

ที่ ศธ ๖๑๑๖.๑๓/ว๔๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่

วัดสวนดอก

ด.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทร. (๐๕๓) ๒๓๘๖๗, ๒๓๕๔๔, ๒๓๐๔๕๑
๒๑๐๓๓๕, ๘๐๘๔๑-๓
โทรสาร : (๐๕๓) ๒๓๐๔๕๒
www.cmbu.net

๒๗ มิถุนายน ๒๕๕๔

เรื่อง ขอกความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาเก็บข้อมูล

เรียน นายอมรเทพ วงศ์อมรสวรรตกุล ผู้ใหญ่บ้านเลา

ด้วย พ.ต.ท.นาวัน วงศ์รัตนมัจฉา เลขประจำตัวนิต ๕๒๐๔๕๐๕๖๘๗ เป็นนิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (ภาคพิเศษ) ของศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้ทำคุณนิตพนธ์เรื่อง “ศึกษาผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชาติพันธุ์ลีซูของพระธรรมจาริก A STUDY ON EFFECTIVENESS IN PROPAGATION OF BUDDHISM IN LISU ETHNIC BY PHRA DHAMMA-CARIKA” ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการเขียนคุณนิตพนธ์ของนิสิตเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ จึงขอกความอนุเคราะห์ให้นิตเข้าไปเก็บข้อมูลดังกล่าว โดยนิตจะเข้าไปเก็บข้อมูลด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อทราบและโปรดพิจารณาให้ขอกความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ดร.ไพฑูรย์ รื่นสัตย์)

รักษาราชการเลขานุการศูนย์บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่

ศูนย์บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่

โทร. ๐-๕๓๒๓-๘๕๖๗ ต่อ ๓๑๑

ที่ ศร ๖๑๑๖.๑๓/ว๔๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่

วัดสวนดอก

ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐

โทร. (๐๕๓) ๒๗๘๖๖๗, ๒๗๕๑๔๕, ๒๗๐๔๕๑

๒๑๐๓๗๕, ๘๐๘๔๑๑-๓

โทรสาร : (๐๕๓) ๒๗๐๔๕๒

www.cmbu.net

๒๗ มิถุนายน ๒๕๕๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาเก็บข้อมูล

เรียน นายสวัสดิ์ สืบอภิชาติตระกูล ผู้ใหญ่บ้านศรีคงเย็น

ด้วย พ.ต.ท.นาวัน วงศ์รัตนมัจฉา เลขประจำตัวนิสิต ๕๒๐๔๕๐๕๖๘๗ เป็นนิสิตหลักสูตร
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (ภาคพิเศษ) ของศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่ม
ชาติพันธุ์ลีซูของพระธรรมจาริก A STUDY ON EFFECTIVENESS IN PROPAGATION OF
BUDDHISM IN LISU ETHNIC BY PHRA DHAMMA-CARIKA” ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการเขียนดุษฎี
นิพนธ์ของนิสิตเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ จึงขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตเข้าไปเก็บข้อมูลดังกล่าว โดย
นิสิตจะเข้าไปเก็บข้อมูลด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อทราบและโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ดร.ไพฑูรย์ รื่นศักดิ์)

รักษาการเลขาธิการศูนย์บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่

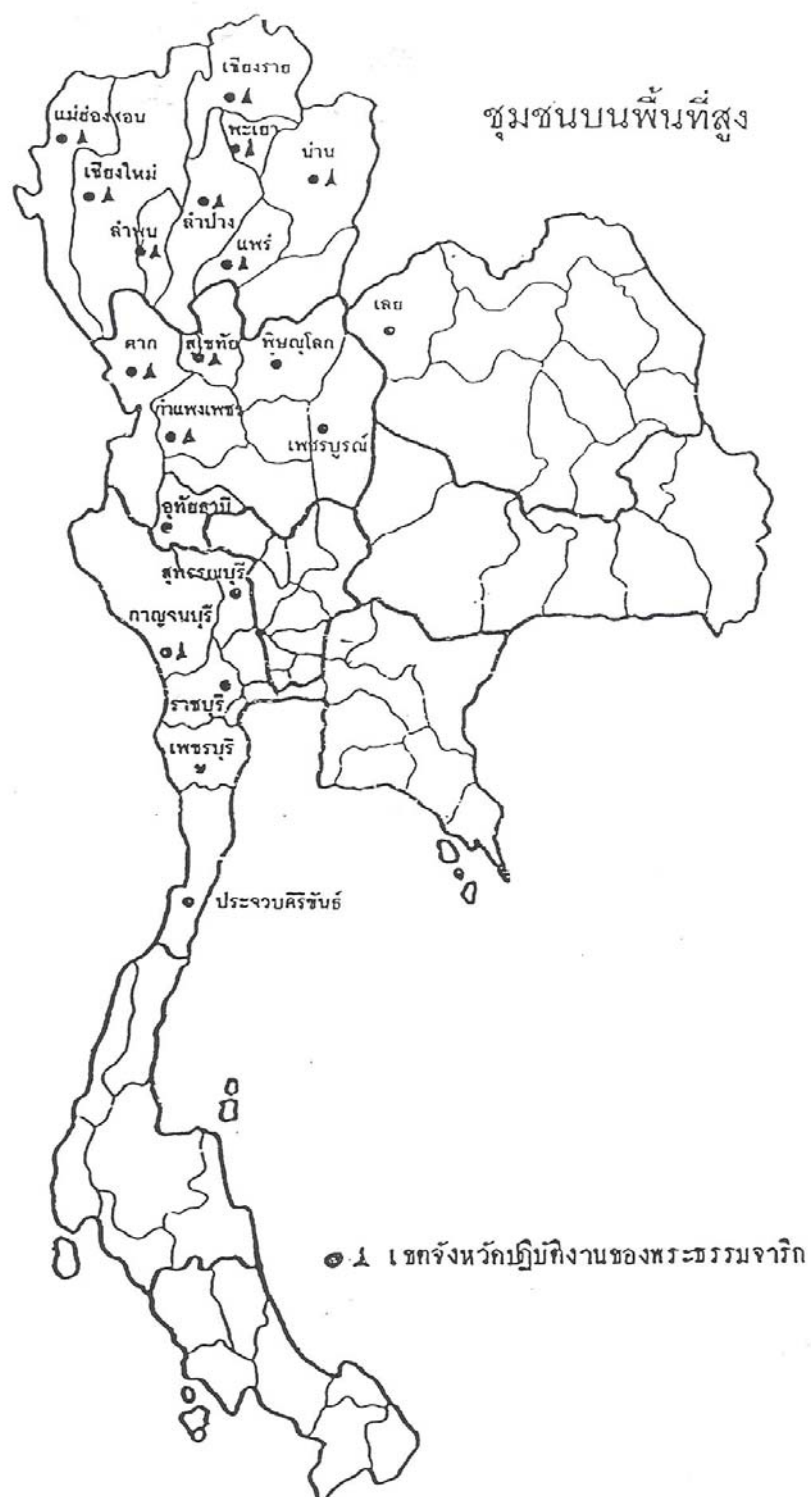
ศูนย์บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่

โทร. ๐-๕๓๒๗-๘๕๖๗ ต่อ ๓๑๑

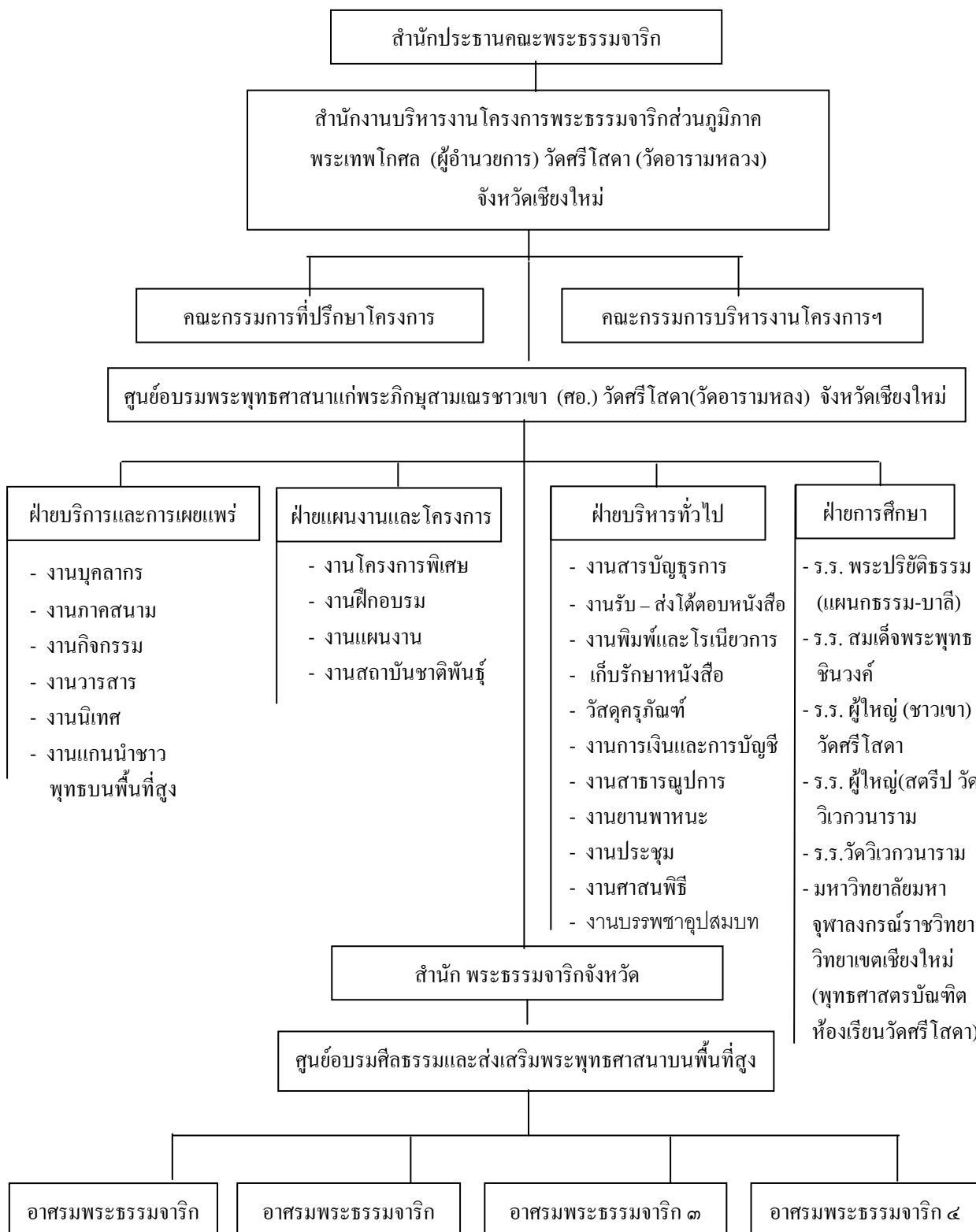
๐๘๒-๓๕๙๐๓๙๐

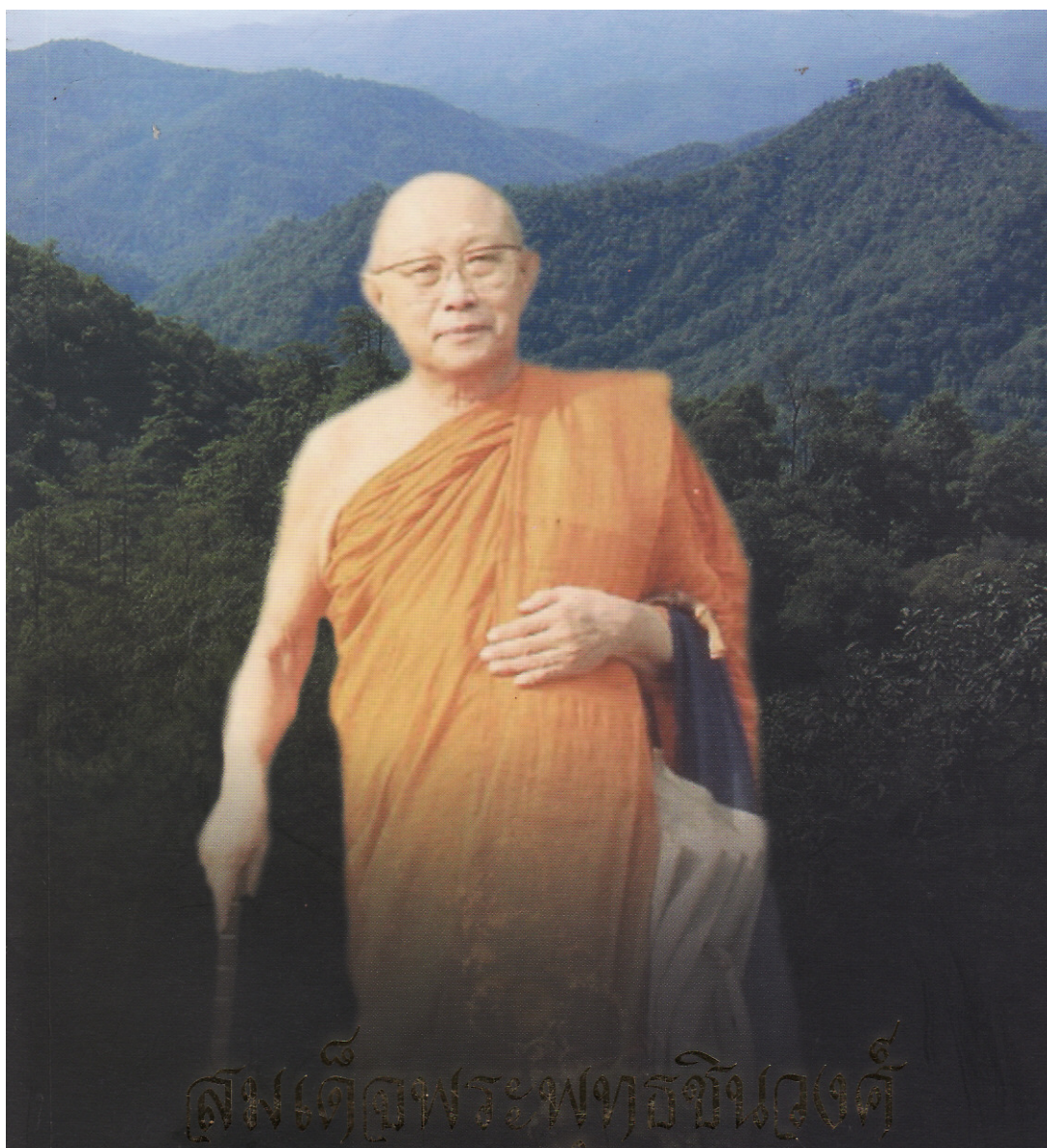
ภาคผนวก ค

โครงสร้างการบริหารงานโครงการพระธรรมจาริก

โครงสร้างการบริหารงานโครงการพระธรรมจาริกปี พ.ศ. ๒๕๕๔

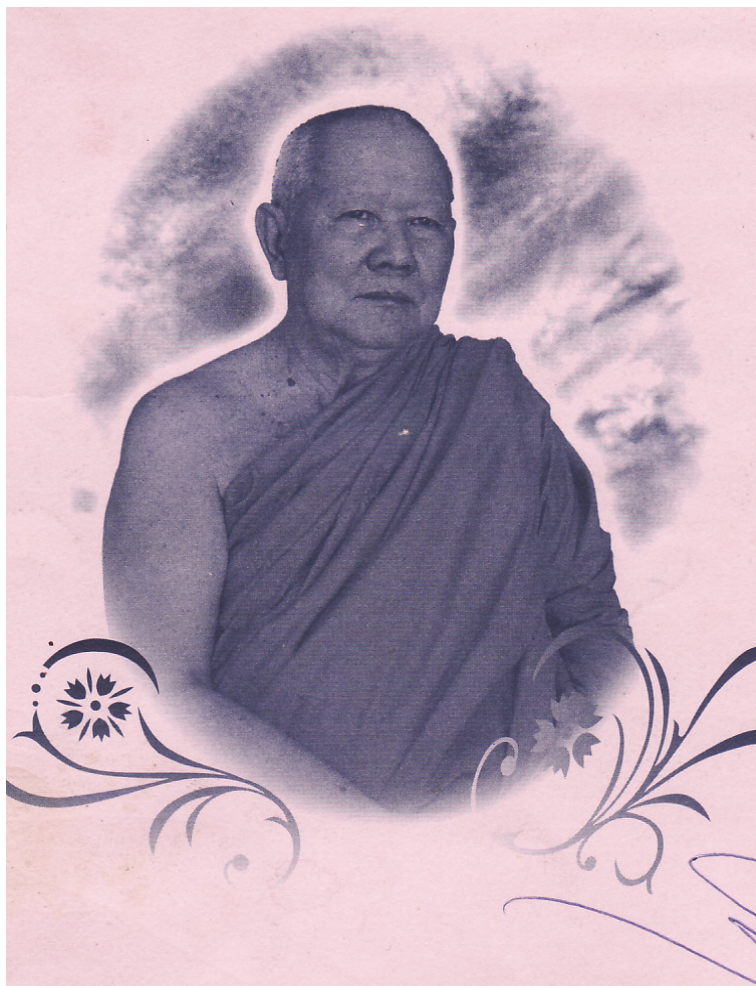

สมเด็จพระพุทธชินวงศ์
 อดีตผู้บริหารโครงการส่วนกลาง
 อดีตเจ้าอาวาสวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม กรุงเทพมหานคร
 อดีตประธานคณะพระธรรมจาริก ตั้งแต่ปี ๒๕๐๘ – ๒๕๓๓

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า
เจ้าอาวาสวัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร
ประธานคณะพระธรรมจาริกูปปัจจุบัน
(พระธรรมจาริกูปแรก)

พระเทพโกศล
เจ้าอาวาสวัดศรีโสดา จังหวัดเชียงใหม่
ผู้อำนวยการสำนักงานบริหารงาน
โครงการพระธรรมจาริกส่วนภูมิภาค
(พระธรรมจาริกรุ่นแรก)

พระครูมงคลคุณาทร
 อดีตข้าราชการผู้ร่วมสถาปนาโครงการพระธรรมจาริก
 ในการนำแนวคิดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปสู่ชาวเขา
 ผู้สร้างสรรค์นวัตกรรมการงานพระธรรมจาริก

ภาคผนวก ง

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก

งานวิจัยเรื่อง “ศึกษาผลสัมฤทธิ์การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชาติพันธุ์ลีซูของพระธรรมจาริก”

ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์ ชื่อ.....นามสกุล.....

บ้าน.....หมู่.....ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....

๑. เพศ ☐ ชาย

☐ หญิง

๒. อายุ

☐ ๒๐ – ๓๐ ปี

☐ ๓๑ – ๔๐ ปี

☐ ๔๑ – ๕๐ ปี

☐ ๕๑ ปีขึ้นไป

๓. วุฒิการศึกษาสูงสุด

☐ ประถมศึกษา

☐ มัธยมศึกษา

☐ ปริญญาตรี

☐ สูงกว่าปริญญาตรี

☐ อื่น ๆ (ระบุ).....

๔. อาชีพ

☐ เกษตรกรรม

☐ พาณิชยกรรม (ค้าขาย)

☐ รับจ้าง

☐ รับราชการ

☐ ธุรกิจส่วนตัว

☐ อื่น ๆ (ระบุ).....

๕. สถานภาพ

☐ พระธรรมจาริก

☐ ผู้เคยบวชเรียนที่วัดศรีโสดา

☐ ชาวบ้านชาติพันธุ์ลีซู

๖. สัมภาษณ์ วันที่ เดือน.....พ.ศ.....เวลา.....น.

กรอบในการสัมภาษณ์

ตอนที่ ๑ ประเด็นเกี่ยวกับความเชื่อดั้งเดิม และพระพุทธศาสนา

๑.๑ ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับสภาพและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกกับชาวลีชู่ในปัจจุบัน ?

.....

.....

๑.๒ พระธรรมจาริกใช้วิธีการใดบ้างในการเผยแผ่พระพุทธศาสนากับชนชาติพันธุ์ลีชู่ ?

.....

.....

๑.๓ ความเชื่อดั้งเดิมของชาวลีชู่สอดคล้องกับหลักพระพุทธศาสนาหรือไม่ อย่างไร ?

.....

.....

๑.๔ วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกที่ได้ผลดีที่สุดคือวิธีการแบบใด ?

.....

.....

๑.๕ สื่อที่ใช้ประกอบการเผยแผ่พระพุทธศาสนากับชาวลีชู่คืออะไรบ้าง ?

.....

.....

๑.๖ ภาษาที่ใช้ประกอบการเผยแผ่พระพุทธศาสนากับชาวลีชู่คือภาษาใด ?

.....

.....

๑.๗ วันเวลาใดที่เหมาะสมที่สุดในการเผยแผ่พระพุทธศาสนากับชาวลีชู่ ?

.....

.....

๑.๘ ชาวลีชู่รุ่นใหม่มีเจตคติต่อพระธรรมจาริก/พระพุทธศาสนาอย่างไร ?

.....

.....

ตอนที่ ๒ ประเด็นเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์ของการเผยแผ่ศาสนาของพระธรรมจาริก

๒.๑ พระธรรมจาริกทำการเผยแผ่ได้ผลเป็นอย่างไร ?

.....

.....

.....

๒.๒ ปัญหาอุปสรรคในการเผยแผ่พุทธศาสนากับชาวลีชู่คืออะไรบ้าง?

.....

.....

.....

๒.๓ ปัจจัยอะไรบ้างที่ส่งผลให้เกิดความสำเร็จ/หรือความล้มเหลวในการเผยแผ่พุทธศาสนากับชาวลีชู่?

.....

.....

.....

๒.๔ ท่านคิดว่าชาวลีชู่จะรับ (นับถือ) และทะนุบำรุงส่งเสริมพระพุทธศาสนาในอนาคตได้อย่างไร ?

.....

.....

.....

๒.๕ การที่ชาวลีชู่ไม่นิยมบวชนาน ๆ เป็นเพราะเหตุใด ?

.....

.....

.....

ตอนที่ ๓ ชาวลีขูกับการศึกษาพระพุทธศาสนา

๓.๑ อดีตที่ผ่านมาเหตุใดชาวลีขูจึงศึกษาพระปริยัติธรรมไม่สำเร็จชั้น น.ธ.เอก หรือป.ธ.๓ ?

.....

.....

.....

๓.๒ ชาวลีขูสามารถเรียนจบปริญญาเอกได้ แสดงว่าชาวลีขูสนใจศึกษาทางโลกมากกว่าศึกษาทางธรรมใช่หรือไม่ ? เพราะเหตุใด ?

.....

.....

.....

๓.๓ ท่านคิดว่าด้วยศักยภาพ ทางสติปัญญาของชาวลีขูสามารถจะศึกษาปริยัติธรรมสำเร็จได้หรือไม่ เพราะเหตุใด ?

.....

.....

.....

๓.๔ เนื้อหาความรู้ด้านพระปริยัติธรรมกับเนื้อหาความรู้ที่ชาวลีขูต้องการศึกษาเชิงลึก จะขัดแย้งกันหรือไม่ ?

.....

.....

.....

๓.๕ หลักศาสนาพุทธกับวิถีชีวิตชาวลีขูไปด้วยกันได้หรือไม่ เพราะเหตุใด ?

.....

.....

.....

ตอนที่ ๔ แนวทางแก้ไข

๔.๑ ท่านจะมีวิธีการใดให้ชาวลีชูมาสนใจศึกษาพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง ?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๔.๒ เพื่อให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวลีชูสำเร็จตามเป้าหมาย พระธรรมจาริกควรจะปรับเปลี่ยนนโยบายหรือกลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนากับชาวลีชูอย่างไรบ้าง ?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๔.๓ ปัญหาที่บอกไว้ในข้อ ๔.๒ จะมีวิธีแก้อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก จ

ข้อมูลหมู่บ้านศรีดงเย็น หรือ ตำบล (ปางไม้แดง), ประวัติหมู่บ้านเลา

ประวัติหมู่บ้านศรีดงเย็นหรือ ดันลุง (ปางไม้แดง)

๑. หมู่บ้านศรีดงเย็น ชาวอีสานย้ายจากบ้านลุ่นและบ้านบวกรมาอยู่ที่หมู่บ้านศรีดงเย็น (ปางไม้แดง) เมื่อ ปี พ.ศ. ๒๕๑๕ ต่อมา มีการโยกย้ายเข้ามาจำนวนมากขึ้น เนื่องจากตั้งอยู่ใกล้ตัวเมือง การเดินทางสะดวก ปัจจุบันตั้งอยู่ที่ หมู่ ๕ ตำบลบ้านช้าง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ มีประชากร ทั้งหมด ๑๘๑ ครัวเรือน ๕๔๘ คน ชาย ๔๖๗ คน หญิง ๔๘๑ คน มีกระฎูลใหญ่ คือ

๑.๑ สิ้นลี่

๑.๒ แซ่ย่าง (ไตรรัตนพงษ์)

๑.๓ แซ่ปลา (เลาอีปา)

๑.๔ แสนเหลียว

๑.๕ สิ้นหมี่

๒. ผู้ใหญ่บ้านชื่อ นายสวัสดิ์ สืบอภิชาติสกุล

ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ๒ คน คือ

๒.๑ นายสุรเดช สิ้นหมี่ ฝ่ายปกครอง

๒.๒ นายวรโชค แซ่หยี่ ฝ่ายบริหาร

๓. คณะกรรมการหมู่บ้าน มี - คน

๓.๑ นายธีรวัฒน์ ไตรรัตนพงษ์ ประธาน

๓.๒ ชาดิชาย เลาลี

๓.๓ นายเจี๊ว สิ้นลี่

๓.๔ นายไต้ สิ้นลี่ (อาวุโสหมู่บ้าน)

๓.๕ นายประพันธ์ แซ่ย่าง

๓.๖ นายอนันต์ เหวยอยู่กู๋ (เผ่าอาข่า)

๓.๗ นายอะเบ เลาลีปา

๓.๘ นายสวัสดิ์ ยังอยู่รุ่งเรืองวิทย

๓.๙ นายอะหยิ่ง เบอเซอ

๓.๑๐ นายศรียนต์ แสนเหลียว

๔. หมอเมือง (ผู้ดูแลศาลเจ้าประจำหมู่บ้าน) คือ พ่อเผ่านาย หลวง สิ้นลี่

๕. หมอผี (เจ้าทรง) มีจำนวน ๕ ท่าน คือ

๕.๑ นายอะเล สิ้นหมี่

๕.๒ นายอะหลู่ไฉ่ แซ่ย่าง

๕.๓ นายอะดาโอะ แซ่ย่าง

๕.๔ นายไต้ เล่าซึ้ง

๕.๕ นายเบนะ สิ้นหมี่

๖. ผู้ทำพิธีกรรมทางศาสนา (ผู้รู้วัฒนธรรม) คือ

๖.๑ นายหลวง เล่าย่างและ

๖.๒ นายปู่เป่ เล่ายีปา

๗. กลุ่มแม่บ้าน

๗.๑ นางสาว อะชิมะ สิ้นลี่ ประธานแม่บ้าน

๗.๒ นางสาว อาจุ มาเยอะกู รองประธานแม่บ้าน

๗.๓ นางสาว วิซุดา เลาลี เลขากลุ่มฯ

๗.๔ นางสาวเรณู สิ้นหมี่ เภรัญญิกกลุ่มฯ

๗.๕ นางสาวอะเลมะ แสนเหลียว กรรมการ

๗.๖ นางสาวอะเซอมา แซ่หยี่ กรรมการ

๗.๗ นางสาวอะหมี่มา แสนเหลียว กรรมการ

๗.๘ นางสาววิซุดา โกมลถาวรชัย กรรมการ

๘. ผู้นำอาวุโส

๘.๑ นายอีโป๊ะ สิ้นลี่ ประธาน

๘.๒ นายอะเลพะ นิหมี่

๘.๓ นายอะดาโอะ แซ่ย่าง

๘.๔ นายหลวง สิ้นลี่

๘.๕ นายอะหลู่ไจ่ แซ่ย่าง

๙. โรงเรียนหรือ วัด ไม่มีโรงเรียน แต่มีสถานเลี้ยงเด็กเล็ก และมีวัดต้นลุง ในหมู่บ้าน
จำนวน ๑ แห่ง (วัดราษฎร์) มีพระภิกษุจำนวน ๕ รูป สามเณรจำนวน ๔ รวม รวมจำนวน ๙ รูป คือ

๙.๑ พระอธิการจำรัส (ชวนปญโญ) นักรธรรมเอก เจ้าอาวาส (เป็นคนพรวัว)

๙.๒ พระพระทองอินทร์ (อาภุสฺสโน)

๙.๓ พระประสงค์ (กิตฺติญาโน)

๙.๔ พระอานัส (รตฺตนปญโญ)

๙.๕ พระอินแก้ว

๕.๖ สามเณรนาวิน ยี่ป่า (ลี้ชู)

๕.๗ สามเณรสมจิตร ไกรคติพนธ์ (กะเหรี่ยง)

๕.๘ สามเณรอุเทน อินตะ (ไทย)

๕.๙ สามเณรสมโภชน์ ทันแว่น (ไทย)

๑๐. การศึกษาสูงสุด ปริญญาตรี จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง คือ นางสาว วิชากร
สินธุ์ ปัจจุบัน สอนดูแลเด็กเล็กภายในหมู่บ้าน นอกนั้นจบ ปวช.และปวส. หลายท่าน

๑๑. มีโรงอนามัย สาธารณสุข จำนวน ๑ แห่ง

๑๒. ฝ่ายการเกษตร

นายอะหิ่ เยอเซอ ประธานสหกรณ์การเกษตร

๑๓. นับถือศาสนา

นับถือศาสนาพุทธ (ผี) ๗๑๕ คน

นับถือศาสนาคริสต์ ๒๒๕ คน

อื่น ๆ ไม่มี - คน

รวมทั้งหมด ๙๔๘ คน

๑๔. องค์การบริหารส่วนตำบล

๑๔.๑ นายธีรวัฒน์ ไตรรัตนพงษ์

๑๔.๒ นายชาติชาย เลาสี

๑๕. สารวัตรกำนัน

๑๕.๑ นายคุณากร ทวีธนากุล

๑๕.๒ นายชูชาติ เลาสี

๑๖. กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน

นายศรียนต์ แสนเหลียว

๑๗. กลุ่มวัฒนธรรมชนเผ่า

นายแดง แยเซอ (เผ่าอาข่า)

๑๘. กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์

นางสาวพจมาน ยี่ป่า

๑๕.กลุ่มเยาวชนหรือกลุ่มหนุ่มสาว

นายวิชา เลาหมี

๒๐. อาสาสมัครประจำหมู่บ้าน (อสม.)

๒๐.๑ นายอะหิยิ์ เยอเซอ ประธานกลุ่ม

๒๐.๒ นายวรโชค แซ่หิยิ์

๒๐.๓ นายสุรเดช สิ้นหมี

๒๐.๔ นางสาวอะหิมะ สิ้นลี

ข้อมูลประชากรบ้านศรีดงเย็นและบริวาร^๑

บ้าน	ครอบครัว	ศาสนา		ประชากร / คน วัด หรือโบสถ์					
		พุทธ (ผี)	คริสต์	ชาย	หญิง	รวม	มี สัญชาติ	ไม่มี สัญชาติ	เจ้าทรงหรือ หมอผี
ศรีดงเย็น	๑๔๐	๓๑๕	๒๓	๔๖๓	๔๘๑	๙๔๔	ทั้งหมด	-	๕
อำเภอบ้าน เหนือ	๑๓	-	๕๔						
อำเภอบ้านใต้	๒๘	-	๑๕๒						
รวม	๑๘๑	๓๑๕	๒๒๕			๙๔๔			

^๑สัมภาษณ์,สามเณรนาวิน ยี่ป่า , ประจำวัดด้นดุง (ศรีดงเย็น), ๓ ตุลาคม ๒๕๕๔.

ประวัติหมู่บ้านเลา

๑. หมู่บ้านเลา ตั้งอยู่ที่ หมู่ ๑๑ ตำบลเมืองแหง อำเภอเวียงแหง มีประชากร ทั้งหมด ๑๑๕ หลังการเรือน จำนวน ๕๐๕ คน ชาย ๒๖๔ คน หญิง ๒๔๑ คน มี ๓ ครัวเรือนใหญ่ คือ

๑.๑ แซ่หมี (ภมรสจิริตกุล)

๑.๒ แซ่ย่าง

๑.๓ แซ่ปลา (เลาอีปา)

๒. ผู้ใหญ่บ้านชื่อ นายอมรเทพ ภมรสจิริตกุล (แซ่หมี) มีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ๓ คน คือ

๒.๑ นายสุรพล เลายัง ฝ่ายปกครอง

๒.๒ นายสมชัย เลาหมี ฝ่ายบริหาร

๒.๓ นายอภิสิทธิ์ เลาหมี ฝ่ายรักษาความสงบ

๓. คณะกรรมการหมู่บ้าน มี ๑๐ คน

๓.๑ นายประสิทธิ์ เลาอีปา

๓.๒ นายอะเซอโบ แซ่เลาะ

๓.๓ นายอะเลอะ เลาอีปา

๓.๔ นายสุริยา เลาอีปา

๓.๕ นายอะเซอโลโปง เลาหมี

๓.๖ นายอะเซอะ สะ เลาหมี

๓.๗ นายสิทธิพงษ์ เลาหมี

๓.๘ นายสามนาแคว วงศ์มัจฉากีรี

๓.๙ นาย แซ่ย่าง

๓.๑๐ นายไอ้กั้ง แซ่หมี

๔. หมอเมือง (ผู้ดูแลศาลเจ้าประจำหมู่บ้าน) คือ

๔.๑ พ่อเต่า นายสาม เลาหมี

๔.๒ นายสุรพล เลายัง เป็นผู้ช่วยกิจกรรมฝ่ายศาสนา

๕. หมอผี (เจ้าทรง) มีจำนวน ๓ ท่าน คือ

๕.๑ นายสามจะบา อา ๘๓ ปี

๕.๒ นายลือชัย (จะคา) เลาอีปา อายุ ๕๕ ปี และ

๕.๓ นายอะเซอโหมไ้สะ แซ่หมี อายุ ๔๓ ปี

๖. ผู้ทำพิธีกรรมทางศาสนา (ผู้รู้วัฒนธรรม) คือ

๖.๑ นายปู่เป่ เล่าขี้ป่า

๖.๒ นาย หลวง เล่าหมี

๖.๓ นายยี่จะกูเตื่อ เล่าช่าง

๗. กลุ่มแม่บ้าน

๗.๑ นางนันทินี ภมรสุจริตกุล ประธานแม่บ้าน

๗.๒ นางอะหมีมะ เล่าขี้ป่า รองประธานแม่บ้าน

๗.๓ น.ส.นิสา เล่าขี้ป่า เจริญญิก

๗.๔ นางอะสะมะ เล่าขี้ป่า กรรมการ

๗.๕ นางอะหมีมะ เล่าช่าง กรรมการ

๗.๖ นางอะหมีมะ เล่าช่าง กรรมการ

๗.๗ นางอะเซอมะ เล่าช่าง กรรมการ

๗.๘ นางอะหมีมะ หลี่จ๊ะ กรรมการ

๗.๙ นางอะปามะ ออย่าจา กรรมการ

๗.๑๐ นางอะเลมะ เล่าสี่ กรรมการ

๗.๑๑ นางอะเซอมะ ลือพะ กรรมการ

๗.๑๒ น.ส. มลิวรรณ เล่าขี้ป่า กรรมการ

๗.๑๓ นางอะหว่ามะ หลัวจา กรรมการ

๗.๑๔ นางเบญจมาศก์ เล่าช่าง กรรมการ

๗.๑๕ นางคารีรัตน์ เลามะ เลขานุการกลุ่มแม่บ้าน

๘. ผู้นำอาวุโส นายสาม เล่าหมี และนายปู่เป่ เล่าขี้ป่า

๙. โรงเรียน หรือ วัด ไม่มีโรงเรียนและอาศรมหรือวัดในหมู่บ้านเลาอู มีศูนย์เลี้ยงเด็ก แต่ไม่มีครูสอน

๑๐. การศึกษาสูงสุด ปริญญาโท จากมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา รุ่นที่ ๗ คือ นายสมพงษ์ อนุวัฒน์รังษี (เล่าหมี) นอกนั้นจบ ปวช และปวส หลายท่าน

๑๑. ไม่มีโรงอนามัย สาธารณสุข

๑๒. ฝ่ายการเกษตร

นายอมรเทพ ภมรสุจริตกุล

๑๓. นับถือศาสนา

นับถือศาสนาพุทธ (ลัทธิผี) มี ๕๐ ครัวเรือน ๔๓๕ คน

นับถือศาสนาคริสต์ มี ๒๕ ครัวเรือน จำนวน ๗๐ คน

อื่นๆ ไม่มีคน

๑๔. รายชื่อองค์การบริหารส่วนตำบล

๑๔.๑ นายเจริญ เลาหมี

๑๔.๒ นายสมบุญณ์ เลาอย่าง

๑๕. วันหยุดและวันสำคัญของหมู่บ้านเลา

๑๕.๑ วันศีล (จื่อ-ยฺยี่) วันขึ้น ๑๔ ค่ำหรือวันแรม ๑๔ ค่ำ เดือนหนึ่ง ๆ มี ๒ ครั้ง

๑๕.๒ วันทำบุญขอขมาศาลเจ้า วันใดก็ได้แล้วแต่ชาวบ้านหรือผู้หนึ่งผู้ใดได้กระทำล่วงละเมิดต่อศาลเจ้า (เจ้าที่) หรือภูเขอบังคับ ศีลธรรม จาริต หรือประเพณี ภายในหมู่บ้านหรือประจำเผ่า

๑๕.๓ วันปีใหม่ หลึง ประมาณ เดือน กุมภาพันธ์ ทุกปี (มีประมาณ ๓ ถึง ๕ วัน)

๑๕.๔ วันปีใหม่ชาย ประมาณ ต้นเดือน มีนาคม ทุกปี

๑๕.๕ วันทำบุญ (แซงเม้ง) ทำบุญให้บิดามารดา ป่วย ตาย ผู้ล่วงลับไป ประมาณ ต้นเดือน เมษายน ทุกปี

๑๕.๖ ทำบุญทานผลไม้แด่บรรพบุรุษ (ผลผลิตที่ได้จากการเพาะปลูก) ให้อุทิศกุศลแด่บรรพบุรุษ ประมาณ เดือนกรกฎาคม หรือสิงหาคมทุกปี

๑๕.๗ ทำบุญกินข้าวใหม่ (กินข้าวแรก) ประมาณเดือนธันวาคม นอกจากนั้นยังมีวันทำบุญ วันเกิด (หลังเกิดได้ ๓ วัน) ทำบุญเรียกขวัญลูก ทำบุญทานศาลา และทำบุญส่งเคราะห์กรรมของบ้าน หรือ หมู่บ้าน หรือทั้งตระกูล และสุดท้ายวันฉลองแต่งงาน

ข้อมูลประชากรบ้านเลา^๒

บ้าน	ครอบครัว	ศาสนา		ประชากร / คน					
		พุทธ	คริสต์	ชาย	หญิง	รวม	มีสัญชาติ	ไม่มีสัญชาติ	เจ้าทรง (หมอผี)
เลา	๑๑๕	๔๓๕	๗๐	๒๖๔	๒๔๑	๕๐๕	ทั้งหมด	-	๓

^๒ สัมภาษณ์ นายอมรเทพ ภมรสุนทรกุล, ผู้ใหญ่บ้านบ้านเลา, ๖ ตุลาคม ๒๕๕๔.

ภาคผนวก น

ข้อมูลการสัมภาษณ์บุคคลต่าง ๆ

ข้อมูลการสัมภาษณ์บุคคลต่าง ๆ

๑. สัมภาษณ์ พระเทพโกศล เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ เจ้าอาวาสวัดศรีโสดา (พระอารามหลวง)
เมื่อวันที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๔ เวลา ๑๕.๐๐ - ๑๕.๓๐ น.

ผู้วิจัยทักทาย : นมัสการพระอาจารย์ แล้วกราบ ๓ น.

พระเทพโกศล : เจริญพรนาวัน

ผู้วิจัยรายงาน : ท่านพระอาจารย์ครับ กระผมมาหาข้อมูลเกี่ยวกับ “ผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่
พระพุทธศาสนาในกลุ่มชาติพันธุ์ลื้อของพระธรรมจาริกชาวเขาคีรี”

พระเทพโกศลตอบ : เอาชื่องานมาเลยโยมอาตมาจะตอบให้

ผู้วิจัยถาม : กระผมขออนุญาตถามว่าในอดีตที่ผ่านมาการเผยแผ่พระพุทธศาสนากับชาวลื้อ
เป็นอย่างไรบ้าง ?

พระเทพโกศลตอบ : ว่าไปแล้วชาวลื้อมาบวชชั่วคราว ถ้าเป็นโครงการบวชระยะสั้น ๆ ลื้อสนใจมา
บวชกันมาก แต่หลังจากบวชแล้วไม่กี่วันก็ลาสิกขาไป หรือบางคนก็บวชอยู่ปีสองปี ไม่ยอมศึกษา
พระปริยัติธรรมอย่างจริงจัง แท้จริงลื้อเรียนเก่ง หัวไว แต่ขาดความอดทนและเป็นคนคือไม่ค่อย
ยอมรับฟังใคร อย่างสามเณรอาษาแซ่ย่าง เทศนาเสียงดี พูดเก่ง แต่อยู่ได้ปีก็ลาสิกขาไป ลื้อยังไม่มี
ใคร เรียนสำเร็จมหา (ประโยค ๓) แม้แต่นักธรรมเอกก็ยังไม่ มี ไม่เหมือนชนเผ่าอื่น ในอนาคต
อาจจะต้องมีโครงการตั้งหมู่บ้านลื้อชาวพุทธโดยเฉพาะ เพื่อให้ลื้อเป็นพุทธอย่างแท้จริงให้ได้ยาก
ให้รวบรวมลื้อที่เคยบวชมาแล้วมาตั้งชมรมชาวพุทธ เพื่อศึกษาพระธรรมวินัยและวิถิปุทธให้ได้
และอนาคตหากมีชาวลื้อมาบวชอยากให้ไปอยู่ที่กรุงเทพฯ เพื่อให้อยู่ห่าง ๆ บ้าน จะได้ไม่คิดถึงบ้าน
และขออนุญาตกลับบ้านบ่อย เมื่อกลับบ้านบ่อยใจก็แตก พ่อแม่ก็ปล่อยตามใจลูก จึงลาสิกขาไป
อย่างไรก็ตามพวกเราต้องมาช่วยกัน เพื่อพระพุทธศาสนาของเราเอาละแก่นี้พอไหม ?

ผู้วิจัย : ครับกระผม ขอนมัสการครับ ขออนุญาตกลับลาครับ

๒. สัมภาษณ์ พระครูมงคลคุณาทร ผู้ช่วยผู้อำนวยการสำนักงานบริหารงานโครงการ
พระธรรมจาริกส่วนภูมิภาค ณ. วัดศรีโสดา (วัดอารามหลวง) จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อวันที่ ๕
กันยายน ๒๕๕๔ ได้ดังนี้ คือ

ผู้วิจัย : ถาม นมัสการพระคุณเจ้า

พระครูมงคลคุณาทร : ตอบ เจริญพร โยมผู้พินนาวัน ๆ

ผู้วิจัย : ถาม กระผมขออนุญาตถามเกี่ยวกับเรื่องความเป็นมาการเผยแผ่พระธรรมจาริก
ชาวเขาในอดีตถึงปัจจุบันของพระธรรมจาริกชาวเขา

พระครูมงคลคุณาทร : ได้ถามมาเลยยินดีตอบให้

ผู้วิจัย : ขออนุญาตถามว่า ตามที่ทราบ ว่า โครงการพระธรรมจาริกชาวเขานั้น พระคุณท่านเป็นผู้เริ่มต้นความคิด ดังนั้นขออนุญาตว่าจุดเริ่มต้นความคิดนี้ เกิดจากสาเหตุใด ทำไมจึงมีมูลเหตุเกิดจากอะไร ? มีสัมฤทธิ์ผลมากน้อย เพียงใดคิดเช่นนั้น

พระครูมงคลคุณาทร : ตอบ เหตุเนื่องจากปี พ.ศ. ๒๕๐๗ อาตมาได้ไปอุปสมบทที่วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม กรุงเทพมหานคร เวลานั้นอาตมา ยังรับราชการเป็นหัวหน้ากองชาวเขาของกรมประชาสงเคราะห์ชาวเขา ได้ประสบเห็นว่า ในหมู่บ้านชาวเขา มีการปลูกฝิ่นเลี้ยงชีพ ซึ่งเป็นการผิดกฎหมายไทยและขณะเดียวกันมีความคิดระบอบคอมมิวนิสต์เข้าไปเผยแพร่ในหมู่บ้านชาวเขานับวันทางราชการจะเข้าไปในหมู่บ้านชาวเขาลำบากมากขึ้น เวลาเดียวกันชาวเขาก็กัง ไม่เข้าใจถึงหลักศาสนาพุทธ ซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติของไทย ดังนั้นอาตมาจึงปรึกษากับท่านเจ้าคุณพระธรรมกิตติโสภณ (สมณสิทธิ์ในขณะนั้น) เจ้าอาวาสวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม กรุงเทพมหานคร เจ้าคุณท่านเห็นด้วยและได้ให้ความสนใจเป็นพิเศษ จึงช่วยกันจัดตั้ง โครงการพระธรรมจาริกขึ้นเริ่มใน ปี พ.ศ. ๒๕๐๘ มีการให้เยาวชนชายชาวเขาบรรพชาและอุปสมบททุกปี จนถึงขณะนี้เป็นเวลา ๔๖ ปี (พ.ศ. ๒๕๕๔) ชาวเขาได้รับการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรม ศึกษาทั้งนักธรรมและบาลี บางท่านได้สำเร็จ ป.ธ.๕ (เปรียญธรรม ๕ ประโยค) สำหรับเยาวชนชาวลีซู แม้ที่ไม่มีใครเรียน จบนักธรรมเอกและเปรียญธรรม (มหา) ก็ตาม แต่ถ้าวัดจากอดีต เช่น ในอดีตนั้นชาวลีซูเวลาขึ้นคุยกับพระภิกษุก็เอามือใส่สะเอว ไม่รู้จักเคารพพระภิกษุ แต่ปัจจุบันเห็นว่า รู้จักยกมือไหว้พระ หรือวางตัวน้อมน้อมต่อพระดีขึ้น อาตมา ถือว่าเป็นการเผยแพร่สำเร็จ อยู่ขั้นหนึ่ง ในอนาคตหากทางพระธรรมจาริก มีโครงการเผยแพร่พระพุทธศาสนาชาวลีซูเป็นกรณีพิเศษก็จะดีมาก พวกเราทุกคนต้องช่วยกันนะ ขอฝากโยมผู้พำนาวิน ด้วย วันนี้ขอแค่นี้ก่อน เจริญพร

ผู้วิจัย : ขอนมัสการ สาธุ

๓. สัมภาษณ์ เจ้าอธิการจรัส (ชวนบุญ) พระธรรมจาริกประจำวัดต้นลุง และเป็นเจ้าอาวาสวัดต้นลุง เป็นพระธรรมจาริกตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๕ อายุ ๕๕ ปี ๓๕ พรรษา วิทยาลัยนานาชาติ นักธรรมเอก (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๔ เวลา ๑๓.๓๐ - ๑๔.๐๐ น.)

ผู้วิจัย : นมัสการพระอาจารย์

เจ้าอธิการจรัส : เจริญพร โยมสารวัตร นาวิน

ผู้วิจัย : ผมขออนุญาตสัมภาษณ์พระอาจารย์เกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชาติพันธุ์ลีซูของพระธรรมจาริกว่า ทั้งอดีตและปัจจุบันอย่างไร ?

เจ้าอธิการจำรัส : ได้โยม คือ อดีตที่ผ่านมาชาวลื้อส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจพระพุทธศาสนา เวลา มีงานที่วัดชาวลื้อก็มาร่วมแต่ไม่ค่อยชอบฟังธรรม ปัจจุบันชาวลื้อมีการเข้าวัดมากขึ้น แต่ก็ยังไม่ค่อยสนใจฟังธรรม เยาวชนลื้อมีการบวชเป็นพระภิกษุสามเณร แต่บวชไม่ได้นาน เพราะลื้อขาดความอดทน ลื้อชอบแต่งงานยังเยาว์ ลื้อถือว่า “ทุกคนหัวเข้าเท่ากัน” จึงสอนเขายากหน่อย อนาคตอาจต้องมีโครงการพิเศษสำหรับชาวลื้อ เพื่อให้มีการบวชเรียนนาน ๆ เรียนพระปริยัติธรรม อาจต้องตั้งเป้าให้มีพระมหาสักกรูปหนึ่ง ทั้งนี้ก็ต้องพึ่งพาโยมพ่อโยมแม่ให้สนับสนุนบุตรหลานบวชเรียน นาน ๆ เอาละแก่นี้พอไหม ?

ผู้วิจัย : ครับผม ขอนมัสการ พระอาจารย์

เจ้าอธิการจำรัส : เจริญพร ฯ

๔. สัมภาษณ์อาจารย์บัณฑิต บุญศรี อายุ ๖๕ ปี ตำแหน่ง ข้าราชการบำนาญนักพัฒนาสังคม ๖ ว. และกรมพัฒนาสังคมสงเคราะห์ และเป็นที่ปรึกษาโครงการเผยแผ่พระพุทธธรรมจาริกชาวเขาส่วนภูมิภาค (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๑๓ ตุลาคม ๒๕๕๔)

ผู้วิจัย : ถ้าม การที่ท่านเคยเป็นพระธรรมจาริกชาวเขาและขณะนี้ท่านยังเป็นที่ปรึกษาพระธรรมจาริกชาวเขาส่วนภูมินาคัน ในมุมมองของท่านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกชาวเขาต่อชาวลื้อ มีผลสัมฤทธิ์มากน้อยเพียงใด

อาจารย์บัณฑิต : ตอบ ผมมองว่า เด็กชาวลื้อที่มาบรรพชาอุปสมบทนั้น ตั้งใจมุ่งศึกษาในทางโลกเท่านั้น แต่ไม่ได้มาตั้งใจศึกษาทางธรรมวินัย และเปรียญธรรมประโยค และทางพระธรรมจาริกเองมิได้แก้ไขในส่วนนี้ ในอนาคตควรมารวบรวมคนลื้อที่เคยบวชอย่างเช่น สารวัตรนาวันฯ มาตั้งโครงการ ชมรมชาวลื้อพุทธ เพื่อมีเป้าหมายเน้นศึกษาพระธรรมวินัยและเปรียญ ธรรม หรือปฏิบัติศาสนกิจตามชาวพุทธ อาจจะต้องตั้งหมู่บ้านลื้อชาวพุทธเป็นตัวอย่าง สักแห่งหนึ่ง ทั้งนี้พระธรรมจาริกต้องเป็นผู้ชี้แนะ และ จัดหางบประมาณในส่วนนี้ แต่ต้องได้รับความร่วมมือจากชาวลื้อที่เคย บวชเรียนมา ผมเองมีความตั้งใจในส่วนนี้ เพราะสังเกตว่าในระยะเวลา ๔๖ ปี การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกชาวเขายังไม่เคยคิด ทบทวน ผลสัมฤทธิ์หรือข้อบกพร่องในการประกาศเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวเขา โดยเฉพาะชาวลื้อที่ศึกษาทางธรรมวินัยและเปรียญธรรมไม่สำเร็จเท่าที่ควร ซึ่งตรงกันข้ามกับชนเผ่าอื่นมีผู้เรียนจบนักธรรมเอกและเปรียญธรรม (มหา) มีจำนวนมาก ดังนั้นผมคิดว่าเรา ควรมาจัดสัมมนาเรื่องนี้สักครั้งหนึ่ง ท่านเจ้าคุณ (หมายถึง พระเทพ โกศล เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่) เคยดำริที่จะจัดตั้งโครงการหมู่บ้านลื้อ ชาวพุทธตัวอย่าง หวังว่าโครงการ ก้าวหน้าของท่านสารวัตรนาวันฯ ช่วยดูเรื่องนี้ด้วย เพื่อความเจริญ ทางพระพุทธ ศาสนาของชาวลื้อ ในอนาคตข้างหน้าต่อไป

๕. สัมภาษณ์ คุณอนันต์ สีวลี ชาวลี้ชู้ ผู้เคยบรรพชาอุปสมบทพระภิกษุ และเคยเป็นพระธรรมจาริกชาวเขา ปัจจุบัน เป็นผู้ประกาศภาษาลี้ชู้ สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กรมประชาสัมพันธ์ เขต ๒ จังหวัดเชียงใหม่ (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๑๓ ตุลาคม ๒๕๕๔)

ผู้วิจัย : ถาม ในฐานะท่านเป็นชาวลี้ชู้ และเคยบรรพชาอุปสมบทพระภิกษุสามเณร และเคยเป็นพระธรรมจาริก ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในหมู่บ้านชาวเขา (ลี้ชู้) ท่านมีความคิดที่จะทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกชาวเขาสัมฤทธิ์ผลในท่ามกลางชาวลี้ชู้ได้อย่างไร โดยวิธีใด

อนันต์ สีวลี : ตอบ ผมคิดว่า พระธรรมจาริกกับชาวลี้ชู้ โดยเฉพาะคนที่เคยบวชมาแล้ว ต้องมีความร่วมมือกัน พระธรรมจาริกเองต้องเข้าใจว่าโดยพื้นฐานของวัฒนธรรมชาวลี้ชู้ แตกต่างกับวัฒนธรรมของชาวพุทธมากมาย เราควร ร่วมมือเพื่อรวบรวมติดตามชาวลี้ชู้ที่เคยบวช มาตั้งเป็นหมู่บ้านชมรมชาวพุทธขึ้นเพื่อเป็นผู้นำตัวอย่างในการปฏิบัติศาสนกิจ ในการนี้พระธรรมจาริกต้องเอาใจใส่และเป็นผู้ชี้แนะ โดยทำในลักษณะเชิงรุกมากขึ้น

๖. สัมภาษณ์อาจารย์ประเสริฐ ชัยพิกุลิต สัมภาษณ์อาจารย์ประเสริฐ ชัยพิกุลิต อายุ ๖๗ ปี (สส.บ.น.บ. พธ.ม.) อดีตนักวิจัยชาวเขาเผ่าลี้ชู้ ทำงานกับเผ่าลี้ชู้มานาน ๒๕ ปี เป็นอำนวยการสถาบันชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์ (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ๑๘ ตุลาคม ๒๕๕๔) โดย พ.ต.ท. นาวัน วงศ์รัตนมัจฉา ผู้วิจัยเป็นผู้ถาม อาจารย์ประเสริฐ ฯ เป็นผู้ตอบมีข้อความดังนี้ คือ

ผู้วิจัย : ถาม สภาพปัญหาและแนวทางแก้ไข เรื่องการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกในหมู่บ้านชนเผ่าลี้ชู้ มีอย่างไรบ้าง ? ขอท่านอาจารย์ประเสริฐ ฯ ช่วยอธิบายและเสนอแนะด้วยครับ

อาจารย์ประเสริฐ : ตอบ เรื่องนี้ผมจะขอตอบเป็นข้อ ๆ ให้รายละเอียด ดังนี้ คือ

(ก) สภาพปัญหา เรื่องการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในหมู่บ้านชนเผ่าลี้ชู้ โดยภาพรวม ในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ มีดังนี้

๑. เชิงปริมาณ

ในอดีตและปัจจุบัน มีพระธรรมจาริกตั้งอาศรมอยู่ประจำในหมู่บ้านชนเผ่าลี้ชู้ เป็นอาศรมหลัก ๔ แห่ง คือบ้านต้นลุง อ.แม่แตง บ้านปางขุม อ.สะเมิง บ้านวังใหม่ อ.วังเหนือ และดอยมูเซอ อ.เมืองตาก และมีอาศรมรอง ๓ แห่ง (ไม่มีพระธรรมจาริกอยู่ประจำ แต่ไปมาเป็นครั้งคราว) คือ อาศรมบ้านเสาแดง อ.แม่แจ่ม บ้านแบกแซม อ.เวียงแหง และบ้านกีดสามสิบ อ.ปางมะผ้า

จำนวนหมู่บ้านชนเผ่าลี้ชู้ที่สำรวจปี พ.ศ. ๒๕๔๕ มีจำนวน ๑๕๕ หมู่บ้าน แต่มีพระธรรมจาริกเข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบันอยู่ประจำเพียง ๔ หมู่บ้าน อาศรมรองอีก

3 หมู่บ้าน รวม 7 หมู่บ้าน คิดอัตราส่วนแล้ว เข้าไปเพียง 4.51% ของจำนวนหมู่บ้านลี้ซู่ทั้งหมด ตัวเลขดังกล่าวนี้ไม่ได้เพิ่มขึ้นแม้แต่น้อย เป็นเช่นนี้มาเป็นเวลากว่าสิบปีมาแล้ว

ปัญหาที่เห็นชัด คือ พระธรรมจาริกเข้าไปเผยแผ่ในหมู่บ้านชนเผ่านี้มีน้อยเกินไป ผลที่เกิดขึ้นคือ ลี้ซู่ส่วนใหญ่ ยังไม่ได้เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา

๒. เชิงคุณภาพ

เมื่อปริมาณจำนวนตัวเลข จำนวนหมู่บ้านที่พระธรรมจาริกเข้าไปเผยแผ่มีจำนวนน้อย คุณภาพของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในหมู่บ้านที่พระธรรมจาริกเข้าไปไม่ถึงก็อยู่ในระดับต่ำ แต่ลี้ซู่ในหมู่บ้านที่ไม่มีพระธรรมจาริกอาจจะได้รับข่าวสารความรู้และแนวทางปฏิบัติ ด้านหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา จากรายการทางวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ภาาภาษาชาวเขาเป็นประจำทุกวัน หรืออาจจะมีการจัดงานตามประเพณีของวัดต่างๆ ในท้องที่ และลี้ซู่ก็ไปร่วมงานบุญงานพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ตามความเชื่อถือศรัทธาของตนเองอย่างไรก็ตาม คุณภาพของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในหมู่บ้านชนเผ่าลี้ซู่ที่มีพระธรรมจาริกอยู่ประจำอาศรม ก็ยังคงมีปัญหา เรื่องวิธีการชักจูงใจ วิธีการสื่อสารของพระธรรมจาริกให้ลี้ซู่มีความเลื่อมใสศรัทธา มีความรู้ ความเข้าใจ เกิดการยอมรับ และนำแนวทางที่เป็นหลักธรรมไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้อย่างเป็นปกติสุข ไม่ขัดแย้งกับวิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรมของชนเผ่าตนเอง

(ข) แนวทางแก้ไข

๑. เชิงปริมาณ

๑.๑ ฝ่ายกำหนดนโยบายและวางแผน จำเป็นต้องทบทวนสภาพความจริงที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ข้อมูลเชิงปริมาณมีความชัดเจนว่า พระธรรมจาริกส่วนใหญ่เป็นชนเผ่ากะเหรี่ยงและม้ง ชนเผ่าอื่นๆ มีจำนวนน้อย และอยู่ในอาศรมในหมู่บ้านที่เป็นชนเผ่าของตนเองเป็นหลัก

การเพิ่มอาศรมใหม่ หรือจัดบุคลากรพระธรรมจาริกให้ปฏิบัติงานประจำปีสมควรอย่างยิ่งที่จะต้องนำข้อมูลจำนวนอาศรมและจำนวนพระธรรมจาริกมาพิจารณาเปรียบเทียบอัตราส่วนระหว่างจำนวนอาศรมและจำนวนหมู่บ้านของแต่ละชนเผ่า เพื่อให้มีอัตราส่วนที่ค่อยๆ เพิ่มขึ้นให้ถึงจุดที่เรียกว่า “สมดุล” หรือ “พอดี พอเหมาะ” การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในหมู่บ้านชาวเขาทุกชนเผ่าจะเกิดความเป็นธรรมมากขึ้น ซึ่งจำเป็นต้องมีการเพิ่มอาศรมพระธรรมจาริกในหมู่บ้านชนเผ่าลี้ซู่ หรือชนเผ่าอื่นๆ ทุกๆ ปี

การรับเด็กชนเผ่าต่างๆ มาบวชเรียนเป็นสามเณร ควรแนะนำให้พระธรรมจาริกในอาศรม ต่างๆ ชักจูงใจบิดามารดาและตัวเด็กนักเรียนของหมู่บ้านชนเผ่าลี้ซู่ให้มาบวชเรียนที่โรงเรียนสมเด็จพระพุทธชินวงศ์ วัดศรีโสดาให้มากขึ้น อดีตที่ผ่านมา มีเด็กนักเรียนชนเผ่าลี้ซู่มาบวชเรียนในโรงเรียนแห่งนี้น้อยเกินไป บางปีไม่มีเลย

๑.๒ หมู่บ้านใดที่ไม่มีพระธรรมจาริกตั้งอาศรมอยู่ประจำ จำเป็นต้องมีการสร้างอาศรมักรแกนนำชาวพุทธขึ้น หมู่บ้านละ 3-5 คน หรือมากกว่านี้ หากเป็นหมู่บ้านใหญ่ แกนนำชาวพุทธต้องเป็นบุคคลที่มีจิตอาสา เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา เป็นบุคคลที่สมาชิกในหมู่บ้านยอมรับนับถือว่าเป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม

แกนนำชาวพุทธจำเป็นต้องได้รับการอบรมความรู้และทักษะในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในฐานะเป็นฆราวาส เป็นผู้ติดต่อประสานงานและช่วยเหลืองานของพระธรรมจาริก แกนนำชาวพุทธจำเป็นต้องริเริ่มการสร้างศาลาเอนกประสงค์ เป็นที่ประชุมสมาชิกหมู่บ้าน เป็นสถานที่ทำกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาในรอบปี และอาจใช้เป็นที่พักสงฆ์ เมื่อพระธรรมจาริกสัญจรหรือเดินทาง เข้ามาเผยแผ่หรือดำเนินกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนระดับหมู่บ้าน

๒. เชิงคุณภาพ

๒.๑ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยคณะพระธรรมจาริก ในหมู่บ้านชนเผ่า ลีซูและชนเผ่าอื่นๆ จำเป็นต้องมีแนวทางหรือยุทธวิธีใหม่ในการเผยแผ่เชิงรุกให้บังเกิดผลดี โดยไม่ต้องเพิ่มบุคลากรหรืองบประมาณแต่อย่างใด ยุทธวิธีการเผยแผ่เชิงรุกมีหลากหลายวิธี แต่วิธีที่เหมาะสมคือการใช้เครื่องมือสื่อสารและเทคโนโลยีสมัยใหม่เป็นตัวกลางให้สมาชิกหมู่บ้านต่างๆ ได้รับรู้เรื่องราวการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง ทั้งด้านวัตถุและด้านจิตใจควบคู่กันไป โดยใช้สถานีวิทยุชุมชนเป็นกระบอกเสียง ให้ผู้ฟังได้รับรู้ข่าวสารที่เกิดประโยชน์ เกิดความรู้ ความเข้าใจ ยอมรับ และนำไปปฏิบัติให้เกิดผลดีแก่ตนเองและสมาชิกในครอบครัว

๒.๒ นอกจากการให้ความรู้โดยผ่านสื่อวิทยุชุมชนแล้ว ควรจัดทำแผ่นซีดี วีซีดี แผ่นพับ โปสเตอร์ หนังสือ ที่เกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวัน ให้มีความร่มเย็นเป็นสุข มีชีวิตอยู่อย่างพอเพียง และเป็นไปตามวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามของชนเผ่า อีกทั้งยังมีลักษณะการดำรงชีวิตที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

๓. ข้อเสนอแนะ

๓.๑ หากใช้แนวทางแก้ไขปัญหาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในหมู่บ้านชนเผ่า ลีซู ตามแนวทางดังกล่าว โดยคำนึงถึงเรื่องปริมาณและคุณภาพควบคู่กันไป เชื่อว่า ลีซูจะหันมายอมรับ เชื่อถือ ศรัทธาในพระพุทธศาสนามากขึ้นแน่นอน

๓. สัมภาษณ์ นายอัคร วงศ์รัตนมัจฉา บ้านห้วยไจ้ หมู่ ๔ ตำบลแม่นะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ อายุ ๕๕ ปี รับราชการประจำ การศึกษานอกโรงเรียนหรือตามอัธยาศัย

ตำแหน่ง ครูชำนาญการ ถามเกี่ยวกับ “ศึกษาผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชาติพันธุ์ลื้อของพระธรรมจาริก” เมื่อวันที่ ๑๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๔ เวลา ๑๘.๐๐ น.

ผู้วิจัย : ถาม ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร เกี่ยวกับสภาพและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกกับชาว ลื้อในปัจจุบัน ?

คุณอัคร : ตอบ การให้ชุมชนชาวลื้อ เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของพระธรรมจาริกที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ยังไม่เพียงพอ รวมทั้งการใช้กลเม็ด/เทคนิคที่ต้องใช้ในการดึงชนเผ่าเข้าร่วม จนเกิดความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งหรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้น ๆ ต้องมีความแบบหลวมมากกว่านี้ เพียงใช้สโลแกนแค่ร่วมด้วยช่วยกันนั้นยังไม่พอ ต้องร่วมทุกข์ ร่วมสุข แล้วร่วมอย่างไร ? ก็ต้องเริ่มนับแต่ ร่วมคิด ร่วมกิน ร่วมทำ ร่วมนอน จนเกิดความรู้สึกที่ดีต่อกัน ไว้วางใจ เชื่อใจซึ่งกันและกัน เรียกว่าจิตประสาน จากนั้นเขาจะช่วยคิด แล้วในที่สุดคิดแทนเรา ช่วยทำและทำยสุด ทำด้วยตัวของเขาเอง

ผู้ดำเนินการ(สำนักงานส่วนกลางระดับต่าง ๆ)หรือพระ สามเณรที่ปฏิบัติทำวัตรประจำที่อาศรมในชุมชนชาวลื้อ นั้นขาดองค์ความรู้ในวัฒนธรรมชนเผ่าลื้อ และโดยเฉพาะบุคลากรในระดับพื้นที่สนามขาดทัศนคติที่ดี มีวิทัศน์ที่คับแคบ จึงไม่สามารถมองเห็นหรือเข้าใจถึงความชัดเจนในรอยต่อ หรือจุดเชื่อมประสานระหว่างพุทธศาสนากับแนวความคิดหรือความเชื่อดั้งเดิมของชนเผ่าลื้อ โดยเฉพาะในมุมมองของมิติสัมพันธ์ ด้านความเหมือน ความคล้าย ความแตกต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นฐานในการให้เกิดการเรียนรู้เก่า(วัฒนธรรมดั้งเดิม)กับใหม่ หรือการเรียนรู้แบบต่อยอดเรียน/ศึกษาเพิ่มเติมจากสิ่งที่เขารู้ แล้วเพิ่มเนื้อหาสาระในระดับที่สูงขึ้นไป (แนวคิด, หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา)

ผู้วิจัย : ถาม พระธรรมจาริกใช้วิธีการใดบ้าง ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนากับชนชาติพันธุ์ลื้อ ?

คุณอัคร : ตอบ ตามที่ได้ประสบพบเห็นที่ผ่านมา บ่อยครั้งได้ยินเสียงประกาศเชิญชวนผ่านเครื่องเสียงตามสายในหมู่บ้าน เนื่องในวันสำคัญๆ โดยเฉพาะวันสิล(๑๕ ค่ำ) ให้ไปร่วมฟังธรรมในอาศรม แล้วเทศสวดมนต์เป็นภาษาบาลี ไม่มีคำแปล(เว้นแต่ญาติโยม มีความสนใจจริง ๆ ที่ จะเข้าไปไถ่ถามความหมาย เป็นการสนทนาในลักษณะกลุ่มย่อย) นานๆ ครั้งได้ยิน ฟังนิทานแฝงด้วยคติสอนใจสอนธรรมบ้าง และได้เห็นสภาพพระ สามเณรร่วมใจทำกิจกรรมพัฒนาในชุมชนอยู่เนื่อง ๆ แต่จำวัดอยู่ในอาศรม เป็นปกติ น้อยครั้งมากที่จะพบสามเณร ได้จำวัดที่บ้านญาติโยม

ผู้วิจัย : ถาม ความเชื่อดั้งเดิมของชาวลื้อ สอดคล้องกับหลักพระพุทธศาสนาหรือไม่อย่างไร ?

คุณอัคร : ตอบ หากมองผิวเผิน คิดผ่าน ๆ จะเห็นว่าแนวคิด ความเชื่อเหมือนกันมาก ซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้เทียบเคียงจากประสบการณ์ในการร่วมใช้ชีวิตชีวิตของชาวพุทธ (ชาวพื้นราบในระดับชาวบ้านโดยทั่วไป) ที่แสดงออกหรือปรากฏการณ์ให้เห็น โดยเฉพาะในแง่ของความเชื่อในระดับต้น ๆ และพิธีกรรมต่าง ๆ คล้ายกันมาก จะมีเป้าหมายและสิ่งของที่ใช้ประกอบการเช่นไหว้ของกิจกรรมในพิธีกรรมนั้น ๆ นั้นก็ตาม

เรื่องแนวคิด หรือปรัชญาในการสั่งสอน ภูมิปัญญา หรือการถ่ายทอดเจตนารมณ์รุ่นเก่าสู่รุ่นใหม่ ก็เช่นกัน จะหาความแตกต่างกันนั้นน้อยมาก อาทิ เช่น ความเชื่อเรื่องตายแล้ว เกิดใหม่ ตายแล้วไปตกนรก หรือขึ้นเมืองสวรรค์ขึ้นอยู่กับบุญบาป (กรรมใหม่/เก่า) ที่สั่งสมมาตลอดชั่วอายุของตน รวมถึงกรรมเก่า (ชาติเก่า, ชาติก่อน ๆ) เป็นเหตุปัจจัยหนุนเป็นเบื้องต้น ฯลฯ ตายแล้วไปพบญาติผู้หลัก ผู้ใหญ่ ซึ่งได้เสียชีวิตไปก่อนหน้านั้น ก็อาจจะเป็นเมืองผี หรือสวรรค์ ไม่แนใจเหมือนกัน ๆ แต่เล่าต่อ ๆ กันมาว่าเป็นเมือง ๆ หนึ่งเหมือนในโลกของมนุษย์ เป็นต้น ส่วนบุญนั้นเป็นของสูง ก็มีความแตกต่างกันหลายมุมอยู่อาการ

ส่วนแนวทางหรือกิจกรรม ทางกรรมวิธีของคณะสงฆ์ บนทางแห่งวิถีเข้าสู่เส้นมรรคา มรรคผล การ ซึ่งต้องทำการหล่อเลี้ยงหรือหล่อหลอมจิต วิญญาณของตนให้เกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในสังขารแห่งทางโลกแล้ว จะประทับประคองจิต วิญญาณแห่งตนเดินฝ่ามรสุมและเผชิญบรรดามาร ฝ่าดงผีห่า ซาตานทั้งหลาย และจำต้องฟันฝ่าฟันให้พ้นโลกของมารจึงได้ การผ่านนั้นจำต้องผ่านได้อย่างต่อเนื่องและเมื่อถึงปลายทางหรือจุดจบคือนิพาน การไม่เกิด จะไม่มีการเวียนว่ายตายเกิดอีก เป็นท้ายที่สิ้นสุด

ผู้วิจัย : ถ้ามอง วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกที่ได้ผลดีที่สุดคือวิธีการแบบใด ?

คุณอัคร : ตอบ ในรูปแบบและวิธีการเดิมที่ใช้อยู่ ก็ใช้ได้ทีเดียวแหละ แต่ต้องเพิ่มศักยภาพ เดิมองค์ความรู้ เสริมเทคนิคการใช้เทคนิค/ กลเม็ดกลยุทธ์ ให้มีความแบบแปลน เน้นมากขึ้น และประการสำคัญ ต้องดึงชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วม นับแต่เริ่มแรกของกิจกรรม โดยเขาไม่รู้สึกลัว ถูกบังคับ ถูกเกณฑ์ ถูกสั่งสอน สอนเขาโดยเขาไม่รู้สึกลัวถูกสอน ทำอย่างไร? เปลี่ยนวิธีคิด และเปลี่ยนคำพูด ปรับเปลี่ยนความคิดจากการสอน จากการใช้คำว่า ”สอน” ซึ่งมีความหมายว่า การเปลี่ยนแปลงจากไม่รู้ ให้เกิด รู้” เปลี่ยนคำพูดจากคำว่า “สอน” เป็น “แลกเปลี่ยนแนวคิด หรือปรับเปลี่ยนประสบการณ์กัน” ทั้งนี้ ทั้งภาคชุมชนชาวพื้นราบและชุมชนชาวลิซู่ ก็ตามโดยเฉพาะในกลุ่มของผู้สูงอายุ จะไม่ค่อยยอมรับ การถูกสอนโดยวัยที่อ่อนเยาว์กว่า แม้จะไม่ค่อยเห็นการแสดงออกในเชิงปฏิเสธนั้นก็ตาม เขาเก็บกดเอาไว้ ไม่ให้แสดงออกมาจะ (เข้าใจว่า ขั้นตอนของการเตรียมการณ์ สร้าง(ปลูกปั้น) และเสริม(เติมแต่ง) สนับสนุน (เรียนรู้ พัฒนาทั้งในตนเองและผู้อื่น

องค์กร บุคคล เน้นอนทรัพย์สินเงินทอง และเวลาซึ่งขาดเสียไม่ได้ที่ต้องเข้ามาเกี่ยวข้อง ประเด็นนี้ทางหน่วยงาน/โครงการพระธรรมจาริก ได้ดำเนินการอยู่แล้ว กระทบ?) ประเด็นต่อมา

การตั้งเป้าหมายของกิจกรรมให้มีความชัดเจน และเชื่อมโยงความต้องการปลายทางของชีวิตในกลุ่มเป้าหมายที่ได้เตรียมคน เตรียมชุมชน(ชนเผ่า) ได้สร้าง ได้เสริม ได้สนับสนุนนั้น ให้สอดคล้องกับเป้าหมายเป็นเนื้อเดียวกัน หรือให้มีความกลมกลืนกัน ไม่ใช่วิธีที่ดีที่สุด แต่คาดคิดว่าดีกว่าและยั่งยืนแน่นอน

ผู้วิจัย : ถาม สื่อที่ใช้ประกอบการเผยแพร่พระพุทธศาสนากับชาวลีซูคืออะไรบ้าง ?

คุณอัคร : ตามประสบการณ์ที่ได้พบเห็นผ่านมานั้น มีวัสดุ อุปกรณ์หลายลักษณะ ดังนี้

พระพุทธรูปปางต่าง ๆ ทั้งขนาดเล็ก(แขวนคล้องคอ)และขนาดใหญ่

รูปภาพส่งเสริมวันสำคัญทางพุทธศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา(ประสูติ ตรัสรู้ นิพาน) มาฆบูชา อาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษาฯ นิทานและรูปภาพทศชาติของพระพุทธเจ้า ฯ (บางจุดหรือพื้นที่หมู่บ้าน)

รูปพระสงฆ์องค์เจ้า ตลอดจนเจดีย์ ซึ่งเป็นที่นิยมและรู้จักทั่วไป

ผู้วิจัย : ถาม ภาษาที่ใช้ประกอบการเผยแพร่พระพุทธศาสนากับชาวลีซูคือภาษาใด ?

คุณอัคร : ตอบ ตามที่ได้พบเห็น ใช้ภาษาพื้นเมืองเป็นสื่อกลางในการสื่อสาร ช่วงหลังเด็กรุ่นหลังซึ่งได้รับการหล่อหลอมสามารถใช้ภาษาไทยกลางได้ดี เพราะได้รับการศึกษามาในระดับหนึ่ง จึงสามารถใช้ภาษาไทยกลางก็ได้

ผู้วิจัย : ถาม วันเวลาใดที่เหมาะสมที่สุดในการเผยแพร่พระพุทธศาสนากับชาวลีซู ?

คุณอัคร : ตอบ เวทีวงน้ำชา เป็นสถานการณ์หนึ่งที่เหมาะสมอย่างยิ่ง ในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และเรียนรู้ ถ่ายทอดองค์ความรู้ต่าง ๆ ได้ไม่แพ้สถานการณ์อื่น ๆ แม้เป็นวงสนทนาในแง่ชวนหัวเป็นส่วนใหญก็ตาม

เวลาช่วงเย็น โดยเฉพาะในทุกวันสัปดาห์ (ขึ้น/แรม ๑๕ ค่ำ)

ช่วงที่มีพิธีกรรมต่าง ๆ (รอเจ้าภาพเชิญ/นิมนต์ก็อาจสายไป ควรหาช่องทางเข้าร่วม) เช่น ทำบุญขึ้นบ้านใหม่ เด็กเกิดใหม่ งานแต่งงาน ตลอดจนงานศพ ฯลฯ

ผู้วิจัย : ถาม ชนลีซูรุ่นใหม่มีเจตคติต่อพระธรรมจาริก/พระพุทธศาสนาอย่างไร ?

คุณอัคร : ตอบ โดยทั่วไป ส่วนใหญ่ มีความเข้าใจว่า ความแตกต่างระหว่างความคิดความเชื่อดั้งเดิมของตน(ชนเผ่าลีซู) กับแนวความคิด ความเชื่อของชาวพุทธ จะมีความแตกต่างกันอย่างมากอาจพบความแตกต่างด้านรายละเอียด ภายในของกรรมพิธี ในพิธีกรรมต่าง ๆ ส่วนในแนวคิดหลัก ทั้งนี้พวกเขาสังเกต เก็บนำข้อมูลจากพฤติกรรมของชาวพุทธ(พื้นราบ) และข้อมูลในแวดวงของการสนทนากับชาวพุทธ ตลอดจนการร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในวันสำคัญทางศาสนาขณะที่

กำลังศึกษา ดังนั้นจึงไม่ปฏิเสธในการยอมรับแนวคิด ความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา และอีกส่วนหนึ่งและอาจจะเป็นส่วนน้อย ว่าระหว่างในแนวคิดหลัก และกรรมวิธีต่าง ๆ ทางพุทธศาสนากับแนวคิด ความเชื่อเดิมนั้นย่อมมีความแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง

อีกประเด็นเกี่ยวกับเรื่อง ทศนคติต่อพระพุทธศาสนา นั้น พระธรรมจาริก เป็นที่พึ่งทางด้านจิตใจ ในยามทุกข์ โศกเศร้า เสียใจ เป็นเครื่องเตือนสะกิดใจ ในด้านการคิด การตัดสินใจ เรื่องผิดศีลธรรม หรือถูกต้องทำนองคลองธรรม หรือไม่ !! เหล่านี้ นอกจากนี้ ชุมชนชาวลิซุยังมีความเข้าใจและมีความหวังไว้ ว่าเป็นเส้นทางหรือช่องทางเพิ่มเติมในด้านการได้รับการจัดการศึกษาให้กับบุตรหลานของตนได้ดี โดยเฉพาะเด็กชาย

ผู้วิจัย : ถาม พระธรรมจาริกทำการเผยแผ่ได้ผลเป็นอย่างไร ?

คุณอรรถกร : ตอบ มีประเด็นที่น่าสนใจ ที่จะได้ทราบว่าชุมชนชาวลิซุ เกิดการเรียนรู้ เกิดการยอมรับ หรือเกิดอาการปฏิเสธ มีอะไร เป็นเครื่องหมาย สัญญาณลักษณะใด ที่จะบ่งบอกให้ทราบได้ อาการเหล่านั้นพอกล่าวสังเขปได้ดังนี้

ชาวลิซุได้แสดงออกให้ทราบโดยมีความถนัดในการปฏิสัมพันธ์กับทางคณะสงฆ์ สามเณรเพิ่มขึ้นหรือไม่ (ถ้าใช่ คือได้ผลโดยไม่เกี่ยวข้องกับฤดูกาลทำงาน หากเป็นฤดูหน้านานนั้น อาจจะห่างหายไปบ้าง),

ชาวลิซุแสดงพฤติกรรม โดยจะเข้ามาช่วยในกิจกรรมต่าง ๆ ช่วยอธิบายให้เพื่อนบ้านมีความเข้าใจในเนื้อหาสาระในพระธรรมคำสอน หรือเนื้อหาของงานของพระธรรมจาริกได้อย่างถูกต้องมากขึ้น

ผู้วิจัย : ถาม ปัญหาอุปสรรคในการเผยแผ่พุทธศาสนากับชาวลิซุคือ อะไรบ้าง ?

คุณอรรถกร : ตอบ ปัญหาอุปสรรค เบื้องต้นในการเผยแผ่พุทธศาสนากับชาวลิซุนั้น ต้องหาทางให้เกิดการยอมรับจากชุมชนชาวลิซุ ต้องถือสัจจะ หลีกเลียงในการพูดเจรจาในลักษณะโกหกพกลม หลอกลวง ขาดความซื่อสัตย์ จริงใจ จนเกิดความไว้วางใจ เชื่อใจ หากไม่เช่นนั้น เป็นอุปสรรคใหญ่หลวงในการทำงาน

ผู้เผยแผ่ขาดความสมบูรณ์ในองค์ความรู้ และประสบการณ์(เทคนิค) เกี่ยวกับองค์ความรู้พื้นฐานแนวคิด ความเชื่อของชนเผ่าลิซุ จึงไม่สามารถหาจุดเชื่อมของรอยต่อระหว่างแนวความคิดดั้งเดิมกับแนวคิดใหม่ได้,(แนวคิด ทางธรรมหรือเนื้อหาสาระของพุทธธรรม) อาศัยองค์กรที่แฝงอยู่ในชนเผ่า กลุ่มผู้อาวุโส หลายคน(มาจากหลายตระกูล เป็นตัวแทนของในตระกูล) ซึ่งเป็นองค์กร ที่นอกเหนือจากผู้นำทางปกครอง(ทางการหรือผู้นำธรรมชาติ) ผู้นำทางพิธีกรรม หรือเรียกว่า หมอเมือง

ขาดการดึงชุมชน(กลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนนั้นๆ เช่น กลุ่มหนุ่มสาว, ผู้อาวุโส, ผู้รู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น)ให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ อย่างแบบขด(เทคนิค)

ผู้วิจัย : ถาม ปัจจัยอะไรบ้าง ที่ส่งผลให้เกิดความสำเร็จ/ หรือความล้มเหลวในการเผยแผ่พุทธศาสนากับชาวลีซู ?

คุณอรรถกร : ตอบ ผู้เผยแผ่ต้องมีศักยภาพในการเป็นผู้นำ (วิสัยทัศน์กว้าง เอื้อเพื่อผู้เผยแผ่ฯ) ผู้ตามอย่างถูกต้อง มีความสามารถดึงกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ร่วมแรงกำลัง ร่วมความคิด แสดงความเข้าใจและเกิดความรู้สึกที่ดี รู้สึกปลอดภัย อบอุ่น ฯลฯ และผู้เผยแผ่เองก็ประสบพบความสุขในการปฏิบัติเช่นกัน เป็นนิ

การเตรียมกลุ่มเป้าหมาย(ชาวลีซู)ต้องมีความชัดเจนในเป้าหมาย ปลายทาง โดยใช้กระบวนการและวิธีการที่หลากหลาย

ประเด็นสุดท้ายคือ การปฏิบัติตน ให้เป็นยอมรับ เชื่อและไว้วางใจจากชุมชนชาวลีซู ด้วยการหลีกเลี่ยงในการเจรจาโกหกพกลม ไม่มีสัจจะ การไม่ไว้วางใจ ขาดความเชื่อถือฯ เหล่านี้

ผู้วิจัย : ถาม ท่านคิดว่าชาวลีซูจะรับ (นับถือ) และทะนุบำรุงส่งเสริมพระพุทธศาสนาในอนาคตได้อย่างไร ?

คุณอรรถกร : ตอบ ผู้ปฏิบัติ(ทุกระดับ)ต้องศึกษา ค้นหา จุด รอยเชื่อม ที่สามารถจะประสานกันได้ระหว่างแนวความคิดดั้งเดิม หรือวิถีชีวิตของชนเผ่าที่เปลี่ยนแปลงไปกับแนวความคิดของพระพุทธศาสนา เพื่อให้เกิดความเป็นเนื้อเดียวกัน หรือมีความกลมกลืนกัน ไม่ต้องหาตัวอย่างไกล ให้พิจารณาจากวิถีชีวิตชุมชนพื้นราบ วิถีชาวพุทธกับวิถีมรรคา มรรคผลของพระสงฆ์ องค์เจ้า กลุ่มใดเน้นจุดไหน เรื่องใดที่ควรนำเสนอเพื่อให้เกิดความกลมกลืนเป็นเนื้อเดียวกัน ปฏิบัติชีวิตประจำวัน อย่างต่อเนื่องเป็นอาจิน จนเป็นวิถีชีวิต วิถีชีวิตชาวพุทธ วิถีของพระสงฆ์องค์เจ้า รักษาสภาพการณ์ดังกล่าวมาจนถึงปัจจุบัน น่าจะเป็นแนวคำตอบได้เป็นอย่างดี

ผู้วิจัย : ถาม การที่ชาวลีซูไม่นิยมบวชนาน ๆ เป็นเพราะเหตุใด ?

คุณอรรถกร : ตอบ ขาดความสอดคล้องกลมกลืนวิธีการ เป้าหมายปลายทางมีผู้สืบทอดเจตนารมณ์ ด้วยครบองค์ ไตรสรณะ/ ประกอบกับการใช้เทคนิคการเผยแผ่ทางพระพุทธศาสนากับความแตกต่างด้านความต้องการของกลุ่มเป้าหมายที่มีเป้าหมายชีวิตของชาวลีซู ที่ต้องการเป็นฆราวาส มีสัมมาอาชีพ มีลูกหลานสืบสกุลในวิถีชีวิต,

การบวชนาน ๆ นั้นได้มีความสอดคล้องกับความต้องการเบื้องต้นหรือเป้าหมายของชีวิตชาวลีซู มากน้อยอย่างไร ? หากพิจารณาข้อมูลและทิศทางของแนวคิด ความเชื่อ (ในข้อ ๒.๓) ข้างต้นแล้ว คงได้รับคำตอบระดับหนึ่ง

กลุ่มเป้าหมาย(ชาวลีซู)อาจจะขาดความเข้าใจอันถูกต้อง หรือเข้าใจผลประโยชน์ หรืออานิสงส์ที่ได้รับจากการบวชนาน ๆ นั้นมีอะไรเป็นมรรคผลสืบเนื่องต่อตนเอง ประเทศชาติ

บ้าง ทั้งในปัจจุบัน และอนาคต ไม่มีข้อมูลหรือมีข้อมูลที่ไม่ถูกต้อง ไม่สอดคล้องกับความต้องการ
สำหรับเขา,

ตัวของผู้เผยแพร่หรือผู้ถ่ายทอดเองอาจขาดประสบการณ์ เทคนิค/เคล็ดลับใน
การถ่ายทอดองค์ความรู้ตลอดจนขาดประสบการณ์การใช้เทคนิคต่างๆ ที่ใช้นั้นขาดความเชี่ยวชาญ
เหมือนกับการใช้เทคนิค นักเลงมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ซึ่งในการให้คำตอบของพระพุทธรองค์
ให้กับพระอานนท์ เรื่องการหยุดยั้ง หยุดการทำความชั่วประติของบรรดาคนสงฆ์ ที่ต้องกลับมาใช้
ความมีกิเลสนั้น นำมาให้เกิดประโยชน์แก่ในหมู่พระสงฆ์ อันใดกันนั้น

ผู้วิจัย : ถ้าม อคติที่ผ่านมาเหตุใดชาวลิซุจึงศึกษาพระปริยัติธรรมไม่สำเร็จขึ้น น.ร.เอก
หรือ ป.ร.๑?

คุณอัคร : ตอบ เป็นลักษณะคำถามเหมือนกับที่เคยตั้งคำถาม ถ้ามกับตนเอง ว่าทำไม?
คนฉลาด ๆ และเรียนหนังสือก็เก่ง คนเก่ง ๆ ของห้องเกรดเอ ไม่ค่อยได้พบเห็น ไปเป็นผู้นำของคน
หรือไปเป็นรัฐมนตรี นายก หรือนายอำเภอ ผู้ว่าฯ แม้จะพบบ้างแต่เมื่อเทียบกับปริมาณส่วนใหญ่
แล้ว น้อยมากจริง ๆ และท้ายที่สุดได้รับคำตอบของโจทย์ข้อนี้ว่า เขาเหล่านั้นได้รู้คำตอบใน
เบื้องต้นมาแล้ว ว่าไม่ใช่คำตอบที่เหมาะสมสำหรับเขา จึงหาทางหลีกเลี่ยงวิถีที่จะนำไปสู่เป้าหมาย
เหล่านั้น เพราะไม่ใช่คำตอบสุดท้ายสำหรับเขา คำตอบของข้อนี้ ก็เป็นคำตอบในลักษณะเดียวกัน
ส่วนประเด็นภายนอก เรื่องฐานะทางการเงิน ภาวะเศรษฐกิจทางครอบครัว ก็เป็นองค์ประกอบ
ส่วนหนึ่ง ที่จะหนุนให้เกิดแนวคิด และพฤติกรรมจึงตามมาด้วยการลาสิกขาบท

ผู้วิจัยถาม : ถ้าม ชาวลิซุสามารถเรียนจบปริญญาเอกได้ แสดงว่าชาวลิซุสนใจศึกษา
ทางโลกมากกว่าศึกษาทางธรรมใช่หรือไม่ ? เพราะเหตุใด ?

คุณอัคร : ตอบ ในภาพรวมหรือส่วนใหญ่ควรเป็นเช่นนั้น เพราะสืบเนื่องมาจาก
แนวคิด ความเชื่อดั้งเดิมเป็นเหตุปัจจัยเบื้องต้น การเพินตัวเลือกต้องสอดคล้องกับแนวคิด ความเชื่อ
พื้นฐาน ของชนเผ่าตนเป็นทุนเดิม แต่ก็ไม่ได้ตัดโอกาสทางการศึกษาที่จะปรับเปลี่ยนให้รับแนวคิด
ความเชื่อใหม่ไม่ได้เสียเลยทีเดียว หากสามารถปรับเปลี่ยนแนวคิด ความเชื่อที่ดีเพียงพอ ก็สามารถ
ซึมซับแนวคิด ความเชื่อใหม่ ๆ ได้ไม่น้อยเลย อย่างลืมนว่า ผู้รู้ได้กล่าวไว้เตือนสติเรา มาตลอดว่า
“การจะปรับเปลี่ยนคน ต้องปรับเปลี่ยนที่แนวความคิดของก่อน” เป็นเบื้องต้น

ผู้วิจัย : ถ้าม ท่านคิดว่าด้วยศักยภาพ ทางสติปัญญาของชาวลิซุสามารถจะศึกษา
ปริยัติธรรมสำเร็จหรือไม่ เพราะเหตุใด?

คุณอัคร : ตอบ เรื่องสติปัญญาของชาวลิซุ มีความเชื่อว่าเรื่องสติปัญญาชาวลิซุไม่
ด้อยกว่าชนเผ่าอื่นใดเหมือนกัน แต่ปัจจัยอื่นที่เกี่ยวข้องต้องนำมาพิจารณาอีกเหตุปัจจัยหนึ่ง เช่น
มูลเหตุส่งเสริม หรือเป็นอุปสรรคในการตัดสินใจ ปรับแปรเปลี่ยนไปนั้น คืออะไรกันแน่ ? หาก

ปรับเป้าหมายของการศึกษาของนักศึกษาเองได้ หรือการรักษาเป้าหมายของตนนั้นคงเส้นคงวาได้ คงไม่ใช่ปัญหาว่าจะสำเร็จการศึกษาเรื่องอะไร ด้านไหน? แต่อย่าลืมองค์ประกอบอื่น ซึ่งอาจจะมีผลข้างเคียงที่รุนแรงไม่แพ้กัน เช่น กำลังทรัพย์ ฐานะทางเศรษฐกิจทางครอบครัว ถึงแวดล้อม หรือ การปรับเปลี่ยนสถานที่ เหล่านี้เป็นต้น

ผู้วิจัย : ถ้าม เนื่อหาความรู้ด้านพระปริยัติธรรมกับเนื้อหาความรู้ที่ชาวลิซุต้องการ ศึกษาเชิงลึก จะขัดแย้งกันหรือไม่?

คุณอัครตถ : ตอบ ไม่ค่อยแน่ใจ ในประเด็นคำถามที่ว่า เนื้อหาความรู้ที่ชาวลิซุต้องการ ศึกษาเชิงลึก นั้น หมายถึงประเด็นไหน? เนื้อหาในทางโลก ที่เป็นเนื้อหาสาระเกี่ยวกับแนวคิด ความเชื่อของชนเผ่าลิซุเอง หรือเนื้อหาเกี่ยวกับทางด้านธรรมหรือพระปริยัติธรรมโดยตรง ซึ่งก็เป็น ลักษณะในเชิงลึก เหมือนกัน

หากเปรียบเทียบระหว่างทางโลกกับทางธรรม แล้วไซ้ร เน้นนอนยอม มีความขัดแย้งกันในเชิงลึกพอสมควร เพราะเป้าหมายปลายนั้นมีความแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง (ไม่ต้องการ เวียนว่ายตายเกิด เข้าสู่ภาวะนิพาน กับต้องการเกิด ต้องการผูกพันกับสังขมาเรื่อญาติ ผูกกับการ เวียนว่ายตาย เกิด เป็นวัฏจักร)

ผู้วิจัย : ถ้าม หลักศาสนาพุทธกับวิถีชีวิตชาวลิซุไปด้วยกันได้หรือไม่เพราะเหตุใด?

คุณอัครตถ : ตอบ ตามความเข้าใจของข้าพเจ้า เข้าใจว่าในเชิงลึกแล้ว ในตัวเนื้อหาสาระ ไปด้วยกันไม่ได้แน่นอน (ตามข้อมูลในข้อ ๓.๔) ทั้งนี้เพราะแนวความคิดปลายทางระหว่างสอง ความคิด ไปคนละทางกัน แต่ก็ไม่ใช่ปัญหาใหญ่ เพราะไปด้วยได้ เพียงแต่มีข้อแม้ว่า วางเงื่อนไขไว้ อย่างไร ? จะผ่อนหนัก/ เบา ในการวางเนื้อหาสาระ จุดไหนอย่างไร? ทั้งนี้สังเกต สามารถเปรียบเทียบ และยึดเป็นแนวทางได้นั้นก็คือ ตัวอย่างในการจัดวางเงื่อนไข จากวิถีชีวิตชาวบ้านทั่วๆ ไป(ส่วนใหญ่ยกเว้นผู้ที่ผ่านการศึกษาในพระธรรมเชิงลึก) ของชนพื้นราบ เพราะมีความเชื่อ แนวคิดในระดับพื้นฐานระดับของชาวบ้าน และระดับสูงในกลุ่มคณะสงฆ์องค์เจ้าในหลักธรรม พระพุทธศาสนา และปรากฏการณ์อยู่ด้วยกันมาได้นานช้านาน

ผู้วิจัย : ถ้าม ท่านจะมีวิธีการใดให้ชาวลิซุมาสนใจศึกษาพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง ?

คุณอัครตถ : ตอบ บุคลากร ผู้เกี่ยวข้องหลังจากได้ศึกษาภูมิหลัง แนวคิด ความเชื่อของ ชาวลิซุอย่างถ่องแท้แล้ว ในการคลำหาจุดเชื่อมรอยต่อระหว่างต่างแนวคิด ต่างความเชื่อนั้น ควรยึด แนววิถีชีวิตของการปฏิบัติตนชาวพื้นราบทั่วๆ ไป นั้นนำมาเป็นแบบอย่างและยึดถือเป็นแนวทาง ว่าเรื่องนี้ เรื่องนั้นชาวพื้นราบได้เกิดและมีความรู้ ความเข้าใจในระดับนี้ ระดับโน้นได้อย่างไร ? (ที่เห็นชัด และเป็นรูปธรรม

ผู้วิจัย : ถาม เพื่อให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวลิซู สำเร็จตามเป้าหมาย พระธรรมจาริกควรจะปรับเปลี่ยนนโยบายหรือกลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนากับชาวลิซูอย่างไรบ้าง ?

คุณอัคร : ตอบ ศึกษา ค้นคว้า แนวคิด และความเชื่อพื้นฐานเดิมของชาวลิซูอย่างถ่องแท้ เข้าใจถึงจิตวิญญาณของชนเผ่าลิซู เพียงแค่ความรู้ ความเข้าใจยังไม่เพียงพอ และหาวิธีการตลอดจนเทคนิคในการใช้กลยุทธ์ต่าง ๆ เพื่อที่จะดำเนินการปรับเปลี่ยนแนวคิด และความเชื่อพื้นฐานเดิม และมีการสร้างแนวคิด ความเชื่อใหม่นั้น มีความชัดเจนในเป้าหมายใหม่นั้น และถือเป็นหลักยึด และใช้เป็นเส้นทางในการดำเนินชีวิตปกติของคนก็น่าจะถือได้ว่า แม้อาจจะไม่ถึงเส้นชัย แต่ก็ถึงเป้าหมายเกินครึ่งแล้วไม่ใช่หรือ

ทั้งนี้ผู้รู้ได้กล่าวไว้ว่า การจะปรับเปลี่ยนคนได้ ต้องเข้าไปปรับเปลี่ยนแนวคิด และความเชื่อของเขาก่อนเป็นเบื้องต้น

อย่างไรก็ตาม การปฏิบัติตนให้เป็นที่เคารพ เชื่อถือและไว้วางใจนั้น ก็ไม่ยาก หากสามารถแสดงตนให้เป็นที่ยอมรับ เชื่อถือ ไว้วางใจ ด้วยการถือสัจจะ ยุติธรรม เคารพผู้หลักผู้ใหญ่(มีสัมมาคารวะ) เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เพื่อนบ้าน ฯลฯ

ผู้วิจัย : ถาม ปัญหาที่บอกว่า เพื่อให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวลิซู สำเร็จตามเป้าหมาย พระธรรมจาริกควรจะปรับเปลี่ยนนโยบายหรือกลยุทธ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนากับชาวลิซูอย่างไรบ้าง ? และมีแนวทางมีวิธีอย่างไร?

คุณอัคร : ตอบ จะให้ปรับเปลี่ยนนโยบาย , กลยุทธ์นั้นไม่มี มีเฉพาะ เพิ่ม ต่อเติม เสริม แต่ง ให้มีความเข้มข้น มากขึ้น เพิ่มเติมด้วยการดึงดูดชุมชนให้เข้าร่วมกิจกรรม จนเกิดความรู้สึกมีส่วนร่วม รู้สึกเป็นเจ้าของ ความรู้สึกต้องรับผิดชอบด้วยในท้ายที่สุด เป้าหมายและกิจกรรมเหล่านี้ จำเป็นต้องมีเทคนิค กลเม็ดเด็ดพราย และมีความชำนาญเพียงพอในการใช้เทคนิคเหล่านั้นพอสมควร เพื่อให้เกิดความแนบเนียนและแยบยล และนำตัวอย่างที่สามารถเห็นเป็นรูปธรรมได้ นำมาใช้ประกอบและเป็นแนวทางในการดำเนินการ

ภาคผนวก ข

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

๑. รายชื่อที่สัมภาษณ์บุคคล (กลุ่ม) ที่บ้านเลาหว หมู่ ๑๑ ตำบลเมืองแหง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ งานวิจัยเรื่อง “ศึกษาผลสัมฤทธิ์การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชาติพันธุ์ลีซูของพระธรรมจาริก” มีดังนี้ คือ

- ๑) นายอมรเทพ ภมรสุนทรกุล
- ๒) อาจารย์อรรถกร วงศ์รัตนมัจฉา
- ๓) นายปู่เป่ เล่ายี่ปา
- ๔) นายเจริญ เลาหมี
- ๕) นายเรวัตร วงศ์รัตนมัจฉา
- ๖) นายธงชัย วงศ์รัตนมัจฉา
- ๗) นายกำธร มัสยาวงศ์
- ๘) นายศรายุทธ มัสยาวงศ์
- ๙) นายสมชัย เลาย่าง
- ๑๐) นายอภิศักดิ์ โขจา
- ๑๑) คาบตำรวจ อิศเรศ นรินทร์วิจิตร
- ๑๒) นายศักดิ์ชัย นรินทร์วิจิตร
- ๑๓) นายสมพงษ์ ภมรสุนทรกุล
- ๑๔) นางลำควน เลาลี
- ๑๖) นางมยุรี เลายี่ปา
- ๑๗) นางนาคามา แซ่ลื้อ
- ๑๘) นางนาปามา โนรี
- ๑๙) นางอะหมีมา เลาคี
- ๒๐) นางอะหว่ามา โขจา

๒. รายชื่อที่สัมภาษณ์บุคคล (กลุ่ม) ที่บ้านศรีคงเย็น (ต๋นลุง) หมู่ ๕ ตำบลบ้านช้าง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ งานวิจัยเรื่อง “ศึกษาผลสัมฤทธิ์การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชาติพันธุ์ลีซูของพระธรรมจาริก” มีดังนี้ คือ

- ๑) อาจารย์ประเสริฐ ชัยพิภุต
- ๒) นายอนันต์ สีวลี
- ๓) นายสวัสดิ์ สืบอภิชาติตระกูล
- ๔) นายยี สิ้นลี

- ๕) พระทองอินทร์ (อาภสฺสโน)
- ๖) พระประสงค์ (กิตฺติญาโน)
- ๗) พระอานัส (รตฺตนปญฺโญ)
- ๘) สามเณรสมจิตร ไครคฺคิพจน์
- ๙) สามเณรอุเทน อินฺท๊ะ
- ๙) สามเณร นาวัน เลายีปา
- ๑๐) นายหลวง เลาย่าง
- ๑๑) นายไต้ สิ้นลี่
- ๑๒) นายเจิว สิ้นลี่
- ๑๓) นายประพันธ์ แซ่ย่าง
- ๑๔) นายอะเบ เลายีปา
- ๑๕) นายสวัสดิ์ ยังอยู่รุ่งเรืองวิทย
- ๑๖) นางสาววิชุดา เกลดี
- ๑๗) นางสาวเรณู สิ้นหมี่
- ๑๘) นางสาวอะเลมะ แสนเหลียว
- ๑๙) นางสาวอะเซอมา แซ่หยี่
- ๒๐) นางสาววิชุดา เกลดี

๓. รายชื่อที่สัมภาษณ์บุคคล (กลุ่ม) นักพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดเชียงใหม่ งานวิจัยเรื่อง “ศึกษาผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชาติพันธุ์ลีซูของพระธรรมจาริก” มีดังนี้คือ

- ๑) นายถนอม กุลนอก อายุ ๖๖ ปี อดีตประชาสงเคราะห์ชาวเขา
- ๒) นายถาวร พู่เพื่อง อายุ ๖๐ ปี อดีตนักพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
- ๓) นายสนธยา ฮวดเจริญ อายุ ๕๑ ปี นักพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

๔. รายชื่อที่สัมภาษณ์บุคคล (กลุ่ม) ที่วัดศรีโสดา จังหวัดเชียงใหม่ ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ งานวิจัยเรื่อง “ศึกษาผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชาติพันธุ์ลีซูของพระธรรมจาริก” มีดังนี้ คือ

- ๑) พระเทพโกศล เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่
- ๒) พระครูมงคลคุณาทร (หลวงพ่อประสิทธิ์ ดิษวัฒน์)
- ๓) พระครูสุตกิจจานุกุล
- ๔) พระครูมัญญกิจจานุกิจ

- ๕) พระครูวัชรธรรมสุนทร
- ๖) พระครูสิริปริยัติานุศาสน์
- ๗) พระครูสุเมธพัฒนโทย
- ๘) พระอธิการจำรัส (ชวนปญฺโญ) เจ้าอาวาสวัดต้นลุง
- ๙) พระศีลวัตรวิมล
- ๑๐) พระธวัชชัย กิตติคุณ (ศรีมันตตะ)
- ๑๑) พระครูฎีกาพิชัยนาท สิริจันโท (ภักดีเสนานฤนาท)
- ๑๒) พระพิศาลประชานุกูล
- ๑๓) พระ ประเสริฐ กนตวิโร (เงินสุขใจ)
- ๑๔) พระไทย วรสหโท (มีแสง)
- ๑๕) พระสถาพร สุทธิจิตโต (โปรงสกุล)
- ๑๖) พระครูสมุห์เพชร อากสโร (เฉียงเหนือ)
- ๑๗) พระครูสังฆรักษ์วัชรปัญญา จิตตโสภโณ (บุญยพัฒน์นันท์)
- ๑๘) พระครูใบฎีกาสวรรณ เดชวโร (หล้าจู)
- ๑๙) พระบุญยกร ปิยสิโล (ไถยะฝ้าย)
- ๒๐) อาจารย์บัณฑิต บุญศรี

ภาคผนวก ข

เกียรติบัตรผู้วิจัย

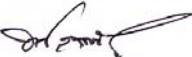
คณะกรรมการชมรมศิษย์วัดศรีโสดา
ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

เกียรตินี้มอบให้ไว้แสดงว่า

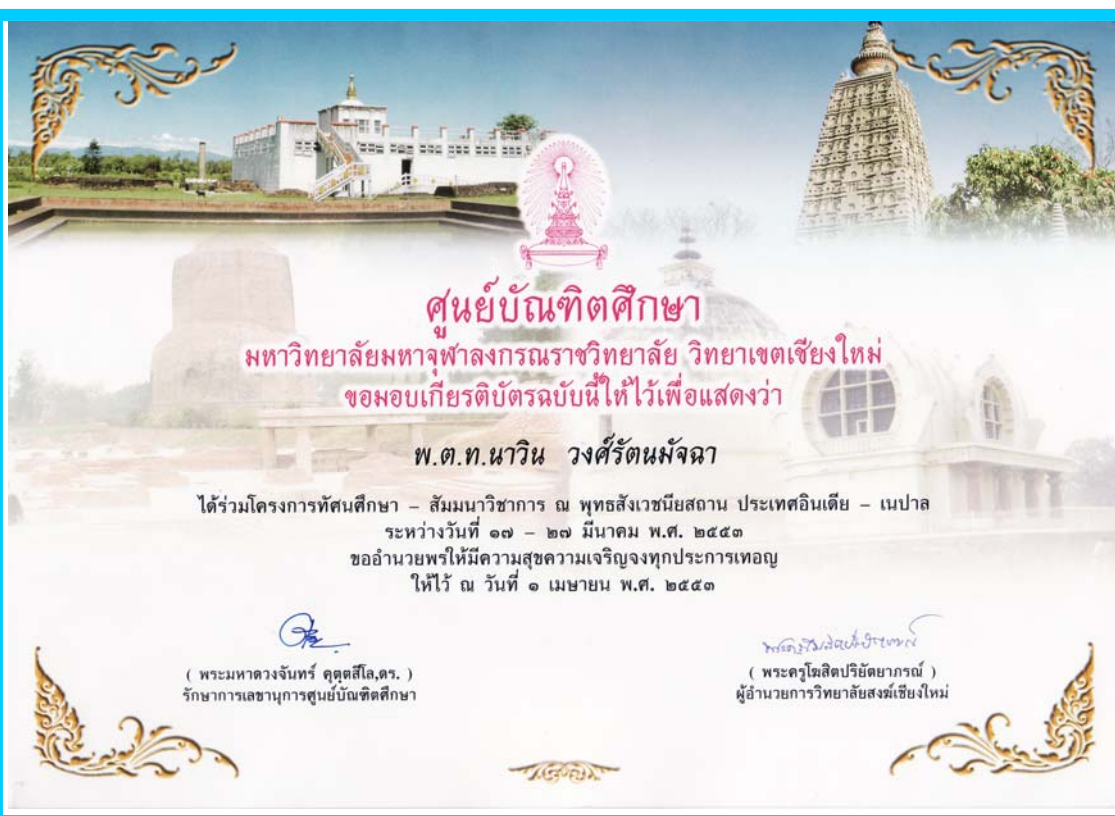
พ.ต.ท. นาวิน วงศ์รัตนมัจฉา

ได้รับคัดเลือกให้เป็นศิษย์ดีเด่น ประจำปี ๒๕๕๘
ขอให้เจริญด้วยศุภพรชัย และรักษาเกียรติคุณความดีสืบไป

ให้ไว้ ณ วันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๘

(พระราชวิมลเมธี)
เจ้าอาวาสวัดศรีโสดา

(นายศรีวงศ์ เจริญวงศ์)
ประธานที่ปรึกษาชมรมฯ

ภาคผนวก ฅ

การแต่งกายของชาวอีสาน

การแต่งกายของชาวลีซู ชาย – หญิง

การแต่งกายของหญิงสาวชาวลีซู

ภาคผนวก ญ

ภาพกิจกรรมพระธรรมจาริกกับชาวสีชู

สามเณรอุดม เลาหิ์ป่า (พ.ต.ท. นาวัน วงศ์รัตนมัจฉา) พร้อมญาติโยม
ณ วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม กรุงเทพมหานคร ๓ กรกฎาคม ๒๕๑๕

พระภิกษุ สามเณร ชาวลีซู่ ที่อุปสมบท บรรพชา ณ วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม กรุงเทพมหานคร
พ.ศ. ๒๕๑๓ {แถวที่ ๓ จากซ้ายไปขวา คนที่สอง (สามเณร) พระอาจารย์ศรีวงษ์ เจริญวงศ์}

สามเณร ชาวลิซู (รูปขึ้นรูปแรก คือ สามเณรศักดิ์ชัย เถยี่ปา)
ณ วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม กรุงเทพมหานคร พ.ศ. ๒๕๑๕

ญาติโยม ชาวลิซู พาลูกหลานไปบวช
ณ วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม กรุงเทพมหานคร พ.ศ. ๒๕๑๖

พระอาจารย์ศรีวงษ์ เจริญวงศ์ พร้อมคณะ เดินทางไปเยี่ยมเยียนชาวบ้านลาว
อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. ๒๕๑๐

พระอาจารย์ศรีวงษ์ เจริญวงศ์ พร้อมคณะ เดินทางไปบ้านเลา
อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. ๒๕๑๐

พระอาจารย์ศรีวงษ์ เจริญวงศ์ พร้อมคณะ ขึ้นเครื่องบินเฮลิคอปเตอร์
จากสนามบินบ้านเลา อำเภอเวียงเหนือ จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. ๒๕๑๑

พระอาจารย์ศรีวงษ์ เจริญวงศ์ พร้อมคณะ ลงเครื่องบินเฮลิคอปเตอร์
จากสนามบินค่ายดาราธรรมิแมร์ม อำเภอมะแมร์ม จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. ๒๕๑๑

พระอาจารย์ศรีวงษ์ เจริญวงศ์ พร้อมคณะเดินทางไปบ้านเลา
อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. ๒๕๐๕

พระอาจารย์ศรีวงษ์ เจริญวงศ์ ณ วัดศรีโสดา พ.ศ. ๒๕๒๒.

พ.ต.ท. นาวิน วงศ์รัตนมัจฉา ร่วมงานวันระลึกถึงสมเด็จพระพุทธชินวงศ์
ณ วัดศรีโสดา จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. ๒๕๕๓

พ.ต.ท. นาวิน วงศ์รัตนมัจฉา ร่วมฉลองวันคล้ายวันเกิดเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่
(พระเทพโกศล) ณ วัดศรีโสดา จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. ๒๕๕๓

พ.ต.ท. นาวัน วังศรีตันมัจฉา รับรางวัลศิษย์ดีเด่นเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ (พระเทพโกศล)
ณ วัดศรีโสดา จังหวัดเชียงใหม่ ๒๖ เมษายน ๒๕๕๔

พ.ต.ท. นาวัน วังศรีตันมัจฉา ร่วมฉลองวันคล้ายวันเกิดเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่
(พระเทพ โกศล) ณ วัดศรีโสดา จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. ๒๕๕๔

พ.ต.ท. นาวัน วังศรีตันมัจฉา รายงานความก้าวหน้างานวิจัยศึกษาผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่
พระพุทธศาสนาในชนชาติพันธุ์สี่ของพระธรรมจาริก ณ วัดศรีโสดา จังหวัดเชียงใหม่
๒๖ เมษายน ๒๕๕๔

พ.ต.ท. นาวัน วังศรีตันมัจฉา เป็นประธานจุดเทียนบูชาพระรัตนตรัย
ณ วัดศรีโสดา จังหวัดเชียงใหม่ ๒๖ เมษายน ๒๕๕๒

สวนสมุนไพรบ้านต้นลุง

๒๓ มกราคม ๒๕๕๓

๑

สวนสมุนไพรบ้านต้นลุง

๒๓ มกราคม ๒๕๕๓

งานเสวนา
สวนสมุนไพร

การละเล่นชาวลีซู

สตรีชนชาติพันธุ์ลีซูไทย – จีน ที่เข้าร่วมประชุมสืบสานวัฒนธรรมชนชาติพันธุ์ลีซู ครั้งที่ ๑ ระหว่างวันที่ 1-3 มีนาคม 2555 ณ บ้านแม่เตะ หมู่ 12 ต.เมืองแหง อ.เวียงแหง จ.เชียงใหม่

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ – นามสกุล	พ.ต.ท. นาวัน วงศ์รัตนมัจฉา
วัน เดือน ปีเกิด	วันที่ ๒๐ กันยายน ๒๔๙๗
ประวัติการศึกษา	โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์แม่จัน (พ.ศ.- ๒๕๐๘ - ๒๕๑๓) นักธรรมโท จากวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม กรุงเทพมหานคร (พ.ศ. ๒๕๑๓ – ๒๕๑๕) ระดับ ๔ ศูนย์การศึกษาผู้ใหญ่ภาคเหนือ วัดศรีโสดาเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ (พ.ศ. ๒๕๑๕ – ๒๕๑๖) ปก.ศ.ต้น วิทยาลัยครูเชียงใหม่ (พ.ศ. ๒๕๑๗) นักเรียนพลตำรวจ รุ่นที่ ๖ ค่ายดาราธรรมิแมร์ม จังหวัดเชียงใหม่ พยาบาลสนามตำรวจชายแดน รุ่นที่ ๑ ค่ายดาราธรรมิแมร์ม จังหวัด เชียงใหม่ ปริญญาตรี นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง (พ.ศ. ๒๕๒๖) หลักสูตรนายร้อยตำรวจอบรม (กอก.รุ่นที่ ๒) โรงเรียนนายร้อยสามพราน จังหวัดนครปฐม (พ.ศ. ๒๕๒๘) หลักสูตรสารวัตร (พนักงานสอบสวน สบ. ๒) ของตำรวจภูธรภาค ๕ รุ่นที่ ๑ (พ.ศ. ๒๕๔๐) หลักสูตรพนักงานสอบสวน (สบ. ๓) สถาบันพนักงานสอบสวน รุ่นที่ ๘ จังหวัดนครปฐม (พ.ศ. ๒๕๔๓) ปริญญาโทรัฐศาสตร์ (การปกครอง) มหাবัณฑิต มหามกุฏราชวิทยาลัย ล้านนา เชียงใหม่ (พ.ศ. ๒๕๕๐) หลักสูตรผู้กำกับการ รุ่นที่ ๖๓ สถาบันพัฒนาการตำรวจ (พ.ศ. ๒๕๕๑)
ตำแหน่งงาน	พนักงานสอบสวน (สบ. ๓) สถานีตำรวจภูธรอำเภอ บ้านหลวง จังหวัดน่าน (พ.ศ. ๒๕๕๑)
ปัจจุบัน	เรียนปริญญาเอก มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยเขตเชียงใหม่ นิสิตหลักสูตรพระพุทธศาสนาคุุฎิบัณฑิต รุ่นที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๕๒